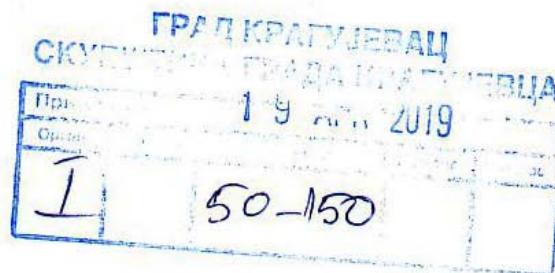

Република Србија
Град Крагујевац
Градско веће
Број: 50-145/19-V
Датум: 19. април 2019. године
Крагујевац

СКУПШТИНА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА
- за Председника Скупштине града Крагујевца -

У складу са чланом 75. став 1. Пословника Скупштине града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број 24/14 – пречишћен текст) достављамо Вам, како бисте уврстили у предложени дневни ред седнице Скупштине града Крагујевца, као допуну

- Предлог одлуке о усвајању Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године

Уколико у дневни ред седнице Скупштине града уврстите, као допуну, Предлог одлуке о усвајању Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године, за представника предлагача на седници Скупштине града Крагујевца, Градско веће одредило је др Гордану Дамњановић, председницу Савета за здравље града Крагујевца.

ПРЕДСЕДНИК,

Радомир Николић

Република Србија
Град Крагујевац
Градско веће
Број: 50-145/19-V
Датум: 19. април 2019. године
К р а г у ј е в а ц

Градско веће, на основу члана 46. став 1. тачка 1. у вези члана 66. став 5. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", бр. 129/07, 83/14-др.закон, 101/16-др. закон и 47/18), члана 59. став 1. тачка 1. Статута града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број 8/19), члана 2. став 1. тачка 1. Одлуке о Градском већу ("Службени лист града Крагујевца", број 25/15-пречишћен текст) и члана 36. став 7. Пословника о раду Градског већа ("Службени лист града Крагујевца", број 23/16), на седници одржаној дана 19. априла 2019. године, донело је

З А К Љ У Ч А К

о утврђивању Предлога одлуке о усвајању Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године

I Утврђује се Предлог одлуке о усвајању Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године.

II Упућује се Предлог одлуке о усвајању Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године, Скупштини града Крагујевца на разматрање и одлучивање.

III За представника предлагача на седници Скупштине града Крагујевца одређује се др Гордана Дамњановић, председница Савета за здравље града Крагујевца.

О б р а з л о ж е њ е

Правни основ за доношење Закључка о утврђивању Предлога одлуке о усвајању Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године (у даљем тексту: Закључак) садржан је у члану 46. став 1. тачка 1. у вези члана 66. став 5. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", бр. 129/07, 83/14-др. закон, 101/16-др. закон и 47/18), члану 59. став 1. тачка 1. Статута града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број 8/19), члану 2. став 1. тачка 1. Одлуке о Градском већу ("Службени лист града Крагујевца", број 25/15-пречишћен текст) и члану 36. став 7. Пословника о раду Градског већа ("Службени лист града Крагујевца", број 23/16), којима је утврђено да је Градско веће предлагач одлука које доноси Скупштина града Крагујевца, као и да закључком одлучује о процедуралним питањима, о прихватању одређених предлога, односно нацрта аката.

Разлог за доношење овог закључка је процедуралног карактера и основ је за упућивање Предлога одлуке о усвајању Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године, Скупштини града Крагујевца на разматрање и одлучивање.

Председник,

Радомир Николић, с.р.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Град Крагујевац

Градско веће

Савет за здравље

Број: 060-162/19-3-V

Датум: 16.април 2019. године

Крагујевац

ГРАДСКО ВЕЋЕ

- Председнику -

Предмет: Нацрт одлуке о усвајању Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године;

Савет за здравље града Крагујевца припремио је, у складу са чланом 15. Пословника о раду Градског већа ("Службени лист града Крагујевца" број 23/2016) и тачком 2. подтачка 2) алинеја трећа Решења о образовању Савета за здравље града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца" број 28/16, 14/17, 2/18, 25/18 и 5/19), у вези са чланом 15. став 2. тачка 3) Закона о јавном здрављу („Сл гласник РС“, 15/2016),

- Нацрт одлуке о усвајању Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године;

Нацрт одлуке израђен је у складу са законом и правно-технички је усаглашен.

Предлаже се др Гордана Дамњановић, председница Савета за здравље града Крагујевца, за представницу предлагача на седници Градског већа.

ПРЕДСЕДНИЦА САВЕТА,

Др Гордана Дамњановић,с.р.

Скупштина града Крагујевца, на основу члана 15. став 2. тачка 3. Закона о јавном здрављу („Сл гласник РС“, 15/16), члана 40. став 1. тачка 19. Статута града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број 8/19) и члана 121. став 1. Пословника Скупштине града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број 24/14-пречишћен текст), на седници одржаној дана _____ 2019. године, доноси

**ОДЛУКУ
О УСВАЈАЊУ ПЛАНА ЈАВНОГ ЗДРАВЉА
ГРАДА КРАГУЈЕВЦА ЗА ПЕРИОД 2019-2026. ГОДИНЕ**

1. Усваја се План јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године са Акционим планом за спровођење Плана јавног здравља за период 2019-2026.године (у даљем тексту: План јавног здравља).
2. План јавног здравља је саставни део ове одлуке.
3. Савет за здравље града Крагујевца ће пратити спровођење Плана јавног здравља, кроз посебне програме из области јавног здравља, које доноси и финансира град Крагујевац.
4. Савет за здравље града Крагујевца ће у сарадњи са Градском управом која врши друштвену бригу за јавно здравље подносити извештаје о имплементацији Плана јавног здравља и активностима у областима деловања јавног здравља Скупштини града Крагујевца и Институту за јавно здравље основаном за територију Републике Србије преко Института за јавно здравље Крагујевца.
5. Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Крагујевца".

СКУПШТИНА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

Број:

У Крагујевцу,

2019.године

ПРЕДСЕДНИК,

Мирослав Петрашиновић

О б р а з л о ж е њ е

Правни основ за доношење Одлуке о усвајању Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године садржан је у одредбама члана 15. став 2. тачка 3. Закона о јавном здрављу („Сл гласник РС“, 15/16), члана 40. став 1. тачка 19. Статута града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број 8/19) и члана 121. став 1. Пословника Скупштине града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број 24/14-пречишћен текст), којима је прописано да Скупштина јединице локалне самоуправе усваја план јавног здравља на предлог Савета за здравље, затим да доноси планска документа јавних политика, као и да Скупштина града у вршењу своје надлежности доноси одлуке, којима на општи начин уређује питања из своје надлежности.

Разлог за доношење ове одлуке садржан је у потреби усвајања Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026. године са Акционим планом за период 2019-2026. године, у циљу планирања јавно-здравствене политике на територији града Крагујевца, у складу са обавезама локалних самоуправа које проистичу из новог Закона о јавном здрављу.

Република Србија
Град Крагујевац
Градско веће
Савет за здравље
Број: 060-162-1/19-V
Дана: 16.април 2019.године
К р а г у ј е в а ц

Савет за здравље града Крагујевца у складу са закључком Градског већа број 50-122/19-V од 8.априла 2019.године на седници одржаној дана 16.априла 2019.године, сачинио је

ИЗВЕШТАЈ

о спроведеној јавној расправи о Нацрту Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године

Јавна расправа о Нацрту Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године спроведена је у периоду 9-16.априла 2019.године, у складу са закључком Градског већа број 50-122/19-V од 8.априла 2019.године.

Нацрт Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године истакнут је на званичном сајту града Крагујевца www.kragujevac.rs и упућен је позив свим заинтересованим установама, институцијама, удружењима, организацијама и појединцима да узму учешће у јавној расправи и доставе своје примедбе и предлоге.

Јавна трибина о Нацрту Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године одржана је дана 15.априла 2019.године у сали 105 Зграде града Крагујевца са почетком у 10 часова, када је одржана и јавна презентација Нацрта Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године. Учешће на јавној трибини су узели представници/е органа Града, установа здравствене и социјалне заштите са територије Града, удружења и организација у области здравствене заштите и медија. Расправи је присуствовало 17 учесника/ца.

II У току трајања јавне расправе, Градској управи за здравствену и социјалну заштиту - Одељење за здравствену заштиту, примедбе и предлоге доставили су:

- Центар за примењену психологију,
- Градска управа за просторно планирање, урбанизам, изградњу и заштиту животне средине,
- Центар за социјални рад Солидарност Крагујевац.

Сви/е учесници/е јавне трибине су поздравили/е доношење једног акта који на свеобухватан начин сагледава потребе утврђивања јавноздравствене политике на нивоу локалне самоуправе и дефинише правце развоја у свим областима деловања јавног здравља на локалном нивоу.

У току јавне расправе сугестије су изнели/е и представници/е Удружења Еко фан камп - еколошко удружење фанова кампова и Завода за стоматологију Крагујевац, али се оне нису односиле на садржину Нацрта акта, већ на практичне потребе из свакодневног рада наведене установе и удружења, чије решавање је и предвиђено Нацртом Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године, при чему је Завод за стоматологију Крагујевац указао и на дугорочне правце развоја превентивног рада на нивоу установе.

III На седници Савета за здравље града Крагујевца одржаној 16. априла 2019.године размотрени су сви пристигли предлози и сугестије и одлучено је да се прихвате предлози Центра за социјални рад Солидарност Крагујевац, као и део примедби Градске управе за просторно планирање, урбанизам, изградњу и заштиту животне средине и Центра за примењену психологију, уз корекције и сугестије чланова/ица Савета.

IV Овај извештај доставити Градском већу и објавити на огласној табли органа Града.

Председница,

Др Гордана Дамњановић,с.р.

Република Србија
Град Крагујевац
Градско веће
Савет за здравље
Број:060-162-2/19-V
Датум: 16. априла 2019.год.
Крагујевац

Савет за здравље града Крагујевца, на основу члана 8. став 1. Пословника о раду Савета за здравље града Крагујевца број 060-341-1/16-V-01 од 20.септембра 2016.године и 060-59-1/19-V од 27.фебруара 2019.године у вези са чланом 15. став 1. тачка 3) Закона о јавном здрављу ("Сл. лист града Крагујевца" број 15/16) на седници одржаној дана 16. априла 2019.године доноси

ЗАКЉУЧАК

I Усваја се Нацрт Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019-2026.године са Акционим планом за период 2019-2026.године (у даљем тексту: План јавног здравља), у тексту који је саставни део овог закључка.

II Упућује се Нацрт Плана јавног здравља Градском већу на даљу надлежност.

Образложење

Правни основ за доношење закључка налази се у члану 8. став 1. Пословника о раду Савета за здравље града Крагујевца број 060-341-1/16-V-01 од 20.септембра 2016.године и 060-59-1/19-V од 27.фебруара 2019.године, којим је прописано да Савет за здравље у вршењу послова из своје надлежности доноси закључке, док је чланом 15. став 1. тачка 3) Закона о јавном здрављу ("Сл. лист града Крагујевца" број 15/16) прописано да Савет за здравље утврђује предлог плана јавног здравља на нивоу јединице локалне самоуправе.

Разлог за доношење закључка формалног је карактера и односи се на потребу спровођења прописане процедуре везане за доношење докумената јавних политика, којима се утврђују правци деловања јединице локалне самоуправе у одређеним областима, у овом случају у областима деловања јавног здравља.

Председница Савета,

Др Гордана Дамњановић,

Република Србија
Град Крагујевац
Градско веће
Комисија за родну равноправност
Број: 060- 157-1/19-V -01
Дана: 17 . 04. 2019. године
Крагујевац

Комисија за родну равноправност, на основу члана 15. став 1. Пословника о раду Градског већа ("Службени лист града Крагујевца" бр.23/16), на седници одржаној дана 17.04. 2019. године, донела је

З а к љ у ч а к

о

давању позитивног мишљења на Нацрт плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019.-2026.

I Комисија за родну равноправност након разматрања Нацрта Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019.-2026. даје позитивно мишљење на предложени Нацрт плана.

Нацрт Плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019.-2026. је стратешки кровни документ јавног здравља града Крагујевца који дефинише развојне приоритете, циљеве, активности и одговорности релевантних партнера, чији су основни циљеви неговање толеранције и разумевање различитости, одсуство сваке дискриминације засноване на постојању инвалидитета, полним, расним, језичким, верским, етничким и свим другим разликама и неговање и унапређивање коришћења услуга здравствене заштите за све грађане/ке и све циљне групе истом доступношћу у свим сферама пружања услуга у јавном, приватном и невладином сектору и уз поштовање могућности избора.

II Мишљење из тачке I овог закључка упућује се Савету за здравље ради упућивања Нацрта плана јавног здравља града Крагујевца за период 2019.-2026. Скупштини града Крагујевца на разматрање и одлучивање.

Председница,
Гордана Дамљановић
Гордана Дамљановић

**ПЛАН ЈАВНОГ ЗДРАВЉА
ГРАДА КРАГУЈЕВЦА
ЗА ПЕРИОД
2019. – 2026. ГОДИНЕ**

Април 2019.године

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Јавно здравље је способност и умеће спречавања болести, продужења живота и унапређења здравља кроз организоване напоре друштва. Иако је јавно здравство, овако дефинисано, посао свих, овај стратешки документ дефинише улогу и развој професионалне компоненте јавног здравства тј. јавноздравствену делатност.

У условима промена и обољевања становништва, демографских промена уз старење становништва и негативни природни прираштај, брзу глобализацију и раст прекограничних утицаја на околину и здравље људи, те у светлу предстојећег уласка Републике Србије у Европску унију, неопходна је оцена функционисања јавног здравства, ревизија приоритета, као и разрада смерница за даље јачање капацитета, унапређење организације и ефикасности у спречавању болести и побољшању квалитете живота. У датим оквирима овај документ настоји да имплементира начела "Стратегије здравља за све" Светске здравствене организације (у даљем тексту: СЗО) темељена на правичности и солидарности, доношењу одлука утемељених на доказима документованих истраживања, укључивању јавноздравствених функција у све сегменте друштва те здравља у све секторске планове и политике уз развој партнерског односа и интерсекторске сарадње.

Нови Закон о јавном здрављу ("Службени гласник РС" број 15/2016) и Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026.године ("Службени гласник РС" број 61/2018) поставили су пред локалну самоуправу и здравствене раднике/це низ нових задатака и одговорности. Ови документи подстичу одговорност државе и друштва за здравље, све облике партнерства за унапређење здравља, интерсекторски и мултидисциплинарни рад, акције за социјалне одреднице, факторе ризика и смањење неједнакости у здрављу, при чему посебно уводи оријентацију ка локалној самоуправи. Постојећа ситуација се може истовремено посматрати и као изазов за локалне самоуправе, јер се отвара могућност креирања властите јавноздравствене политике, такве политике која препознаје и ефикасно одговара на локалне потребе, рационално користи постојеће ресурсе и подстиче развој иновативних програма.

1.1. НАЦИОНАЛНИ ОКВИРИ

План јавног здравља града Крагујевца је кровни документ јавног здравља града Крагујевца који дефинише развојне приоритете, циљеве, активности и одговорности релевантних партнера.

Устав Републике даје широко право на здравље и здравствену заштиту сваком грађанину/ки.

Као што је напоменуто, јавноздравствена делатност дефинисана је Законом о јавном здрављу. Главни носилац и координатор на националном нивоу је Институт за јавно здравље Републике Србије, док активности на нивоу округа координирају и спроводе окружни заводи за јавно здравље. У граду Крагујевцу главни носилац и координатор је Институт за јавно здравље града Крагујевца. Основни задаци завода за јавно здравље су: праћење, анализа и оцена здравственог стања становништва, те планирање, предлагање и спровођење мера за очување и унапређење здравља становништва, које се остварују кроз активности и делатности на државном, и уз сарадњу окружних завода за јавно здравство на окружном нивоу. Делатности и основне активности завода за јавно здравство тако обухватају епидемиологију заразних и кроничних незаразних болести, микробиологију, промоције здравља, јавно здравље, екологију, превенцију зависности те ментално здравље. Основни закони који уређују подручје јавног здравља су осим већ споменутог Закона о јавном здрављу, Закон о здравственој заштити, Закон о заштити становништва од заразних болести, Закон о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства, Закон о безбедности хране, Закон о безбедности и здрављу на раду, Закон о заштити животне средине и Закон о заштити ваздуха. Осим института/завода за јавно здравље, у Републици Србији здравствену делатност на више нивоа обављају и следећи заводи: завод за трансфузију крви, завод за медицину рада, завод за судску медицину, завод за вирусологију, вакцине и серуме, завод за антирабичну заштиту, завод за психофизиолошке поремећаје и говорну патологију, завод за биоциде и медицинску екологију. Заводи на примарном нивоу здравствене заштите су: завод за здравствену заштиту студената, за здравствену заштиту радника, за хитну медицинску помоћ, геронтологију и палијативно збрињавање, за стоматологију, плућне болести и туберкулозу и кожно венеричне болести. Ови заводи имају своје специфичне делатности које су делом везане за рад јавноздравствених завода.

1.2. МЕЂУНАРОДНИ ОКВИРИ

На подручју Европске регије СЗО донета је свеобухватна здравствена стратегија под називом Здравље 2020 која даје практична решења за нове здравствене изазове у регији. Вредности на којима почива су универзалност, правичност, приступ здравственој заштити и једнака могућност здравља, солидарност, одрживост, право учешћа у одлучивању, достојанство, недискриминација, транспарентност и одговорност, а принципи здравље и благостање, човек у центру, *whole-of-government-pristup* (сарадња свих владиних сектора), *whole-of-society-pristup* (сарадња свих делова

друштва), уз нагласак на смањивање неједнакости у здрављу (деловањем на друштвене одреднице здравља) те неравноправности полова, осигурање услова за здрав живот кроз детерминанте здравља, нагласак на хроничне незаразне болести и одреднице здравља приписиве животним стилевима и понашању и јачање капацитета и ефикасности здравственог система као битна одредница здравља. Један од битних предуслова имплементације Здравље 2020 су ефикасне јавноздравствене службе, зато се паралелно са свеобухватном стратегијом здравља доноси Европски акциони план за јачање капацитета и служби јавног здравља који доноси ревидиране хоризонталне инструменте функционисања јавног здравља, односно компетенције јавног здравља као базу за успостављање, праћење и вредновање политике, стратегије и активности јавног здравља европских држава.

1.3.МЕТОДОЛОГИЈА И ПРИНЦИПИ РАДА НА ИЗРАДИ ПЛАНА ЈАВНОГ ЗДРАВЉА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

Према доступним резултатима истраживања најслабије тачке јавноздравствене политике на територији локалних самоуправа у нашој земљи су:

- уобличавање јавноздравствене политике, посебно у оцени приоритета, одабиру и постављању приоритета међу здравственим потребама,
- развој свеобухватних планова односно, дефинисање стратегије за решавање приоритетних јавноздравствених потреба,
- осигуравање здравствених програма који би обухватили идентификоване потребе и
- недовољна сарадња између различитих сектора и са заједницом.

Основни циљеви који се намеравају постићи овим документом јесу:

1. утврдити основне јавноздравствене проблеме и приоритете у граду Крагујевцу;
2. развити стратешки (дугорочни) план јавног здравља на темељу слике здравља;
3. међусобно повезати и унапредити сарадњу извршних и представничких тела на нивоу града са здравственим, социјалним и другим установама и институцијама на решавању проблема који утичу на здравље људи.

Како би остварили наведено, реализоване су следеће активности:

- образована је Радна група при Савету за здравље за израду Слике здравља града Крагујевца и оквира Плана јавног здравља града Крагујевца, чији рад је усмеравала и координирала Градска управа за здравствену и социјалну заштиту Одељење за здравствену заштиту. Радна група је састављена од 13 чланова/ица, представника/ца локалне самоуправе, здравствених установа и других установа и институција са територије Града;
- спроведена је едукација запослених у локалној самоуправи и здравственим установама у области стратешког планирања јавног здравља на локалном нивоу, чији је носилац била Стална конференција градова и општина у сарадњи са Министарством здравља РС, током прве половине 2018.године,
- прикупљен је већи број демографских, здравствених, социјалних, економских и других показатеља који су могу довести у везу са стањем здравља популације,
- извршено је испитивање здравствених потреба становника града Крагујевца,
- постигнут је консензус око приоритетних здравствених проблема,
- утврђени су чиниоци који директно или индиректно утичу на приоритетне здравствене проблеме,
- испитане су могућности утицаја на поједине чиниоце,
- анализирани су постојећи ресурси за решавање приоритета (институционални, законски, стручни и др.),
- образована је Радна група при Савету за здравље за израду Акционог плана у оквиру Плана јавног здравља за период 2019-2026.године, састављена од представника/ца Градске управе, Института за јавно здравље Крагујевац, Дома здравља Крагујевац и Застава Завода за здравствену заштиту радника, доо Крагујевац.

Овај документ се темељи на стратегији "Здравље за све" и "Здравље за 21.век" СЗО и њеним основним начелима: мултисекторски приступ по коме питање здравља није само ствар здравственог система, већ и свих сродних система у друштву, као и активној партиципацији грађана у одлучивању о здрављу.

Активности на изради предметног документа подстакнуте су потребом да планови буду систематичнији, а одлуке засноване на доказима. Овакво стратешко планирање осигурава и да средства буду усмерена управо у подручја у којима постоје највеће потребе, али где ће и интервенције бити најефикасније.

Једна од темељних претпоставки стратешког планирања јесте услов да у процес одлучивања о здрављу буду укључени/е и представници/е заједнице, грађани/ке и њихови лидери. Традиционално, одлуке о здрављу у локалним заједницама биле су препуштене онима који су укључени у систем здравствене заштите (доктори, здравствене институције, здравствено осигурање). За ефикасно одлучивање на локалном новоу, међутим, неопходно је да у процес буду укључени/е представници/це заједнице. У том смислу овај пројекат је значајан и због тога што су грађани/ке Крагујевца партиципирали/е равноправно са стручњацима и политичарима у процесима препознавања

јавноздравствених потреба и проблема, одређивања приоритета, изналажења одговарајућих решења и одговора на приоритете, а очекујемо њихово даље учествовање и у имплементацији и реализацији овде описаних интервенција и коначно евалуацији спроведених активности. О свим релевантним тачкама Плана јавног здравља постигнут је консензус струке и грађана/ки.

Ми смо наше суграђане/ке питали/е шта мисле да је важно за очување и унапређење њиховог здравља. Те одговоре доводили смо у везу са објективним показатељима здравља и са чиниоцима повезаним са здрављем, а у избору интервенција руководили смо се доступним подацима о њиховој ефикасности и примењивости у конкретној средини.

У овом документу садржан је опис рада на документу Плана јавног здравља нашег града и резултати до којих су Савет за здравље града Крагујевца и Градска управа за здравствену и социјалну заштиту у сарадњи са Радном групом, успели да дођу.

1.4. САВЕТ ЗА ЗДРАВЉЕ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

У циљу стварања широке партнерске мреже на нивоу локалне заједнице, образован је Савет за здравље града Крагујевца, 9.марта 2013.године, као радно тело Градског већа. Настао је као резултат сарадње града Крагујевца са Сталном конференцијом градова и општина и Министарством здравља РС, у оквиру пројекта "Институционална подршка СКГО".

Савет је образован ради спровођења надлежности локалне самоуправе пре свега у области јавног здравља, заштите права пацијената, као и другим областима, са крајњим циљем унапређења здравља и здравственог система на нивоу града. Партнерски однос је усмерен ка максимизирању добробита грађана/ки, кроз услуге здравствене заштите, како на нивоу пружања здравствене заштите, тако и на другим нивоима, повезивањем мреже социјалних услуга, а кроз процес праћења, анализе, планирања, креирања и унапређења здравствених услуга. Оваквим приступом се јача шири развојни концепт бриге за здравље на нивоу локалне самоуправе, полазећи од концепта здравља као врхунске вредности у заједници. У Савет за здравље укључени/е су представници/е локалне самоуправе, установа здравствене и социјалне заштите са територије града, удружења, Републичког фонда за здравствено осигурање, као и представница Владе РС.

Задаци Савета за здравље града Крагујевца су:

1. у области заштите права пацијената:

- разматрање приговора о повреди појединачних права пацијената на основу достављених и прикупљених доказа и утврђених чињеница;
- обавештавање подносиоца приговора и пружаоца здравствене услуге на кога се приговор односи о утврђеним чињеницама и давање одговарајућих препорука;
- разматрање извештаја саветника пацијената, праћење остваривања права пацијената и предлагање мера за заштиту и промоцију права пацијената;
- подношење годишњег извештаја о раду и предузетим мерама за заштиту права пацијената Градском већу и министарству надлежном за послове здравља, а ради информисања и остваривања потребне сарадње и Заштитнику грађана.

2. у областима јавног здравља из члана 5. Закона о јавном здрављу:

- међусекторска сарадња, координација, подстицање, организација и усмеравање спровођења активности у области деловања јавног здравља на нивоу града, заједничком активношћу са органима града, носиоцима активности и другим учесницима у систему јавног здравља;
- праћење извештаја Института за јавно здравље Крагујевац о анализи здравственог стања становништва на територији града, који за то наменски определи средства у оквиру посебних програма из области јавног здравља из члана 14. Закона о јавном здрављу, као и предлагање мера за њихово унапређење, укључујући мере за развој интегрисаних услуга у граду;
- доношење предлога плана јавног здравља на нивоу града, који усваја Скупштина града и праћење његовог спровођења кроз посебне програме из области јавног здравља;
- иницирање и праћење спровођења активности промоције здравља и спровођења мера за очување и унапређење здравља, спречавања и сузбијања заразних и хроничних незаразних болести, повреда и фактора ризика на територији града кроз посебне програме из области јавног здравља;
- давање мишљења на извештај о остваривању посебних програма у области јавног здравља, које доноси град;
- учествовање у различитим областима деловања јавног здравља у кризним и ванредним ситуацијама из члана 11. Закона о јавном здрављу;
- јачање капацитета носилаца активности и учесника у областима деловања јавног здравља;
- обавештавање јавности о свом раду;
- давање подршке раду и развоју носиоца активности и учесника у систему јавног здравља на територији града, у складу са Законом о јавном здрављу;
- подношење извештаја о раду и предузетим мерама Градском већу и Институту за јавно здравље Крагујевац у областима деловања јавног здравља.

3. други послови и задаци у циљу унапређења здравља становништва и здравственог система града у складу и на начин одређен одредбама Статута града Крагујевца, Пословника о раду Градског већа и Пословника о раду Савета за здравље и то:

- праћење и координација рада установа примарне здравствене заштите;
- унапређење приступачности и уједначености коришћења примарне здравствене заштите на територији града;
- предлагање и предузимање мера са крајњим циљем унапређења ефикасности рада и задовољства корисника/ца;
- израда стратешких докумената којима се усмерава развој здравствене заштите на територији града Крагујевца;
- утврђивање приоритета у здравственој заштити и брига о њиховом спровођењу;
- унапређење односа са републичким и регионалним институцијама, установама и организацијама и слично.

Савет може образовати радна тела, којима ће поверити вршење одређених стручних послова за ужа подручја деловања, у циљу квалитетнијег спровођења активности из оквира своје надлежности. У складу са тим Савет је образовао следећа радна тела:

- Стручни тим у области права пацијената,
- Радну групу за израду Стратегије здравствене заштите града Крагујевца за период од 2017-2020.године,
- Радну групу за израду Слике здравља града Крагујевца и оквира Плана јавног здравља града Крагујевца,
- Радна група за израду Акционог плана у оквиру Плана јавног здравља за период 2019-2026.године.

ВИЗИЈА

Ново лице старе српске престонице

МИСИЈА

Наша мисија је да иницирамо, спроводимо, координирамо и евалуирамо активности усмерене на очување и унапређење здравља грађана/ки Крагујевца, а које се спроводе у сарадњи система здравствене и социјалне заштите, локалне самоуправе, цивилног друштва и других са здрављем повезаних делатности.

ЦИЉ

Циљ Плана јавног здравља града Крагујевца је унапређење здравља грађана/ки Крагујевца.

ОПШТА СТРАТЕШКА УСМЕРЕЊА ПЛАНА

Планом јавног здравља града Крагујевца предвиђа се спровођење активности у циљу решавања јавноздравствених проблема које су као приоритетне препознали грађани/ке града Крагујевца, а консензусом прихватили и анализирали стручњаци за поједина социо-здравствена подручја. За реализацију ће се користити постојећи ресурси и/или развијати нови.

ПРИНЦИПИ И ВРЕДНОСТИ:

Јавно здравље је шири концепт од здравствене заштите. Јавним здрављем се унапређује како здравље појединца, тако и читаве популације или заједнице, као и животне средине. Начин и услови живота највише утичу на здравље, те је неопходно радити на њиховом побољшању и то кроз координисане активности свих сектора. Наведено чини да јавно здравље има изразито интерсекторски карактер.

Основни принципи на којима се заснива стратешко планирање јавног здравља града Крагујевца су:

- **Поштовање и унапређивање основних људских права** - Неговање толеранције и разумевање различитости, одсуство сваке дискриминације засноване на постојању инвалидитета, полним, расним, језичким, верским, етничким и свим другим разликама и неговање и унапређивање међусобног разумевања и равноправности.

- **Принцип једнаких могућности** - Обезбедити могућност коришћења услуга здравствене заштите за све грађане/ке и све циљне групе истом доступношћу у свим сферама пружања услуга у јавном, приватном и невладином сектору и уз поштовање могућности избора.

- **Интегрални приступ** - Неговање разноврсности и компатибилности социјалних сервиса и здравствених услуга и заједничког проактивног деловања и наступања према грађанима/кама.

- **Партиципативност** - Обезбеђење учешћа грађана/ки у доношењу одлука о начину задовољавања њихових потреба и одговорности за лични избор сервиса и услуга, као и личну ангажованост у оквиру њихових могућности.

- **Транспарентност** - Увремењено, актуелно, отворено извештавање заједнице, појединца и свих актера о могућностима, процесима или резултатима, као и развијању нових модела, инструмената који омогућавају боље коришћење ресурса, партиципацију свих актера и делегирање одговорности за здравље, а у циљу смањења неједнакости у здрављу и социјалне искључености у раду социјалних сервиса, као и у унапређења благостања становништва.

ОПШТИ И СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ ПЛАНА ЈАВНОГ ЗДРАВЉА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

ОПШТИ ЦИЉ 1.

УНАПРЕЂЕЊЕ И ОЧУВАЊЕ ФИЗИЧКОГ, МЕНТАЛНОГ И СОЦИЈАЛНОГ ЗДРАВЉА ПУТЕМ ПРОМОЦИЈЕ ЗДРАВЉА У ЗАЈЕДНИЦИ СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

- 1.1. Праћење, процена и анализа здравственог стања становништва у складу са променама у методологији прикупљања података као основе за доношење одлука заснованих на доказима;
- 1.2. Унапређење знања и понашања популације на територији града Крагујевца у вези са здрављем путем кампања промоције здравља у заједници;
- 1.3. Смањење утицаја заједничких фактора ризика за настанак водећих болести и повреда;
- 1.4. Унапређење и очување оралног и менталног здравља популације и унапређење родне равноправности, као области од водећег јавноздравственог значаја;
- 1.5. Унапређење и очување репродуктивног здравља;
- 1.6. Подстицај рађања;

ОПШТИ ЦИЉ 2.

УНАПРЕЂЕЊЕ И ОЧУВАЊЕ ФИЗИЧКОГ, МЕНТАЛНОГ И СОЦИЈАЛНОГ ЗДРАВЉА ПУТЕМ СМАЊЕЊА НЕЈЕДНАКОСТИ У ЗДРАВЉУ И ЈАЧАЊА ПАРТНЕРСТАВА ЗА ЗДРАВЉЕ СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

- 2.1. Праћење и евалуација здравственог стања осетљивих друштвених група (ОДГ)
- 2.2. Унапређење доступности и приступачности здравствене службе осетљивим друштвеним групама (ОДГ);
- 2.3. Иницирање, развој и јачање свих видова партнерства у циљу решавања јавно-здравствених проблема;
- 2.4. Подстицај стварању и оснаживању здравих окружења;

ОПШТИ ЦИЉ 3.

УНАПРЕЂЕЊЕ ДОСТУПНОСТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ ЗА ЦЕЛОКУПНО СТАНОВНИШТВО И БЕЗБЕДНОСТИ ПАЦИЈЕНАТА СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

- 3.1. Унапређење доступности и приступачности здравствене службе за целокупно становништво;
- 3.2. Унапређење безбедности пацијената;

ОПШТИ ЦИЉ 4.

ПРОМОЦИЈА И УНАПРЕЂЕЊЕ ЗДРАВЉА СТАНОВНИШТВА КРОЗ АКТИВНОСТИ КОЈЕ ОБЕЗБЕЂУЈУ ЗДРАВУ ЖИВОТНУ СРЕДИНУ СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

- 4.1. Праћење, евалуација и унапређење животне средине и процена ризика за здравље људи;
- 4.2. Унапређење снабдевања становништва бактериолошки и хемијски исправном водом за пиће;
- 4.3. Унапређење система управљања отпадом;
- 4.4. Побољшање квалитета ваздуха;
- 4.5. Унапређење стања животне средине и одговор на климатске промене;
- 4.6. Унапређење образовно-васпитних активности у области очувања и унапређења животне средине и здравља људи;

ОПШТИ ЦИЉ 5.
СУЗБИЈАЊЕ И СПРЕЧАВАЊЕ БОЛЕСТИ И ВОДЕЋИХ РИЗИКА ЗА ЗДРАВЉЕ НА
ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА
СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

- 5.1. Унапређење праћења, спречавања и сузбијања заразних болести;
- 5.2. Јачање капацитета за поступање у кризним и ванредним ситуацијама;
- 5.3. Подизање нивоа знања у вези са очувањем здравља и смањењем фактора ризика за настанак хроничних незаразних болести и повреда;

ОПШТИ ЦИЉ 6.
УНАПРЕЂЕЊЕ ЗДРАВЉА СТАНОВНИШТВА КРОЗ ПРОГРАМЕ ЗАШТИТЕ РАДНЕ ОКОЛИНЕ
СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ

- 6.1. Унапређење праћења и смањење повреда на раду и професионалних обољења;
- 6.2. Смањење утицаја професионалних ризика на здравље запослених;
- 6.3. Образовање деце за занимања за која испуњавају здравствене захтеве;
- 6.4. Континуирано информисање становништва и промоција значаја здраве радне околине и утицаја радне околине на здравље путем средстава јавног информисања;

2. КРАГУЈЕВАЦ: НЕКАД И САД *

Крагујевац је највећи град централне Србије, културни, привредни, образовни и друштвени центар Шумадијског округа, Шумадијско-поморавског региона и широког подручја Моравско-шумадијске макрорегије. Четврти је град по величини у Србији.

Крагујевац данас постаје све привлачније место за живот, за започињање сопственог посла, долазак страних инвеститора, град младих које треба охрабрити да у њему остану јер нам је потребно њихово знање, памет и оптимизам. Крагујевац данас постаје "мека за инвеститоре", град са позитивном пословном климом и убрзаним локалним економским развојем.

Аутор: Зоран Лазаревић

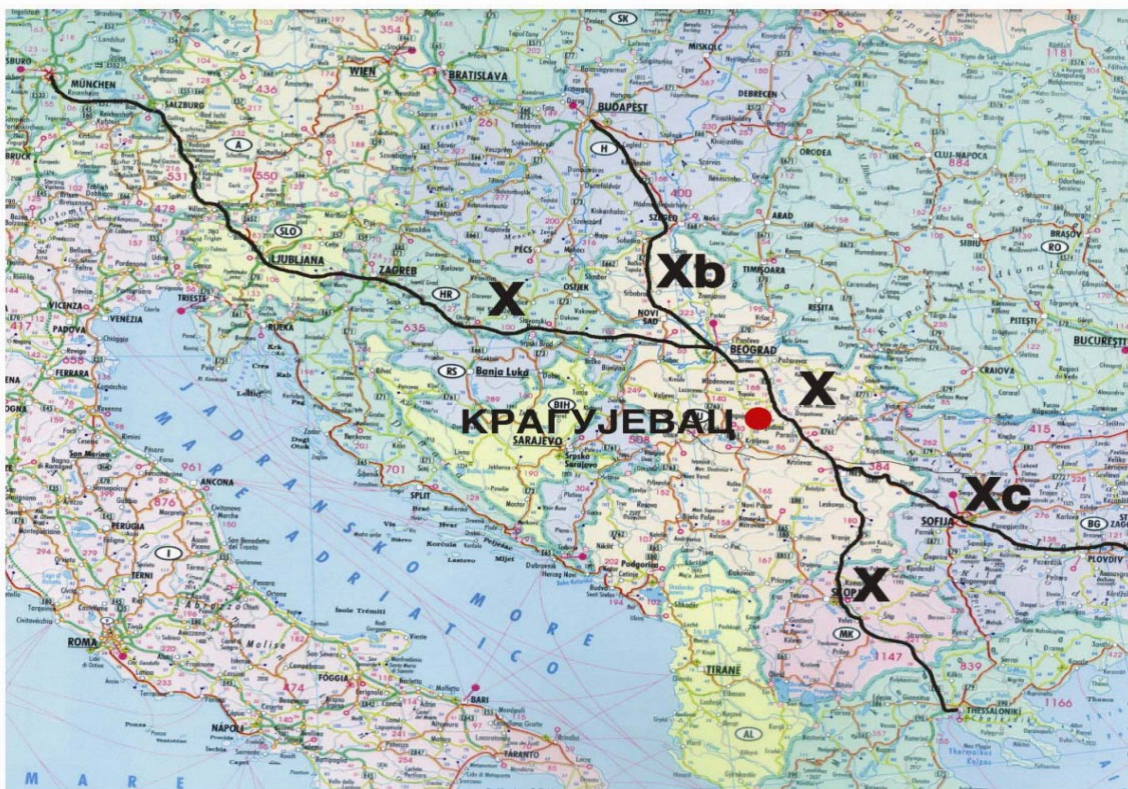
2.1. ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ

Град Крагујевац се налази у централном делу Србије на стотинак километара јужно од Београда. Крагујевац је подигнут на обалама реке Лепенице, у котлини између крајњих огранака Рудника, Црног врха и Гледићких планина. Град се налази на надморској висини од 173 - 220 м, са математичко-географским положајем $+44^{\circ} 22'$; $+20^{\circ} 56'$.

Подручје града простире се на површини од 835 км², окружен обронцима планина Рудника и Црни врх, а долином реке Лепенице отворен је према долини Велике Мораве. Шумадију карактерише брежуљкасто - брдовито земљиште, благо заталасано. Рудник је највећа планина у Шумадији са највишим врхом од 1.132 м. Овај крај има разуђену мрежу речних токова, али без већих река. Због недостатка река и ограничених падавина за снабдевање града водом изграђене су вештачке акумулације. Тако су настала Грошничко, Гужанско језеро и Дуленско језеро, као и језеро у Шумарицама. Такође велики значај има и Бубањ.

* Извор: Интернет страница града Крагујевца; Републички завод за статистику, Подаци Клиничког центра Крагујевац, Апотеке Крагујевац, Завода за стоматологију Крагујевац; Дом здравља Крагујевац, ЗХМП Крагујевац, ГТО Крагујевац, Градских управа;

Приказ географског положаја града у Републици Србији

Извор: Просторни план инфраструктурног коридора аутопута Е-75

2.2. КЛИМА

На подручју града влада умерено-континентална клима. Најтоплији месец у години (просечно) на територији града Крагујевца је јул, са просечном температуром од 27 °С, а најхладнији јануар, са - 0,5 °С. Просечна годишња температура ваздуха је 11,5 °С, а број влажних и тропских дана у току године је уједначен и износи у просеку од 50 до 60 дана. Просечна годишња количина падавина износи 530mm. У структури атмосферских појава просечан број дана са снегом износи 30, маглом 20, а градом 2 дана.

2.3. ОРГАНИЗАЦИЈА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

Крагујевац има 57 насеља просечне величине од 14,65km² и 67 катастарских општина просечне величине од 13,48km². Просечна величина насеља на територији града је већа за око 6% од насеља у округу, а величина катастарских општина је на нивоу величине катастарских општина округа. Насељена места, односно катастарске општине града Крагујевца су:

Табела. Организација града Крагујевца

Насељено место	Катастарска општина
Крагујевац	Крагујевац Белошевац Илићево Корићани Мале Пчелице Петровац Станово Теферич
Аџине Ливаде	Аџине Ливаде
Баљковац	Баљковац
Ботуње	Ботуње
Букоровац	Букоровац
Велика Сугубина	Велика Сугубина
Велике Пчелице	Велике Пчелице
Велики Шењ	Велики Шењ
Вињиште	Вињиште
Влакча	Влакча
Голочело	Голочело
Горња Сабанта	Горња Сабанта
Горње Грбице	Горње Грбице I Горње Грбице II
Горње Јарушице	Горње Јарушице
Горње Комарице	Горње Комарице
Грошница	Грошница I Грошница II
Десимировац	Десимировац
Дивостин	Дивостин
Добрача	Добрача
Доња Сабанта	Доња Сабанта
Доње Грбице	Доње Грбице
Доње Комарице	Доње Комарице
Драгобраћа	Драгобраћа
Драча	Драча
Дреновац	Дреновац
Дулене	Дулене
Ђурисело	Ђурисело
Ердеч	Ердеч
Јабучје	Јабучје
Јовановац	Јовановац
Каменица	Каменица
Корман	Корман
Котража	Котража
Крагујевац	Крагујевац
Кутлово	Кутлово
Лужнице	Лужнице
Љубичевац	Љубичевац
Мала Врбица	Мала Врбица
Мали Шењ	Мали Шењ
Маршић	Маршић
Маслошево	Маслошево
Миронић	Миронић
Нови Милановац	Нови Милановац
Опорница	Опорница
Пајазитово	Пајазитово
Поскурице	Поскурице
Прекопеча	Прекопеча
Рамаћа	Рамаћа
Ресник	Ресник

Рогојевац	Рогојевац
Страгари	Страгари
Трешњевак	Трешњевак
Трмбас	Трмбас
Угљаревац	Угљаревац
Цветојевац	Цветојевац
Церовац	Церовац
Чумић	Чумић
Шљивовац	Шљивовац

2.4. ИСТОРИЈА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

Први писани запис о насељу начинили су Турци 1476-77.године, пошто се дотадашње хришћанско становништво повукло из њега, након турског преузимања. Историјске претпоставке говоре да је у том тренутку насеље могло постојати барем пола века. Од тада готово пуст, као и цела Шумадија, Крагујевац оживљава у другој половини XV века када у њему Турци подижу ново насеље. Све до доба ослободилачких народних устанака у XIX веку, већину становника чине Турци, изузев за време две аустријске управе: прве 1689-90.године, а друге 1719-1738.године. У том периоду забележено је знатно досељавање хришћанског становништва. Прави процват Крагујевац доживљава од 1818.год. када је проглашен престоницом обновљене Србије. Наиме, повољан средишњи географски положај, национално хомогено становништво за разлику од Београда у коме је била турска управа, навели су кнеза Милоша да се определи за Крагујевац, који постаје државни центар. Настаје нова варош као супротност наслеђеној турској паланци. Читав низ институција први пут у историји српске државе се оснива баш у Крагујевцу у наредном периоду: прве новине - "Новине србске" под уредништвом Димитрија Давидовића, музичка формација "Књажевско - српска банда" коју оснива Јозеф Шлезингер, први театар "Књажевско - српски театар" под управом Јоакима Вујића, такође и прва гимназија 1833.године, Лицеј - виша школа 1838.године, прва галерија слика, први суд "Суд крагујевачки" 1820.год. и прва апотека 1822.године, као и музеј и библиотека. Пресељењем престонице у Београд, 1841.године почиње период стагнације Крагујевца.

Вероватно је догађај из 1851.год. најпресудније утицао на новију историју Крагујевца. Те године је из Београда пресељена Тополивница. Тако су се стекли услови да Крагујевац добије суштинске одлике индустријског центра, које и данас носи, у коме се одвија жива политичка активност и у коме су, често много пре других крајева Србије, напредна стремљења налазила плодно тло.

Крајем XIX почетком XX века град добија још једно лице, постаје јак трговачки центар, често у неким гранама трговине испред и Београда. За прилике сељачке Србије јак индустријски и трговачки центар, град привлачи бројне досељенике, па је Први светски рат дочекао као трећи град по величини у Србији.

Важан стратешки центар, Крагујевац доживљава честа разарања како у овом тако и у Другом светском рату који ће град посебно памтити по великој трагедији масовног стрељања његових становника 1941.године. У време између два рата, Крагујевац бележи уравнотежен, али не и превише снажан развој. Примећују се ипак позитивне тенденције дугорочног планирања града које су прекинуте доласком нове комунистичке власти 1945.године.

Прве две деценије иза Другог светског рата карактерише у почетку период обнове, а од 1953.године развој нове аутомобилске индустрије. Територија подруштвљеног градског земљишта нараста на 1.960 ха. Почиње развој првих приградских насеља (Станово, Белошевац, Бресница). Напушта се традиционални градски центар и заснивају планови за нови - "Продор". Оснивају се објекти високог школства (Машински и Економски факултет), здравства, физичке културе (стадион, стрелиште), администрације (зграда НО Општине) и др. Почиње планирање и реализација значајних зона становања у друштвеном власништву (Насеља Лепеница I, II, ЈНА, Ердogliја, Е-20 и др.), али и широких зона индивидуалног становања у којима је врло значајно учешће зона бесправне градње. Поред изградње радне зоне Завода "Црвена застава", формирају се и други индустријски комплекси ("Филип Кљајић", "21 Октобар", "Пролетер", "Партизан"). Оснива се Спомен парк "Крагујевачки октобар" - меморијални комплекс врло значајних димензија. Надграђује се водојажа у Грошници и проширује водоводна мрежа. Прави се мрежа канализације и почиње топлификација најужег градског централног подручја.

Међутим, у регионалном просторном смислу, Крагујевац доживљава негативне тенденције. После завршетка рата, Крагујевац је био центар Области (која је обухватала знатан део Србије), затим Среза (12 општина), да би 1965.године постао само средиште Крагујевачке општине.

У последња два века Крагујевац је имао крупну улогу у процесу урбанизације Србије. Две доминантне функције су му биле:

- Престоница Кнежевине Србије у првој половини XIX века. У то време се заснивала држава, почело формирање мреже српских градова, а нација се од Оријента окреће ка Европи.

- Индустриски центар током друге половине деветнаестог и целог двадесетог века. То је време деаганизације и нарочито у другој половини двадесетог столећа, све убрзанија урбанизација наше земље.

Најновија економска криза, са распадом државе СФРЈ и међународним санкцијама је у најоштријој форми истакла питања опстанка и даљег развоја Крагујевца. Производња аутомобила је са преко 200.000 јединица годишње спала на неколико хиљада возила, средином последње деценије, плате су међу најнижима у земљи. Национални доходак је 1989.године био 3.360 \$ per capita, да би у време кризе пао на неколико стотина долара по становнику. Привремено или трајно је незапослен већи део радног контингента становништва.

Крагујевац је у новијој историји имао периоде великих криза. Од 1941 до 1944.године велика ратна криза са масовним стрељањем становништва и рушењем индустрије. Резолуција ИБ-а 1948.године донела је економску блокаду, расељавање крагујевачке војне индустрије и пад броја запослених у граду на око 4.000. После тих кризних времена планирани су правци развоја града. Прво је носилац била војна, а потом ауто индустрија. Излазак из актуелне кризе почиње са укидањем међународних санкција. Концепт одрживог развоја Крагујевца неодвојив је од даљег развоја урбанизације.

2.5. ИСТОРИЈА ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

2.5.1. ИСТОРИЈА БОЛНИЦЕ И КЛИНИЧКОГ ЦЕНТРА КРАГУЈЕВЦА

Турским Хатишерифом од 1830. одобрено је да Србија може да оснива болнице. Прве грађанске и војне болнице биле су привремене и импровизоване, а због недостатка зграда селиле су се често у неприкладне просторије.

Болничко лечење у Крагујевцу почиње најпре Војном болницом (1836) и привременом цивилном болницом (1844). Недуго потом створени су услови за оснивање прве сталне болнице у Крагујевцу-Окружне болнице која је почела да ради 20.11.1860. са управником, угледним хирургом Љубомиром Радивојевићем.

До отварања болнице дошло је услед читавог низа повољних околности: раст Крагујевца, окренутост Европи, економски прогрес, дуже припреме за отварање болнице, рад Тополивнице, рад Болесничке касе, потребе Града, утицај присуства угледних лекара и апотекара, заинтересованост грађана/ки и управе.

Болница се налазила у "забатаљеном зданију", на левој обали Лепенице. Имала је прво шест дрвених кревета, касније дванаест. Биле су то две просторије са једним "послужитељем".

Први болесници примљени су 13.12.1860. Касније је болница пребачена на другу страну Лепенице. Имала је велики углед у читавој тадашњој Србији.

Крај II светског рата крагујевачка цивилна болница дочекала је са само 12 лекара док их је у читавом Крагујевцу било 22.

Ратне страхоте су преживела и одељења УШНО и КОЖНО са шефом Живорадом Гајићем.

Највећа су била одељења за унутрашње болести и хирургију.

Рад хирургије се одвијао кроз више одсека из којих су се касније развила посебна одељења. 1951. год. оснива се одељење гинекологије са акушерством, а 1951. године Уролошко одељење.

Занимљиво је да је Дечије одељење основано тек 1946. године. Било је смештено у згради данашње управе Клиничког центра. Знатно касније, у просторијама тадашње бараке формирано је неуропсихијатријско одељење (1959).

Треба посебно издвојити подизање објекта данашње дечје клинике, који је свечано стављен у функцију 1964. године као Спомен дечја болница--Центар за мајку и дете.

Исте године (1964) подигнуто је грудно одељење, изнад Сушичког потока, где се данас налази одељење за плућне болести. Судска медицина (и патологија) почиње самостално да функционише (1966).

Неуропсихијатрија бива премештена, из бараке, у ново изграђено одељење 1966. године, где се данас налази одељење неурологије.

Ради сталног унапређења квалитета здравствених услуга, Клинички центар Крагујевац у стручном, научном, технолошком и инфраструктурном смислу, развија се континуирано и непрекидно.

2.5.2. ИСТОРИЈА ПРИМАРНЕ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Примарна здравствена заштита у Крагујевцу је оформљена као посебан функционални облик 1.јануара 1966. године, у оквиру Медицинског центра Крагујевац, у коме је функционисао ООУР „Дом здравља“. Од 1990. године Медицински центар је конституисан као Здравствени центар „Др Михајло Илић“ у оквиру кога је постојала РЈ Дом здравља у Крагујевцу. Дом здравља Крагујевац у садашњем облику основан је у децембру 1998. године Одлуком Владе Републике Србије. Оснивачка права над Домом здравља Крагујевац град Крагујевац је преузео 2007.године.

Прва државна апотека почела је са радом у Крагујевцу октобра 1836. као "Књажеско-придворна апотека", али се убрзо усталило име "Правитељствена апотека". Први "књажевски апотекар", Павле Илић, рођен је у Великом Бечкерек (данас) Зрењанину око 1807. године, а фармацију је завршио у Бечу 1835. године. Дан уочи "отреченија" кнеза Милоша, 1839, Државни савет је одлучио да пресели државну управу у Београд По одлуци кнеза Михаила Обреновића од 1840. престоница је враћена у Крагујевац, па је исте године наређен и повратак апотеке. У Крагујевцу ће она радити од 1840. до 1841. године, када ће бити забрављена и пренета у кућу трговца Мијаила Гарашанина (брат државника Илије Гарашанина), у Главној улици, који је сматрао да је потребно преселити апотеку у Београд, јер је тамо смештено највише војске, која је била главни потрошач лекова. Служба је најпре радила у оквиру Здравственог центра "Др Михаило Илић", а град Крагујевац је преузео оснивачка права одлуком Скупштине града Крагујевца 2007. године.

До II светског рата у Крагујевцу су углавном радили приватни зубари - дентисти. После рата, упоредо са развојем других служби у ванболничкој заштити развијала се и стоматолошка служба. Служба је тада радила у оквиру Дома здравља, а стварањем медицинског центра "Др Михаило Илић" формира се као једна од његових служби. Одлуком Владе Републике Србије 1998. године доноси се решење по коме се стоматолошка служба издваја из Здравственог Центра Крагујевац као самостална установа са називом Завод за Стоматологију Крагујевац.

У погледу Застава Завода за здравствену заштиту радника, доо Крагујевац, можемо рећи да је основан 1958. године, као здравствена станица. Године 1979. прерастао у Диспансер за медицину рада. Након осам година, Диспансер добија статус самосталног Завода за медицину рада, а 1988. године удружује се у ЗАСТАВУ и постаје ЗАСТАВА-ЗАВОД ЗА МЕДИЦИНУ РАДА. Под садашњим називом "ЗАСТАВА-333Р" д.о.о., послује од априла 1993. г. Од средине децембра 2015. године Завод је у својини Републике Србије 100%, а активности на решавању статуса ЗАВОДА, као државне здравствене установе, су у току.

Почеци рада Службе хитне медицинске помоћи везују се за 1983. годину, где је била посебна служба Дома здравља у оквиру Медицинског центра „Др Михаило Илић“. До тада су лекари Службе опште медицине дежурали ноћу и збрињавали хитне случајеве, а дању су биле организоване кућне посете. Служба је била смештена у просторијама Здравствене станице број 4. познатије као зграда "Уреда" у улици Милоја Павловића бр. 2. Првог априла 1983. год по први пут су одређени лекари који ће по сменама радити у Служби хитне помоћи, па се тај датум обележава као Дан хитне помоћи Крагујевац. Реорганизацијом Медицинског центра у здравствени центар, формиран је 1991. године Завод за хитну медицинску помоћ у оквиру Дома здравља, а 1994. године Завод је пресељен у бившу зграду Завода за заштиту здравља у Змај Јовину улицу бр. 32

Престанком постојања Здравственог центра и његовим раздвајањем на Дом здравља и Клиничко-болнички центар, Завод се поново враћа у статус Службе хитне помоћи у оквиру Дома здравља Крагујевац. Издвајање Службе из Дома здравља извршено је 2007. године доношењем одлуке Скупштине града Крагујевца о оснивању Завода за хитну медицинску помоћ Крагујевац као самосталне здравствене установе.

2.6. ГРАДОВИ ПРИЈАТЕЉИ И ПОБРАТИМИ

Сирен (Француска), Бидгошћ (Пољска), Питешти (Румунија), Тренчин (Словачка), Охрид (БЈР Македонија), Карара (Италија), Бијелско Бијала (Пољска), еђо Емилија (Италија), Сунцхеон (Кореја), Бат-Јам (Израел), Драма (Грчка), Спрингфилд (УСА), Опола (Пољска), Инголштат (Немачка), Хановер (Немачка), Мостар (БИХ), Фоча (Република Српска), Карловац (Република Српска), Карловац (Република Хрватска), Могилев (Белорусија), Смоленск (Русија), Бар (Црна Гора), Јерихон (Палестина), Општина Стари град Сарајево (БИХ).

2.7. ТУРИЗАМ

Последњих година уочава се пораст броја туриста и броја ноћења, а посебно од 2006. године, што се доводи у везу и са бољом привредном климом у граду и земљи, али и са појачаним радом на побољшању туристичке понуде града и оснивањем Градске туристичке организације „Крагујевац“. Наступи на сајмовима у земљи и окружењу, разне промотивне кампање, штампани материјал, интернет промоција доприносе већој посећености града Крагујевца. Отварање „Шумадија сајма“, а у новије време успостављање производње „Фијат аутомобила Србија“, организовање бројних спортских догађаја, као и различитих конгреса, семинара и нових културних манифестација утицали су да се од 2006. до 2013. године број остварених ноћења увећа 3 пута.

Најзначајније туристичке атракције су културно-историјским знаменитостима у граду- Амиџин конак, Конак кнеза Михаила, Стара црква, Стара Скупштина, Спомен парк "Крагујевачки октобар", музеј „21 октобар“, музеј "Стара Ливница", Акваријум Крагујевац, бројни манастири на територији града (Благовештење Рудничко, Вољавча, Петковица...).

У граду Крагујевцу постоји укупно 47 јединица за смештај од чега: 5 хотела (280 соба и 460 кревета), 10 гарни хотела (162 собе и 279 кревета), као и 22 некатегорисана објекта и то 4 преноћишта (29 соба и 80

кревета) и приватни смештај у урбаној и руралној средини са укупно 28 јединица (127 соба и 312 кревета).

Према подацима Републичког завода за статистику укупан број гостију у 2018. години износио је 49.127 а остварено је 100.664 ноћења. Домаћи гости чинили су око 55% (или 26.884), док је учешће страних гостију 45 % (22.243). Што се броја ноћења тиче домаћи гости остварили су 51% (51.819), а страни 49% (48.845). Просечна дужина боравка износи 2 дана. У односу на дванаест месеци прошле 2017. године, укупан број туриста повећан је за 3% (47.740 прошле године), а број ноћења повећан такође за 3% (97.483). Број домаћих гостију у односу на прошлу повећан је за 2% (26.245), а број страних туриста повећан је за 3% (21.495 прошле године). Број ноћења домаћих туриста повећан је за 6% (49.035 прошле године), а број ноћења страних туриста за око 1% (48.448 прошле године). Према броју ноћења страних туриста Крагујевац је на 6. месту у земљи, иза Београда, Новог Сада, Златибора, Врњачке Бање и Копаоника.

2.8. ОБРАЗОВАЊЕ

Предшколско образовање и васпитање за децу узраста од шест месеци до поласка у школу остварује се у предшколској установи у складу са основама предшколског васпитања и образовања. Окосницу предшколског образовања на територији Града Крагујевца, чине установе за децу ПУ "Нада Наумовић" и ПУ "Ђурђевдан". Установе пружају услуге у 16 објеката (јаслице и вртићи). Укупно је у наведеним предшколским установама у радној 2017/2018. години било уписано 4.269 деце од чега 788 деце узраста од 6 месеци до 3 године, 1889 деце узраста од 3 године до 5,5 година, а 1592 узраста од 5,5 година до 6,5 година. Последња група деце похађала је припремни предшколски програм, који се реализовао у 27 група целодневног боравка и у 54 групе четворочасовног програма. Припремним предшколским програмом током радне 2017/2018. године обухваћено је 91,2% дечака и 98,4% девојчица са територије града, током радне 2016/2017.године 93,9% девојчица и 94,2% дечака, док је у 2015/2016.години било 93,3% дечака и 92,2% девојчица.

У радној 2017/2018. години Град је субвенционисао боравак у приватним вртићима за 1254 деце узраста од 0,6 до 6,5 година.

У Граду је препознат значај инклузије, тако да данас све већи број деце са тешкоћама у развоју похађа предшколско образовање.

У оквиру предшколског образовања се реализују бројни јавноздравствени програми, у сарадњи са здравственим установама на територији града (здрави стилови живота, здрава исхрана, спортско-рекреативне активности, значајни датуми из из Календара здравља - програм "Здрав вртић"). Организују се тематски родитељски састанци и радионице са децом на тему здраве исхране, правилног физичког развоја деце, васпитања за децу узраста од 6 месеци до 6 година. У реализацију ових активности учествују реализатори васпитно-образовног рада, стручни сарадници, родитељи, експерти из релевантних институција. Посебно је значајна сарадња са установама у области спорта и рекреације и удружењима у планирању, организацији и реализацији разноврсних спортских активности. Реализују се и разноврсне еколошке радионице, еколошки сајмови, фестивали, трибине са циљем промоције здраве животне средине.

На територији града Крагујевца постоје 22 редовне основне школе, 2 специјалне које су и основне и средње и 1 музичка школа која је и нижа и средња. Од 22 редовне основне школе, 16 школа има издвојена одељења (ван седишта матичне школе). Од тога 5 основних школа има 1 издвојено одељење, 4 школе имају по два издвојена одељења, 3 школе по три издвојена одељења, 2 школе имају четири издвојена одељења, 1 школа има пет издвојених одељења, док једна школа има 7 издвојених одељења.

У школској 2017/2018.години укупно је било уписано 13857 деце, од чега 6712 у прва четири разреда основне школе. Од укупног броја уписаних ученика у подручна одељења је било уписано 1379 деце. По анализама Школске управе Крагујевац, број ученика у основним школама се смањује, а процене су да ће се тај тренд задржати.

Нето стопа обухвата основним образовањем износи 98,2%, стопа завршавања основне школе у граду износи 95,5%, а стопа одустајања од школовања у основном образовању износи 0,4%.

Укупан број деце са сметњама у развоју и инвалидитетом обухваћене основним образовањем током радне 2017/2018.године је 114, док је укупно 75 одраслих лица обухваћено основним образовањем.

У оквиру основног школског образовања се спроводе бројни јавно-здравствени програми у сарадњи са здравственим установама, али и другим установама/институцијама у области спорта, културе, безбедности, образовања, удружењима, као и ресорним министарствима и локалном самоуправом, попут:

1. "Основи безбедности деце" - са темама: безбедност деце у саобраћају, полиција у служби грађана/ки, насиље као негативна појава, превенција и заштита деце од опојних дрога и алкохола, безбедно коришћење интернета и друштвених мрежа, превенција и заштита деце од трговине људима.

2. "До успеха заједно - превенција ризичног понашања кроз спорт и едукацију" уз подршку амбасаде Израела и ОЕБС-а. Циљ пројекта је стварање друштвено-образовног оквира за децу из маргинализованих група становништва. Кроз спортско-рекреативне и образовне активности креира се средина у којој се негује поштовање и разумевање, свест о значају свест о значају учења и здравих животних стилова, превенције насиље и расизма.

3. Програм школског спорта и спортских активности и недеља школског спорта у сарадњи са локалном самоуправом.

4. Пројекат "Вршњачка едукација у спречавању допинга у спорт" у сарадњи са Антидопинг агенцијом РС, кроз који се ствара мрежа вршњачке едукације за борбу против допинга у спорту, утиче се на свест деце о значају бављења спортом, ствара атмосфера толеранције и разумевања.

5. "Покренимо нашу децу" – у сарадњи са Aqua viva и Савезом професора физичког васпитања, са циљем промоције здравих стилова живота, спорта и рекреације.

6. Пројекат "Позитивно НЕ", који реализује Црвени крст у циљу ширења толеранције, разумевања и здравих животних стилова, намењен ученицима седмог разреда.

7. Пројекат "Пренеси здравље другима" који реализује Црвени крст Крагујевац у циљу едукације ученика шестог разреда на теме злоупотреба дрога, здрава исхрана, репродуктивно и ментално здравље.

На територији града Крагујевца постоји укупно 11 средњих школа и то: 2 гимназије, 6 средњих стручних школа, 2 специјалне школе (које су и основне и средње) и 1 средња музичка школа (која је такође и основна и средња школа). Средње школе немају издвојена одељења ван седишта школа.

У средње школе у школској 2017/2018.години било је уписано 7496 деце. Од наведеног броја гимназије је похађало 2128 деце (1277 девојчица и 851 дечак), четворогодишње стручне школе 4632 деце (2263 девојчица и 2369 дечака), а трогодишње стручне школе 736 ђака (211 девојчица и 525 дечака).

Средњим образовањем обухваћено је 46 деце са сметњама у развоју и инвалидитетом.

У погледу јавно-здравствених програма и пројеката у средњим школама у Крагујевцу издвајамо неколико, који се реализују у сарадњи са здравственим установама, али и другим установама/институцијама у области спорта, културе, безбедности, образовања, удружењима (Црвени крст Крагујевац, Центар за еколошко образовање и одрживи развој Крагујевац, Стаклено звоно, Пријатељи планете, КЕЦ...), као и ресорним министарствима и локалном самоуправом:

1. "Батерија узвраћа ударац"

2. "Трговина људима"

3. "Буди мушко клуб" - превенција родно заснованог насиља

4. "Подизање свести код ученика на тему климатских промена и енергетске ефикасности."

Универзитет у Крагујевцу је самостална високошколска установа, чији је оснивач Република Србија. Чини га 12 факултета, од којих је 6 са седиштем у Крагујевцу, два у Чачку, један у Јагодини, један у Ужицу, један у Краљеву и један у Врњачкој Бањи. Сви факултети Универзитета у Крагујевцу имају статус правног лица.

На факултетима Универзитета у Крагујевцу студира више од 15.000 студената/ткиња.

На територији града постоје две специјалне школе: Школа са домом ученика оштећеног слуха, која обухвата предшколско, основно и средње образовање деце оштећеног слуха и ШОСО «Вукашин Марковић» основно и средње стручно образовање лако ментално ометене деце и васпитање и образовање умерено и теже ментално ометених са дневним боравком.

2.9. КУЛТУРА

Крагујевац има богато културно - историјско наслеђе. У периоду од 1818. - 1841.године био је престоница кнежевине Србије и у њему су основане бројне културно - просветне и научне институције. У Граду постоји више значајних институција од регионалног, а неке и од националног значаја у области културе и уметничке делатности. Више њих наставља традицију првих установа своје врсте у модерној Србији.

Институције које се у Крагујевцу баве културном делатношћу су:

1. Народни музеј – основан 1949.године

2. Дом омладине Крагујевац – основан 1997.године

3. Књажевско српски театар – основан 1835.године

4. Позориште за децу Крагујевац – основано 2003.године

5. Народна библиотека "Вук Караџић" – основана 1866.године

6. Спомен парк "Крагујевачки октобар" – основан 1953.године

7. Центар за неговање традиције и културе "Абрашевић – основан 2006.године

8. Завод за заштиту споменика културе – основан 1966.године

9. Историјски архив Шумадије – основан 1970.године

10. Музички центар – основан 2009.године и

11. Установа културе "Кораци" – основана 2017.године.

Током 2018.године музеје је посетило 41.471 домаћих и 2.169 страних посетилаца, што је 19 % више него за исти период прошле 2017. године

2.9.1. КУЛТУРНО ИСТОРИЈСКА БАШТИНА

1) Стара (придворна) црква подигнута 1818. године. Задужбина кнеза Милоша Обреновића. Посвећена је силаску Светог Духа на апостоле. Грађена је од камена, нема кубе и није живописана. Иконостас са преко 40 икона је аутентичан. Реконструисана је неколико пута. Звоне ове цркве први пут су zazвонили 1829. године. Стара црква је била прва митрополитска, катедрална и дворска црква у чијој порти су прокламоване готово свеважне одлуке за српски народ, хатишерифи, устави. Ту је одржана Сретењска скупштина 1835. На којој је донет Први српски устав. Црква је дограђена 1907. године додавањем зидане припрате и изградњом звоника чији је пројектант Јован Илкић.

2) Зграда Старе скупштине саграђена је 1859/60 године у порти Старе цркве. У њеној сали су доношене врло важне државне одлуке током 19. века, а ту су 1878. године прочитане и одлуке Берлинског конгреса, којима је Србији призната независност.

3) Амицин конак из 1818./1819. једина је сачувана зграда првобитног дворског комплекса, која је данас у склопу Народног музеја. У конаку је радио Сима Милосављевић Паштрмац, управник двора кнеза Милоша Обреновића. Конак је служио и за становање момака, каваза, кнежеве личне заштите и за смештај свих виђенијих људи који су послом долазили код кнеза. Конак је типичан репрезент оријентално-балканског стила.

4) Прва Гимназија у модерној Србији основана је 1833. године док је данашња зграда из 1887, једна је од најмонументалнијих школских зграда у читавој Србији, која представља и почетак градње по модерним европским принципима тог доба. У гимназији је спомен учионица у знак сећања на ученике и професоре ове школе који су стрељани 21. октобра 1941. године. Испред гимназије је подигнут споменик Вуку Караџићу, реформатору српског језика, сакупљача народних песама и писца првог речника српског језика.

5) Књажевско српски театар основао је кнез Милош Обреновић 1835. године. За првог управника је постављен Јоаким Вујић чији се споменик налази испред зграде.

6) Музеј „Стара ливница“ смештен у аутентичној згради ливнице из осамдесетих година 19. века, једном од ретких сачуваних примера индустријске архитектуре тог времена. Фасаде су обрађене опеком у комбинацији са гвожђем и бетоном. Зграда је као репрезент у својој врсти, и као најстарији објекат у кругу „Застава“, стављена под заштиту државе као културно добро од великог значаја. Поставка музеја приказује почетке и развој индустријске производње у Србији.

7) Војно занатлијска школа отворена је 1854. декретом кнеза Александра Карађорђевића, прва такве врсте у Србији.

8) Стара управна зграда Војнотехничког завода саграђена је 1926. године у франкофилском стилу.

9) Споменик Тополивцу постављен је после Другог светског рата у близини места где се првобитно налазио Лицеј-прва високошколска установа у Србији основана 1838. године.

10) Зграда суда је монументална грађевина из 1904. године и једна од најлепших јавних грађевина с почетка 20. века у Србији. За време Првог светског рата у њој је радила Врховна команда српске војске са начелником војводом Радомиром Путником. У згради суда је први пут изведена композиција „Марш на Дрину“ чије партитуре је Станислав Бинички завршио у Крагујевцу.

11) Крагујевачка саборна црква посвећена је Успењу Пресвете Богородице саграђена у византијско-романском стилу у ослобођеној Србији, што јој, поред осталог, даје посебно место у архитектури друге половине 19. века

12) Регентова кућа у којој је од августа 1914. до октобра 1915. године живео и радио регент Александар Карађорђевић.

2.9.2. ЗНАЧАЈНЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ

1) Дан града – Крагујевац слави Дан града 6. маја на Ђурђевдан, јер га је тог датума Милош Обреновић прогласио престоницом Србије. Организују се бројне свечаности: изложбе, концерти, књижевне вечери и ватромет. Прослави Дана града присуствују и бројне делегације из земље и иностранства. Додељују се Ђурђевданске награде најуспешнијима. Организатор и покровитељ је Град Крагујевац.

2) Дечји карневал се традиционално одржава 6. маја на Дан града. У карневалској поворци најмлађи шаренилом и својим креативним идејама симболично представљају долазак пролећа. Градска туристичка организација „Крагујевац“ је организатор ове манифестације.

3) Јоаким интер-фест је међународни фестивал који се одржава од 7. до 15. октобра сваке године у Књажевско - српском театру. Фестивал је добио име по Јоакиму Вујићу, директору првог српског Театра, основаног у Крагујевцу 1835. године. Најмлађи је фестивал у граду, основан 2006. године. Домаћин фестивала је Књажевско - српски театар, организатор Дирекција фестивала, а главни покровитељ Град Крагујевац.

- 4) Велики школски час се одржава 21. октобра сваке године у спомен на стрељање невиног становништва Крагујевца и околине 1941. године. Комеморативна свечаност се одржава од 1971. године код Споменика стрељаним ђацима и професорима.
- 5) ОКТОХ – традиционалне камерне музичке свечаности, посвећене крагујевачком октобру, одржавају се од 1975. године. Млади из земље и иностранства изводе дела угледних композитора. Одржавају се током октобра месеца у сали Прве крагујевачке гимназије и трају више недеља. Организатор је Спомен парк „Крагујевачки октобар“.
- 6) Позоришни сусрети гимназија Србије одржава се у априлу месецу. фестивал представља афирмисано стваралаштво младих гимназијалаца из области драмских уметности из целе Србије.
- 7) Ноћ музеја је манифестација која се одржава у мају месецу, у више градова у Србији. Прва Ноћ музеја у Србији одржана је 19. маја 2007. године и била је посебно значајна јер се проширила ван Београда. Врата својих музеја, поред Београда, отварају и бројни градови широм Србије. У „Ноћи музеја“ 2013. године учествовало је више од 150 институција у 68 градова и места широм Србије.
- 8) Златна искра је Међународни луткарски фестивал, основан 1999. На фестивалу се приказују позоришне, литерарне, музичке и филмске представе. Одржава се у Позоришту за децу у Крагујевцу.
- 9) Дан Театра се сваке године одржава 15. фебруара. Додељују се годишње награде и статуе Јоаким, позоришне, литерарне, музичке и филмске представе.
- 10) Арсенал фест представља музичко остварење коме је за циљ спајање модерних музичких праваца уз бројне пратеће садржаје попут књижевних промоција, дебата, филмских и видео пројекција, клупских свирки, изложби...
- 11) Шумадија фест је фестивал из области културе који обилује музичким и уметничким активностима, са намером да доприноси развоју и презентацији културе и едукације младих људи и омогући им да учешћем на великом музичком догађају истовремено прате предавања, трибине и радионице.
- 12) Интернационални фестивал хармонике је фестивал победника најпрестижнијих светских такмичења у хармоници
- 13) European Research' Night (Ноћ истраживача) се одржава под покровитељством Европске комисије у оквиру европског пројекта Horizon 2020, у око 300 градова широм Европе, последњег петка у месецу септембру. Главна идеја је демистификација науке и приближавање научних концепата и начина размишљања ширем делу популације, као и упознавање са истраживачима и њиховим радом.

2.10. СПОРТ

У Крагујевцу постоји 163 спортских клубова који су чланови Спортског савеза Крагујевца у 24 спортске гране. У наведеним спортским клубовима радом је обухваћено преко 1880 сениора и преко 3000 такмичара у млађим категоријама. Заступљеност девојака је значајна и изражена је кроз 9 селекција, уз учешће великог броја у мешовитим екипама (шах, го, карате, пливање, стрелци...). Постоје и спортски савези на нивоу града и то: Спортски савез Крагујевца, Куглашки савез града Крагујевца, Спортски савез особа са инвалидитетом Крагујевца, Карате савез Крагујевца, Универзитетски Спортски савез Крагујевца, Шаховски савез "Шумадије", Савез за школски спорт Крагујевац, Фудбалски савез града Крагујевца. Град финансира Савез за школски спорт Крагујевац који постоји од 1997. године. Он сваке године организује школска такмичења у следећим спортовима: стони тенис, пливање, фудбал, гимнастика, фудбал, атлетика, стрељаштво, баскет 3 на 3, одбојка, шах, рукомет, кошарка, одбојка и мале олимпијске игре. На такмичењима учествују 22 основне и 10 средњих школа. Сваке године, у оквиру 5 нивоа такмичења, до републичког нивоа, буде ангажовано око 3500 крагујевачких ученика основних и средњих школа. Прве Олимпијске игре ученика Републике Србије одржане су у Крагујевцу 1980. године.

Спортски објекти су изграђени у 21 школи (фискултурне сале, отворени терени). Од 15 сала основних школа и 6 сала средњих школа у којима је могуће само обављање наставе физичког васпитања и тренажних процеса, у седам сала у основним и средњим школама је могуће организовати и спортска такмичења републичког нивоа.

Најважнији спортско-рекреативни објекти у Крагујевцу: Искра, Језеро "Шумарице", Спортска хала „Гордана Гоца Богојевић“, објекти С.Ц. Парк: отворени и затворени базени, тениски терен, теретана, затим Бокс сала – Велики парк, фудбалско игралиште ФК Виногради, као и објекти С.Ц. „Младост“: Градски стадион „Чика Дача“ са помоћним фудбалским теренима, вежбалиштем и атлетском стазом, куглана, стрељана, хиподром, фудбалско игралиште ФК Јадран, игралиште за мале спортове Пивара, Спортска дворана "Хала језеро" са теретаном, салом за аеробик и вежбаоницама у анексу спортског објекта.

Значајне спортско-рекреативне манифестације у Крагујевцу: Новогодишњи баскет турнир, Турнир у фудбалу за кадете поводом Октобарских свечаности, Кошаркашки камп „Крос-овер 2014“, крагујевачки полумаратон, Меморијални турнир „Жика Цар“, Фудбалски турнир поводом 70. година од оснивања ФК „Партизан“, Ревизијални боксерски турнир, Традиционални турнир "Крагујевац-Фоча 2014", Турнир у малом фудбалу, Традиционални меморијални турнир ветерана „Мика Мудрић 2014", Међународни Куп Србије у традиционалним и висинских скокова у воду, Дводневни турнир у фудбалу за младје

категорије, Пливачки митинг у Крагујевцу, Међународни куглашки турнир, Манифестација „Можеш то и ти“, Одбојкашки турнир „Сретењски куп“, Манифестација „Вече борилачких вештина, Традиционални Божићни одбојкашки турнир меморијал „Јеремић Бранислав – Бане Мече“...

2.11. СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Град Крагујевац у оквиру социјалне политике има дефинисана права и услуге које су намењене социјално угроженим категоријама становника. Приоритетне циљне групе у области социјалне заштите су: деца и млади, породица, особе са инвалидитетом, старије особе, роми, избегла, прогнана и интерно расељена лица. Током 2018.године евидентирано је 17.762 корисника/ца из социјално правне заштите, што представља 10% укупног броја становника града Крагујевца, док је у 2016.години то било 9% становника. Од укупног броја корисника/ца социјалне заштите 53% су женског пола (9472), а 47% мушкарци (8290). Број евидентираних корисника/ца у 2018.години мањи је за око 3% у односу на евидентираних кориснике/це у 2017.години, а већи у односу на 2016.годину за 10%. Током 2018.године евидентирано је 4388 нових корисника/ца, што је за 199 корисника мање у односу на број новоевидентираних у 2017.години (у 2017-4587 корисника/ца). У погледу старосне структуре корисника/ца, доминантну групу корисника/ца чине одрасли корисници/е (26-64 година) укупно 49%, деца су заступљена са 29%; са 13% су заступљена старија лица, док је најмање заступљена групација младих-од 18-25 година старости - 9%.

Смањење броја корисника/ца у 2018.години испољено је у групи: деца, млади и одрасли, док је код броја остарелих особа испољено повећање, што је и очекивано обзиром на све већу заступљеност ове популације у Граду.

Као и претходних година, у укупном броју корисника/ца социјалне заштите, доминантну групу корисника/ца у 2018.години представљају одрасли корисници/е (26-64 година)-49%; деца су заступљена са 29%; са 14% су заступљена старија лица, док је најмање заступљена групација младих-од 18-25 година старости - 8%.

За 4.750 корисника/ца је током године престала потреба за мерама социјалне заштите, па је на крају године, евидентирано 13.012 корисника/ца.

Током 2018. године различитим облицима, мерама и услугама социјалне заштите било је обухваћено 5.219 деце, што представља 15% укупног броја деце на територији града Крагујевца.

Током 2018.године на евиденцији Центра било је укупно 11.094 пунолетних корисника/ца социјалне заштите, што је 1862 корисника/ца (14%) мање него 2017.године, док је у односу на 2016.годину задржан исти ниво јављања (11.102).

У старосној структури корисника/ца, повећан је број лица старијих од 65 година, што је и очекивано обзиром на све већу заступљеност ове популације у Граду.

У граду су заступљени институционални и ванинституционални облици заштите угрожених категорија. Континуираном сарадњом локалне самоуправе и осталих актера друштвене заједнице успостављен је систем тимског и мултисекторског рада у циљу ефикасније заштите грађана/ки.

Права која се остварују складу са Одлуком о социјалној заштити града Крагујевца су: право на једнократну помоћ, право на опрему корисника/ца за смештај у установу или другу породицу, право на путне трошкове и исхрану пролазника/ца, право на накнаду трошкова сахране и право на бесплатан оброк.

Услуге које су предвиђене наведеном Одлуком: дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју, дневни боравак за децу из породица у ризику, дневни боравак за децу и младе са проблемима у понашању, предах смештај за децу и младе са сметњама у развоју, дневни боравак за старије особе, дневни боравак за одрасле особе са сметњама у развоју, прихватилиште за децу и младе, прихватилиште за одрасле и старије особе, прихватилиште за жртве насиља у породици, помоћ и нега у кући за одрасле и старије особе, услуге Центра за младе, услуге Клуба младих особа са инвалидитетом, услуге Клуба за старије особе, саветовалиште за брак и породицу, социјално становање у заштићеним условима, становање уз подршку за младе који се осамостаљују.

Услуге социјалне заштите на територији Града кроз пројекте реализују и организације цивилног друштва и на тај начин доприносе унапређењу система социјалне заштите у Граду.

Установе социјалне заштите у Крагујевцу су:

- 1) Центар за социјални рад "Солидарност" Крагујевац;
- 2) Центар за развој услуга социјалне заштите "Кнегиња Љубица" Крагујевац;
- 3) Геронтолошки центар Крагујевац;
- 4) Завод за смештај одраслих "Мале Пчелице".

3. ГРАД КРАГУЈЕВАЦ КРОЗ ДОСТУПНЕ ПОКАЗАТЕЉЕ

3.1. БРОЈ СТАНОВНИКА

(АКТУЕЛНО СТАЊЕ, ИСТОРИЈСКИ ТРЕНДОВИ И ПРОЈЕКЦИЈЕ)

На територији града Крагујевца од 1948.године до 1991.године у свим пописним годинама бележи се константан пораст броја становника.

Индекс пораста (просечни годишњи раст на 1000 становника) за град Крагујевац у пописним периодима 1971/1981.год. износио је 23,2, 1981/1991.год. 8,8.

Између два пописна периода (1991-2002. година) регистровано је опадање броја становника: са 176.743 (1991. године) на 175.802 (2002. године). Индекс пораста (просечни годишњи раст на 1000 становника) за Град Крагујевац износио је -0,5.

Од 2002. до 2008. године регистрован је, такође, пад броја становника. У 2008. години процењен број становника износио је 174.386 што представља пад од 0,8% у односу на број становника из последње пописне године 175.802 (2002. година).

Према последњем званичном попису 2011. године у Крагујевцу живи 179.417 становника, што је благи раст у односу на попис 2002. године.

Дакле, велики пораст броја становника од 26% бележен је у периоду између пописа 1971. и 1981. године, што се везује за привредни развој области и миграције ка градском подручју. С друге стране, деведесетих година двадесетог века дошло је до тенденције смањивања броја становника, услед миграционих кретања становништва (нарочито у иностранство).

Процењен број становника за 2017.годину износио је 177.977 становника.

Предвиђање броја становника у будућности, односно пројекција становништва, заснива се на односу фертилитета, морталитета и миграција у претходном периоду. Према варијанти средњег раста становништва, број становника у граду до 2041. године повећао би се за око 10.000 становника. Под претпоставком нултог миграционог салда (једнак број исељених и досељених лица), број становника у 2041. години могао би бити смањен за око 22.000 и у њему би тада живело 157.816 становника.

Табела - Демографска процена за 2041. годину

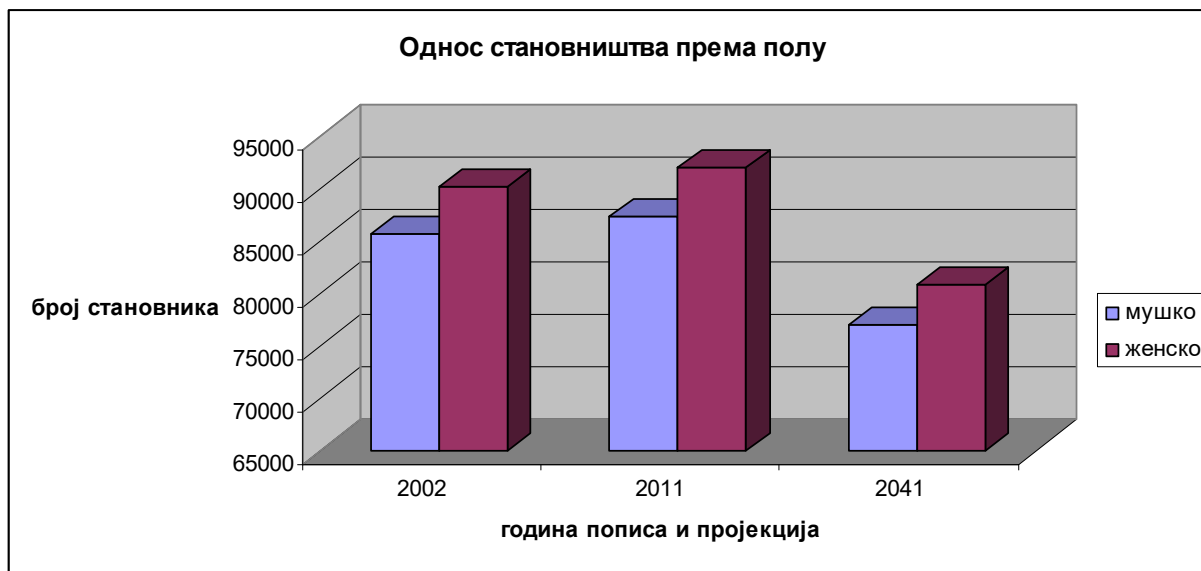
Град Крагујевац	Становника	Мушко становништво	Женско становништво
Нулти миграциони салдо	157.816	76.962	80.854
Средња варијанта	188.877	87.091	93.786

Извор: Републички завод за статистику

3.2. ПОЛНА И СТАРОСНА СТРУКТУРА

У полној структури становништва на свим посматраним пописима становништва, може се уочити већа бројност женске популације у односу на мушку. Према попису из 2011. године однос мушке и женске популације износио је 51,7:48,3 у корист женске популације а према процени Републичког завода за статистику веома сличан однос је присутан и током 2016.године и износи 51,4 : 48,6. Према пројекцијама Републичког завода за статистику за 2041. годину, однос мушког и женског становништва биће 51,23:48,77, у корист женске популације.

Графикон – Структура становника према полу

Извор: Републички завод за статистику

При процени демографске ситуације значајан показатељ је старосна структура становништва. Постоји више индикатора за анализу старости становништва, а један од њих је и биолошки тип становништва, који показује учешће појединих старосних категорија (0-14, 15-49, 50 и више година) у укупном броју становника. Са 39,9 % особа старости 50 и више година и са свега 14% млађих од 15 година, становништво спада у регресивни тип становништва.

Други показатељ старости становништва је просечна старост. Становништво је старо када је просечна старост изнад 30 година. У Крагујевцу просечна старост у 2017. години износила је 43 године, а у 2007. години 40,42. Просечна старост жена је већа за 2 године од просечне старости мушкараца

Табела - Просечна старост становништва Града Крагујевца

Територија	Просечна старост становништва 2017. година	Просечна старост становништва 2011. година	Просечна старост становништва 2007. година
Крагујевац	43 године	41,22 године	40,42 године

Индекс старости представља однос старих 60 и више година и особа млађих од 19 година. Гранична вредност за тај индикатор је 0,4, а вредност већа од 0,4 указује да је у популацији присутан процес демографског старења. У Крагујевцу у 2016. години индекс старости је износио 1,3, а 2011. године 1,1. Иначе, удео старих 60 и више година највиши је Грчкој, Латвији, Аустрији и Швајцарској. У ову групу спада и Србија. Најниже вредности бележе се у земљама бившег Совјетског Савеза: Казахстан, Азербејџан и Киргистан

Важан показатељ старости становништва је зрелост становништва, индикатор који говори о процентуалном учешћу особа старих 65 и више година у укупној структури становништва. Уколико је проценат становништва од 65 година и више од укупног број становника већи од 7% становништво је старо, ако је виши од 10% становништво је врло старо (према критеријумима Уједињених Нација). У Крагујевцу у 2017. години зрелост становништва је била 19%, та вредност говори да се ради о веома старом становништву.

Старосна структура становништва града Крагујевца формирана је под директним дејством наталитета, а процес старења је у највећој мери условљен секуларним падом наталитета. На старосну структуру становништва утицали су, смртност и миграције, али у мањој мери.

Табела - Старосна структура становништва

Попис	1981.	1991.	2002.	2011.
0 - 4	13490	11251	7473	8235
5 - 9	12115	12789	8641	8705
10 - 14	10163	13682	10720	8187
15 - 19	10286	12673	12573	9620
20 - 24	13855	11230	13300	11501
25 - 29	17830	11860	12148	12905
30 - 34	14837	14934	10746	13076
35 - 39	9374	17637	11335	12224
40 - 44	11790	14798	13665	11275
45 - 49	12488	9228	16845	11978
50 - 54	11286	11325	14428	13942
55 - 64	12805	21910	18298	29797
Преко 65	13982	16093	24591	27972
Непознато	522	674	1039	
Укупно	164823	180084	175802	179417

Извор: Републички завод за статистику

Старосна структура становништва показује да се током посматраног периода најбројније групације становништва померају од омладине ка средњим годинама. По првом анализираном попису из 1981. године најбројнија групација је од 25 до 29 година, а по попису из 1991. године најбројније је становништво старости од 55 до 64 година. Према попису из 2002. године доминира генерација преко

65 година, док према последњем попису из 2011. године најбројније је становништво старости од 55 до 64 година. Можемо да приметимо да се по последњем попису из 2011. године најбројније старосне групе у средишњем и доњем делу табеле и да старосна структура становништва града Крагујевца има све карактеристике регресивног типа.

Средином прошлог века становништво Србије спадало је у млађе популације Европе, али се у другој половини века константно повећавао и апсолутни број и удео старог становништва (3). У Централној Србији број старих је готово учетворостручен, у Војводини је већи готово два и по пута, док се удео старог становништва у укупној популацији увећао три пута у Централној Србији, односно 2,3 пута у Војводини. Овај тренд је нарочито интензиван у последњој деценији двадесетог века. Међу 25 демографски најстаријих земаља у свету, са изузетком Јапана, све су из Европе: међу њима је и Србија (територија ван подручја Косова и Метохије), са уделом од 15,7% старијих од 65 година (3). Процене Центра за демографска истраживања Института друштвених наука су да ће се у првој половини 21. века број старијих од 65 година повећати за трећину, а њихов удео у укупном становништву кретаће се од 18,7 до 27,5%. Број особа старијих од 80 година за пола века ће се утростручити, и представљаће четвртину укупног броја старих (њихов удео у укупној популацији повећаће се са 1,9% на 6,2%). То значи да ће почетак друге половине овог века Србија бити прилично стара нација, пошто ће, судећи по проценама, старији од 65 година надмашити бројчано популацију млађу од 15 година (4). Процес глобалног старења карактеристичан за све европске земље, код нас иде знатно брже: 1950. године у Србији је живело 235.000 људи старијих од 65 година, у другој половини прошлог века ова бројка је нарасла на 924.000 (4). У 2000. години је, дакле, у Србији било скоро четири пута више старих него пре пет деценија, док је у истом периоду у Европи тај број повећан за само 137%. Уколико се оваква тенденција настави, 2050. године у Србији (без Косова) живеће чак 41% старог становништва.

3.3. ПРОЦЕНАТ ДЕЦЕ У ПОПУЛАЦИЈИ

У Крагујевцу учешће популације деце узраста 0–6 година у укупном броју становника износи 6,7% (12.319). Деца старости 7-14 година (узраст основне школе) су заступљена са 7,7% (13634), а деца старости 15-18 година (узраст средње школе) са 3,6% (6.630) у укупној популацији Града.

Табела - Проценат деце у популацији града Крагујевца
(процена за 2017. годину)

Године старости	%
0-6	6,9
7-14	7,7
15-18	3,7

Извор: Републички завод за статистику

3.4. ПРОЦЕНАТ СТАРИЈИХ ОСОБА У ПОПУЛАЦИЈИ

У структури одраслог становништва карактеристично је повећање учешћа старијих добних група годинама уназад, при чему учешће старијих од 65 година у укупној популацији Града износи 19% (податак за 2017. годину).

3.5. БРОЈ СТАНОВНИКА ПО НАСЕЉИМА

Град Крагујевац има 57 насељених места, од тога једно насеље је градско и обухвата 84% укупног броја становника, а 56 су сеоска насеља, са 16% становника.

Табела - Број становника по насељима града Крагујевца

Насеље	Број становника*
Ацине Ливаде	51
Баљковац	627
Ботуње	669
Букоровац	218
Велика Сугубина	226
Велике Пчелице	498
Велики Шењ	329
Вињиште	378
Влакча	592
Голочело	520
Горња Сабанта	748
Горње Грбице	226
Горње Јарушице	548

Горње Комарице	241
Грошница	1383
Десимировац	1623
Дивостин	422
Добрача	425
Доња Сабанта	540
Доње Грбице	509
Доње Комарице	492
Драгобраћа	1150
Драча	915
Дреновац	333
Дулене	153
Ђурисело	736
Ердеч	55
Јабучје	165
Јовановац	1279
Каменица	329
Корман	630
Котража	185
Крагујевац	150835
Кутлово	234
Лужнице	981
Љубичевац	44
Мала Врбица	203
Мали Шењ	89
Маршић	267
Маслошево	436
Миронић	86
Нови Милановац	404
Опорница	603
Пајазитово	187
Поскурице	516
Прекопеча	89
Рамаћа	318
Ресник	1080
Рогојевац	394
Страгари	827
Трешњевак	15
Трмбас	814
Угљаревац	129
Цветовевац	841
Церовац	935
Чумић	1478
Шљивовац	417
УКУПНО	179.417

* Подаци из пописа становништва 2011.год.

3.6. ГУСТИНА НАСЕЉЕНОСТИ

Густина насељености за територију града Крагујевца просечно износи 213 становника по км² и највећа је у градском језгру. Густина насељености у граду је већа од густине насељености у Србији, где је просек 93 становника по км².

3.7. НАЦИОНАЛНИ САСТАВ СТАНОВНИШТВА

Према националном саставу становништво града Крагујевца је хомогено и Срби чине 95,8% становништва. Удео осталих етничких група појединачно посматрано, не прелази 1%.

Национални састав становништва града Крагујевца, 2011.год.

Национална припадност	Број становника
Срби	172052
Албанци	27
Бошњаци	37
Бугари	41
Буњевци	4
Власи	7
Горанци	101
Југословени	175
Мађари	37
Македонци	297
Муслимани	97
Немци	4
Роми	1482
Румуни	17
Руси	40
Русини	6
Словаци	16
Словенци	34
Украјинци	18
Хрвати	192
Црногорци	645
Остали	231
Неизјашњени и неопредељени	2033
Регионална припадност	211
Непознато	1613

* Подаци из пописа становништва 2011.год.

3.8. ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Према попису становништва из 2011.године укупан број особа са инвалидитетом на територији града Крагујевца је 13317, што чини 7,4% укупне популације града Крагујевца. Од наведеног броја 7496 су жене, а 5821 мушкарци. У категорију особа са инвалидитетом су сврстана лица која су приликом спровођења пописа становништва 2011.године као одговор на питање о макар једном проблему у вези са видом, слухом, ходом, памћењем/концентрацијом, самосталношћу и комуникацијом одговорила са „да” (има много потешкоћа или потпуно је онемогућено). Просечна старост особа са инвалидитетом је 65,55 година.

Тачан број особа са инвалидитетом у укупној структури становништва Крагујевца није познат, јер податке о томе не поседује, нити ажурира ниједна установа у граду. Процене Светске здравствене организације су да особе са инвалидитетом чине око 10% укупне популације.

4. ЗДРАВСТВЕНО СТАЊЕ СТАНОВНИШТВА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА*

4.1. НАТАЛИТЕТ И ФЕРТИЛИТЕТ

Наталитет или рађање представља број живорођене деце на једној одређеној територији у току календарске године. Обично се наталитет изражава стопом наталитета која представља број живорођене деце на 1.000 становника. У току 2017. године у Крагујевцу живорођено је укупно 1644 деце, а стопа наталитета износила је 9 ‰ и та вредност је неповољна.

Фертилитет је као и наталитет позитивна компонента природног кретања становништва. Жене у фертилном добу (15 до 49 година) по процени за 2017.годину су чиниле 22,1% (39.363) популације града Крагујевца, док је 2002.године тај проценат износио 26,1% (45.833). Стопа укупног фертилитета представља просечан број деце који у репродуктивном добу роди једна жена. Стопа од 2,1 обезбеђује просто обнављање становништва, стопа од више од 2,1 доноси популациони раст, док стопа нижа од 2,1 резултује смањењем становништва, а уколико не постоје имиграција и емиграција, односно уколико је њихов салдо једнак нули.

У већини развијених земаља, као и у Србији, стопа укупног фертилитета је знатно испод 2,1. На територији града Крагујевца стопе укупног фертилитета су у опсегу вредности територије Шумадијског округа и Републике, тако да је током 2017.године стопа укупног фертилитета износила је 1,5, док је на територији округа износила 1,4.

4.2. МОРТАЛИТЕТ (ОПШТА И СПЕЦИФИЧНА СТОПА)

Морталитет (смртност) становништва представља негативну компоненту природног кретања становништва, чији је ниво израз комплексног деловања биолошких, социјално-економских и других фактора (старост, ниво стандарда, структура морбидитета, обим и квалитет пружене здравствене заштите). Најчешће коришћен индикатор за анализу смртности становништва је општа стопа морталитета и представља број умрлих на једној територији на 1.000 становника. Стопа морталитета (смртности) је висока ако је изнад 12‰. Општа стопа смртности у Крагујевцу у 2017. години је износила 12,8‰. На ову ситуацију највише утиче велики удео старог становништва и низак наталитет.

Водећи узроци смрти становништва у 2016. години су биле масовне незаразне болести, а међу њима се на првом месту налазе кардиоваскуларне болести (болести система крвотока), следе тумори, болести система за дисање, болести мокраћно полног система, затим повреде, тровања и последице деловања спољних фактора и болести система за варење. Оваква структура узрока смрти је карактеристична и за ниво Републике Србије.

Извор: РЗС, ажурирана анализа Института за јавно здравље Крагујевац

Табела. Умрли према узроцима смрти у Крагујевцу у 2016.години

Група болести (МКБ)	Узроци смрти (МКБ-10)	Број умрлих	%
I	Заразне и паразитарне болести	36	1,68
II	Тумори	463	21,66
III	Болести крви и крвотворних органа и поремећаји имунитета	13	0,61
IV	Болести жлезда са унутрашњим лучењем, исхране и метаболизма	62	2,90
V	Душевни поремећаји и поремећаји понашања	8	0,37
VI, VII и VIII	Болести нервног система и чула	37	1,73
IX	Болести система крвотока	1089	50,94
X	Болести система за дисање	195	9,12
XI	Болести система за варење	53	2,48
XII	Болести коже и поткожног ткива	4	0,19
XIII	Болести мишићно-коштаног система и везивног ткива	4	0,19
XIV	Болести мокраћно-полног система	74	3,46
XV	Трудноћа, рађање и бабиње	/	/
XVI	Одређена стања настала у перинаталном периоду	7	0,33
XVII	Урођене малформације, деформације и хромозомске ненормалности	/	/
XVIII	Симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази	33	1,54
XIX	Фактори који утичу на здравље и контакт са здравственом службом	60	2,81
	УКУПНО	2138	100,00

4.3. СМРТНОСТ ОДОЈЧАДИ

Стопа смртности одојчади је значајан и осетљив индикатор како здравственог стања и здравствене заштите становништва, тако и стања у социјално-економској и другим сферама друштва.

Стопа смртности одојчади се дефинише као број умрле одојчади на 1.000 живорођене деце у једној години. Граница ниске и високе стопе смртности одојчади је 20‰

Табела. Стопа смртности одојчади, 2015-2017.година

2015.година	2016.година	2017.година
6,5‰	5,5‰	4,3‰

Стопа смртности одојчади константно опада, што се може видети на основу податка да је износила 11,8 на 1000 живорођених у 2002. години, односно 9,1 на 1000 живорођених у 2008. години, док је у 2017. години износила 4,3 на 1000 живорођених.

Перинатална смртност представља однос броја мртворођене деце и броја умрле новорођенчади у периоду до навршених недељу дана живота. Стопа перинаталне смртности у оквиру Европске уније је на нивоу 6‰.

Табела. Стопа перинаталне смртности, 2015-2017.година

2015.година	2016.година	2017.година
8,7‰	8,8‰	6,7‰

4.4.ПРИРОДНИ ПРИРАШТАЈ

Природно кретање становништва условљено је феноменима рађања и умирања. Изражава се стопом природног прираштаја (разлика између рађања и умирања, изражена на 1.000 становника). Крагујевац у 2017. години са (-4,0/1000) има врло неповољну стопу природног прираштаја.

4.5.ИЗГУБЉЕНЕ ГОДИНЕ ЖИВОТА

Изгубљене године живота се односе на податак о укупно изгубљеним годинама живота због преране смрти становништва настале због одређених узрока смрти; прераном смрћу сматра се смрт која се догодила пре одређеног старосног доба. Због преране смрти у Крагујевцу се потенцијално изгуби близу 70 година живота на сваких 1000 становника, а у Републици Србији 84 године. Највећи губитак узрокују смрти због тумора, затим кардиоваскуларних болести и повреда.

4.6. МОРБИДИТЕТ

Морбидитет (обољевање) је најважнији показатељ здравственог стања становништва, јер даје увид у разбољевање и онеспособљеност становништва. Као јединица посматрања се узима оболело лице, обољење, епизоде болести. За потребе ове публикације анализиран је морбидитет регистрован у примарној и стационарној здравственој заштити.

4.6.1.МОРБИДИТЕТ РЕГИСТРОВАН У ПРИМАРНОЈ ЗДРАВСТВЕНОЈ ЗАШТИТИ

Здравствено стање деце предшколског узраста

Здравствено стање деце предшколског узраста је од изузетног значаја за целокупно друштво. Заштити здравља ове популационе групе посвећује се посебна пажња не само због посебне осетљивости на дејство различитих фактора који могу угрозити њихово здравље већ и због чињенице да лоше здравље и нездравии стилови живота у детињству могу имати за последицу лоше здравље током читавог живота, што за друштво носи здравствене, финансијске и социјалне последице.

У примарној здравственој заштити предшколске деце на територији града Крагујевца у 2016. години регистровано је 81755 обољења. Најучесталије групе болести су болести система за дисање са 48,4%. Водеће дијагнозе у тој групи болести су акутно запаљење ждрела и крајника (40%) и инфекције горњих респираторних путева (31%), следи акутни бронхитис и бронхиолитис са (16%). То су болести кратког тока, добре прогнозе и без већег социјално-медицинског значаја.

Здравствено стање школске деце и омладине

Овој популационој групи припадају школска деца узраста од 7 до 14 година, и школска омладина (адолесценти) млади од 15 до 19 година. Период школовања карактеристичан је по психофизичком расту и сазревању, васпитању и социјализацији. Школска деца и омладина се према показатељима здравља сматрају најздравијом од свих осталих старосних категорија. Међутим, овај животни период је карактеристичан по убрзаном сексуалном и психосоцијалном развоју и опасности за формирање различитих ризичних понашања која могу да угрозе здравље у датом тренутку или касније у животу.

У примарној здравственој заштити школске деце на територији града Крагујевца у 2016. години регистровано је укупно 101047 обољења. Најчешће дијагнозе су из болести система за дисање и чине 34% укупног морбидитета. Водећа дијагноза у овој групи болести је акутно запаљење ждрела и крајника, која чини 40% свих дијагноза болести система за дисање. Инфекције горњих респираторних путева налазе се на другом месту (31%), следи акутни бронхитис и бронхиолитис (11%).

Ментално здравље студентске популације Универзитета у Крагујевцу

Светска здравствена организација дефинише ментално здравље као стање социјалног и емотивног благостања у коме особа остварује све своје способности, може да поднесе све животне стресове, продуктивно и плодно ради и доприноси својој заједници. Ментално здравље представља нераздвојни

део општег здравља и одражава равнотежу између појединца и околине. Оно је оквир за добробит и функционисање појединца, доприноси функционисању друштва и утиче на укупну продуктивност.

Посматрано из перспективе јавног здравља, промоција менталног здравља и превенција менталних поремећаја код студентске популације је од суштинског значаја за постизање напретка целокупног друштва. Студентска популација је будући лидер сутрашњице који ће, кроз образовна постигнућа и развој будућих каријера, бити креатор читавог друштва.

Студентска популација припада специфичној адолесцентској групацији становништва која се, за време школовања, припрема да постане интегративни и креативни део друштва. Период студирања представља посебно животно раздобље у којем се, уз биолошко и психолошко сазревање, одвија и процес укључивања појединца у друштвену заједницу. Током ове животне доби, од младих се очекује да развију вештине и способности уз помоћ којих ће моћи да преузму најзначајније улоге у свим областима друштвеног деловања. Процес укључивања појединца у друштво, по правилу, траје све док се не постигне примерен степен социјалне аутономије, одговорности и самосталности.

Млади се обично сматрају здравом узрасном групом, али ипак око 30% њих сваке године доживи неки проблем из области менталног здравља. Најчешћи ментални поремећаји у овом узрсту су депресија и анксиозност. Због високе преваленције, тежине лечења и хроничног тока, ментални поремећаји представљају један од највећих проблема јавног здравља на глобалном нивоу.

Преваленција депресије код студентске популације креће се у опсегу од 8% до чак 85%, док се преваленција анксиозности креће од 8% до 47,7%.

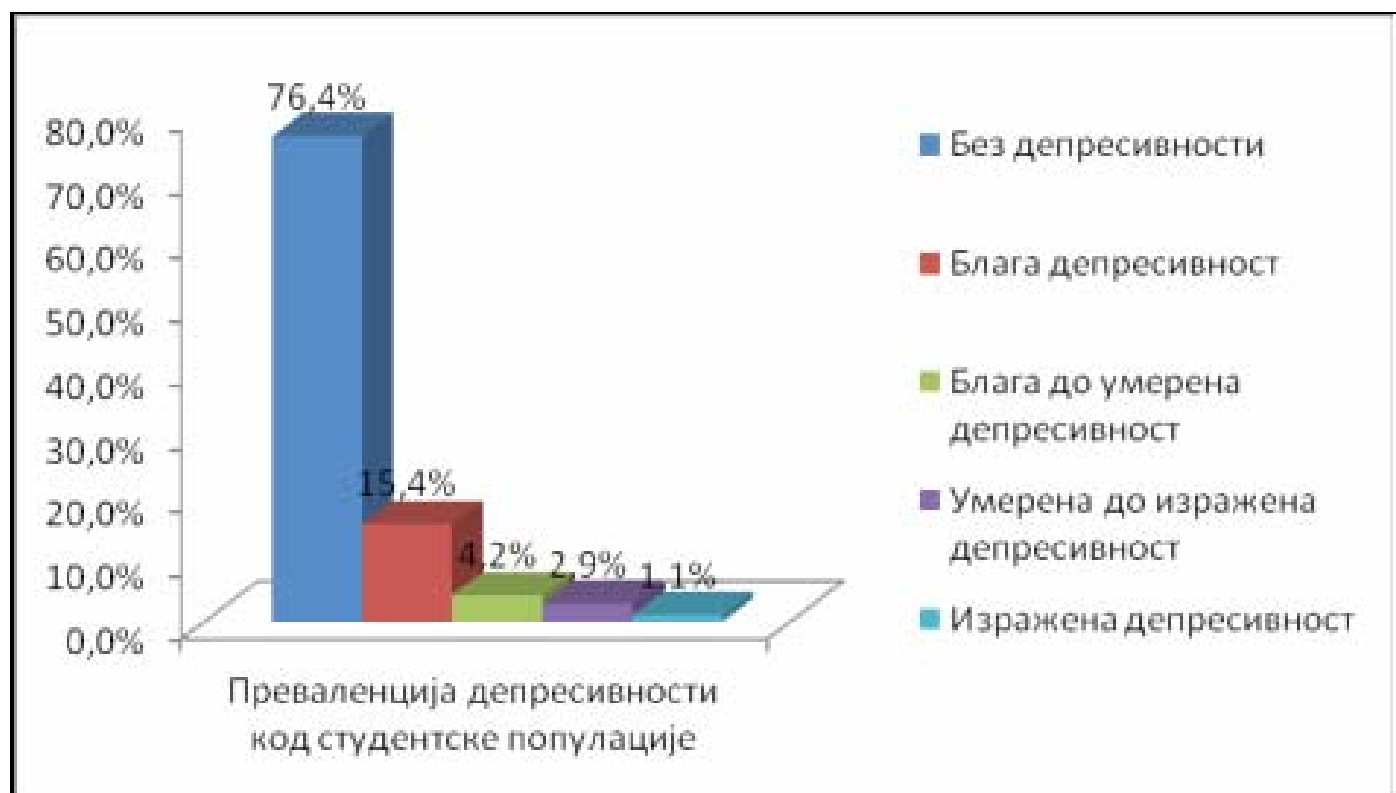
У нашој земљи око једна трћина популације средњошколаца и студената/ткиња испољава знаке психолошког трпљења и има менталне проблеме. Повећава се и број депресивних поремећаја (укључујући самоубилаштво) и поремећаја понашања (укључујући злоупотребу психоактивних супстанци, насилно и делинквентно понашање и поремећаје у исхрани).

Постоји тенденција да се многим симптомима, који су препознати или од стране самог студента/киње или од стране колега, професора и родитеља, не приписује неопходна важност у смислу подстицаја да се потражи професионални савет или помоћ. У општем студентском окружењу, олако се приступа овим потенцијалним проблемима, па се чак и озбиљни симптоми или, пак, очигледни знаци психолошких проблема приписују субјективној, пролазној фази студентског начина живота.

Истраживање менталног здравља студентске популације је имало за циљ да процени ментално здравље студената/киња уз детекцију депресивности и анксиозности (део је докторске дисертације „Процена менталног здравља и превенција менталних поремећаја студентске популације,,). Истраживање је спроведено у периоду од октобра 2012. године до априла 2014. године, као проспективна студија пресека. Узорак су чинили студенти/киње 12 факултета Универзитета у Крагујевцу. Истраживањем је обухваћено 10,7% од укупног броја уписаних студената/киња школске 2011/2012. године, што је укупно 1940 испитаника/ца, старости 18 до 29 година. Као метод одабира узорка, коришћен је случајни узорак. Процентуално броју студената/киња, који похађају одређене факултете, формиран је једноетапни узорак. У узорку су се нашли студенти/киње свих година студија и оба пола. Као инструмент истраживања коришћен је стандардизовани упитник (прилагођен студентима/кињама) из Протокола истраживања здравственог понашања СЗО, који се односи на демографске социо-економске индикаторе, самопроцену здравља и понашање у вези са здрављем. За утврђивање интензитета депресивне симптоматологије коришћена је Бекова скала депресивности (BDI) док за утврђивање интензитета анксиозне симптоматологије коришћена је Бекова скала анксиозности (BAI).

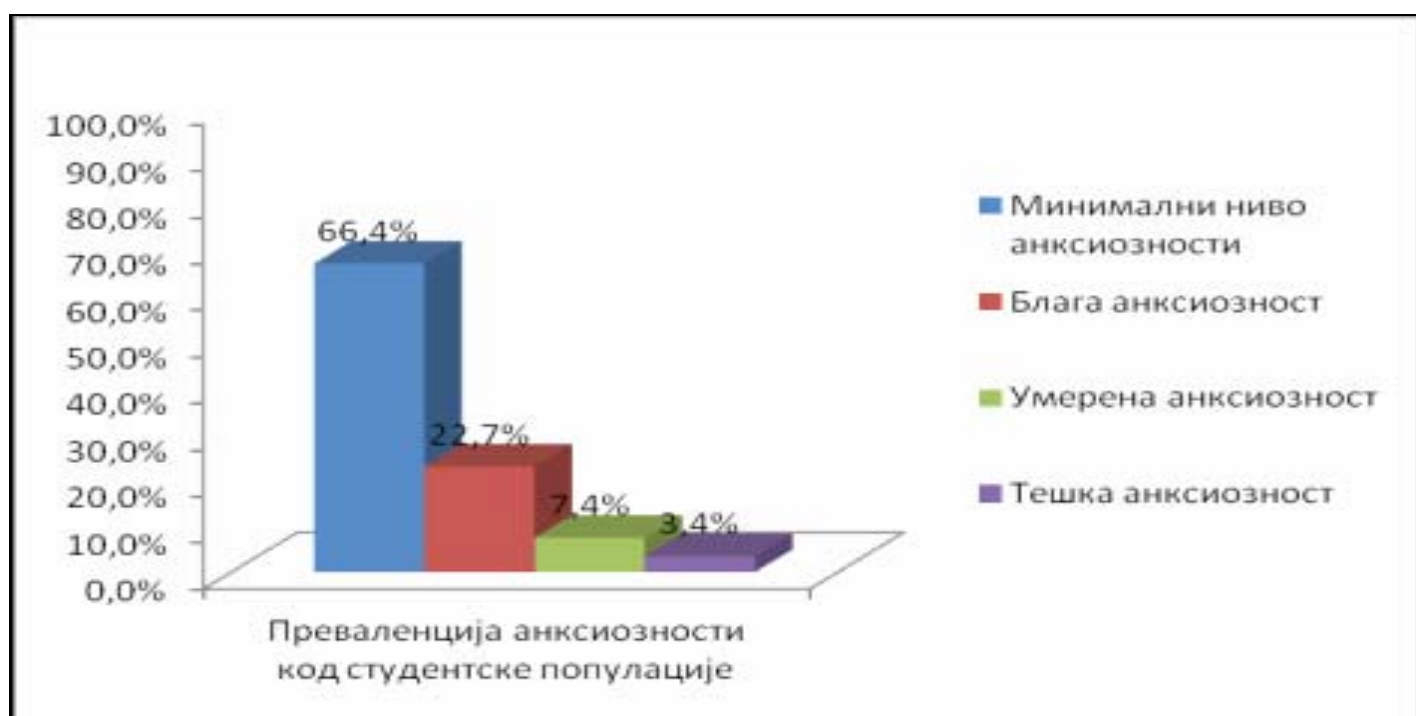
Према добијеним резултатима, преваленција депресивности код испитиване студентске популације износи 23,6%. Блага депресивност је констатована код 15,4% студената/ткиња, блага до умерена код 4,2 %, умерена до изражена код 2,9%, док је код 1,1% нађена изражена депресивност.

Графикон. Преваленција депресивности код испитиване студентске популације

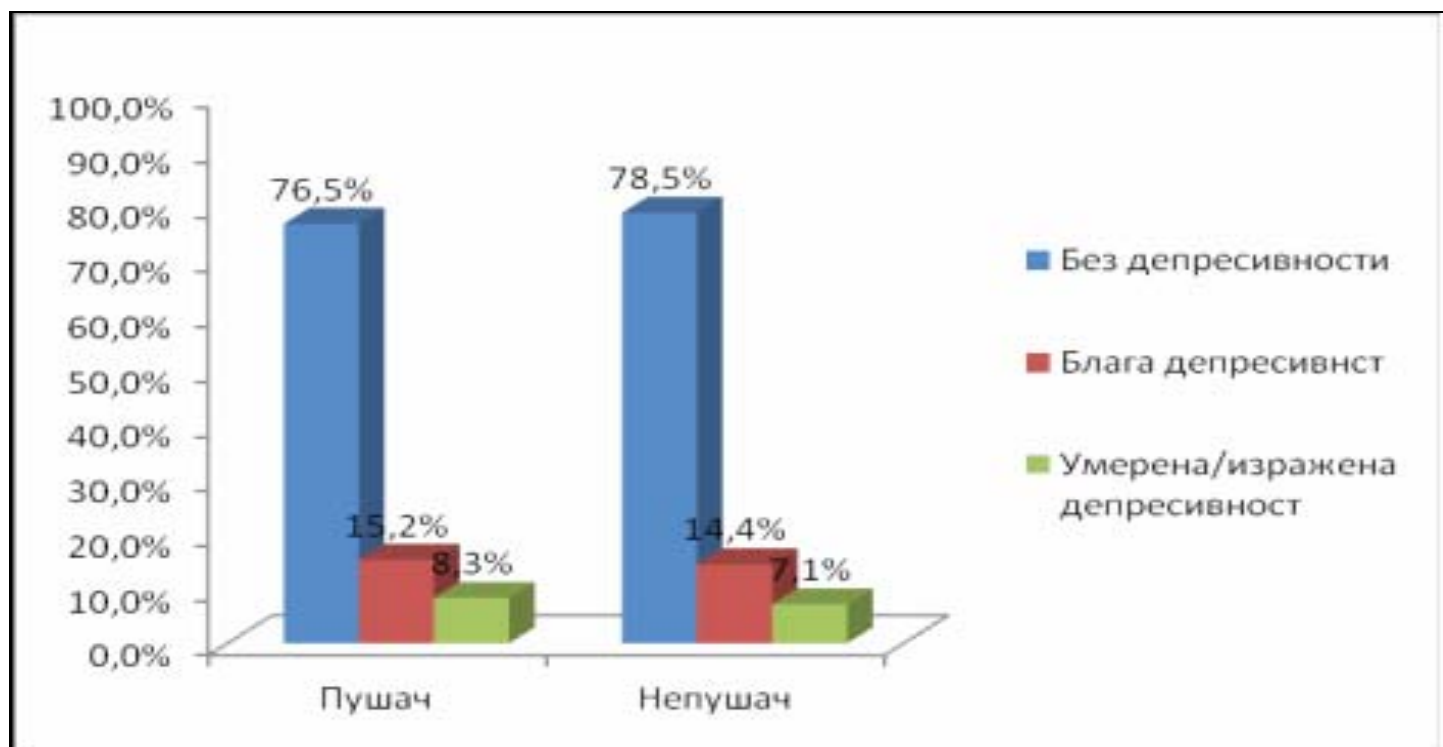
Преваленција анксиозности код испитиване студентске популације износи 33,6%. Блага анксиозност нађена је код 22,7% испитаника, умерена код 7,4%, док је код 3,4% констатована тешка анксиозност.

Графикон. Преваленција анксиозности код испитиване студентске популације

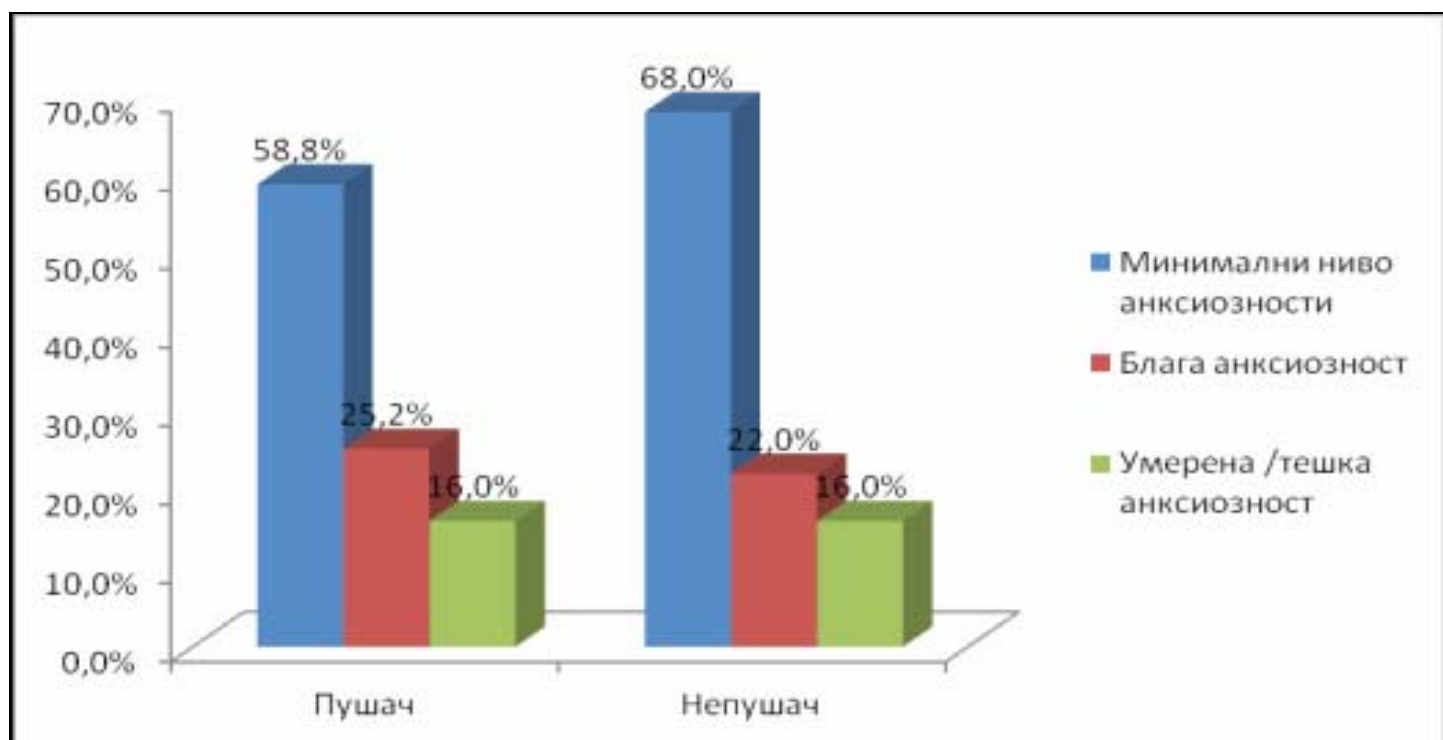
Истраживањем је утврђено да је скоро сваки пети студент/киња пушач (18%), као и да су конзумирање цигарета и степен депресивности повезани. Блага депресивност нађена је код 15,2%, док је умерена/изражена депресивност констатована код 8,3% студената/ткиња који/е конзумирају цигарете.

Графикон - Повезаност између конзумирања цигарета и степена депресивности

Конзумирање цигарета и степен анксиозности су, такође, повезани. Блага анксиозност уочена је код једне четвртине студената/ткиња (25,2%), док је умерена/тешка анксиозност нађена код 16% испитаника/ца који/е конзумирају цигарете.

Графикон. Повезаност између конзумирања цигарета и степена анксиозности

Резултати истраживања наводе и на закључак да постоји повезаност између конзумирања цигарета и присуства и депресивности и анксиозности. Код нешто мање од половине, који конзумирају цигарете нађене су и депресивност и анксиозност (48,6%). Више од две трећине студената/ткиња конзумира алкохол (67,2%). Нешто више од једне четвртине који/е конзумирају алкохол су са благом депресивношћу (21,7%), док је 17,4% са умереном/израженом депресивношћу (17,4%). Такође, код више од три четвртине који/е конзумирају алкохол у комбинацији са седативом је присутна и депресивност и анксиозност (87,5%).

Здравствено стање одраслог становништва

Овој популационој групи припада целокупно становништво старије од 19 година.

У примарној здравственој заштити одраслог становништва на територији Града Крагујевца у 2016. години регистровано је укупно 352446 обољења. Водеће место у структури морбидитета код одраслог становништва на територији града Крагујевца у 2016. години заузимају болести система крвотока са 18%, које као и друге хроничне масовне незаразне болести са прогредијентним током, често доводе до инвалидитета и скраћења дужине квалитеног живота. Водећа дијагноза унутар ове групе болести је есенцијална (примарна) артеријска хипертензија (67%). На другом месту налазе се болести система за дисање (16%).

Здравствено стање радноактивног становништва

У групи радно активног становништва Града Крагујевца које здравствену заштиту остварује у службама медицине рада Дома здравља и Застава Завода за здравствену заштиту радника Крагујевац, скоро једну четвртину од укупног морбидитета чине болести система за дисање (22%). Друго место заузимају болести система крвотока са заступљеношћу од 16 %, које имају посебан социјални, медицински и економски значај. Водећа дијагноза унутар ове групе болести је есенцијална (примарна) артеријска хипертензија са више од 50 %.

4.6.2. МОРБИДИТЕТ РЕГИСТРОВАН У СТАЦИОНАРНОЈ ЗДРАВСТВЕНОЈ ЗАШТИТИ

Стопа хоспитализације у Клиничком Центру Крагујевац бележи раст. Најнижа забележена стопа била је 2006. године и износила је 13,81 хоспитализација на 100 становника. Након линеарног пораста стопе хоспитализације забележеног у периоду 2006-2010. година са пиком у 2010. години (19,03 на 100 становника), бележи се нешто нижа и уједначенија стопа, све до 2015. године, када се запажа поновни раст стопе хоспитализације на 18,93 на 100 становника. У Клиничком центру Крагујевац просечна дужина хоспитализације је $7,29 \pm 8,52$ дана.

Морбидитет регистрован у стационарној здравственој заштити (Клинички центар Крагујевац) посматран је кроз десетогодишњи период 2006-2015. година.

У 2015. години пет најучесталијих узрока хоспитализације, су следеће групе болести: тумори са заступљеношћу од 20,6%, болести циркулаторног система 9,3%, трудноћа, порођај и пуерперијум 5,1%, болести система за варење 7,1% и повреде, тровања и последице деловања спољних фактора са заступљеношћу од 4,6%.

Тумори као најучесталији узрок хоспитализације показују тренд раста у посматраном периоду за 24,1%, односно са почетних 16,6% у 2006. години на 20,6% у 2015. години. С друге стране, приметан је тренд пада удела болести циркулаторног система, Трудноће, порођаја и пуерперијума и болести респираторног система у укупној хоспитализацији.

Посматрано по полу, најучесталији узроци хоспитализације у Клиничком центру Крагујевац код особа женског пола су: тумори (19,1%), болести циркулаторног система (12,8%), болести система за варење (9,7%), повреде тровања и последице деловања спољних фактора (8,7%) и болести респираторног система (7,3%), а код жена: тумори (19,9%), трудноћа, порођај и пуерперијум (15,6%), болести циркулаторног система (9,3%), болести система за варење (6,5%) и болести нервног система (5%).

У болничком морбидитету у оквиру тумора као најзаступљеније групе болести доминирају тумори дојке (20,3%), дигестивних органа (17,9%), малигне неоплазме, потврђено или претпостављено примарне, лимфоидног, хематопоетског и сродних ткива (12,5%), тумори респираторних и интраторакалних органа (10,3%) и бенигни тумори (10%).

Најчешћи тумори као разлог хоспитализације код мушкараца су тумори дигестивних органа (25%), респираторних и интраторакалних органа (16,6%), малигне неоплазме, потврђено или претпостављено примарне, лимфоидног, хематопоетског и сродних ткива (15%) и тумори мушких гениталних органа (12,7%), а код жена тумори дојке (37%), дигестивних органа (11,8%), бенигни тумори (11,6%), тумори женских гениталних органа (10,9%) и малигне неоплазме, потврђено или претпостављено примарне, лимфоидног, хематопоетског и сродних ткива (10,3%).

4.6.3. ЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ

Иако су применом вакцинације, регулисањем водоснабдевања, мерама асанације животне средине, подизањем животног стандарда и здравствене културе становништва, постигнути значајни резултати у спречавању и сузбијању заразних болести, ове болести представљају и даље значајан проблем у свету па и у нашој земљи. Многе заразне болести су елиминисане или сведене на појединачно јављање што је резултат примене наведених мера. Ова група обољења има посебан значај обзиром на епидемиолошке карактеристике, брзину ширења и масовност јављања, резистенцију микроорганизама, опасност од импортовања заразних обољења и сталну опасност природножаришних инфекција.

У 2015. години на подручју града Крагујевца пријављено је 35018 случајева заразних болести. У односу на претходну годину број оболелих је већи за 17%.

Регистрована инциденција (број оболелих на 100.000 становника) заразних болести у 2015. години на подручју Крагујевца износи 19918,99/100.000, што је за 17% веће у односу на инциденцију заразних болести у претходној години.

Табела. Кретање заразних болести 2015. године

Година	Бр. оболелих	Инциденција	Бр. умрлих	Морталитет
2015	35018	19918.99	1	0,56

Током 2015. године од заразних болести био 1 смртни случај од заразних болести (Influenza, virus identificatum).

Регистроване епидемије заразних болести

Највећи број регистрованих случајева заразних болести у 2015. години, као и претходних година, пријављен је у облику појединачних обољења. Разлог томе је што се епидемије оних обољења, која су стално присутна у популацији и имају ендемоепидемијски облик јављања, посебно не региструју (варичела, стрептококне инфекције у општој популацији). На епидемијски ток ових болести не може се утицати (неефикасност расположивих мера за њихово спречавање и сузбијање), а њихов цикличан пораст је последица агломерације осетљиве популације.

У 2015. години, пријављене су 2 епидемије заразних болести у којима је оболело 12435 особа (табела 2), што представља 35 % свих оболелих од заразних болести.

Захваљујући активном надзору над болничким инфекцијама, бољој регистрацији и пријављивању болничких инфекција, у 2015. години није регистрована болничка епидемија.

Табела. Регистроване епидемије заразних болести у 2015. години

Место јављања епидемије	Број епидемија	Број оболелих
Породица	0	-
Други колективи (интернатски смештај)	1	9
Болница	-	-
-Општа популација	1	12426
УКУПНО	2	12435

Структура заразних болести

У структури заразних болести доминирају, као и предходне године, респираторне инфекције са укупно 34797 пријављена случаја и учешћем од 99,37%. Инциденција ове групе обољења износи 19793,29/100.000.

Цревне заразне болести, са 71 пријављени случај, налазе се на другом месту. У структури заразних болести учествују са 0,20%. У групи паразитарних болести пријављено је 68, случај а учешће ове групе у структури заразних болести је 0,19%. Регистровано је 9 осталих заразних болести са учешћем од 0,02%, 4 случаја векторских болести са учешћем од 0,01%. Група полних заразних болести, са 66 пријављеним случајем, са учешћем од 0,19% и зоонозе са 3 пријављена случаја и учешћем од 0,008%.

Табела. Структура заразних болести

Група заразних болести	Број оболелих	Инциденција	% учешћа
Респираторне	34797	19793.29	99.37
Цревне	71	40.386	0.20
Полне	66	37.54	0.19
Трансмисивне	4	2.27	0.01
Паразитске	68	38.67	0.19
Остале	9	5.11	0.02
Зоонозе	3	1.70	0.008
УКУПНО	35018	19918.99	100.00

Анализа спровођења обавезних имунизација

Посматрајући ефекте свих мера превенције заразних болести, имунизација представља најбржу, најефикаснију и економски најоправданију меру, која је директно утицала како на смањење оболевања и умирања, тако и на измену структуре заразних болести у свету. Захваљујући систематској имунизацији становништва, данас су у развијеном делу света елиминисана или су сведена на појединачно јављање она обољења која су представљала у ближој прошлости водећи здравствени проблем. Овом мером су постигнути значајни резултати у спречавању и сузбијању заразних болести и у нашој земљи: ерадикација дечје парализе, елиминација дифтерије и редукција оболевања и умирања

од тетануса, великог кашља, малих богиња, рубеоле и паротитиса као и спречавање тешких облика туберкулозе у најмлађем узрасту.

Усавршавањем постојећих и добијањем нових вакцина повећава се број заразних болести које се применом вакцина могу успешно спречавати и сузбијати.

Обавезне имунизације у нашој земљи су утврђене законским прописима, обзиром на значај ове мере у контроли и превенцији заразних болести.

Само додатни напори (интензивна мобилизација, веће ангажовање здравствене службе у допунским имунизационим активностима, активан надзор и континуиран мониторинг над спровођењем имунизације) ће обезбедити потребан обухват.

Обавезна имунизација лица одређеног узраста

У 2018. години на подручју града Крагујевца постигнут је висок обухват имунизацијом свим вакцинама. Захваљујући чињеници да се највећи број порођаја обавља у породицишту, БСЖ вакцинацијом су обухваћена скоро сва новорођена деца. Обухват ОПВ и ДТП вакцинама је такође висок и износи 99% (табела 12).

Током 2018.године вакцинација ММР вакцином спроведена је код 99% деце старије од 12 месеци.

Вакцинација против хепатитиса Б започета је у 2005. години у складу са новим законским прописима. Током 2018. године обухват новорођенчади овом вакцином је висок и износи 100%, док је обухват вакцинацијом деце у 12. години знатно слабији због обавезне сагласности родитеља.

Вакцинација против обољења изазваних хемофилусом инфлуенце типа б (Хиб) започета је у 2006. години. У 2018. години укупан обухват имунизацијом деце до навршена 24 месеца живота је 99%.

Табела. Обухват лица систематском имунизацијом у Крагујевцу, 2018 година (вакцинација)

Вакцина	Број обвезника	Број вакцинисаних	Проценат (%)
ДТП	1750	1726	99%
ОПВ	1750	1726	99%
ММР	1780	1770	99%
Хиб	1750	1726	99%
БСЖ	2080	2062	99%
ХБ у узрасту одојчета*	1750	1704	97%
ХБ у 12. години**	30	23	77%

*Како по новом календару обавезне имунизације вакцинисање Еувак вакцином, започиње у породицишту,

тако је и распоред ревакцина промењен

**Вакцинисање деце по старом Програму имунизације

Остварени обухват свим вакцинама је 97%-99%.

Графикон. Обухват лица систематском вакцинацијом

У 2018. години висок обухват деце узраста до 14 година је постигнут свим ревакцинама (табела 13) и креће се од 95 % до 100%.

Табела 13. Обухват лица систематском имунизацијом (ревакцинација)

Ревакцина	Број обвезника	Број ревакцинисаних	Проценат (%)
ДТП	1780	1766	99%
ДТ	1670	1649	99%
дТ	1800	1709	95%
ОПВ1	1780	1766	99%
ОПВ2	1670	1659	99%
ОПВ3	1800	1784	95%
Хиб	1780	1766	99%
ММР у 7. години	1670	1665	100%

4.6.4. ХРОНИЧНЕ НЕЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ

Хроничне незаразне болести: болести срца и крвних судова, малигни тумори, шећерна болест, опструктивна болест плућа, повреде и тровања, поремећаји менталног здравља и друге, већ деценијама доминирају у нашој националној патологији.

Хроничне незаразне болести (ХНБ) имају мултифакторску етиологију и настају као резултат комплексне интеракције између појединаца и средине у којој они живе. Индивидуалне карактеристике (као што су, пол, етничка припадност, генетска предиспозиција и др.) заједно са социјално-економским детерминантама, као и условима спољашње средине (као што су доходак, образовање, услови живота и радни услови) одређују разлике у експозицији и осетљивости појединаца за настанак ХНБ. Водећи фактори ризика за настанак хроничних незаразних болести су пушење, хипертензија, хиперхолестеролемија, алкохол, гојазност, неправилна исхрана и физичка неактивност. Наведени фактори ризика заједнички су за бројне хроничне незаразне болести, чији је настанак, с обзиром на мултифакторску етиологију, повезан са присуством два или више наведених фактора ризика.

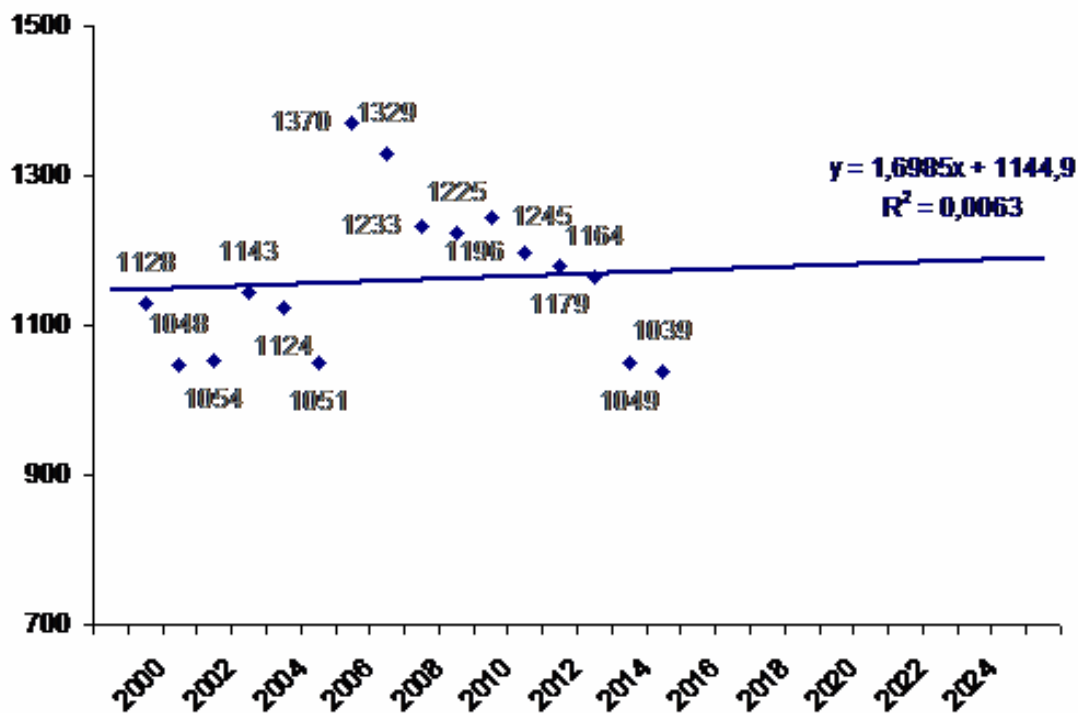
Болести срца, крвних судова и малигни тумори чинили су приближно две трећине свих узрока смрти током 2016. године у граду Крагујевцу. Готово половина свих смртних исхода (50,94%) била је последица умирања од болести система крвотока, а свака пета умрла особа (21,66%) била је жртва малигног тумора. Од опструктивних болести плућа умрло је 18 % становника града Крагујевца, од последица повреда и тровања више од 2 и од компликација шећерне болести готово 3 %.

Болести срца и крвних судова

Болести система крвотока или болести срца и крвних судова су водећи узрок оболевања, радне неспособности, апсентизма и превремене смртности (пре 65. године). Међу факторима ризика за болести срца и крвних судова налазе се различите личне и друштвене навике, начин понашања и културално условљени фактори као што су пушење, неадекватна исхрана, недовољна физичка активност, алкохолизам, гојазност, злоупотреба контрацептива.

Од болести срца и крвних судова (I00–I99 према МКБ 10) током 2016. године у граду Крагујевцу умрло је 1089 особа. Болести срца и крвних судова са учешћем од 50,94% у свим узроцима смрти водећи су узрок умирања у граду Крагујевцу. Жене су чешће у односу на мушкарце умирале од ове групе болести. Анализа кретања броја умрлих од болести срца и крвних судова на територији Града, са пројекцијом до 2024. године, показује пораст броја умрлих у наредних десет година за око 10% уколико се не предузму хитно мере превенције.

Графикон. Пројекција броја умрлих од болести срца и крвних судова у Крагујевцу до 2024.г.

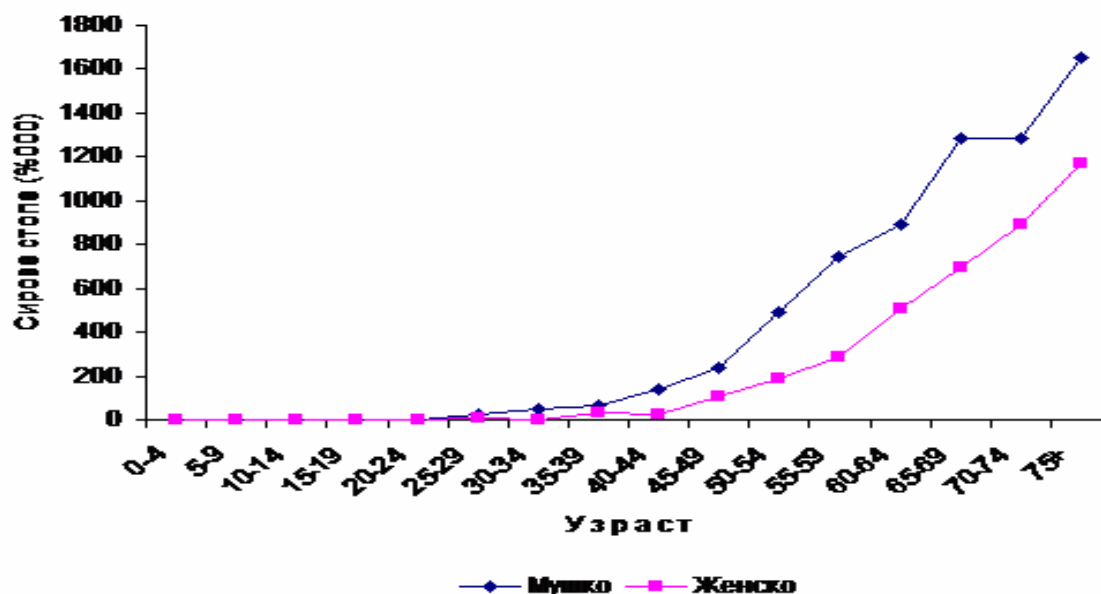
Исхемијске болести срца и цереброваскуларне болести заједно су водећи узроци смртности у овој групи обољења.

Као најтежи облик исхемијских болести срца, акутни коронарни синдром (АКС) водећи је здравствени проблем у развијеним земљама света, а последњих неколико деценија и у земљама у развоју. АКС укључује акутни инфаркт миокарда и нестабилну ангину пекторис.

Према подацима популационог регистра за АКС, у Шумадијском округу је са дијагнозом АКС евидентирано 879 случајева. Инфаркт миокарда дијагностикован је код 99,6%, а нестабилна ангина пекторис код 0,3% оболелих.

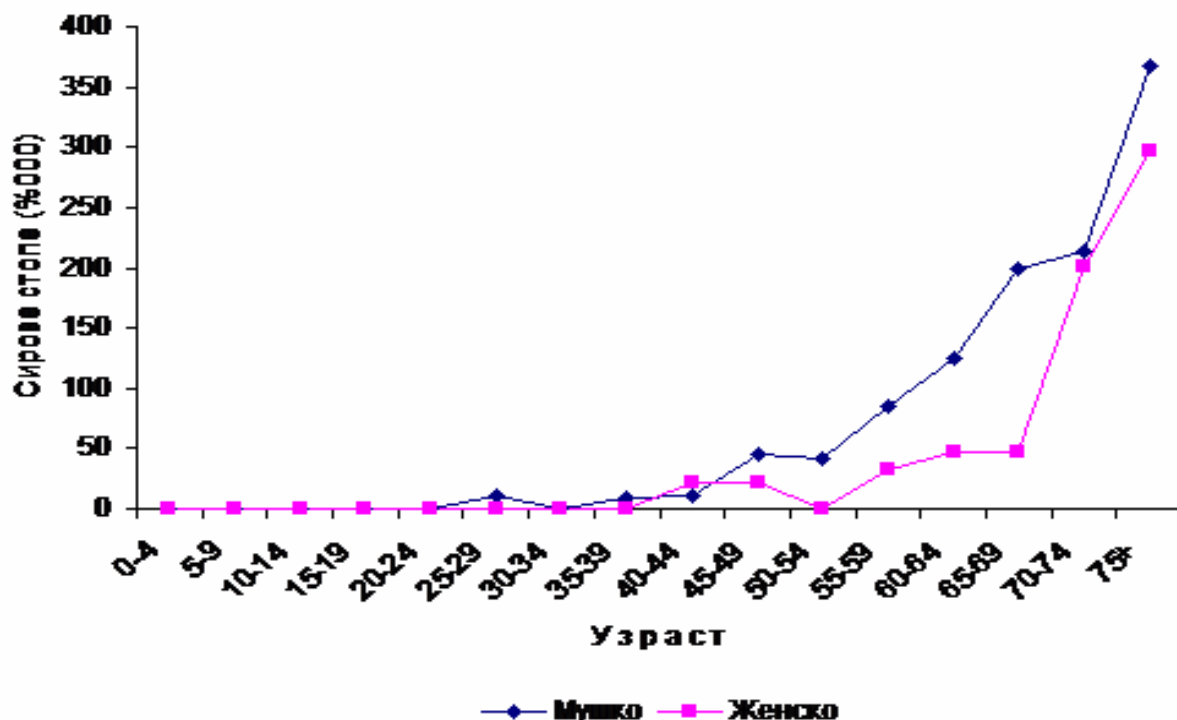
Инциденција АКС у Шумадијском округу износила је 306,9 на 100.000 становника. 2016. године од овог синдрома у Шумадијском округу је умрло 137 особа. Стопа смртности од АКС у Шумадијском округу износила је 47,8 на 100.000 становника.

Графикон. Инциденција од АКС према узрасту и полу, Шумадијски округ, 2016.г.

Графикон. Морталитет од акутног коронарног синдрома према узрасту и полу, Шумадијски округ, 2016. година

Малигне болести

Малигни тумори, после болести срца и крвних судова, представљају најчешћи узрок оболевања и умирања, како у Шумадијском округу тако и на територији града Крагујевца.

Светска здравствена организација сматра да је око 70% малигних обољења последица начина живота и дејства фактора средине. Различите врсте рака имају и различите факторе ризика. На неке се не може утицати, као што су узраст, раса или генетско наслеђе. Може се деловати на факторе ризика који су повезани са неким штетним деловањем у животној средини (хемијске материје, јонизујуће зрачење, професионална изложеност, инфективни агенси) и оне који су повезани са личним избором животних навика (пушење, пијење алкохолних пића, неправилна исхрана, репродуктивне функције и коришћење хормона). Ризик за оболевање може се и мењати током времена, услед старења или промене начина живота.

Правилном исхраном, физичком активношћу и одржавањем одговарајуће телесне тежине смањује се ризик оболевања не само од рака него и од других болести, значајних здравствених проблема као што су болести срца и крвних судова и шећерне болести. Пушење је, на пример, повезано са 10 различитих врста рака и 30% свих смрти због рака. Баш за оне локализације рака за које нема добрих метода за рано откривање (плућа) користе се комбиновани приступи у примарној превенцији: унапређење здравља, здравствено информисање становништва и законска подршка непушењу.

Пушењу се може приписати и већи проценат рака мокраћне бешике и панкреаса, као и мањи проценат рака бубрега, желуца, грлића материце, носне шупљине и мијелоидне леукемије.

Због дугог времена латенције, данашњи терет морбидитета од рака може се сматрати последицом пушења од пре две деценије. Након престанка пушења први се ефекти могу очекивати након 5 година. Притом не треба заборавити да пушење узрокује и многе друге болести, нпр. хроничну опструктивну болест плућа, а повећава и ризик за болести срца и крвних судова.

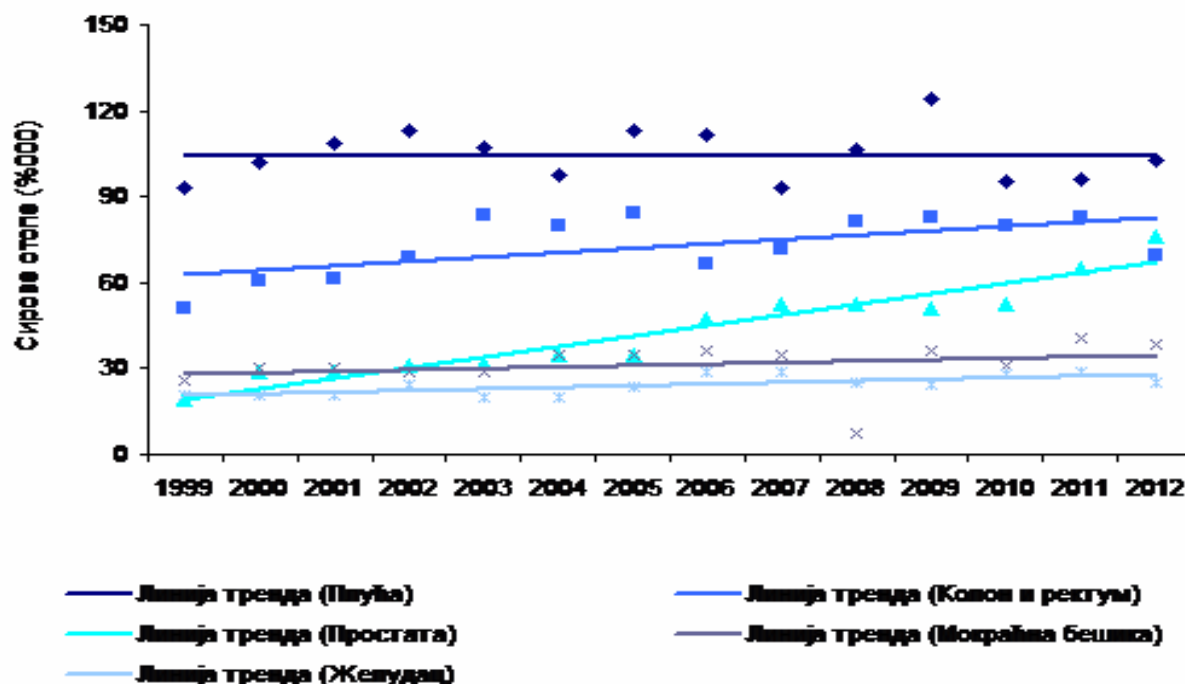
На основу података регистра за рак у Шумадијском округу, у 2015. години оболело је 1680 особа од малигних тумора (854 мушкараца и 826 жена), а 731 особа (414 особа мушког пола и 317 особа женског пола) умрло је од рака.

Вредности стандардизоване стопе инциденције код мушкараца износиле су 307,7 на 100.000, а код жена 295,3,5 на 100.000 становника. Када је реч о умирању од рака, евидентиране стандардизоване стопе морталитета код мушкараца износиле су 137,2 на 100.000, а код жена 82,1 на 100.000 становника.

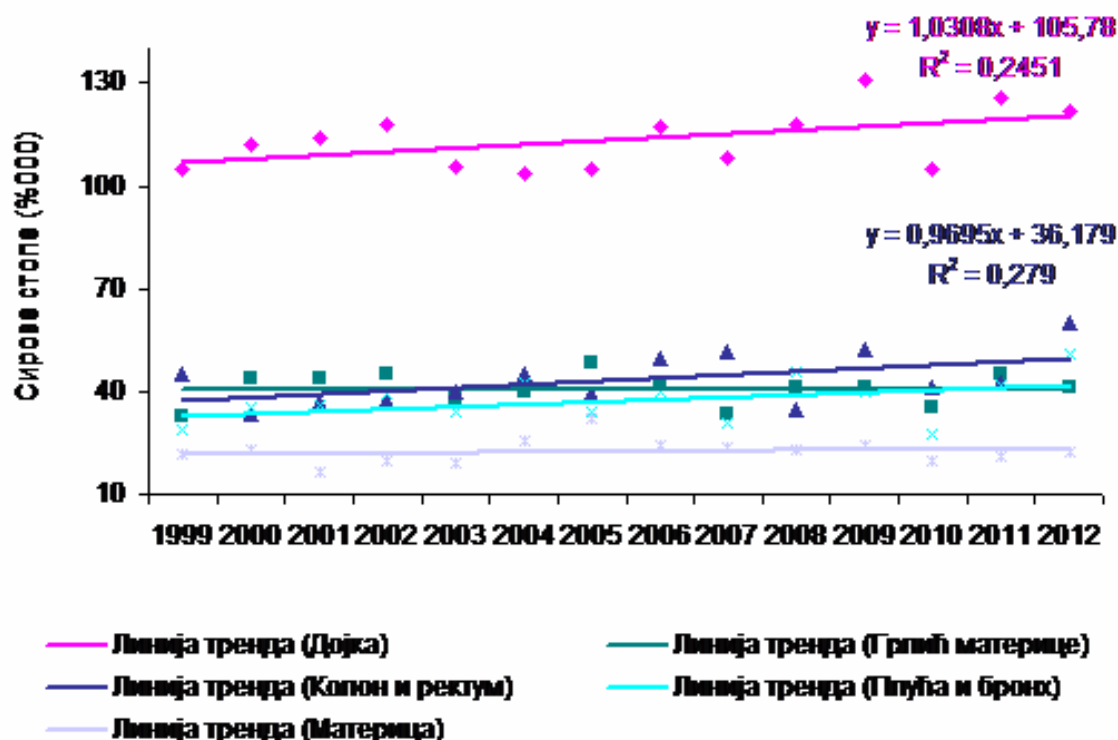
Анализа кретања малигних тумора на подручју Шумадијског округа, од 1999. до 2012. године, показује већи пораст инциденције код мушкараца у односу на жене.

У посматраном периоду мушкарци су највише оболевали од малигнух тумора бронха и плућа, дебелог црева и ректума, простате и мокраћне бешике, а код жена малигни тумор најчешће је био локализован на дојци, дебелом цреву и ректуму, грлићу материце и плућима.

Графикон. Водеће локализације у оболевању код мушкарца, Шумадијски округ, 1999-2012. година

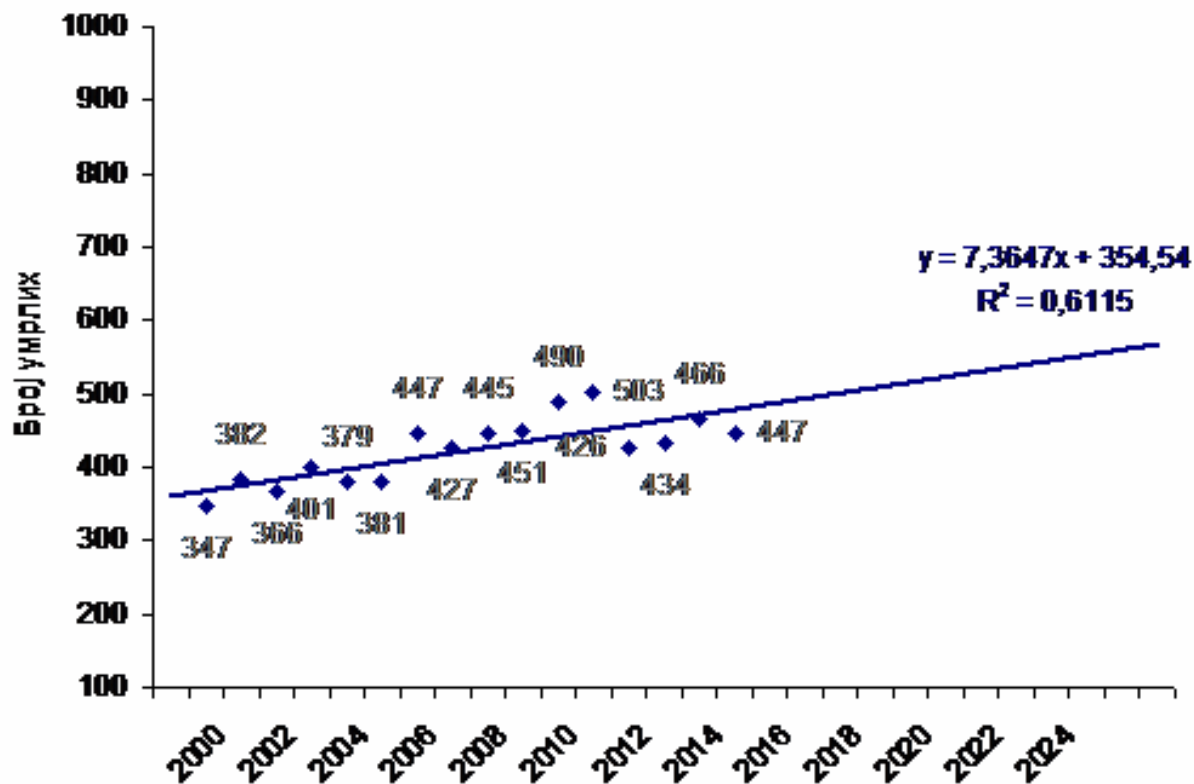

Графикон. Водеће локализације у оболевању код жена, Шумадијски округ, 1999-2012. година

На основу пројекције тренда броја умрлих од свих малигнух тумора на подручју Града Крагујевца до 2024. године, може се закључити да ће доћи до пораста морталитета за око 23% ако се не предузму хитне мере у циљу раног откривања и благовременог лечења оболелих од малигнух неоплазми.

Графикон. Пројекција броја умрлих од малигнух тумора на територији Града Крагујевца до 2024. године

Шећерна болест

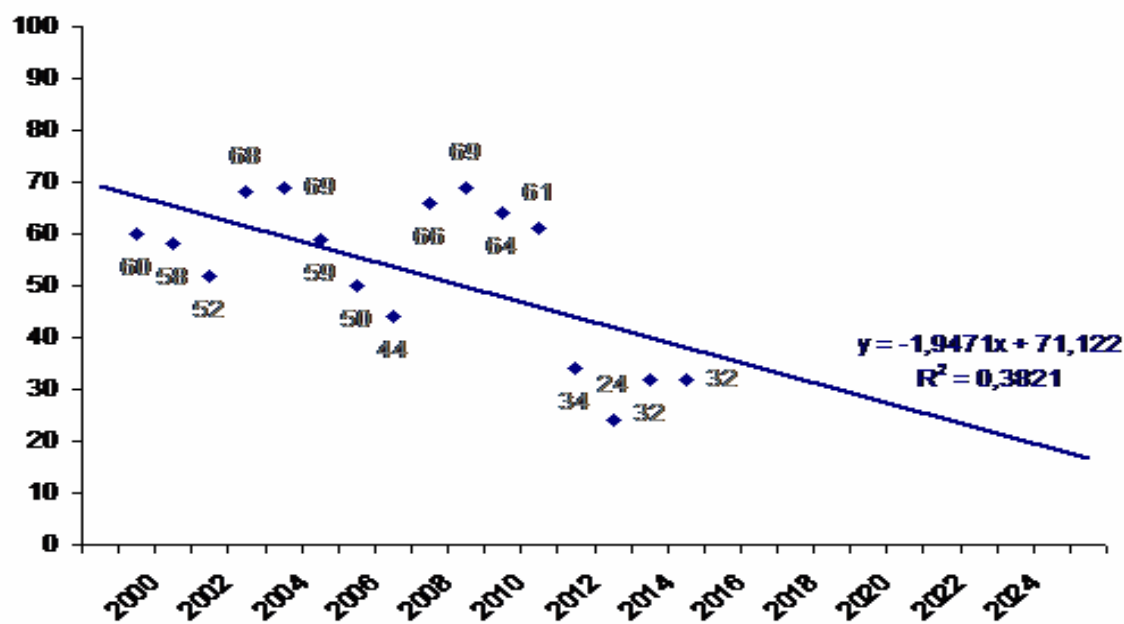
Шећерна болест једна је од најчешћих незаразних болести. Број оболелих од шећерне болести већ дужи низ година расте и поприма размере глобалне епидемије.

У последњих 4 година уочен је пораст умирања од овог обољења у Шумадијском округу. Стопа морталитета од шећерне болести повећала се од 16,7 у 2011. години, до 20,4 на 100.000 становника у 2014. години, до 31,8 на 100.000 становника у 2016. години. Током 2016.године од свих типова шећерне болести у Крагујевцу је умрла 91 особа, од чега 77 од тип 2 дијабетеса. Према подацима популационог регистра за дијабетес у Шумадијском округу је у 2016. години, евидентирано 21 новооболелих особа узраста до 29 година са дијагнозом тип 1 дијабетеса.

Стопа инциденције износила је 20,9 на 100.000 особа узраста до 29 година старости. Исте године регистровано је 598 новооболелих особа свих узраста од тип 2 дијабетеса. Стопа инциденције од тип 2 дијабетеса износила је 208,8 на 100.000 становника.

Анализа кретања броја умрлих од шећерне болести у граду Крагујевцу, са пројекцијом до 2024. године показује благи пад броја умрлих у наредних десет година уколико здравствено образовање и низ мера које могу да утичу на промену начина живота припадника целе популације имају најважније место у приступу превенцији.

Графикон. Пројекција броја умрлих од шећерне болести на територији града Крагујевца до 2024. године

4.7.ОРГАНИЗАЦИЈА И КОРИШЋЕЊЕ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Основну организациону структуру у систему здравствене заштите чини мрежа здравствених установа у државном и приватном власништву. Врсте здравствених установа у Србији су регулисане Законом о здравственој заштити, а број, структура, капацитети и просторни распоред здравствених установа у државној својини Уредбом о Плану мреже здравствених установа (у даљем тексту План мреже). На територији града Крагујевца здравствену заштиту пружа седам правних лица у јавној својини, од чега је шест здравствених установа и једно привредно друштво, које је у поступку трансформације у установу.

Табела. Пружаоци здравствене заштите у јавној својини у граду Крагујевцу

Назив врсте установе	Број здравствених установа
Дом здравља Крагујевац	1
Завод за стоматологију	1
Застава Завод за здравствену заштиту радника Крагујевац доо	1
Завод за хитну медицинску помоћ Крагујевац	1
Институт за јавно здравље Крагујевац	1
Клинички центар Крагујевац	1
Апотека Крагујевац	1
Укупно	7

На територији града Крагујевца у 2017. години било је 3465 запослених радника/ца, од тога здравствених радника/ца 2683 (лекара 780 од чега 64% специјалиста, фармацеута 43).

4.7.1.ОБЕЗБЕЂЕНОСТ И КОРИШЋЕЊЕ ПРИМАРНЕ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Обезбеђеност и коришћење примарне здравствене заштите предшколске деце

Здравствену заштиту деце предшколског узраста на примарном нивоу здравствене заштите у 2017. години пружало је 17 доктора медицине и 30 медицинских сестара-техничара. Однос здравствених радника/ца средње и више медицинске струке и лекара је износио 1,75. Оптерећеност лекара, односно

просечан годишњи број посета по лекару био је 6446.25.

У служби за здравствену заштиту деце у 2017. години остварено је 103140 посета код лекара у ординацији за болесну децу, а учешће првих посета износило је 7.5%. Број првих посета у ординацији по детету износио је 1.1. У саветовалишту за одојчад број првих посета је износио 1669.

Обезбеђеност и коришћење примарне здравствене заштите школске деце

На територији града Крагујевца у 2017. години здравствену заштиту школској деци и омладини на примарном нивоу здравствене заштите пружало је 14 доктора медицине (и 2 на специјализацији) и 19 медицинских сестара-техничара. Проценат доктора медицине специјалиста од укупног броја лекара износи 83.3%. Просечан годишњи број посета по лекару износио је 6426.11, а учешће првих посета у укупном броју посета износило је 4.66%.

Обезбеђеност и коришћење примарне здравствене заштите одраслог становништва

На територији града Крагујевца, здравствену заштиту одраслог становништва на примарном нивоу обезбеђује служба за здравствену заштиту одраслих Дома здравља Крагујевац. У 2017. години здравствену заштиту одраслом становништву на примарном нивоу пружало је 74 доктора медицине, од чега 34 специјалиста и 95 медицинских сестара-техничара. Проценат доктора медицине специјалиста од укупног броја доктора медицине износио је 45.95%. Однос броја здравствених радника/ца са вишом и средњом стручном спремом и лекара износио је 1.3. Просечан број одраслих становника на једног лекара опште медицине на примарном нивоу здравствене заштите износио је 1434. Просечан број годишњих посета на једног лекара опште медицине износио је 7381.31, док је учешће првих посета у укупним посетама код лекара у ординацији износило 6.75.

Обезбеђеност и коришћење примарне здравствене заштите жена

На територији града Крагујевца, здравствену заштиту жена на примарном нивоу здравствене заштите обезбеђује Служба за здравствену заштиту жена Дома здравља Крагујевац. У 2017. години здравствену заштиту становништву женског пола на примарном нивоу пружало је 14 доктора медицине специјалиста гинекологије и 24 здравствена радника/ца више и средње школске спреме. Просечан годишњи број посета по лекару износио је 5462.78.

Укупан број посета код лекара у ординацији је износио 76479. Учешће првих у укупном броју посета износило је 6.25%. Број систематских прегледа је износио 3427. Укупан број посета Саветовалишту за планирање породице је износио 2408, док је укупан број првих посета Саветовалишту за труднице износио 1364. Учешће првих посета у укупним посетама Саветовалишту за труднице износило је 15.14.

Обезбеђеност и коришћење примарне здравствене заштите радноактивног становништва

На територији града Крагујевца у 2017. години здравствену заштиту радноактивном становништву на примарном нивоу здравствене заштите (Застава Завод за здравствену заштиту радника) пружало је 6 доктора медицине специјалиста медицине рада и 4 медицинских сестара-техничара. Просечан годишњи број посета по лекару износио је 758.16.

Обезбеђеност и коришћење стоматолошке здравствене заштите

На територији града Крагујевца у 2017. години стоматолошку здравствену заштиту деци предшколског узраста пружало је 4 доктора стоматологије. Просечан годишњи број посета на једног стоматолога износио је 2133.75, а просечан број посета на једно предшколско дете 1.42. Просечан број предшколске деце на једног стоматолога је 3029.

На територији града Крагујевца у 2017. години стоматолошку здравствену заштиту школској деци и омладини пружало је 21 доктора стоматологије. Просечан годишњи број посета на једног стоматолога износио је 2604.71 а просечан број посета на једно школско дете 2.81. Просечан број школске деце на једног стоматолога износио је 926.8.

На територији града Крагујевца у 2017. години стоматолошку здравствену заштиту одраслом становништву пружало је 22 доктора стоматологије. Просечан годишњи број посета на једног стоматолога износио је 1603.86 а просечан број посета на једног одраслог становника 0.32. Просечан број одраслог становништва на једног стоматолога износио је 5019.

4.7.2. ОБЕЗБЕЂЕНОСТ И КОРИШЋЕЊЕ БОЛНИЧКЕ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Болничка здравствена заштита је саставни део система здравствене заштите. Болнице обезбеђују стационарно лечење оболелих и повређених лица, врше специјалистичку службу и учествују у спровођењу превентивних мера у оквиру своје делатности. Коришћење болничке здравствене заштите, зависи не само од потреба корисника/ца већ и од обезбеђености и развијености здравствене службе.

Болничка здравствена заштита становништва града Крагујевца обезбеђује се у Клиничком центру Крагујевац. Укупан број постеља у 2017. години износио је 627 на 100.000 становника.

Стационарну здравствену заштиту становништву града обезбеђивало је 42 лекара на 100 болничких постеља. Стопа хоспитализације у 2017. години износила је 22.59 на 100 становника. Просечна дужина лечења у Клиничком центру Крагујевац у 2017. години била је 6.8 дана, док је просечна заузетост постеља износила 67.2%.

5. ДЕТЕРМИНАНТЕ ЗДРАВЉА

Истраживање здравља становништва Србије (чији су резултати коришћени за анализу детерминанте здравља на територији града Крагујевца) је треће национално истраживање здравља становништва које је спровело Министарство здравља Републике Србије. У трећем Истраживању извршена је хармонизација инструмената истраживања (методологија, упитници, упутства) са инструментима Европског истраживања здравља други талас (*EHIS wave 2*) у циљу постизања највишег степена упоредивости резултата истраживања са резултатима у земљама Европске уније, а према дефинисаним, међународно усвојеним индикаторима (ECHI, OMC, WHO, UNGASS, MDG.). Истраживање здравља становништва Србије је обављено путем интервјуа, антропометријских мерења и мерења крвног притиска.

У истраживању здравља је коришћен најкомплетнији популациони регистар у нашој земљи који укључује узорачке јединице дефинисане у оквиру циљне популације – Попис становништва, домаћинстава и станова у Републици Србији 2011, односно листа свих домаћинстава у свим пописним круговима Пописа.

За потребе овог истраживања коришћен је национално репрезентативан случајни узорак (енгл. *National representative probability sample*) – стратификовани двоетапни узорак са унапред познатом вероватноћом избора јединица узорка у свакој етапи узорковања. Узорак је изабран тако да обезбеди статистички поуздану процену великог броја индикатора који указују на здравље популације, како на националном нивоу, тако и на нивоу географских области. За потребе ове анализе коришћен је узорак за процену детерминанте здравља са територије града Крагујевца (1).

Детерминанте односно одреднице здравља су лични, социјални, економски и фактори околине који одређују здравствено стање појединца или популација (2).

У литератури је доказано да постоје фактори који су повезани са понашањем појединца а који утичу на његово здравље, као што су пушење, злоупотреба алкохола и дрога, физичка неактивност, неправилна исхрана и ризично сексуално понашање (3). Овакав приступ наглашава значај индивидуалне одговорности за здравствено стање, како у избор у понашања тако и у колективним одлукама које су донели појединци као и да политика интервенције у оквиру једног домена може али и не мора и мати жељени ефекат због великог броја других сектора који су такође укључени (4).

5.1. СТИЛ ЖИВОТА

Детерминанте односно одреднице здравља су лични, социјални, економски и фактори околине који одређују здравствено стање појединца или популација (2).

У литератури је доказано да постоје фактори који су повезани са понашањем појединца а који утичу на његово здравље, као што су пушење, злоупотреба алкохола и дрога, физичка неактивност, неправилна исхрана и ризично сексуално понашање (3). Овакав приступ наглашава значај индивидуалне одговорности за здравствено стање, како у избор у понашања тако и у колективним одлукама које су донели појединци као и да политика интервенције у оквиру једног домена може али и не мора и мати жељени ефекат због великог броја других сектора који су такође укључени (4).

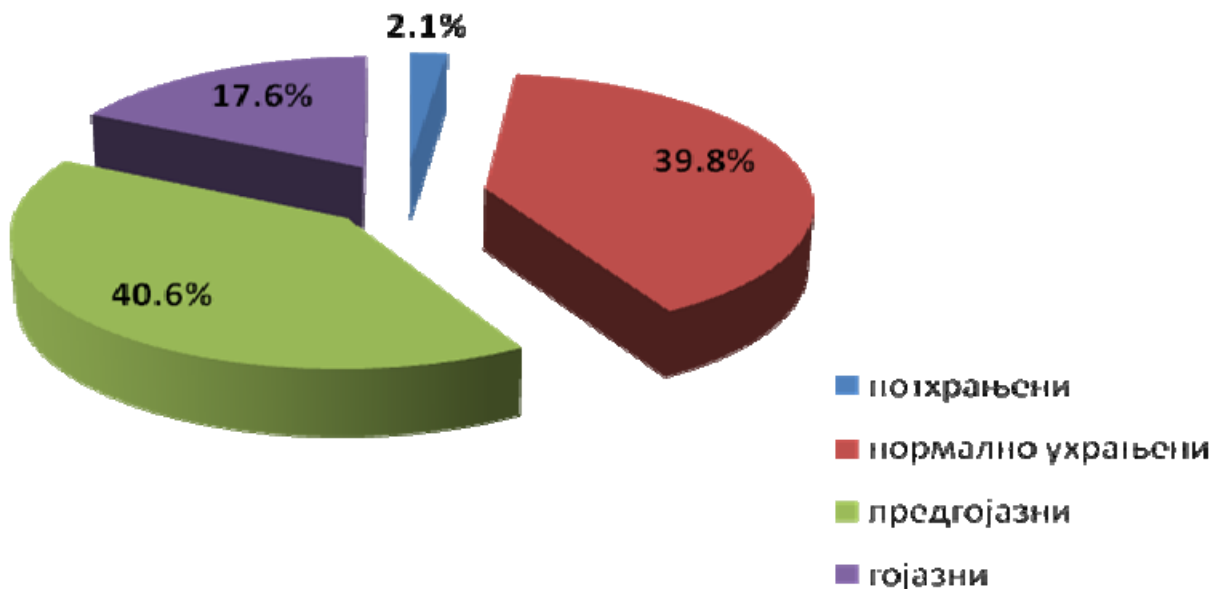
5.2. УХРАЊЕНОСТ И НАВИКЕ У ИСХРАНИ

За процену ухрањености и ризика од болести условљених прекомерном телесном масом, Светска здравствена организација препоручује Индекс телесне масе (ИТМ; енгл. скр. BMI – Body Mass Index) који је прихваћен на глобалном нивоу а израчунава се као телесна тежина у килограмима подељена са квадратом телесне висине. Према класификацији Светске здравствене организације нормална ухрањеност подразумева индекс телесне масе у опсегу од 18,5 до 24,9 kg/m², све вредности индекса преко 25 сматрају се прекомерном ухрањеношћу (преко 30 гојазношћу), док све вредности индекса испод 18,5 представљају недовољну ухрањеност односно потхрањеност (5).

Резултати истраживања су показали да је на основу вредности БМИ, 39,8% испитаника/ца било нормално ухрањено, 40,6% прекомерно ухрањено односно предгојазно а 17,6% а гојазно.

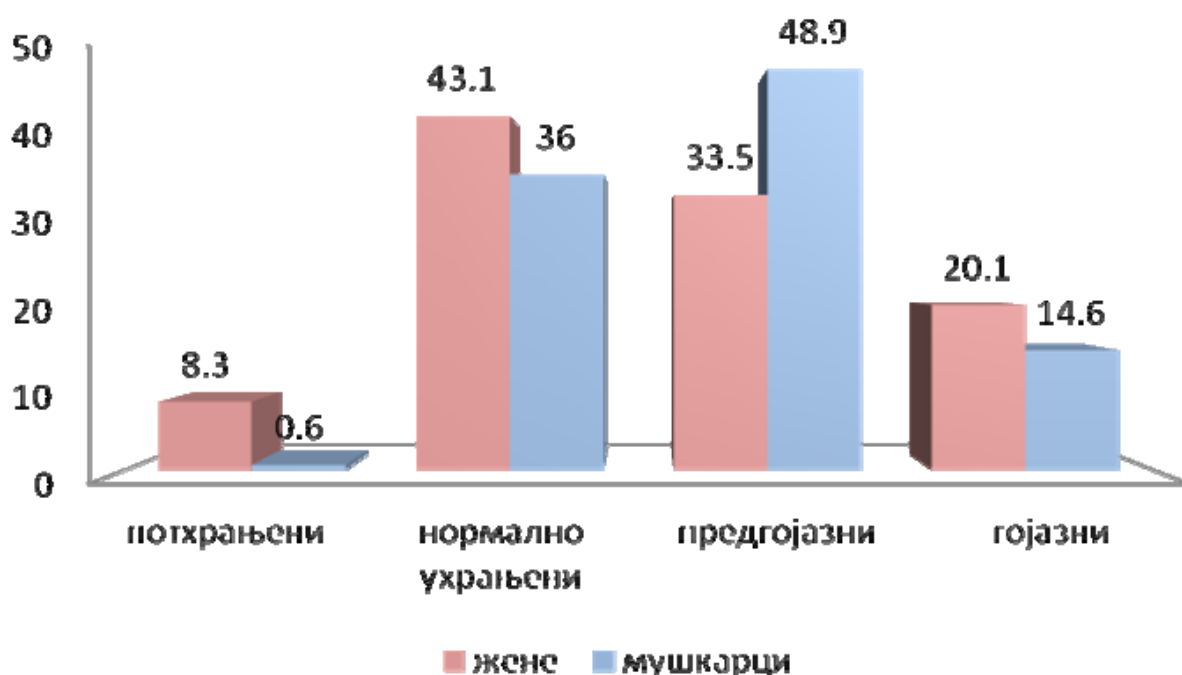
Графикон. Одрасло становништво према категоријама ухрањености

Анализа према половима је указала да је предгојазност била учесталија код особа мушког пола (мушкарци 48,9% жене 33,5%), док је гојазност била чешћа код особа женског пола (жене 20,1% мушкарци 14,6%).

Графикон. Категорије ухрањености према полу

Према резултатима истраживања о здрављу становништва спроведеног 2013 године, у Крагујевцу навику да свакодневно доручује имало је 85,0% испитаника/ца. Бар једну шољу млека или млечних производа свакодневно је конзумирало 39,4% испитаника/ца, док 34,9% понекад.

Када се говорио избору намирница и даље најчешће користи бели хлеб (56,1%), око једна трећина испитаника/ца користила је полубели (32,8%), а само 2,1% интегрални хлеб. Врста масноће која доминира у за припреми хране код становника града Крагујевца је уље (84,5%), док свињску маст и путер конзумира 12,9% испитаника/ца. Сваки десети становник досољава храну пре но што је проба (10,6%) а 24% анкетираних у случају када није довољно слана.

Два пута недељно рибу на менију имало је 8,3% испитаника/ца а 5,7% никада.

Воће (свеже, смрзнуто, конзервирано, сушено или свеже цеђене сокове) свакодневно конзумира 55,3% испитаника/ца, док уопште не конзумира 5,4% испитаних суграђана/ки.

Поврће (свеже, смрзнуто, конзервирано) свакодневно конзумира 65,6% испитаника/ца.

Скоро сваки пети испитаника/ца не размишља о здрављу приликом избора начина исхране, док то

понекад чини 39,5% испитаних суграђана/ки.

5.3. ФИЗИЧКА АКТИВНОСТ

Физичка активност је један од најзначајнијих фактора за очување и унапређења здравља и представља основну детерминанту енергетске потрошње од круцијалног значаја за енергетски баланс и контролу телесне масе.

Резултати истраживања су показали да су жене у Крагујевцу склоније седентарном стилу живота од мушкараца, који са друге стране више времена проводе бавећи се физичким активностима.

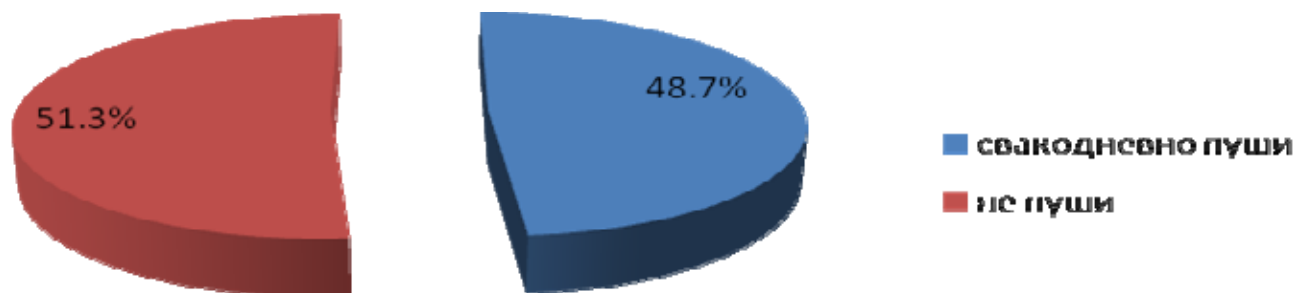
Нешто мање од две трћине становника Крагујевца приликом одласка до и повратка са неког места обично проводи ходајући до 30 минута (59,6%). У значајно већем проценту препоручених 30 минута у ходању су проводиле особе мушког пола. Такође, резултати су указали да само 7% испитиваних Крагујевчана свакодневно вози бициклу. Чак 88,9% анкетираних се у слободно време на бави спортом, рекреацијом фитнесом у трајању од најмање десет минута дневно а 95,9% анкетираних уопште се не бави активностима намењених јачању мишића као штосу вежбе отпора и вежбе снаге.

5.4. УПОТРЕБА ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ

Психоактивна супстанца (ПАС) је хемијска материја која, уношењем у организам, мења психичку структуру, односно утиче на расположење, мишљење, понашање и изазива психичку и физичку зависност. Зависност је стање периодичне или континуиране интоксикације, проузроковане поновљеним узимањем природних или синтетичких супстанци (6).

Употреба дувана представља један од водећих фактора ризика за многе хроничне незаразне болести. Светска здравствена организација упозорова да је учесталост пушења највиша у европском региону где преваленција пушења износи 28% (7). Резултати истраживања здравља становништва из 2013. године су показали да је више од половине испитиваних Крагујевчана пушило некада током свог живота (55,0%). Већина становника који су некада током свог живота пушили су били свакодневни пушачи (86,3%) а сада свакодневно пуши скоро сваки други испитаник/ца (48,7%).

Графикон. Преваленција конзумирања цигарета

Нешто мање од једне трећине испитаника је више од сат времена дневно изложено дуванском диму у затвореном простору-у кући, на послу, у ресторанима, на јавним местима (30,8%). У години која је предходила истраживању 60,8 % испитаника/ца није ни покушавало да престане са конзумирањем цигарета. На питање коју врсту дуванских производа углавном користе, 85,6% пушача изјаснило се за цигарете (фабрички произведене или самостално завијене).

Око 80,1% испитаника/ца имало је сазнање да пушење има велики утицај на здравље.

Термин употреба алкохола односи се на било какво уношење алкохола у организам.

Злоупотреба алкохола је термин за било коју врсту друштвено неприхватљивог пијења, од ризичног, преко штетног до болести зависности. Штетна употреба алкохола се дефинише као образац пијења који је довео до физичког или менталног нарушавања здравља без зависности од алкохола. Ризична употреба алкохола подразумева образац пијења код кога не постоје последице нити зависност од алкохола, али је велика вероватноћа да ће се у будућности развити проблеми повезани са алкохолом, тј. подразумева свако пијење преко граница нискоризичног пијења (1). Злоупотреба алкохола је повезана са ризиком од настанка масовних хроничних незаразних болести, менталних поремећаја, као и повреда (6).

Резултати истраживања из 2013.године су показали да је свакодневно 2,1% испитаника/ца са територије града Крагујевца конзумирало алкохол, док је сваки десети испитаник/ца конзумирао/ла алкохол 1-2 дана у недељи (10,9%).

Посебан ризик представља ексцесивно пијење тј. пијење великих количина алкохола (више од шест алкохолних пића) у једној прилици (1). Овакву навику, макар једном до два дана у току недеље имало је 6,4% испитаника/ца, док је навику ексцесивног пијења 3-4 дана у току недеље имало 2,1% испитаника/ца. Више од једне петине испитиваних Крагујевчана одговорило је да током викенда (од петка до недеље) попије од 4 до 5 алкохолних пића дневно (21,4%) а сваки десети испитаник/ца 6 до 9 пића дневно (10,7%).

Више од три четвртине испитаника/ца сматрало је да конзумирање алкохола има велики утицај на здравље (79,8%).

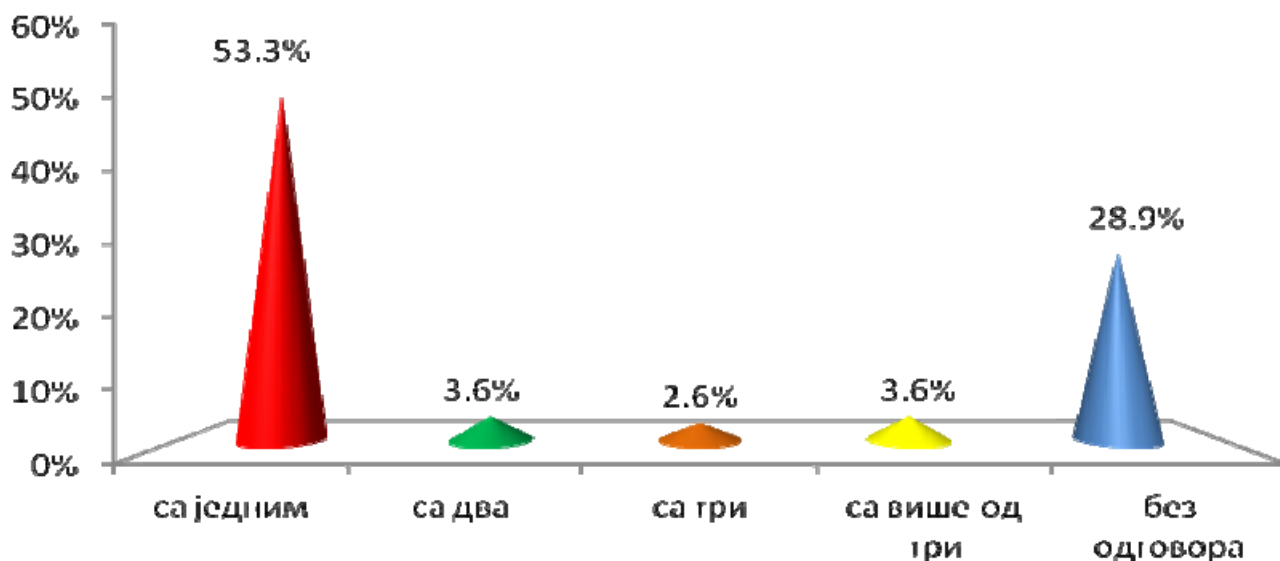
Анализа о коришћењу неких других супстанци које изазвају зависност указала је да је нешто мање од једне петине испитаника/ца (у години пре спроведеног истраживања) користило средство против болова (17,8%), сваки десети средство за умирење (10,1%), док средство за спавање 3,6% испитаника. Најчешће коришћена илегална дрога је канабис коју је конзумирало 1,2% испитаника/ца.

5.5. СЕКСУАЛНО ПОНАШАЊЕ И ХИВ ИНФЕКЦИЈА

Репродуктивно здравље подразумева не само одсуство болести, већ и усклађено и нормално одвијање физичких, менталних и социјалних процеса који се, пре свега, односе на репродуктивни систем и његово оптимално функционисање (8).

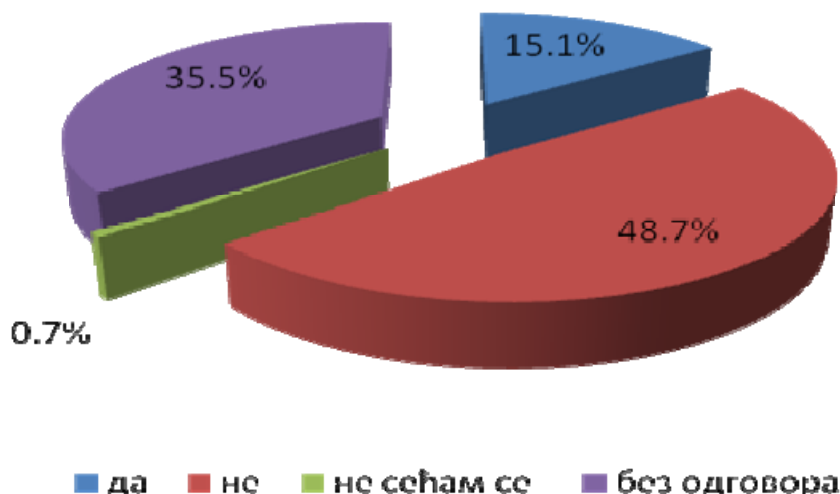
Резултати истраживања су сугерисали да је у сексуалне односе ступило око 80,5% испитаника/ца док је сексуалне односе са особом истог пола имало 2,1% испитаника/ца. Сексуалне односе (у предходној години у односу на спроведено истраживање) имало је 66,6%, више од половине сексуалне односе је имало са једним партнером (53,3%), док 8,8% са два и више различитих партнера.

Графикон. Број партнера са којим је ступљено у сексуалне односе

Само 15,1% испитаника/ца је користило кондом током последњег сексуалног односа са сталним партнером.

Графикон. Коришћење кондома током последњег сексуалног односа са сталним партнером

Сексуалне односе са повременим партнерима имало је 11,8% испитаника/ца (током последњих 12 месеци) а током последњег сексуалног односа са овим партнером кондом је користило само 5,6%.

Најчешће коришћена средства и методе за прекид трудноће била су муски кондом (9,9%), неплодни дани (3,6%) и прекинути однос (2,6%).

Синдром стечене имунодефицијенције представља последњи стадијум узрокован вирусом хумане имунодефицијенције који доводи до прогресивног оштећења имуног система и других органа уколико се адекватно не дијагностикује и благовремено не лечи.

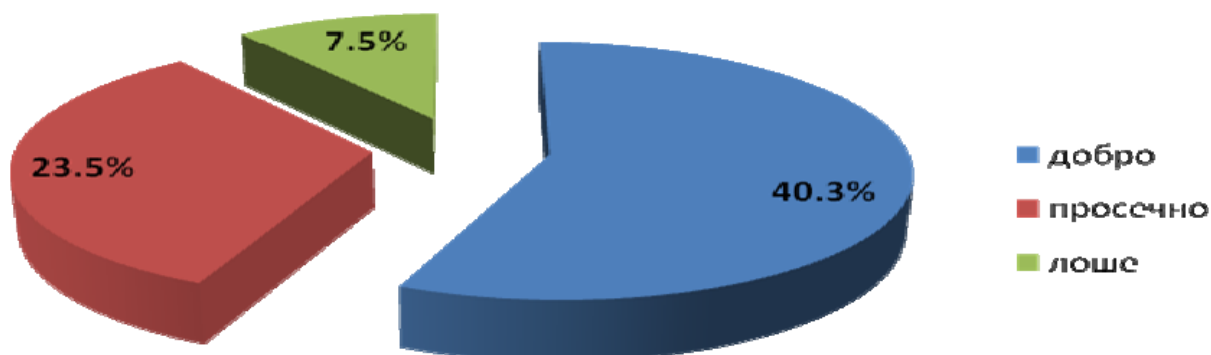
Око три четвртине испитиваних суграђана/ки је чуло за вирус ХИВ и за болест (АИДС) коју он изазива (74,3%). Нешто мање од половине испитаника/ца 46,1% сматра да правилна употреба кондома приликом сваког сексуалног односа може смањити ризик од преноса ХИВ инфекције (46,1). На питање да ли знате место где се можете саветовати и тестирати на ХИВ, потврдно је одговорило свега 43,1% испитиваних суграђана/ки.

5.6. САМОПРОЦЕНА ЗДРАВЉА

Самопроцена здравља представља (субјективно мерење) показатељ који доприноси евалуацији здравствених проблема, оптерећења болестима и здравствених потреба (1).

На питање какво је ваше здравље у целини, 40,3% испитаника/ца процењује као добро, 23,5% просечно док 7,5% као лоше.

Графикон. Субјективна процена здравственог стања

Нешто мање од једне трећине испитаника/ца стање уста и зуба процењује као добро (32,0%), 23,8% лоше а 7,0% веома лоше. На питање да ли имате неку дуготрајну болест или здравствени проблем (који траје шест и више месеци), више од једне петине је одговорило потврдно (21%).

РЕФЕРЕНЦЕ:

1. Министарство здравља Републике Србије. Резултати истраживања здравља становништва Србије 2013. Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“, 2014.
2. World Health Organization. Health Promotion Glossary Geneva: World Health Organization; 1998
3. Institute of Medicine. Health and behavior: the interplay of biological, behavioral, and societal influences. Washington, DC: The National Academies Press; 2001
4. National Research Council Preparing for an Aging World: The Case for Cross National Research, Panel on a Research Agenda and New Data for an Aging World, Committee on Population and Committee on National Statistics, Division of Behavioral and Social Sciences and Education. Washington, DC: National Academy Press; 2001.
5. Гојазност национални водич за лекаре у примарној здравственој заштити. Републичка стручна комисија за израду и имплементацију водича у клиничкој пракси. Министарство здравља Републике Србије; 2004.
6. Ивана Симић Вукомановић. Процена менталног здравља и превенција менталних поремећаја студентске популације (докторска дисертација). Факултет медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, 2016
7. Резултати истраживања о ефектима и ставовима у вези са законом о заштити становништва од изложености дуванском диму, VII истраживање. Институт за јавно здравље Србије „др Милан Јовановић Батут“, 2016.
8. Regional strategy on sexual and reproductive health Copenhagen, Danmark, WHO, Regional Office for Europe, 2001.

6. СТАНОВАЊЕ

Према подацима Пописа из 2011. године на територији града Крагујевца забележено је 59991 домаћинства са просечно 2,97% чланова по домаћинству (домаћинством се сматрају лица која заједно станују и заједнички троше средства за подмиривање основних животних потреба). Од наведеног броја 50783 су градска домаћинства, а 9208 су сеоска домаћинства.

Табела. Домаћинства према броју чланова (попис 2011.год.)

Број чланова домаћинства	%
Са 1 чланом	19,21
Са 2 члана	24,59
Са 3 члана	20,95
Са 4 члана	20,43
Са 5 чланова	8,34
Са 6 и више чланова	6,48
УКУПНО	100

Извор: Републички завод за статистику

На територији града Крагујевца налази се укупно 77898 станова (стан је грађевински повезана целина намењена за становање, која се састоји од једне или више соба са одговарајућим помоћним просторијама као што су то кухиња, остава, купатило, нужник и сл. или без помоћних просторија и има један или више посебних улаза) укупне површине 5224437м². Од наведеног броја 61631 су градски станови. Од укупног броја станова ненастањено је 15054, како привремено, тако и стално (као ненастањен стан пописан је стан који се користи само за обављање делатности; стан који је у време пописа био празан због тога што је нов и неусељен или је испражњен ради пресељења, адаптације, поправке и слично; празан стан чији власник живи у другом стану или у другом месту, а стан не користи нити га издаје; уколико је цело домаћинство у моменту пописа било дуже од једне године на раду или боравку у иностранству; станови које у целини користе само лица која борава у месту пописа због рада или школовања а чија домаћинства стално станују у другом месту. Као напуштен стан пописан је стан који се дуже време не користи јер је напуштен; уколико се власник иселио у друго место а стан није издао, или је власник умро, па наследници нису издали стан нити га повремено користе као породичну кућу за одмор и рекреацију). Повремено се користи 4493 станова, а само за обављање делатности се користи 297 станова.

У односу на опремљеност инсталацијама већина станова, тачније 44123 (56%) спада у комфорне станове (присуство централног/етажног грејања или гасовода, водовода, канализације и електричне енергије). Приступ електричној енергији, водоводу и канализацији има 33305 станова, приступ само електричној енергији има 4,3% станова, а 0,4% станова нема никакве инсталације.

У погледу помоћних просторија у Попису 2011. прикупљани су подаци о расположивости купатила, тоалета и кухиње за све стамбене јединице, осим за колективне. Од укупног броја станова на територији града Крагујевца, 99,4% поседује кухињу, 88,2% купатило и тоалет 89%.

У погледу врсте зграде у којој се налазе станови, од укупног броја станова 41354 су стамбене зграде са 1 станом, 11156 су стамбене зграде са два стана, а 25227 са три и више станова.

Према положају стана у згради 48959 станова је у приземљу, 365 у сутерену, 87 се налази у подруму. У погледу вишеспратних зграда, највише станова, укупно 13024 се налази на првом спрату, а 11876 су станови на две или више етажа.

У погледу врсте грејања и енергената од 58054 настањених станова са централним грејањем је 17936 станова, са етажним грејањем 8269 станова, 31817 станова је без инсталација централног и етажног грејања, док је на гас прикључено 7887 станова.

7. СОЦИО-ЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ

7.1. ПИСМЕНОСТ

Писменост се дефинише као способност читања и писања. Писменим се сматрају ученици основних школа, ученици школа вишег ранга од основне, као и лица која се у моменту пописа не школују, али су завршила више од три разреда основне школе. Такође, писменим се сматрају и лица без школе и лица која су завршила 1–3 разреда основне школе и која су се изјаснила да могу да прочитају и да напишу текст у вези са свакодневним животом, без обзира на то којим језиком и писмом се служе. На територији града Крагујевца неписмено је 1,35% становништва старости 10 и више година.

Образовна структура становништва старијег од 15 година указује да је најбројнија групација становништва са средњим образовањем (55%), док 11% становништва има завршен VII/1 степен стручне спреме. Са друге стране, имамо 2% становништва без школске спреме и 18% са основним образовањем.

Графикон. Становништво старије од 15 година према школској спреми, по попису 2011.

Извор: Републички завод за статистику

Табела. Образовна структура становништва по полу, попис 2011

	Укупно	Без школске спреме	непотпуно основно образовање	Основно образовање	Средње образовање	Више образовање	Високо образовање	Непознато
Укупно	154290	2870	12498	27162	84187	9711	17552	310
Мушко	74515	520	4083	12141	44288	5223	8119	141
Женско	79775	2350	8415	15021	39899	4488	9433	169

Извор: Републички завод за статистику

7.2. КОМПЈУТЕРСКА ПИСМЕНОСТ

Компјутерска писменост је дефинисана као способност лица да користи основне рачунарске апликације у извршењу свакодневних задатака (на послу, у школи, код куће), тако да су прикупљени подаци о томе да ли лице зна да врши обраду текста, израђује табеле, шаље и прима електронску пошту, као и да ли

зна да користи интернет. Компјутерски су писмена лица која умеју да обављају све четири активности, делимично компјутерски писмена су лица која умеју да обављају једну, две или три активности на рачунару, али не и све четири наведене активности, а компјутерски неписмена су лица која не умеју да обављају ни једну активност на рачунару, односно лица која у свакодневном животу не користе рачунар. На територији града Крагујевца компјутерски је писмено 39% становништва мушког пола и 37% становништва женског пола. Делимично познаје рад на рачунару 13,5% становништва старости 15 и више година. Компјутерски је неписмено 47% жена и 50% мушкараца.

7.3. ЗАПОСЛЕНОСТ И ПРИХОДИ

Број људи регистрованих у Националној служби за запошљавање

Према подацима Националне службе за запошљавање на дан 30.јун 2018.године, на територији града Крагујевца укупан број незапослених лица је био 18512, од чега су 10761 биле жене. То је за око 4000 лица мање незапослених лица у односу на 31.12.2016.године, када је било 22505 незапослених, од чега 12618 жена. Међу незапосленим лицима више од 3599 су млађи од 30 година, а 1497 особа са инвалидитетом.

Просечна зарада по запосленом

У Крагујевцу просечна зарада по запосленом за месец новембар 2018.године износила је:

- 49.498,00 РСД (без пореза и доприноса),
- 68.577,00 РСД (са порезима и доприносима).

7.4. КРИМИНАЛ, НАСИЉЕ

Током 2017.године у Крагујевцу је извршено 2390 кривичних дела, а најчешће евидентирано кривично дело је насиље у породици (укупно 284). У периоду 2013-2017.година бележи се пад броја кривичних дела (са изузетком 2016.године), при чему су 2013.године и 2014.године најчешћа кривична дела биле тешке крађе, а 2015.године и 2016.године крађе. Наведене промене у погледу заступљености кривичних дела, последица су примене нових законских решења од 1.јуна претходне године. Током 2017.године евидентирана су 102 малолетна извршиоца кривичних дела и број малолетних извршилаца у периоду 2013-2017.године бележи константан пад.

Табела. Кривична дела у граду Крагујевцу за период 2013-2017.године

Година	Укупно кривичних дела	Најчешћа кривична дела	Кривична дела са малолетним извршиоцима
2013.год	2862	572	187
2014.год	2787	528	151
2015.год	2690	493	147
2016.год.	2808	479	116
2017.год.	2390	284	102
укупно	13537	2356	703

Извор: МУП Крагујевац

У погледу родно заснованог насиља (породично/партнерско и вршњачко насиље), током 2017.године регистроване су 254 пријаве, при чему број пријава бележи константан раст у периоду 2013-2017.године. У посматраном периоду није било кривичног дела убиства жене и деце.

Број пријава и случајева насиља у породици

Број пријава и случајева насиља у породици	Година				
	2014	2015	2016	2017	2018
Број пријава сумњи на насиље у породици	703	1.463	1.390	1.308	1.133
Број случајева насиља у породици	662	828	857	836	867

Извор:ЦСР"Солидарност"

7.5. САОБРАЋАЈНИ ПРЕСТУПИ

Када су у питању саобраћајни преступи, током 2017.године евидентирано је 495 саобраћајних незгода, са 7 погинулих и 379 повређених лица. Од наведеног броја саобраћајних незгода, у 65 случаја, узрок је била алкохолисаност возача. Након неприлагођене брзине, алкохол је други најчешћи узрок

саобраћајних незгода. Број саобраћајних незгода у којима је узрок алкохолисаност возача у периоду 2013-2017.године бележи константан пад, што је последица појачаних мера контроле и казних мера, као и бројних кампања подизања свести различитих старосних категорија становништва о штетности вожње под дејством алкохола. И поред тога, у нашој земљи је и даље заступљен готово двоструко већи број саобраћајних незгода у којима је узрок алкохолисаност возача.

Табела - Број саобраћајних незгода са бројем повређених и погинулих лица за период 2013-2017.године

Година	Број саобраћајних незгода	Број погинулих лица	Број повређених лица	Број саобраћајних незгода у којима је узрок алкохолисаност возача	Број вожњи под дејством алкохола
2013	538	14	429	134	795
2014	621	11	388	103	1246
2015	513	8	342	93	1721
2016	570	14	372	84	1295
2017	495	7	379	65	1162
укупно	2737	54	1910	479	6219

Извор: МУП Крагујевац

Током 2017.године регистровано је 9,62% анализираних узорака крви који су били позитивни на присуство алкохола у организму.

8. ЖИВОТНА СРЕДИНА*

8.1. КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА

Контрола квалитета ваздуха се врши на основу Програма контроле квалитета ваздуха, који доноси Градска управа за просторно планирање, изградњу и заштиту животне средине, Служба за заштиту животне средине града Крагујевца, а у складу са чланом 69. и чланом 70. Закона о заштити животне средине ("Сл. гласник РС", бр. 135/04, 36/2009, 36/2009 - др. закон, 72/2009 – др.закон, 43/2011 – одлука УС i 14/2016), у складу са чланом 9. став 2. и чланом 15. Законом о заштити ваздуха ("Службени гласник РС" број 36/09 и 10/13).

Локална самоуправа, у оквиру својих надлежности, обезбеђује континуирано праћење квалитета ваздуха (мониторинг) и јавно објављивање резултата мониторинга квалитета ваздуха на својој територији.

У складу са чланом 5. Уредбе о условима за мониторинг и захтевима квалитета ваздуха („Сл. гласник РС“, бр. 11/10, 75/10 и 63/13), за потребе мониторинга квалитета ваздуха обезбеђена су места за фиксна мерења у локалној мрежи и континуално и повремено узимање узорака загађујућих материја на фиксним локацијама.

Извори загађивања ваздуха могу се сврстати у две групе: стационарни извори и покретни извори.

8.1.1. СТАЦИОНАРНИ ИЗВОРИ

Извори загађивања у рубним подручјима града: пољопривредне активности (паљење стрништа, корова и сл.), паљење отпада, индивидуална ложишта, асфалтна база

- Загађење пореклом од индустрије: индустријски погони у индустријској зони града
- Извори загађивања у комуналној средини: градске котларнице, паљење отпада у контејнерима, индивидуална ложишта, издвојени објекти за припрему хране (припрема роштиља, печењаре, пекаре и сл.).

Мерење концентрација загађујућих материја: сумпор диоксид, чађ (индекс црног дима), азотови оксиди, врше се у континуитету сваког месеца на локацијама:

- Центар града - Споменик штафети
- Насеље Аеродром, школа „Мирко Јовановић“
- Насеље Илићево, обданиште
- Насеље Илићево, ЈКП „Чистоћа“
- Насеље Пивара, здравствена станица бр.3

Табела. Концентрација загађујућих материја - прекорачење дозвољене вредности, по броју дана, 2014-2018.година

Мерно место	Сумпор диок.	Инд. црног дима	Азот. оксиди	Сумпор диок.	Инд. црног дима	Азот. оксиди	Сумпор диок.	Инд. црног дима	Азот. оксиди	Сумпор диок.	Инд. црног дима	Азот. оксиди	Сумпор диок.	Инд. црног дима	Азот. оксиди
	2014.година			2015.година			2016.година			2017.година			2018.година		
Споменик штафети	/	2	/	/	1	/	/	/	/	/	5	/	/	8	/
Аеродром	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	4	/	/	/	/
Илићево, обданишт	/	4	/	/	1	/	/	5	/	/	9	/	/	8	/
Илићево, Чистоћа	/	7	/	/	6	/	/	8	/	2	36	/	/	23	/
Пивара	/	10	/	/	2	/	/	10	/	/	23	/	/	7	/

Мерење укупних таложних материја са тешким металима врши се сваког месеца на следећим локацијама:

- Улица Саве Ковачевића
- Насеље Пивара код „Бриона“
- Насеље Илићево, ЈКП „Чистоћа“
- Железничка станица

Табела. Просечна месечна вредност укупних таложних материја, 2014-2018.година

ГВИ 200 mg/m ² /dan	2014. година	2015. година	2016. година	2017. година	2018. година
Ул. С. Ковачевића	408,56	308,34	172,41	250,16	217,51
Пивара	200,80	226,78	203,70	307,72	203,31
Илићево	229,58	223,53	240,96	330,05	293,46
Жел. станица	404,81	318,92	261,69	436,48	302,15

Највећа просечна месечна вредност укупних таложних материја 2014.године измерена је у месецу мају 416,56 mg/m²/dan, 2015 године у месецу јануару 456,42 mg/m²/dan, 2016 године у месецу фебруару од 407,31 mg/m²/dan, 2017 године у месецу јануару 506,33 mg/m²/dan, а 2018. године у месецу јуну од 315,86 mg/m²/dan,.

Као доминантно најоптерећенија тачка укупним таложним материјама (прашина) издваја се локација код Железничке станице.

Мерење бензена и приземног озона врши се током летњих месеци (од јуна до августа) на локацији: Центар града, споменик штафети и вредности су током праћеног периода биле у оквиру законом дозвољених.

Мерење концентрација укупних суспендованих честица величине (PM 10; PM 2,5) се врши на две локације:

- Насеље Илићево, ЈКП "Чистоћа"
- Насеље Аеродром, школа "Мирко Јовановић"

Табела. Концентрација суспендованих честица-прекорачење дозвољене вредности (PM 10), по броју дана, 2017-2018. година

ГВ µg/m ³	2016.година		2017.година		2018.година	
	PM 10	PM 2,5	PM 10	PM 2,5	PM 10	PM 2,5
Аеродром	7	/	18	/	12	/
Илићево	17	/	24	/	24	/

Повећане концентрације укупних суспендованих честица у ваздуху у директној су вези са лошим утицајем аерозагађења на здравље људи, јер се ради о величини честица које грађани/ке удишу, јер их рефлексима кашљања и кијања не могу избацити. Њихово присуство у ваздуху у већим

концентрацијама од дозвољених лоше утиче на респираторни и кардиоваскуларни систем оних који су им изложени.

8.1.2. ПОКРЕТНИ ИЗВОРИ

Било који облик возила са мотором са унутрашњим сагоревањем: моторцикли, лака и тешка возила која користе бензин и дизел, грађевинске и пољопривредне машине.

Мерење концентрација загађујућих материја пореклом од издувних гасова моторних возила Програм контроле квалитета ваздуха утврђен је у складу са прописаним критеријумима, као и распоред мерних места за мерење концентрација загађујућих материја пореклом од издувних гасова моторних возила.

Повремена мерења загађујућих материја пореклом од издувних гасова моторних возила обавља се на четири мерна места, односно на раскрсницама са највећом фреквенцијом саобраћаја сваког месеца у трајању од по седам дана мерењем концентрација *чађи, азотдиоксида и тешких метала у укупним суспендованим честицама (олово, кадијум, цинк)*, као и мерењем концентрација *бензена* на једном мерном месту.

Раскрснице које се контролишу:

- улица Радоја Домановића - Медицинска школа
- улица Шумадијска – Аутобуска станица
- улица 27. марта ББ (код Штафете)
- улица Кнеза Михаила - Мала Вага

Табела. Резултати мерења концентрације загађујућих материја пореклом од издувних гасова моторних возила, 2014-2018.година

Чађ,индекс црног дима	2014	2015*	2016	2017	2018
Медицинска школа	/	/	8	21	33
Аутобуска станица	18	/	69	77	34
Центар, код штафете	2	/	38	5	/
Мала вага	15	1	81	86	43

*2015 године праћење вршено 4 месеца

Резултати праћења квалитета ваздуха на наведеним раскрсницама за период 2014-2018. године, показују да су наведене локације раскрсница оптерећене саобраћајем, посебно индексом црног дима (ЧАЂ) као продуктом лошег сагоревања и да због тога на тим локацијама имамо слабији квалитет ваздуха.

Посебно се издвајају две раскрснице: Мала Вага и код Аутобуске станице, које су јако оптерећене, у смислу великог броја дана током године са вредностима изнад дозвољених.

На квалитет ваздуха додатно утиче и чињеница да осим прекорачења дозвољене вредности за чађ на тим раскрсницама, имамо и тренд да више дана у низу током праћеног месеца имају више од дозвољених вредности, што додатно неповољно утиче на здравље људи.

Остали параметри који се прате на раскрсницама, сумпор диоксид и азотови оксиди били су у оквиру дозвољених вредности са цикличним карактером; више вредности током зимских месеци.

На основу приказаних резултата мерења, може се закључити да је квалитет ваздуха у Крагујевцу оптерећен саобраћајем, посебно у летњим месецима када је утицај саобраћаја на квалитет ваздуха у граду доминантан, а зими и великим бројем индивидуалних ложишта и већих емитера који као гориво користе еколошки неподобна горива (угаљ, мазут, дрво ...).

Посматрано према мерним локацијама раскрсница на Малој ваги и код Аутобуске станице биле су по питању квалитета ваздуха најоптерећеније локације, због измерених вредности за чађ (индекс црног дима) које су биле изнад дозвољених граничних вредности.

Локације улица Саве Ковачевића и код Железничке станице најоптерећеније су укупним таложним материјама (прашином).

Раскрснице које се контролишу су веома оптерећене саобраћајем, а због непостојања заобилазница, практично повезују путне правце према Краљеву и Чачку.

По питању оптерећења квалитета ваздуха утицајем градског саобраћаја, као еколошки прихватљиво решење било би увођење или тролејбуса или коришћење природног гаса као погонског горива у градском превозу.

Присуство укупних суспендованих честица у ваздуху у концентрацијама већим од дозвољених, је директни показатељ оптерећења ваздуха и његовог лошег утицаја на здравље људи.

8.2. ВОДА ЗА ПИЋЕ

Један од основних показатеља здравственог стања становништва једне територије је и здравствено исправна вода за пиће, а то је уједно и један од основних предуслова доброг здравља. Циљ ИЗЈЗ у Крагујевцу је сагледавање здравствене исправности воде за пиће на територији Шумадијског округа и града Крагујевца, на основу расположивих података, идентификација ризика и предлагање мера за смањење ризика везаних за коришћење здравствено неисправне воде за пиће.

Крагујевац се снабдева водом са три водоводна система: површинском водом са вештачких акумулација Гружа и Грошница, као и подземном водом са 14 рени бунара у селу Брзан. На сва три система је заступљена комплетна технологија пречишћавања воде, као и дезинфекција хлорисањем помоћу гасних хлоринатора. Преко овог система се снабдева више од 99,0% становништва. Контролу квалитета пијаће воде коју дистрибуира ЈКП "Водовод и канализација" на подручју града Крагујевца врши Институт за јавно здравље у Крагујевцу редовно, 8 пута месечно на 15 пунктова. Ови пунктови (на мрежи у граду и резервоарима) су тако одабрани, да се на тај начин у потпуности покривају сви делови града и сва три система за водоснабдевање.

Резултати испитивања квалитета ових вода до почетка 2009. године су показивали да је физичко-хемијска неисправност постојала у чак 52,9% испитиваних узорак. Основни узрок је био већи утросак калијум-перманганата и мирис (због повишених концентрација органских материја и то углавном на тачкама у граду које се снабдевају са Гружанског водоводног система). Почетком 2009. године, на погону за пречишћавање воде са Гружанског система је уведен поступак предозонизације који је значајно снизио вредности критичног параметра, тако да се сада физичко-хемијска неисправност порактично не региструје, а бактериолошка неисправност се региструје само спорадично. Микробиолошка неисправност се јавља у свега 0,7% испитиваних узорак.

Табела. Резултати анализе воде за пиће из централног водовода за територију града Крагујевца, 2014-2017.год.

Година	Физичко хемијски преглед		Микробиолошки преглед	
	укупно прегледано	% неисправних узорак	укупно прегледано	% неисправних узорак
2017.	1275	0,20%	1275	0,15%
2016.	1170	0%	1170	0%
2015.	945	0%	945	0,1%
2014.	945	0%	945	0,1%

Ажурни резултати свих анализа доступни на сајту ЈКП "Водовод и канализација".

Контрола здравствене исправности вода са јавних чесама на територији општине Крагујевац се врши редовно уназад дужи низ година. До 2015. године је вршена контрола на 10 локација, а од 2015. је тај број смањен на 6. Сада су под контролом оне чесме које су у претходном периоду редовно биле исправне у физичко-хемијском погледу.

Табела. Резултати анализа воде за пиће са јавних чесама на територији града Крагујевца, 2014-2016.год.

Година	Физичко хемијски преглед		Микробиолошки преглед	
	укупно прегледано	%неисправних узорак	укупно прегледано	%неисправних узорак
2016	42	0%	84	78,57%
2015	24	0%	48	75%
2014	106	24,25%	144	81,25%

Резултати свих анализа су доступни на сајту Скупштине града Крагујевца.

Здравствена безбедност вода из базена за рекреацију

Контрола здравствене безбедности воде из базена за рекреацију редовно се врши у оквиру СЦ „Младост“ (отворени и затворени), као и воде у два затворена базена у основним школама "Светозар Марковић" и "Вук Караџић" уз напомену да од 2015. године, базени у овим школама престају са радом.

Табела. Резултати анализа воде из базена за рекреацију на територији града Крагујевца, 2014-2016.година

година	физичко хемијски преглед		микробиолошки преглед	
	укупно прегледано	% неисправних узорака	укупно прегледано	% неисправних узорака
2014	61	0 %	119	5,2%
2015	97	29,23%	116	0 %
2016	59	24%	101	0 %

Резултати свих анализа доступни на сајту Удружење корисника/ца за спорт и физичку културу "Парк" Крагујевац

8.3. ОТПАДНЕ ВОДЕ

Отпадне воде или течне отпадне материје представљају веома важан фактор загађења животне средине, посебно површинских вода, али и земљишта и подземних вода у које доспевају. С обзиром на то да могу значајно да утичу на квалитет вода које се користе за водоснабдевање или наводњавање пољопривредних површина, ове воде представљају значајан фактор ризика по здравље становништва и стога је очигледан значај мониторинга њиховог квалитета.

По пореклу, отпадне воде могу да буду комуналне (из домаћинства) или индустријске и пољопривредне.

Комуналне отпадне воде: на територији Шумадијског округа је на канализациони систем везано око 40,6% домаћинства у градским срединама. У Србији је овај проценат у 2007. години износио око 75%. Од седам општина Шумадијског округа, централна постројења за пречишћавање укупних отпадних вода града имају само Крагујевац и Топола, док се у осталих пет општина отпадне воде испуштају у природне реципијенте без икакве претходне обраде.

Индустријске отпадне воде: у претходном периоду је један одређени број предузећа на територији града Крагујевца јако смањило, или потпуно обуставио производне процесе, тако да се и количина отпадних вода које су испуштала смањила. Највећи број ових отпадних вода се улива у канализациони систем града, а остале се уливају у различите природне реципијенте (реке, потоци и језера). Третман за пречишћавање отпадних вода на територији града Крагујевца има око 35% предузећа, али ови уређаји често нису у функцији, или се не одржавају у оптималном радном режиму.

Табела. Резултати контроле квалитета отпадних вода предузећа и установа У Крагујевцу, за 2016. годину

Предузећа / установе		Укупан број испитаних узорака површинских и отпадних вода	Укупан број испитаних узорака површинских вода	Укупан број испитаних узорака отпадних вода	Број исправних узорака отпадних вода	Број неисправних узорака отпадних вода	Основни узроци неисправности
Делатност	Број						
Прехрамбена инд.	9	36	0	36	9	27	микробиолошка, укупни фосфати, pH; седим. материје, масти, и уља, ВРК 5; укупни азот, суспендоване мат., хлориди, НРК; амонијак
Металска инд.	2	32	0	32	7	25	микробиолошка, укупни фосфати, pH; седим. материје, масти, и уља, ВРК 5; укупни азот,

							суспендоване мат., тешки метали, сулфати, детерџенти, нитрати
Угоститељски обј.	4	16	0	16	14	2	микробиолошка, укупни фосфати, рН; седим. материје, масти, и уља, ВРК 5; суспендоване мат., хлориди, амонијак, тешки метали
Бензинске пумпе, аутоперионице, сервиси	1	4	0	4	2	2	микробиолошка
Јавна комунална предузећа	4	48	24	24	20	4	микробиолошка, укупни фосфати, ВРК 5, укупни азот, суспендоване мат., тешки метали, амонијак, НРК
Трговински центри	3	12	0	12	11	1	микробиолошка, укупни фосфати, седим. материје, масти, и уља
Здравствене и социјалне установе	2	8	0	8	4	4	микробиолошка, укупни фосфати, седим. материје, масти, и уља
Енергане	1	4	0	4	0	4	микробиолошка, хлориди
Интернати	2	8	0	8	4	4	микробиолошка
Боје и лакови	1	4	0	4	2	2	микробиолошка седим. материје, масти и уља
Фарме	1	4	0	4	0	4	микробиолошка, седим. материје, масти и уља, ВРК 5, укупни азот, суспендоване мат., амонијак НРК

8.4. БУКА У ЖИВОТНОЈ СРЕДИНИ

Бука којој су људи свакодневно изложени, комунална или општа бука, један је од највећих проблема уже човекове околине, посебно у градским подручјима.

Бука је нежељен, односно прегласан, неугодан или неочекивани звук, може бити трајна, непрекидана и ударна променљивог нивоа, различитог трајања и временске расподеле.

За ову појаву не постоји права дефиниција већ се мора прихватити субјективна процена и осећај.

Главни извори буке у човековој околини су саобраћај, индустрија, грађевински и јавни радови, рекреација, спорт и забава. На пораст буке у животној средини утиче и све бржи темпо живота у великим урбаним срединама.

8.4.1. ИСТОРИЈА ПРОБЛЕМА И ТРЕНД

Од настанка великих градова и појаве буке, овај проблем се прати, изучава и констатовано је да бука није само еколошки проблем, већ представља непредвидљиву опасност по здравље становништва и то са више аспекта.

Бука има значајан утицај на квалитет живота и у том смислу, према дефиницији здравља Светске здравствене организације (WHO), појављује се као здравствени проблем. Дефиниција здравља укључује потпуно физичко и психичко благостање, као и одсуство болести. Полазећи од ове дефиниције радна група Светске здравствене организације 1971. године је изјавила: «Бука мора бити препозната као велика претња људском благостању» (Suez, 1973)

Утицај буке на човека може бити веома различит, од оштећења слуха и неаудитивних ефеката, до потешкоћа у комуникацији и радној ефикасности. Такође постоје неки докази да може штетно утицати на опште здравље, на исти начин као и хронични стрес.

У Европи, а и код нас све више је заступљена бука ниског интензитета. Оваква бука не оштећује слух, али зато може изазвати поремећаје спавања, стресне реакције, узнемиреност и нерасположење, сметње у комуникацији и смањење радне способности.

Бука је један од најчешћих узрока поремећаја спавања. Бројне студије показују да су поремећаји спавања најчешће навођени поремећај који је последица изложености саобраћајној буци. Бука утиче на способност обављања разних активности, посебно оних које захтевају пажњу и концентрацију. Континуирана изложеност буци у психолошком смислу омета нормалну људску комуникацију и има дуготрајне последице који се огледају смањеном толеранцијом, повишеним прагом реаговања, а већ и минимална бука узрокује пораст анксиозности, агресивног и непријатељског понашања.

Процењује се да је у Европи 40% становништва изложено саобраћајној буци еквивалентног нивоа звучног притиска изнад 55 dB током дана, а 20% је изложено је нивоу комуналне буке која прелази 65 dB.

8.4.2. РЕЗУЛТАТИ МЕРЕЊА НИВОА БУКЕ У КРАГУЈЕВЦУ

У граду Крагујевцу се врши систематско мерење нивоа буке у животној средини на шест мерних места, једном месечно, и то:

1. Зона поред прометних саобраћајница: улица Кнеза Милоша и Кнеза Михаила;
2. Зона градског центра: улица Кнеза Милоша и Краља Александра I Карађорђевића;
3. Стамбена зона: улица Незнаног јунака;
4. Зона индустрије: улица Драгослава Срејовића;
5. Болничка зона: улица Змај Јовина;
6. Зона одмора и рекреације: Велики парк.

Мерна места су одабрана као репрезентативне тачке појединих градских зона и дуж најзначајнијих саобраћајница. Укупно генерисана бука у Крагујевцу потиче од друмског и железничког саобраћаја (око 75%), затим бука настала радом занатских погона, угоститељских објеката, грађевинске оперативе, индустрије и слично.

Над појединим деловима града, посебно у централним зонама и дуж прометних саобраћајница формира се тзв. "облак буке" ниских фреквенција и карактеристичан је за одређено доба дана.

У зони становања, у периоду од 2013-2016. године измерена су прекорачења дозвољеног нивоа буке дању до 1 dB и ноћу до 23 dB.

Прекорачења током посматраног периода имала су тренд лаганог пораста, а посебно су значајна ноћна прекорачења која су могла да имају неповољан утицај на здравље грађане.

У зони градског центра, поред великих раскрсница у периоду од 2013-2016. године измерена су умерена прекорачења нивоа буке дању до 7 dB и ноћу до 15 dB.

Прекорачења током посматраног периода показују константност, а измерене вредности посебно за ноћне интервале мерења, могле су да имају неповољан утицај на здравље грађана/ки.

Током дана и ноћи мале су осцилације у измереном нивоу буке.

У зони одмора и рекреације, поред болница, школа, великих паркова, поред рекреативних, спортских објеката, у периоду од 2013-2016. године измерена су прекорачења дозвољених нивоа буке дању дању до 15 dB и ноћу до 28 dB.

Прекорачења током посматраног периода показују константност, а измерене вредности посебно за ноћне интервале мерења, могле су да имају неповољан утицај на здравље грађана/ки.

8.5. КОМУНАЛНИ ОТПАД

Начин поступања са комуналним отпадом у Крагујевцу заснован је на Одлуци о одржавању чистоће ("Сл. лист града Крагујевца", бр. 18/2014 – пречишћен текст, 9/2017 и 11/2018) којом се прописују услови за одржавање чистоће и сакупљања комуналног чврстог отпада у насељеним местима на територији града Крагујевца и уређују друга питања од значаја за пружање и коришћење ових комуналних услуга.

Делатношћу организованог сакупљања и депоновања комуналног отпада бави се ЈКП "Чистоћа" и покривеност територије града овом услугом је 100 %. Током 2011. године у систем организованог сакупљања смећа укључују се и сеоске месне заједнице, односно сеоска подручја.

Делатност прикупљања и одлагања комуналног отпада се врши 365 дана у години, у три смене.

Највећа количина комуналног чврстог отпада која се свакодневно сакупља и одлаже на постојећу депонију-сметлиште у Јовановцу (просечно 160 тона) потиче из домаћинства, укључујући и отпад из установа и предузећа комерцијалног и некомерцијалног карактера.

За сакупљање и одвоз комуналног отпада и амбалажног отпада користи се: 20 возила аутосмећара, 4 радна возила аутоподизача, 2 радна возила типа грајфер (за превоз крупног отпада), 1 возило кипер.

У новембру 2017. године, предузеће је располагало следећом количином посуда за сакупљање отпада: контејнери од 5 m³ – 11 комада (у власништву ЈКП "Чистоћа"), контејнери од 1,1 m³ – око 2 300 комада, канте запремине 140 l – око 7 200 комада.

Управљање отпадом у граду Крагујевцу заснива се на принципу примарне сепарације, који подразумева успостављање сакупљачких станица различитог степена организованости у зависности од места где је лоциран, врсте и броја корисника/ца, отпада који се на датом подручју генерише...

Сакупљачке станице унутар градских насеља састоје се од:

- контејнера за комунални отпад ($V=1,1m^3$)
- пластичног (полиетиленског) или жичаног контејнера за сакупљање папира и картона ($V=1,1m^3$) и жичаног контејнера за сакупљање PET амбалаже, тврде пластике, стаклене амбалаже, метала (Al лименки), тетра пака, папирне и картонске амбалаже ($V=1,1m^3$)
- канти ($V=140l$) које су постављене у домаћинствима са индивидуалним типом становања за сакупљање комуналног отпада.

Типизирани посуде за одвојено прикупљање секундарних сировина распоређене су по градским и приградским насељима, тако да је принцип примарне сепарације успостављен у индивидуалном и колективном типу становања, у комерцијалној зони и на локацијама на којима је присутно повећано генерисање ових врста отпада (центар града, основне и средње школе, тржни центри, већи дисконти, продавнице, фотокопир радње, пекаре итд.). Укупан број контејнера за одвојено сакупљање секундарних сировина је 380.

У сеоским месним заједницама принцип примарне сепарације заснива се на одлагању отпада у кесе различитих боја (зелене за PET и црне за комунални отпад).

Одлагање комуналног отпада се врши на градској несанитарној депонији-сметлишту у насељу Јовановац, које се налази на 3 километра североисточно од центра града Крагујевца. Површина тела депоније износи 14,3 хектара. Дневно се просечно одлаже око 160 тона комуналног отпада, месечно 4 500 тона, а годишње око 50.000 тона. У последњих 7 година, од доношења одлуке на депонији се одлаже грађевински отпад и отпад од грађења и рушења. У последње 2 године одложено је око 250.000 тона овог отпада. На улазу у депонију Јовановац је постављена вага, па се од 01.10.2008. године свакодневно врши мерење количине отпада који се ту одлаже.

Од укупне количине комуналног отпада (око 4500 тона) прикупљене на месечном нивоу, отпадни стари папир чини око 60 тона, отпадни пнеуматици око 3 тоне, а пластична амбалажа око 8 тона и стаклена амбалажа око 3 тоне. Прикупљање пет - амбалаже до марта 2010. године вршило је ЈКП "Зеленило", након чега је те послове преузело ЈКП "Чистоћа".

Морфолошка анализа комуналног отпада града Крагујевца ради се сваке године у складу са Правилником о методологији за прикупљање података о саставу и количинама комуналног отпада на територији јединице локалне самоуправе ("Сл. гласник РС" бр.61/10). Добијени резултати приказани су у табели која следи.

KOLIČINE PRIKUPLJENOG OTPADA					
Vrste otpada	Količine otpada prikupljenih u toku sezonskih analiza				Srednja vrednost t/ned
	Prolećna analiza t/ned	Letnja analiza t/ned	Jesenja analiza t/ned	Zimska analiza t/ned	
Komunalni otpad iz domaćinstava, preduzeća i ustanova, osim kabastog otpada	941,8	1004,8	1064,4	779,3	947,6
Kabasti otpad	0,3	0,8	0,1	0,0	0,3
Otpad sa javnih površina					
Građevinski šut	158,7	273,6	328,2	127,6	222,0

SASTAV KOMUNALNOG OTPADA										
Frakcije	Analiza frakcije u toku sezonskih analiza								Srednja vrednost	
	Prolećna analiza		Letnja analiza		Jesenja analiza		Zimska analiza			
	Količina frakcije (t)	Udeo %	Količina frakcije (t)	Udeo %	Količina frakcije (t)	Udeo %	Količina frakcije (t)	Udeo %	Količina frakcije (t)	Udeo %
Papir i karton	47,9	16,69	22,4	6,96	37,9	12,85	45,3	14,52	38,4	12,62
Staklo	6,2	2,16	6,1	1,89	6,8	2,31	15,0	4,81	8,5	2,80
Biorazgradivi otpad	117,3	40,87	168,7	52,39	140,1	47,49	134,5	43,11	140,2	46,10
PET ambalaža	8,2	2,86	8,0	2,48	8,5	2,88	14,0	4,49	9,7	3,18
Drugi plastični ambalažni otpad	5,7	1,99	6,8	2,11	5,0	1,69	5,3	1,70	5,7	1,88
Plastične kese	8,8	3,07	14,5	4,50	15,9	5,39	15,3	4,90	13,6	4,48
Ostala plastika										
Metal - ferorni ambalažni	4,5	1,57	2,0	0,62	0,4	0,14	1,5	0,48	2,1	0,69
Metal - ferorni ostali										
Metal - aluminijumske konzerve	2,6	0,91	0,5	0,16	0,3	0,10	1,2	0,38	1,2	0,38
Metal - ostali neferorni metali (aluminijum, bakar i dr.)										
Kompozitni materijali (karton/vosak, karton/aluminijum)	2,6	0,91	2,8	0,87	2,5	0,85	4,4	1,41	3,1	1,01
Guma										
Tekstil	10,8	3,76	14,5	4,50	9,3	3,15	9,8	3,14	11,1	3,65
Finii elementi	18,2	6,34	21,7	6,74	20,4	6,92	28,7	9,20	22,3	7,32
Ostalo	54,2	18,89	54,0	16,77	47,9	16,24	37,0	11,86	48,3	15,88
UKUPNO	287,0	100,00	322,0	100,00	295,0	100,00	312,0	100,00	304,0	100,00

У току 2007. године урађен је комплетан пројекат за депонију – сметлиште Јовановац под називом: "Санација, рекултивација, затварање и проширење депоније Јовановац у Крагујевцу".

У оквиру реализације пројекта "механизма чистог развоја", који је спроводило Министарство животне средине и просторног планирања Републике Србије у сарадњи са Министарством животне средине, копа и мора Републике Италија одобрена су финансијска средства за израду пројектног документа (ПДД) дефинисаног у оквиру механизма чистог развоја Кјото протокола, за сакупљање метана на депонији Јовановац, коју ће урадити италијански партнер.

У оквиру пројекта "Очистимо Србију" који је реализован у току 2009. године, у сарадњи са Министарством животне средине и просторног планирања, на територији града Крагујевца евидентирани су 152 дивље депоније запремине 14 600м³, површина земљишта коју су заузела ова сметлишта је 336 500м². Током трајања ове акције очишћене су 52 дивље депоније, запремине 3 372,5м³.

Крајем 2009. године ЈКП "Чистоћа" је у оквиру акције "Очистимо Србију" добила донацију од Министарства животне средине и просторног планирања која се састоји од 30 металних контејнера запремине 1 100 литара и 20 посуда запремине 50 литара.

У претходном периоду су урађене две студије које третирају област управљања комуналним отпадом и то:

- Студија оправданости "Одрживи систем одлагања комуналног чврстог отпада у општини Крагујевац" урађена је 2001. године од стране предузећа FIDECO д.о.о. из Београда

- "Студију управљања отпадом у Шумадијском региону за град Крагујевац и општине Рача, Баточина, Лапово, Топола и Кнић", израдило је 2005. године предузеће DEKONTA AQUATEST д.о.о. из Београда.

- У току је реализација пројекта "Регионални центар за управљање отпадом" у сарадњи са Министарством животне средине, који ће дати предлог будућег концепта система за управљање отпадом.

- У мају 2016. године израђена је студија анализе опција – управљање отпадом у региону Крагујевца

8.5.1. ЛОКАЛНИ ПЛАН УПРАВЉАЊА ОТПАДОМ

Локални план управљања отпадом града Крагујевца израђен је у складу са одредбама Закона о управљању отпадом, који ближе одређује сврху, значај и садржај планских докумената ове врсте, те утврђује обавезу локалне самоуправе да исти изради и усвоји. Плански документ је израђен 2012. године, за период од 10 година.

8.5.2. РЕЦИКЛАЖНИ ЦЕНТАР

Град Крагујевац је закључио уговор о суфинансирању Пројекта "Изградња и опремање рециклажног центра (центра за разврставање и привремено складиштење рециклабилних материјала и посебних токова отпада)" са Министарством животне средине. За реализацију наведеног пројекта, обезбеђена су средства у износу од 45.000.000,00 динара. Иста су искоришћена за израду техничке документације ("Главни технолошки пројекат Центра за сортирање рециклабилних материјала и за сакупљање посебних токова отпада града Крагујевца" и "Израда техничке документације Рециклажног центра у Крагујевцу") и изградњу и опремање објекта.

8.5.3. ПОСЕБНИ ТОКОВИ ОТПАДА

Законом о управљању отпадом ("Сл. гласник Републике Србије", бр. 36/09, 88/10 и 14/16), као и пратећим подзаконским актима која уређују ову област, сви привредни субјекти у систему заштите животне средине су у обавези да врше раздвајање и селективно сакупљање отпада на месту настанка. У посебне токове отпада спадају следеће врсте отпада: истрошене батерије и акумулатори, отпадна уља, отпадне гуме, електрични и електронски производи, флуоресцентне цеви, РСВ уља, азбест, отпадна возила, медицински и фармацеутски отпад, као и отпадом из производње титан-диоксида.

8.5.4. МЕДИЦИНСКИ И ФАРМАЦЕУТСКИ ОТПАД

У објектима здравствене заштите на територији Крагујевца (Клинички центар, Дом здравља) се раздваја инфективни материјал и коришћени оштри предмети (скалпели, игле..) који представљају потенцијално инфективни отпад и третирају се стерилизацијом и превођењем у непрепознатљив облик (уситњавањем), након чега је могуће одлагање тако добијеног материјала на депонију за комунални отпад. Инфективни отпад се, два пута дневно, износи са места примарног раздвајања и одлаже у привремена складишта, а преузима се на даљу обраду у аутоклавима максимално у року од 72 сата.

Све здравствене установе имају уговоре са овлашћеним институцијама за преузимање отпадног материјала из рентген кабинета, као и за преузимање електронског и електричног отпада.

Вакцине и серуми се набављају у складу са принципима минимизације настајања отпадних материја, тј. у мањим количинама, а уколико неке количине остану, након истека рока трајања, чувају се и уступају произвођачу. Хемикалије у здравственим установама се набављају у минимално-неопходним

количинама, користе се и складиште искључиво према препорукама произвођача. Не постоји добар систем достављања безбедносних листова на српском језику од стране дистрибутера и добављача. Установе у којима се врши третман инфективног отпада имају израђене планове управљања отпадом усвојене од стране управних одбора. Апотека Крагујевац поседује мање количине фармацеутског отпада у објекту Дома здравља у насељу Бресница.

8.5.5. УПРАВЉАЊЕ МЕДИЦИНСКИМ ОТПАДОМ ДОМ ЗДРАВЉА КРАГУЈЕВАЦ

Пројектом Министарства здравља и ЕУ 2008. године, Дом здравља Крагујевац именован је за централно место за прераду медицинског отпада за Шумадијски округ (ЦМТ). Донацијом су обезбеђена 2 стерилизатора, 1 ауто и потрошни материјал за годину дана. 2010. године Дом здравља Крагујевац први у Србији добио је дозволу од стране Министарства животне средине и од тада се врши и збрињавање отпада који потиче из приватних ординација. Збрињава се отпад из Баточине, Кнића, Лапова, Раче и Врњачке Бање, затим из установа социјалне заштите (Геронтолошки центар, «Мале Пчелице», Књегиња Љубица), као и из приватних старачких домова. На територији Шумадије и Поморавља Дом здравља има склопљено 68 уговора са приватним ординација (стоматолошких, гинеколошких). Збрињава се отпад из 27 објеката Дома здравља Крагујевац.

Годишње се збрињава 30000 кг. отпада, што је податак из 2016. године, од чега је 20.000 кг. из Дома здравља Крагујевац, а 10.000 кг. из других установа.

Иначе, организациона јединица Дома здравља, која се бави прерадом медицинског отпада има пет запослених лица и сви имају законом дефинисане одговарајуће сертификате. Простор је у складу са стандардима ЕУ и поседује све услове за правилно збрињавање и уништавање отпада, као и спречавање инфекција.

У погледу збрињавања фармацеутског отпада све је урађено у складу са Законом о управљању отпадом и стандардима ЕУ.

9. МОНИТОРИНГ РАДИОАКТИВНОСТИ

Према Закону о заштити од јонизујућих зрачења и о нуклеарној сигурности ("Службени гласник РС", бр. 36/09 и 93/12) систематско испитивање радиоактивности у животној средини врши се ради утврђивања присуства радионуклида у животној средини и процене нивоа излагања становништва јонизујућим зрачењима и то у редовним условима, у случају сумње на акцидент и у току акцидента.

Мониторинг радиоактивности врши се у складу са Правилником о утврђивању програма систематског испитивања радиоактивности у животној средини ("Службени гласник РС", бр. 100/10). По програму мониторинга радиоактивности у животној средини на територији Републике Србије врше се континуирана испитивања и мерења радиоактивности у различитим врстама узорака: ваздух, падавине, земљиште, речне воде, вода за пиће, прехрамбени производи биљног и животињског порекла, млеко и сточна храна.

Сакупљање и анализу узорака обављају правна лица, која обављају послове заштите од зрачења, а овлашћена су од стране Агенције за заштиту од јонизујућих зрачења и нуклеарну сигурност Србије. Сви резултати мерења доступни су на сајту Агенције за заштиту од јонизујућих зрачења и нуклеарну сигурност Србије, а у наставку су дати најважнији резултати мерења у Граду Крагујевцу.

На територији града Крагујевца континуирана испитивања и мерења радиоактивности врше се мерењем јачине амбијенталног еквивалента дозе гама зрачења у ваздуху на висини 1 m изнад површине тла термолуминисцентним дозиметрима (мерење се врши на 16 мерних места у Србији), у чврстим и течним падавинама и води за пиће.

Поједина испитивања у оквиру мониторинга радиоактивности у животној средини у 2017. год, на територији Републике Србије, а у складу са Правилником о утврђивању програма систематског испитивања радиоактивности у животној средини на територији града Крагујевца вршиле су следеће овлашћене институције:

- Институт за нуклеарне науке "Винча" Лабораторија за заштиту од зрачења и заштиту животне средине
- амбијентални еквивалент дозе гама зрачења у ваздуху ТЛ дозиметрима - испитивање садржаја радионуклида у ваздуху на одабраним локацијама - испитивање садржаја радионуклида у чврстим и течним падавинама и

- Лабораторија за испитивање узорака и дозе јонизујућег и нејонизујућег зрачења, Природно-математички факултет, Нови Сад, која ј евршила испитивање садржаја радионуклида у води за пиће.

Годишња ефективна доза зрачења коју прими просечан становник Србије највећим делом потиче од зрачења природног порекла из свемира, на нивоу тла, земљине коре и људског организма. Према подацима Научног комитета Уједињених нација о ефектима атомског зрачења (United Nations Scientific Committee on the Effects of Atomic Radiation, UNSCEAR) просечна укупна годишња ефективна доза коју човек прими од ових извора износи 2,4 mSv (UNSCEAR 2008 Report). Иако највећи допринос укупној дози коју прими човек дају извори јонизујућег зрачења из природе, није занемарљив допринос излагању изворима јонизујућег зрачења који се користе у медицини, у дијагностичке и у терапијске сврхе.

1. Испитивање спољашњег зрачења

Основно зрачење, које се региструје у нормалним условима, потиче од космичког зрачења и природних радионуклида и зависи од геологије терена и надморске висине мерног места те је карактеристично за одређену територију

На територији града Крагујевца спољашње зрачење одређује се мерењем амбијенталног еквивалента дозе гама зрачења у ваздуху термолуминесцентним (ТЛ) дозиметрима. Јачина амбијенталног еквивалента дозе гама зрачења у ваздуху на висини 1 m изнад површине тла мери се термолуминесцентним дозиметрима на 16 мерних места у Србији. На територији нашег града, мерење се врши на локацији Водовод, насеље Грошница. Вредност јачине амбијенталног еквивалента дозе износила је 82 nSv/h у периоду 30.јануар-31.октобар 2017.године, односно 79 nSv/h у периоду 1.новембар-29.јануар 2018.године.

Резултати мерења амбијенталног еквивалента дозе су блиски вредностима из претходних година. У наведеном периоду, ако посматрамо резултате на свим метеоролошким станицама у Републици Србији, минимална вредност јачине амбијенталног еквивалента дозе у наведеном периоду износи 73 nSv/h и измерена је на метеоролошким станицама у Нишу (IV квартал) и на Палићу (I квартал), док је максимална вредност од 100 nSv/h измерена у Пироту (I и II квартал).

2. Испитивање садржаја радионуклида у чврстим и течним падавинама

Узорци чврстих и течних падавина сакупљају се свакодневно, континуирано у току 24 часа на девет локација у Републици Србији. Колектори падавина постављени су на висини од 1 m изнад некултивисане травнате површине.

На територији града Крагујевца анализом месечних узорака вредност концентрације цезијума (^{137}Cs) током 2017.године, износила је од минималних 0,07 Bq/m² у марту и априлу 2017.године до максималних 0,5 Bq/m² у јуну месецу 2017.године.

Вредност концентрације космогеног радионуклида ^7Be износила је од <1 Bq/m² у фебруару 2017.године до 32 у мају 2017.године.

Као и у Крагујевцу, на територији целе земље у чврстим и течним падавинама је детектовано присуство вештачког радионуклида ^{137}Cs у веома ниским концентрацијама или испод границе детекције и космогеног радионуклида ^7Be , са највећом измереном вредности концентрације 104 Bq/m² (децембар, мерна станица Врање).

Такође, у узорцима падавина у септембру и октобру на територији Републике Србије је детектовано присуство произведеног радионуклида ^{106}Ru . На територији Крагујевца концентрација наведеног радионуклеида у септембру 2017.године је износила <0,8 Bq/m², а у октобру 2017.године <0,3 Bq/m². Максимална концентрација детектована је у октобру на мерној станици Београд- Зелено брдо (2,6 Bq/m²). Присуство овог радионуклида у падавинама детектовано је у сличним концентрацијама и на другим локацијама у Европи.

3. Испитивање садржаја радионуклида у води за пиће

Узорци воде за пиће сакупљају се свакодневно из водовода који снабдевају водом насеља са више од 100 000 становника. У 2017. години узорци воде за пиће сакупљани су на 7 локација. У збирним месечним узорцима воде за пиће одређује се укупна алфа и укупна бета активност и садржај радионуклида емитера гама зрачења.

На територији града Крагујевца измерене концентрације укупне алфа активности крећу се од 0,021 Bq/l у новембру 2017.године до 0,052 Bq/l у фебруару 2017.године. Укупна бета активност није могла бити измерена или је била испод границе детекције < 0,3 Bq/l. Све добијене вредности су далеко испод референтних вредности за воду за пиће: 0,1 Bq/l за укупну алфа активност и 1 Bq/l за укупну бета активност. Садржај вештачког радионуклида ^{137}Cs је у свим испитиваним узорцима био испод границе детекције.

На основу свих резултата мерења радиоактивности животне средине у 2017. години, може се закључити да се активност, како природних радионуклида тако и дугоживећих радионуклида вештачког порекла (углавном од Чернобилских падавина), у различитим врстама узорака (ваздух, падавине), кретала у ниским нивоима.

На основу вредности ефективне дозе од произведених радионуклида коју је у 2017. години просечан становник Републике Србије примио ингестијом и инхалацијом и која је мања од 0,01 mSv, може се закључити да је радијациони ризик за становништво који потиче од произведених радионуклида занемарљив.

10. ЗЕЛЕНЕ ПОВРШИНЕ*

Зелене површине представљају све јавне и приватне просторе са зеленилом или површине предвиђене за раст и развој биљака, које су директно или индиректно на располагању корисницима. Оне имају веома важну улогу у естетском обликовању града, структурирању градских зона, побољшању градских климатских услова и углавном служе за одмор и рекреацију. Еколошка улога зеленила је од пресудног значаја када је у питању здравље и квалитетан живот становника.

За разлику од других градских простора, зелене површине су увек на располагању становницима који га директно користе за активну и пасивну рекреацију, а индиректна корист се испољава кроз побољшање квалитета живота са еколошког и социјалног аспекта. Због тога је од изузетне важности да су равномерно распоређене у урбаном простору.

У земљама у транзицији, у којима се врши трансформација у свим сегментима друштвених структура, долази до промена и у централним деловима градова, које се негативно одражавају на зелене површине.

Систем зеленила треба да испуни комплексну еколошко-заштитну, биоклиматску, здравствену, инжењерско техничку, едукативну, социолошко-културну, економску, као и естетску функцију.

На територији града Крагујевца налазе се зелене површине које покривају укупно 2.035,6 хектара територије града. Један од услова остваривања мреже градског зеленила је довољна количина зеленог простора, изражена у m^2 у односу на број становника. Основни норматив заснован је на податку да један хектар шуме утроши у току дана количину угљендиоксида који дисањем избаци око 200 људи, одакле је изведено да је за једног човека потребно 50 m^2 зеленила. У урбаним условима ова норма је знатно мања, променљива и зависи од величине и структуре града, природних услова.

Норматив који се примењује у градовима Европе обухвата јавно зеленило града и на нивоу је од 25 m^2 /ст.

Увећање норматива на 35 m^2 /становнику и више, углавном се повезује са агломерацијом парк-шума у непосредном окружењу. Према подацима из домаће праксе, нормативи за одређене категорије зелених површина износе (зеленило - величина - максимална удаљеност):

- централни градски парк ----- већи од 100 ha ----- 3 km;
- градски парк ----- 1-10 ha ----- 1 km;
- насељски (локални) парк или парк месне заједнице ----- мање од 2,5 ha ----- 500 m;
- парк суседства и сквер ----- мање од 0,5 ha ----- (300 – 400) m;
- парк шума ----- 10 и више ha ----- 5 km.

Ако се сагледају подаци о броју становника на територији града (150.000) и постојеће површине јавног зеленила (око 500 ha), можемо израчунати степен задовољности /приступ јавним зеленим површинама. Добијена вредност од 33 m^2 јавног зеленила по становнику указује да је задовољен Европски норматив. Ако се сагледа однос пројектованог броја становника од 180.000 људи и јавног зеленила, добијена вредност је око 27 m^2 по становнику, што може навести на чињеницу да је постојећи фонд јавних зелених површина у оквиру норматива који су прописани у Европи а за потребе становника града Крагујевца, не сагледавајући квалитет и просторни распоред јавних зелених површина.

Ако се посматрају само паркови, изузимајући Централни градски парк, градски паркови су распрострањени на мање од 30 ha. То указује да је по становнику мање од 2 m^2 парка, што не

---

*Извор: Анализа Градске управе за просторно планирање, урбанизам, изградњу и заштиту животне средине

задовољава препоруке Светске здравствене организације, која препоручује да градски паркови треба да буду заступљени са 15 m^2 по становнику (8 m^2 за рејонске паркове, односно сразмерно мање према величини и значају парка).

Остале квантитативне показатеље је тешко проверити, јер не постоје тачни подаци о зеленим површинама у оквиру других намена – односно највећи проблем је одредити површине под зеленилом на индивидуланим парцелама, у оквиру становања.

10.1. СИСТЕМАТИЗАЦИЈА ЗЕЛЕНИХ ПОВРШИНА ПРЕМА ПОСТОЈЕЋОЈ НАМЕНИ

Иако се у оквиру различитих зелених површина појављују слични или исти зелени елементи (дрво, жбун и сл.) они остварују различиту улогу у различитим категоријама зеленила. На основу постојеће планске документације и теренским прегледом, утврђено је да постоји неколико категоризација зелених површина на територији града Крагујевца.

На основу положаја зелених површина у односу на насеље могу се поделити на:

- градске,
- приградске и
- ванградске зелене површине.

Према карактеру и начину коришћења извршена је подела на:

- јавне зелене површине и
- приватне зелене површине.

Додатни критеријуми претходној подели (разликују се по месту где су формиране или по технологији подизања (Н. Анастасијевић):

Јавне зелене површине (паркови, скверови, улично зеленило, зеленило око јавних и вишепородичних зграда, на трговима...).

Зелене површине ограничене намене/коришћења (зеленило спортско рекреативних комплекса, слободне површине школских и предшколских установа, болничких комплекса, спортско рекреативних површина, око јавних објеката, остало блоковско зеленило,...)

Зелене површине специјалне намене (заштитне зоне и појасеви око индустријских и других објеката, војних комплекса, заштитно зеленило на клизиштима и косинама, гробља, зеленило око цркава, расадници, зоовертови, ботаничке баште, зеленило цркава, зеленило на депонијама, вертикално зеленило, зеленило балкона и тераса).

У пракси се термини „специјалне намене“ и „површине ограничене намене“ често преклапају, што је уочено у литератури која је коришћена за израду ове студије, а зависи од аутора и угла посматрања. Највећу површину заузимају паркови са доминантном вегетацијском целином Централног градског парка и парк шумом Кошутњак. Иако су планирани, неки од паркова (Метино брдо) нису реализовани, као ни меморијални паркови – парк у Илићеву, Маршићу и парк Петрова воденица, као ни парк шуме.

10.2. НОВЕ КАТЕГОРИЗАЦИЈЕ ЗЕЛЕНИХ ПОВРШИНА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА ИНВЕНТАРИЗАЦИЈА ЗЕЛЕНИХ ПОВРШИНА

1. Паркови

1.1. градски (централни) парк – ГП – 369 ha

1.2. нереализовани парк – НП – 95 ha

2. Пuteви и зеленило саобраћајница

2.1. сквер (трг) – СК - 3,2 ha

2.2. магистралне и градске саобраћајнице – МС, ГС

2.4. железнички коридори – ЗК - 25 ha

3. Зелени простори у оквиру простора специјалне намене

3.1. гробља – ГР(брuto површина) - 44 ha

3.2. зеленило војних комплекса – ВК - 103 ha

3.3. остале комуналне површине – ОК (брuto површина) - 45 ha

3.4. културно-историјски и верски објекти и споменици – ОС (брuto површина) - 4,8 ha

3.5. зеленило на косинама и клизиштима- ЗКП - 148,2

3.6. зеленило индустријских комплекса у урбаном окружењу – ИК - 116 (130) ha

3.7. пословање (пословни објекти, комерцијалне зоне) – П (брuto површина) - 164 ha

4. Зелене површине око јавних објеката –ограниченог коришћења

4.1. зеленило образовних установа (вртићи, школе, факултети) – ОУ - 25 ha

4.2. зеленило спортских објеката – СО - 58,2 ha

4.3. зеленило у оквиру здравствених уснова (болница, амбуланта...) - ЗУ - 12,4 ha

4.4. зеленило осталих јавних објеката (социјална заштита) – СЗ - 11,8 ha

4.5. зеленило објеката управе –ОУ - 4,4 ha

4.6. зеленило културе –ЗК - 5 ha

5. Зелене површине у зони становања

5.1. породично становање – ЈС (брuto површина) - 2047, 5 ha

5.2. зелене површине у оквиру вишепородичног становања, отворени блокови – (брuto површине) – ВБО површине - 85 или 52 ha нето

5.3. зелене површине у оквиру вишепородичног становања, затворени блокови са малим фондом зеленила (брuto површине) – ВБЗ - 58 ha

5.4. становање са пословањем –СП (брuto површина) - 24 ha

6. Зелене површине уз водене токове

6.1. зелене површине уз реке - ЗПР - 61,6 ha

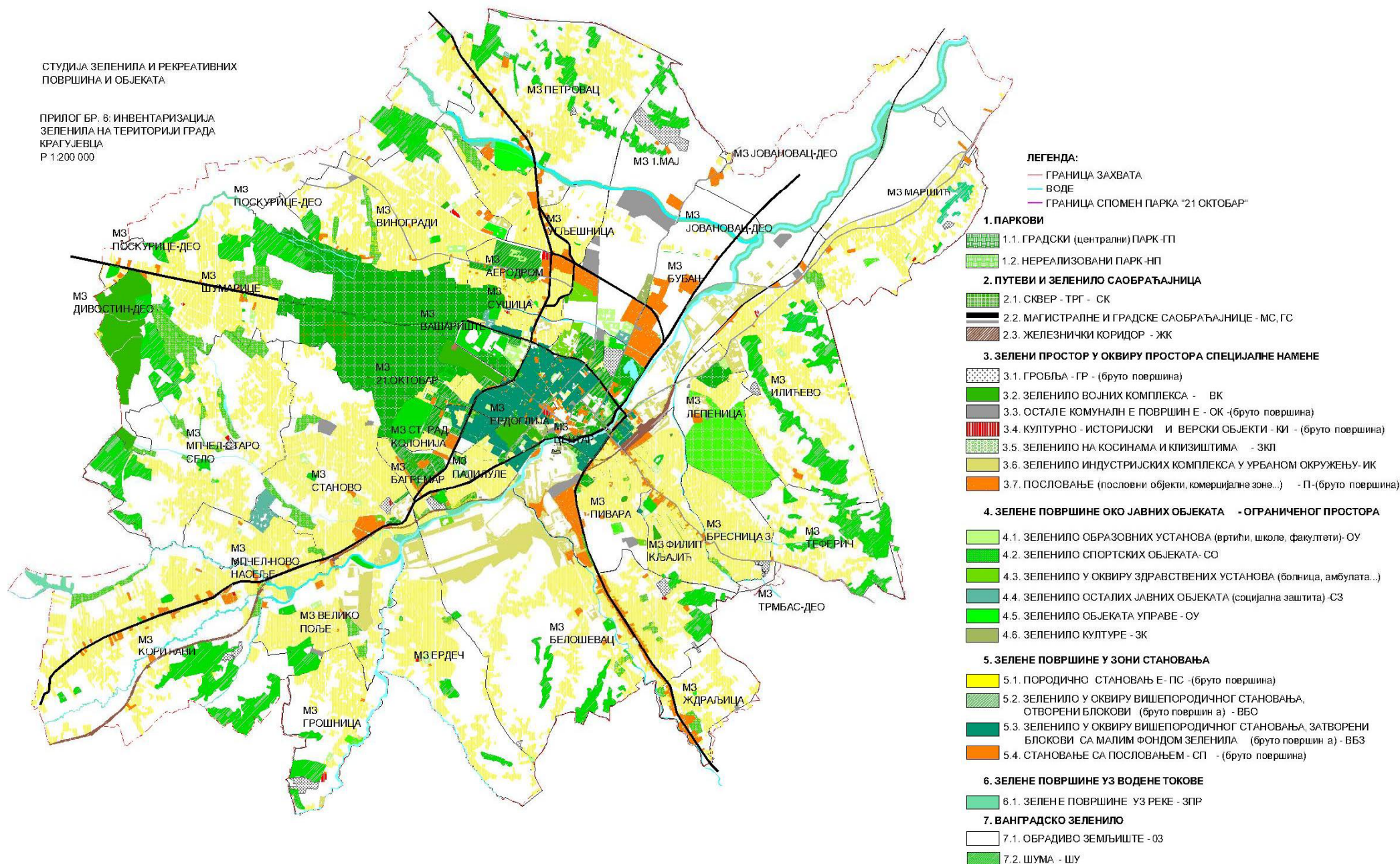
7. Ванградско зеленило

7.1. обрадиво земљиште – ОЗ

7.2. шума – ШУ - 896 ha

СТУДИЈА ЗЕЛЕНИЛА И РЕКРЕАТИВНИХ
ПОВРШИНА И ОБЈЕКТА

ПРИЛОГ БР. 6: ИНВЕНТАРИЗАЦИЈА
ЗЕЛЕНИЛА НА ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА
КРАГУЈЕВЦА
Р 1:200 000

Слика: Инвентаризација зеленила на територији града Крагујевца

Табела. Прикази инвентаризације зеленила према основним категоријама

Тип зелених површине	Површина ha	% у односу на укупну површину ГУП-а (8.430 ha)
Паркови и нереализовани паркови	464	5,5
Зелени простори у оквиру простора специјалне намене	417(625) ¹	5
Зеленило ограниченог коришћења/намене	116,8	1,3
Путеви и зеленило саобраћајница	28,2 (односи се на железничке коридоре, без података за зеленило саобраћајница)	0,3
Зелене површине у зони становања – отворени блокови, нето површина*	52	0,6
Зелене површине уз водене токове	61,6	0,73
Укупно градско зеленило	1139,6	13,5
Ванградско зеленило - шума	896	10,6
Укупно зеленило	2.035,6	24,2

*Напомена: зеленило у оквиру становања је у оквиру бруто површине намене која износи 2.263,5 ha

11. ЗДРАВСТВЕНА БЕЗБЕДНОСТ НАМИРНИЦА И ГОТОВИХ ОБРОКА

11.1. РЕЗУЛТАТИ ИСПИТИВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ НАМИРНИЦА

За нормалан раст, развој и функционисање људског организма је неопходан унос одговарајућих количина различитих, правилно изабраних намирница. Међутим, важно је и да те намирнице не садрже различите примесе (хемијске, физичке или биолошке) које би могле да имају лош утицај на здравље становништва које их користи. У Шумадијском округу, у периоду од 1999 присутан је велики пад процената неисправних узорака намирница домаће производње према врсти прегледа, нарочито када је у питању бактериолошка неисправност. Проценат неисправних узорака намирница из увоза према врсти прегледа за исти период показује такође пад и физичко-хемијске и бактериолошке неисправности.

На територији града Крагујевца Институт за јавно здравље Крагујевац самостално и у сарадњи са републичким инспекцијским органима (фитосанитарна инспекција, републичка санитарна инспекција, републичка ветеринарска инспекција, републичка пољопривредна инспекција) врши систематску контролу здравствене безбедности намирница и готових оброка намењених јавној потрошњи на територији Крагујевца и осталих општина Шумадијског округа. У свим предшколским установама, интернатима, студентском центру као и у већини основних школа редовно се врше контроле здравствене безбедности оброка и хигијенско-санитарног стања објеката а у појединим објектима и анализа енергетске вредности оброка.

У току 2015. године на територији Крагујевца, обављена је контрола 2878 узорака хране на физичко-хемијску и 3465 узорака хране на бактериолошку исправност на територији Шумадијског округа.

Од укупног броја узорака намирница (3465 у 2015. години), у којима је извршена микробиолошка анализа 62,5% узорака је узето из промета, а 37,5% узорака је узето из производње.

¹ Без зеленила у оквиру пословања и гробља (вредност у загради је са поменутих бруто површинама)

Табела. Резултати контроле микробиолошке исправности намирница, 2015.година

Група намирница	Укупан број узорака	Број неисправних	% неисправних	Узрок неисправности
Млеко и млечни производи	276	29	10.50	E. Coli
Месо, месни производи, риба, производи од рибе	235	22	9,36	E. Coli
Шећер, мед, сируп, колачи, чоколада, бомбоне, ратлук, жваке	515	5	0,97	Ukupan broj bakterija
Јаја	83	0	0,00	/
Сладолед	65	0	0.00	/
Трајне конзерве	2	0	0,00	/
Остале намирнице	2289	97	4,24	E. Coli, ukupan broj bakterija

Извор: Институт за јавно здравље Крагујевац

Најчешће су намирнице биле контаминирание бактеријом E. Coli. Највећи проценат неисправних узорака намирница утврђен је за млечне производе типа сира и кајмака домаће производње, из промета на градским тржницама – 10,50% и меса и производа од меса из промета – 9,36%.

Од укупног броја узорака намирница (2878 у 2015.години) у којима је извршена физичко-хемијска анализа 62,5% узорака је узето из промета, а 37,5% узорака је узето из производње.

Табела. Резултати физичко-хемијског испитивања намирница, 2015.година

Група намирница	Укупан број	Број неисправних	% неисправних
Млеко и млечни производи	49	0	0
Месо, месни производи, јаја, риба, производи од рибе	52	0	0
Житарице, брашно, кекс, хлеб, бурек, пецива, тестенине,	513	5	0,97
Шећер, мед, сируп, колачи, чоколада, бомбоне, ратлук, жваке	286	0	0
Дечја храна и дијететске намирнице	427	0	0
Масти и уље	16	0	0
Воће, поврће, производи од воћа и поврћа	430	0	0
Сладолед	72	0	0
Готова јела	543	0	0
Алкохолна и безалкохолна пића	71	0	0
Сирће и сирила	17	0	0
Енергетска вредност	42	0	0
Алкалоид храна (чај, какао, кафа)	37	0	0
Адитиви и зачини	223	0	0
Остало	100	0	0

Извор: Институт за јавно здравље Крагујевац

Неисправност је забележена код контроле житарица и производа од житарица (0,97%). Узроци неисправности били су: повећана концентрација кухињске соли, смањен садржај фила, повећане концентрације дозвољених адитива, неисправне декларације производа.

Када је у питању контрола намирница у 2017.години за микробиолошка испитивања узорковано је 3966 узорака, од чега је било 83 неисправних, а за хемијска испитивања узорковано је 3582 узорака, је било 39 неисправних.

Табела. Резултати физичко-хемијског испитивања намирница, 2017.година

Врста испитивања	Број испитаних узорака	Број неисправних	% неисправних
Микробиологија	3966	83	2,10
Хемија	3582	39	1,10

Извор: Институт за јавно здравље Крагујевац

У току 2017. године на територији Крагујевца, у погледу санитарно-хигијенског надзора објеката друштвене исхране, прегледано је 1891 брисева, од чега је неисправних било 23, што чини 1,20%, као и 1050 узорака намирница, где није утврђена неисправност.

На основу Уговора са Институтом за јавно здравље Крагујевац, врши се микробиолошко испитивање готових јела, (оцена хигијенског стања методом влажних брисева једном месечно) и здравствени преглед радника/ца у ресторану и кухињи на 6 месеци. Такође се свакодневно врши интерна контрола квалитета готових јела у оквиру оба поменута програма.

11.2. ПРИСУСТВО И БРОЈНОСТ ИНСЕКТА И ГЛОДАРА

На нивоу локалне самоуправе се доносе програми спровођења превентивне систематске дезинфекције, дезинсекције и дератизације на годишњем нивоу, којим се прописују мере, обим и активности за сузбијање инсеката и глодара на територији града, према процени потенцијалне угрожености територије града, у зависности од процене ризика и величине популације инсеката и глодара. Имајући у виду редовност у спровођењу неопходних мера, нису забележене инфестације.

12. ФИЗИЧКА ИНФРАСТРУКТУРА

12.1. ЈАВНИ ПРЕВОЗ

Јавни превоз путника се у највећој мери обавља аутобуским саобраћајем, док се у мањем обиму превоз путника на подручју града Крагујевца обавља и железничким саобраћајем, који је ограничен положајем трасе (један правац) и фреквенцијом полазака.

Превоз путника у граду Крагујевцу организован је на 21 градској и 13 приградских линија. Најдуже су линије број 1 Корићани – Ботуње (са годишњом километражом од 452.120 км), број 15 Корићани – Драча (са годишњом километражом од 429.200 км), затим број 2 (Нови Милановац) Петровац – Ждраљница (Доња Сабанта) са годишњом километражом од 362.270 км и број 3 Денино брдо - Водовод (са годишњом километражом од 333.350 км). На дневном нивоу на територији града Крагујевца у градском и приградском превозу се превезе око 50.000 путника. За реализацију превоза путника ангажовано је 68 возила, од чега су 3 нова возила (до пет година старости) и остварује се 1053 полазака дневно (сезона јесен – зима). Од укупног броја ангажованих возила преко 70% у структури су нископодна возила. Просечна старост возила је 9 година.

Покривеност градског и приградског подручја Града је задовољавајућа, а условљена је постојећом инфраструктуром и расположивим капацитетом. Поједина насеља у Граду нису покривена градским превозом, због наслеђене инфраструктуре, којом возила, због својих габарита не могу да саобраћају. Нову инфраструктуру, тј. реконструкцију и изградњу нових улица, прати и корекција мреже линија у градском превозу, уколико за тим постоји потреба. Сва возила су климатизована и опремљена спољашњим дисплејима, који показују број, назив линије и смер кретања. У сваком возилу инсталирана је бежична рачунарска мрежа Wi-Fi, камере, бројачи и унутрашњи дисплеји. Захваљујући набавци информационог система за контролу и управљање јавним превозом у реалном времену и опреме за аутоматску наплату превоза током 2019.године, повећаће се ефикасност обављања поверених послова, биће унапређена информисаност корисника/ца система и унапредиће се контрола реализације реда вожње код корисника/ца, током 2019.године

У граду постоје два аутопревозника: Arriva Litas из Пожаревца и Вуловић транспорт из Крагујевца.

Одлуком о остваривању права на превоз повлашћених категорија грађана/ки на територији града Крагујевца утврђено је право на превоз повлашћених категорија грађана/ки уз поседовање персонализоване месечне/годишње карте и неперсонализоване годишње. Наведено право могу остварити лица која имају пребивалиште на територији града Крагујевца, избегла и интерно расељена лица која имају боравиште на територији града Крагујевца као:

- Право на персонализовану месечну карту уз накнаду, за зону одређену према адреси становања које могу остварити:

1. Незапослена лица која су на евиденцији код организације надлежне за послове запошљавања на територији града Крагујевца и пензионери до 65 година живота уз сопствено учешће од 50%;

2. Корисници права на новчану социјалну помоћ и њихови чланови домаћинства који су обухваћени решењем о признавању права под условом да ово право нису остварили по неком другом основу уз сопствено учешће од 30%.

- Право на персонализовану годишњу карту уз накнаду, за све зоне на територији града Крагујевца које могу оставрити:

1. Цивилни инвалиди рата уз сопствено учешће од 50%

2. Корисници права на породичну инвалиднину по основу палог борца уз сопствено учешће од 50%;

- Право на персонализовану годишњу карту без накнаде, за све зоне на територији града Крагујевца које могу остварити: труднице, ратни војни инвалиди и мирнодопски војни инвалиди, глува и наглува лица, слепа и слабовида лица, лица оболела од церебралне парализе, дечије парализе и плегије, лица оболела од мишићне дистрофије, лица оболела од мултипле склерозе, дијализирана и трансплантирана лица и хронични бубрежни болесници, лица са умереном, тешком и дубоком

душевном заосталошћу и лица оболела од поремећаја развоја, добровољни даваоци крви који су крв дали 75 и више пута, лица са и преко 65 година живота. Право на превоз без накнаде са неограниченим временом трајања без возне исправе остварују деца до седам година старости и припадници комуналне полиције у униформи.

Поред тога Одлуком о остваривању права на превоз у јавном саобраћају, деце припремног предшколског програма, ученика и запослених у основним и средњим школама Скупштине града Крагујевца утврђено је право на бесплатан превоз и за: децу и њихове пратиоце ради похађања припремног предшколског програма на удаљености већој од два километра, ученике основних школа без обзира на удаљеност места становања ученика од школе, децу и ученике основне школе који имају пребивалиште на територији града Крагујевца и у случајевима када ученици похађају школу на територији друге јединице локалне самоуправе - ако је школа коју похађају најближа месту пребивалишта ученика, ученике средњих школа на територији града Крагујевца, без обзира на удаљеност пребивалишта ученика од седишта школе, ученике основних и средњих школа са сметњама у развоју и инвалидитетом без обзира на удаљеност места становања од школе и њихових пратилаца и запослене у основним и средњим школама као накнаду за долазак и одлазак са рада.

Локалним акционим планом за унапређење положаја особа са инвалидитетом града Крагујевца за период 2018-2020.године планирана је набавка пет нископодних аутобуса на градским линијама, звучна најава станица за три аутобуса јавног градског превоза, као и пет аутобуса градског превоза који имају крупна слова и бројеве са контрастним бојама.

Број легалних такси возила на територији града је 667 возила (податак из фебруара 2019.године).

12.2. БИЦИКЛИСТИЧКЕ СТАЗЕ

У Крагујевцу постоји једна обележена бициклистичка стаза дужине 2км. У плану је израда пешачко-бициклистичке стазе око језера Бубањ.

Околина града Крагујевца је изузетно повољна за развој планинског бициклизма. Посебно се простор Жежеља, Гледићких планина, Бешњаје користи за планински бициклизам.

12.3. ПЛАНИНАРСКЕ СТАЗЕ

Крагујевац је окружен обронцима трију планина: Рудник, Гледићке планине и Црни врх, на којима су маркиране планинарске стазе и то:

1. Гледићка трансферзала, чија је траса Ремонтни завод (250мнв)- Дубови - (652мнв) –Гувниште (657мнв) – Ситно камење (634мнв) – Орловица (680мнв) – Дуленски Црни врх (897мнв) – село Бајчетина – Ацине ливаде, планинарски дом „др. Соња Перишић“ (575мнв). Манастирска планинска стаза , чија је траса село Дулени (440 мнв) – Голо брдо (724мнв) – Малован (641мнв) – намастири Ралетинац, Саринац и Денковац.

2. Крагујевачка планинска стаза Жежељ –Бешњаја иде трасом насеље Ждраљица, водопад „Бук“ – врх брда Жежељ (468мнв) – предели слива реке Ждраљице – брдо Церјак(507мнв) – ловачка кућа – шумарева кућа на Бешњаји (кота 550).

3. На Руднику има више планинарских стаза:

А) центар Страгара – запис – етно кућа – манастир Вољавча – Дугачка коса (784мнв) – Бојићи – Кулина – манастир Света Петка;

Б) центар Страгара – бања – манастир Вољавча – кућа Танаска Рајића – Белечка;

В) центар Страгара – раскрсница за Љубичевац – Горњи Страгари – манастир Благовештење – Гаревница (828мнв) – Самарица (658 мнв) – манастир Света Петка .

12.4. КРАГУЈЕВАЧКИ САОБРАЋАЈНИ ТРАНСПОРТНИ МОДЕЛ

ЈП Урбанизам Крагујевац почетком 2018.године отпочело је процес израде саобраћајног модела - Саобраћајне студије, која има за циљ да се на основу поуздане анализе стања саобраћајног система Крагујевца идентификују проблеми функционисања, како у постојећем стању, тако и у прогнозираном периоду и у складу са савременим смерницама развоја градова, дефинишу планови развоја саобраћаја. Овај модел ће бити веома користан алат не само за област саобраћаја, већ и за друге области на које утичу саобраћајна решења, попут станоградње, заштите становништва од буке.

13. ПОЛИТИКА ЈАВНОГ ЗДРАВЉА НА ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

13.1. ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЉЕ КРАГУЈЕВАЦ

Промотивно-превентивне активности у Институту за јавно здравље Крагујевац реализују се преко Центра за промоцију здравља, у оквиру које организационе јединице функционише Саветовалиште за ХИВ и полно преносиве болести и реализује се саветодавни рад за одвицавање од пушења.

Центар за промоцију здравља

Центар за промоцију здравља представља мултидисциплинарни организациону целину, која оспособљава људе да контролишу и унапређују здравље, учествујући у спровођењу програма промоције здравља и здравог начина живота. Овакве активности превентивног рада треба да допринесу унапређењу информисаности, знања и ставова, како у општој популацији, тако и вулнерабилним групацијама становништва у циљу унапређења и очувања здравља

Центар за промоцију здравља координира и активно учествује у спровођењу здравствено васпитног рада на територији Шумадијског округа, пружа стручно- методолошку помоћ и остварује континуирану сарадњу са свим институцијама и локалном заједницом у планирању и организованом спровођењу активности на промоцији здравља. Ове активности се спроводе путем:

1. јачања капацитета и координације здравствено промотивних активности здравствених установа;
2. унапређења мултисекторске сарадње и партнерства;
3. едукације опште и вулнерабилне популације за промоцију здравља и спречавање заразних болести;
4. спровођења националних кампања за промоцију здравља према Календару јавног здравља;
5. континуираног информисања становништва о промоцији здравих стилова живота путем мас медија.

Едукације одраслог становништва у области промоције здравља и сузбијања заразних болести

Током 2017.године здравствени професионалци „Центра за промоцију здравља“, организовали су више од 25 едукација за популацију одраслог становништва у области промоције здравља и сузбијања заразних болести (за око 1000 учесника), као и 20 едукација едукатора (500 учесника) у циљу очувања и унапређења здравља. Обрађиване теме су се углавном односиле на превенцију хроничних болести: превенција хипертензије, правилна исхрана, превенција гојазности, физичка активност, самопреглед дојке, превенција карцинома грлића материце, превенција пушења, очување репродуктивног здравља, превенција малигних болести.

Активности на унапређењу здравља вулнерабилних групација

Током 2017.године здравствено-васпитним и промотивним активностима обухваћене су 22 матичне основне школе (и велики број њихових издвојених одељења), 11 средњих школа, Установе за децу „Нада Наумовић“ и „Ђурђевдан“ са свим вртићима, као и предшколске групе лоциране у основним школама, док су активности реализоване и у шест вртића у осталим општинама на територији Шумадијског округа.

У основним школама здравствено-васпитним радом обухваћено је преко 7500 ученика/ца, кроз више од 100 предавања, радионица, трибина. Обрађиване теме односиле су се на: личну хигијену, правилну исхрану, психоактивне супстанце и болести зависности, репродуктивно здравље, здраве стилове живота, права детета, превенцију ХИВ-а, превенцију пушења и слично.

У средњим школама здравствено-васпитним радом обухваћено је преко 5000 ученика/ца кроз више од 80 предавања, радионица, трибина, квизова знања. Теме су: превенција болести зависности, пушење и здравље, превенција ХИВ-а, правилна исхрана, репродуктивно здравље, здрави стилови живота. У посматраном периоду извршена је едукација за више од 1000 вршњачких едукатора-ученика/ца средњих школа и студената/ткиња са темама: превенција ХИВ-а, полно преносивих болести, болести зависности, контрацепција, правилна исхрана, пушење, алкохолизам, превенција пушења.

Програм „Здрав вртић“ реализује се у вртићима Установе за децу "Нада Наумовић и Ђурђевдан" у Крагујевцу, као и шест вртића у Шумадијском округу. Основни циљ програма је унапређење и очување здравља деце која бораве у предшколским установама и обезбеђење њиховог правилног раста и развоја, стицање одређених знања, вештина и облика понашања усмерених ка здрављу и здравом начину живота како деце, тако и свих који раде у предшколској установи.

Током 2017.године здравствено-васпитним радом обухваћено је преко 3800 деце са следећим темама: здравље као појам, брига за здравље (његово очување, неговање), ко све брине о нашем здрављу, лична и општа хигијена (прање руку, тела, косе), хигијена одеће и обуће, правилан раст и развој, основна грађа човековог тела, физичко вежбање, одмор, спавање, штетне материје за здравље (алкохол, дукан), значај воде за здравље, болести се могу пренети али и спречити, здрави зуби, здрава храна, УНИЦЕФ, права детета. Циљне групе програма биле су: деца узраста 3-6 година која похађају предшколске установе, здравствени радници и васпитачи, остало особље запослено у овим установама и родитељи деце која похађају ове установе. Примењени метод рада подразумевао је: игру, позоришне представе, креативне радионице, цртање, моделовање, интерактивна предавања, изложбе и сл. С обзиром на мултидисциплинарни приступ програма, у његовој реализацији учествовали су здравствени радници, сестре задужене за превентивне активности, као и васпитачи.

Током 2017. године у сарадњи са Институтом за јавно здравље Србије расписани су конкурси за избор најбољих ликовних и литерарних радова (у категорији деце предшколског и школског узраста) поводом националних кампања: „Октобар - месец правилне исхране“, „Светска и национална недеља подршке

дојењу“, „Национална недеља здравља уста и зуба“.

Националне и локалне кампање

Током 2017. године у сарадњи са локалном заједницом реализоване су бројне активности у оквиру националних кампања (преко 20 кампања) чије су активности биле усмерене ка:

- промоцији позитивних облика понашања који доводе до смањења ризика од настанка болести како код појединаца тако и читаве популације,

- успостављању партнерских односа и подизању нивоа укључености локалне заједнице и нездравственог сектора у активности усмерене ка спречавању болести и промоцији здравих стилова живота;

- информисању становништва о актуелним здравствено-васпитним активностима путем мас медија.

Кампање које су се реализовале током овог периода биле су посвећене следећим темама: Дан без дуванског дима, Европска недеља превенције карцинома грлића материце, Месец борбе против рака, Светски дан здравља, Светски дан борбе против рака, Светски дан борбе против АИДС-а, Недеља здравља уста и зуба, Светски дан бубрега, Недеља имунизације, Светски дан борбе против ТБЦ-а, Дан борбе против глаукома, Дан борбе против рака дојке, Светски дан младих, Светски дан срца, Месец правилне исхране, Кампања-превенција грипа, Недеља подршке дојења, Светски дан старијих особа. Кампање су пратиле манифестације у заједници, више конференција за представнике медија, предавања, трибине, приредбе итд.

У оквиру спроведених кампања у сарадњи са партнерима организовано је 14 превентивних прегледа у различитим јавно-комуналним предузећима и другим локалним институцијама на нивоу града Крагујевца (мерење висине крвног притиска, нивоа шећера у крви, БМИ, попуњавање превентивних карти, мерење степена никотинске зависности, савети здравствених професионалаца о усвајању здравих стилова живота).

Саветовалиште за ХИВ и полно преносиве болести

Саветовалиште за ХИВ и полно преносиве болести своју активност обавља кроз добровољно, поверљиво саветовање и тестирање (ДПСТ) на ХИВ и полно преносиве болести.

ДПСТ представља кључну компоненту програма превенције ХИВ/сиде и сузбијања ХИВ инфекције. Овакво тестирање представља потврђену превентивну стратегију која је интегрални део ХИВ превентивног програма у највећем броју земаља. ДПСТ помаже корисницима/цама да се информишу о ХИВ-у: како се ХИВ преноси, како препознати ризике за ХИВ инфекцију у свом понашању, где урадити ХИВ тест и да се зависно од резултата, предузму кораки којима ће избећи да буду заражени или да заразе друге.

ДПСТ подразумева следеће елементе:

- Добровољност -током разговора корисник/ца се сам одлучује да ли ће да се тестира;

- Поверљивост - подаци који се дају остају познати само саветнику;

- Саветовање подразумева разговор пре тестирања (о разлозима због којих је особа дошла на тестирање), као и разговор након тестирања (у тренутку издавања резултата теста, без обзира на то да ли је тест позитиван или негативан).

Сврха саветовања пре и после тестирања је да се:

- охрабре промене да би се спровела превенција или контрола ширења инфекције;

- предложи адекватне мере, прилагођене свакој индивидуи;

- помогне особи да прихвати одређене информације које се тичу здравља и да се према њима влада.

Ако је особа инфицирана, саветовање има другачији циљ:

- да се обезбеде информације и психосоцијална подршка клијенту како би се носио са новонасталом ситуацијом;

- да се кориснику/ци објасне промене понашања које треба да усвоји како би се спречила трансмисија.

Током 2017. године Саветовалиште за ХИВ и полно преносиве болести одржало је континуитет у сарадњи са Омладином ЈАЗАС-а Крагујевац, Домом здравља Крагујевац, Окружним затвором у Крагујевцу, Клиничким центром Крагујевац.

У овом периоду саветовано је преко 200 особа, највећи број тестираних долази због незаштићеног сексуалног односа, при чему нешто више од половине чине припадници МСМ популације.

Саветовалиште је учествовало у акцијама тестирања у студентским домовима, уличним тестирањима, којим је обухваћен значајан број суграђана/ки.

Важно је истаћи, да здравствени професионалци саветовалишта, континуирано обављају здравствено васпитни рад са популацијом деце школског узраста у виду различитих врста, предавања, радионица, трибина.

Саветодавни рад за одвикавање од пушења

Основна делатност саветодавног рада у одвикавању од пушења је помоћ при остављању пушења. Као метод, користи се петодневни детоксикациони програм којим се постиже детоксикација организма од

токсичних продуката из дуванског дима.

Применом најсавременијих тестова, односно применом адекватне методологије, саветник сваком кориснику/ци одређује правилан приступ и олакшава одвикавање од ове штетне навике. Саветодавни рад се постиже кроз индивидуалне или групне здравствено-васпитне активности.

Током 2017. године дато је око 700 савета везаних за превенцију конзумирања цигарета и престанак пушења. Поред тога, знатном броју суграђана/ки утврђен је степен никотинске зависности (ван Института) током различитих акција, манифестација и превентивних прегледа. Препоручен је даљи индивидуални или групни здравствено-васпитни рад у циљу престанка пушења.

Важан аспект у превенцији конзумирања цигарета представља и континуиран здравствено-васпитни рад са популацијом најмлађих у вртићима и школама Шумадијског управног округа.

13.2. ДОМ ЗДРАВЉА КРАГУЈЕВАЦ

Служба за здравствену заштиту одраслог становништва

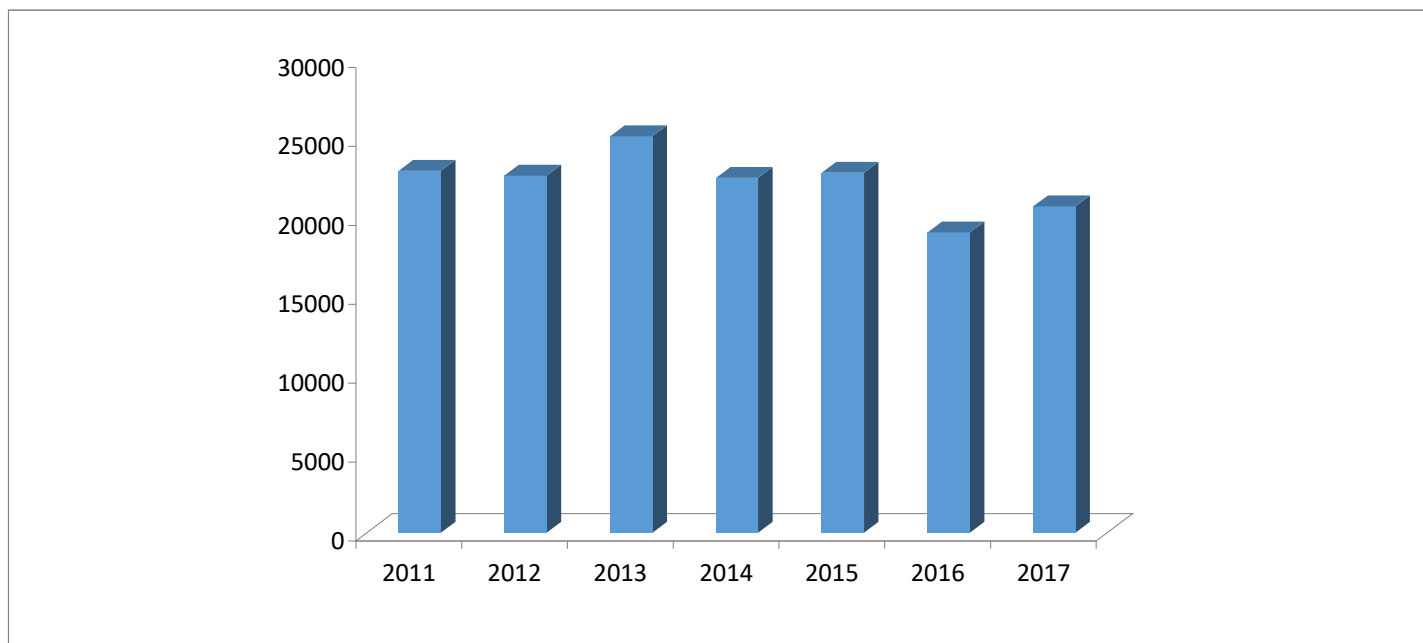
Правилником о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији, у популацији одраслог становништва предвиђено је пружање превентивних прегледа који се обављају различитом динамиком у зависности од старосне доби: једанпут у 20. години живота, једанпут у 22. години, једанпут у пет година у узрасту од навршене 23 до навршене 34 године живота и у популацији старијој од 35 година једанпут у две године. Такође, ова популациона група подлеже скрининг прегледима на следеће болести од већег јавно-здравственог значаја: кардиоваскуларне болести, шећерна болест, депресија, као и организованом скринингу на колоректални карцином који је део превентивних активности Дома здравља Крагујевац почев од децембра 2012. године.

У периоду од 2011.-2017. године превентивни прегледи укупно (укључујући скрининг прегледе) бележе тренд стагнације.

Табела. Број превентивних прегледа

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број превентивних прегледа	22950	22639	25130	22493	22827	19050	20693

Графикон. Број превентивних прегледа

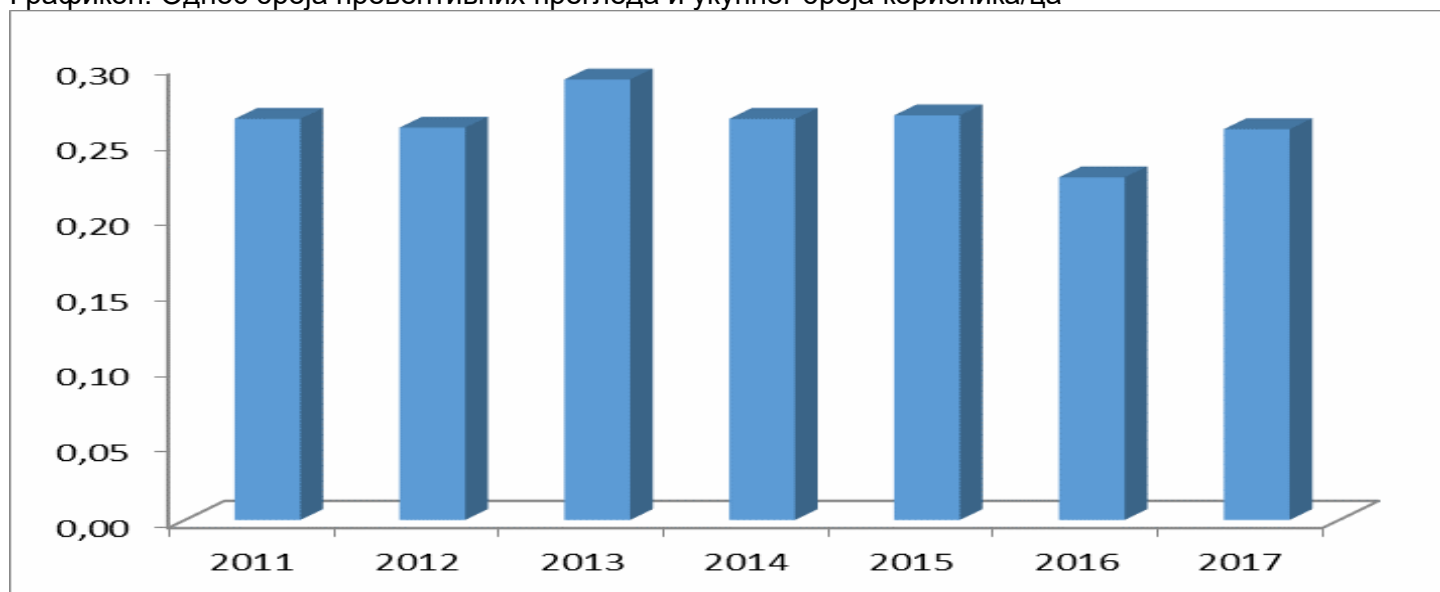

Однос броја свих превентивних прегледа (укључујући скрининге) и укупног броја корисника/ца у периоду од 2011.-2017. године такође показује тренд стагнације.

Табела. Однос броја превентивних прегледа и укупног броја корисника/ца

Година	Број превентивних услуга	Број корисника	Однос броја превентивних прегледа и броја корисника/ца
2011	22950	86490	0,27
2012	22639	87233	0,26
2013	25130	86252	0,29
2014	22493	84774	0,27
2015	22827	85273	0,27
2016	19050	84046	0,23
2017	20693	80050	0,26

Графикон. Однос броја превентивних прегледа и укупног броја корисника/ца

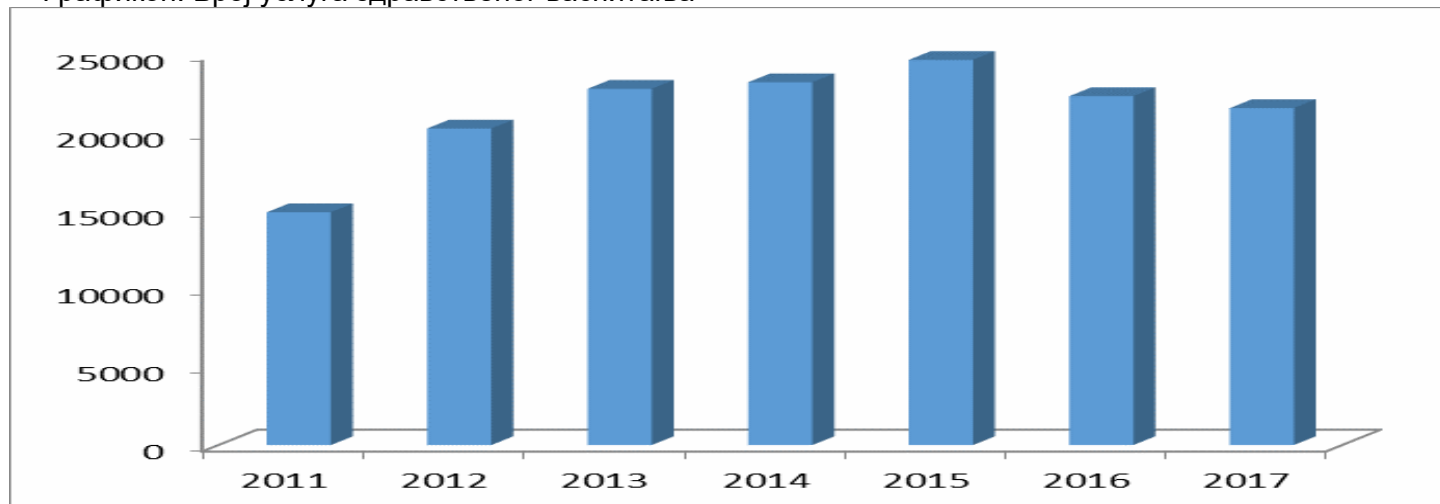

Здравствено-васпитни рад у у периоду од 2011.-2017. године показује тренд пораста.

Табела. Број услуга здравственог васпитања

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број услуга здравственог васпитања	14892	20254	22794	23212	24643	22321	21558

Графикон. Број услуга здравственог васпитања

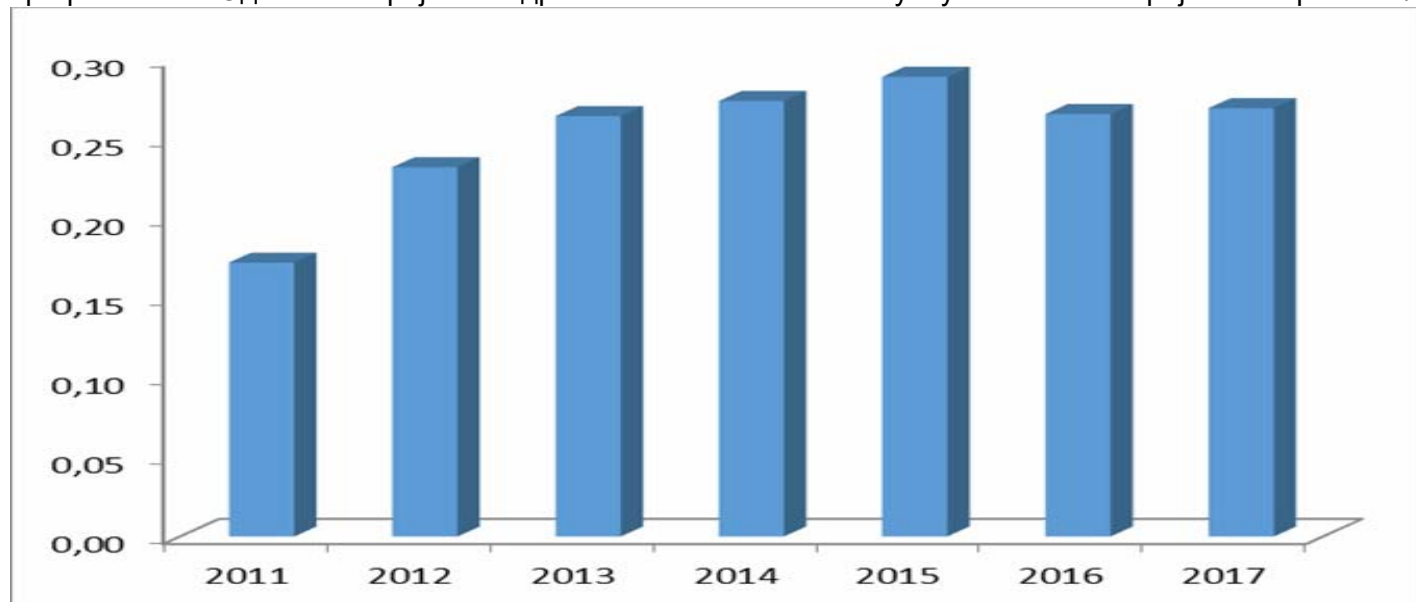

Однос броја свих услуга здравственог васпитања (индивидуални и групни здравствено-васпитни рад) и укупног броја корисника/ца такође показује тренд пораста.

Табела. Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца

Година	Број здравствено-васпитних услуга	Број корисника/ца	Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца
2011	14892	86490	0,17
2012	20254	87233	0,23
2013	22794	86252	0,26
2014	23212	84774	0,27
2015	24643	85273	0,29
2016	22321	84046	0,27
2017	21558	80050	0,27

Графикон. Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца

Саветовалиште за дијабетес

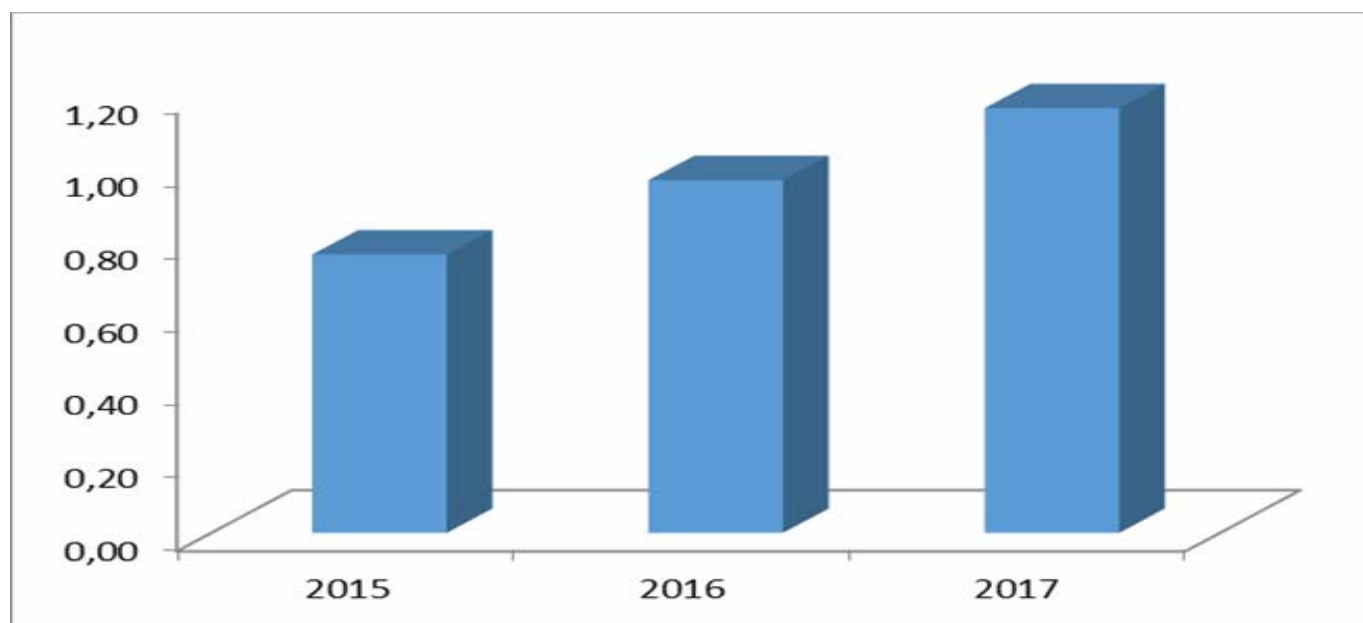
Саветовалиште за дијабетес, као организациона јединица Службе за здравствену заштиту одраслог становништва, пружа здравствену заштиту пацијентима/кињама оболелим од дијабетеса, пацијентима/кињама са глукоинтолеранцијом и гојазним пацијентима/кињама, који су под ризиком да развију дијабетес мелитус. Циљ организације здравствене заштите, а која се односи на ову врсту хроничног обољења, кроз саветовалишни рад јесте боља контрола болести и увид у контролу исте код пацијената/ткиња на оралној и/или инсулинској терапији, спречавање настанка компликација изазваних болешћу и превенција обољења код пацијената/ткиња са ризиком за настанак исте.

У Саветовалишту за дијабетес, однос броја свих превентивних услуга и броја корисника/ца бележи тренд пораста у периоду од 2015.-2017. године. Број корисника/ца услуга Саветовалишта за дијабетес показује тренд раста (у првој години постојања регистрован је број корисника/ца од 199, док је тај број значајно повећан на 1398 у 2016. години, односно на број од 878 корисника/ца у 2017. години који добијамо пројекцијом постојећег податка).

Табела. Однос броја превентивних и здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца

Година	Број превентивних и здравствено-васпитних услуга	Број корисника/ца	Однос броја превентивних и здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца
2015	152	199	0,76
2016	1353	1398	0,97
2017	938	805	1,17

Графикон.Однос броја превентивних и здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца

Служба за здравствену заштиту школске деце

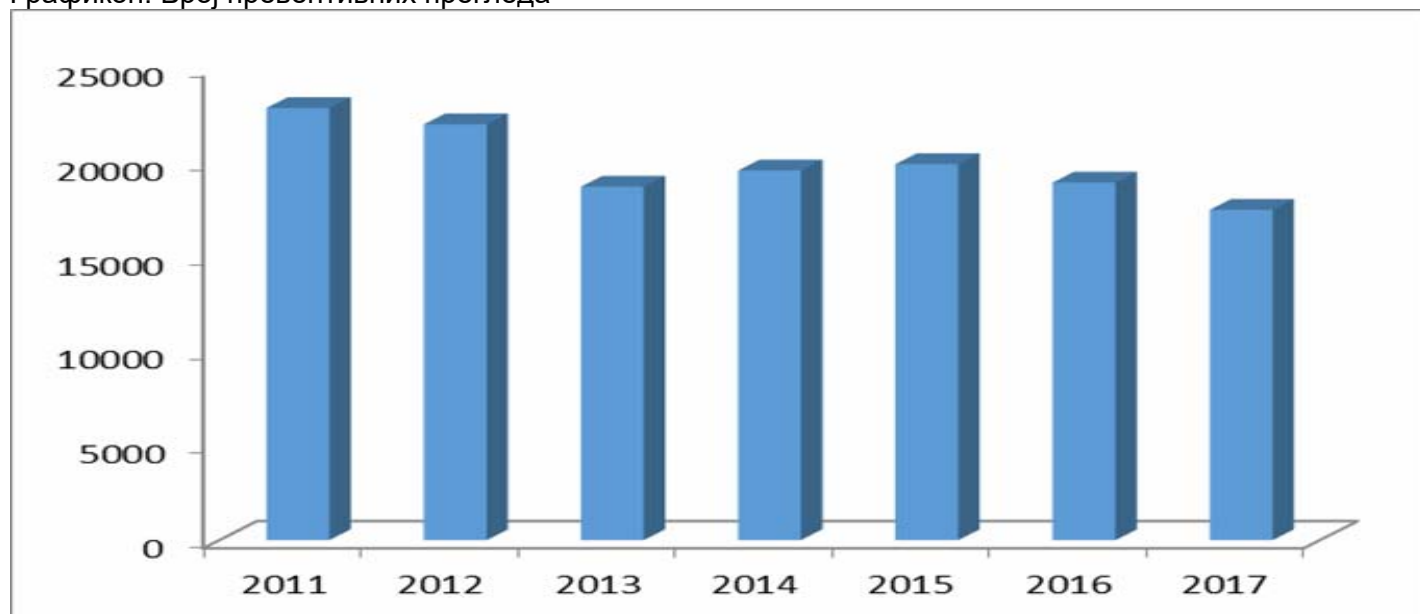
Здравствена заштита деце и омладине се заснива на превентивном, куративном, као и здравствено-васпитном раду здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца у складу са Правилником о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији, као и стручно-методолошком упутству за спровођење Уредбе о националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине. Превентивни прегледи обухватају најзначајније мере и активности које се спроводе ради праћења раста, развоја и раног откривања поремећаја здравља и обављају се кроз превентивне и контролне прегледе, чији је садржај и тип везан за популациону групу. У популацији школске деце и омладине обављају се превентивни прегледи у непарним разредима основне и средње школе, као и контролни прегледи у случају откривеног патолошког стања деце. У оквиру превентивних прегледа обавља се вакцинација према Правилнику о програму обавезне и препоручене имунизације становништва против одређених заразних болести и СМУ за спровођење обавезне и препоручене активне имунизације становништва.

У посматраном периоду од 2011.-2017. године превентивни прегледи укупно бележе тренд благог опадања.

Табела. Број превентивних прегледа

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број превентивних прегледа	22903	22037	18732	19593	19931	18950	17509

Графикон. Број превентивних прегледа

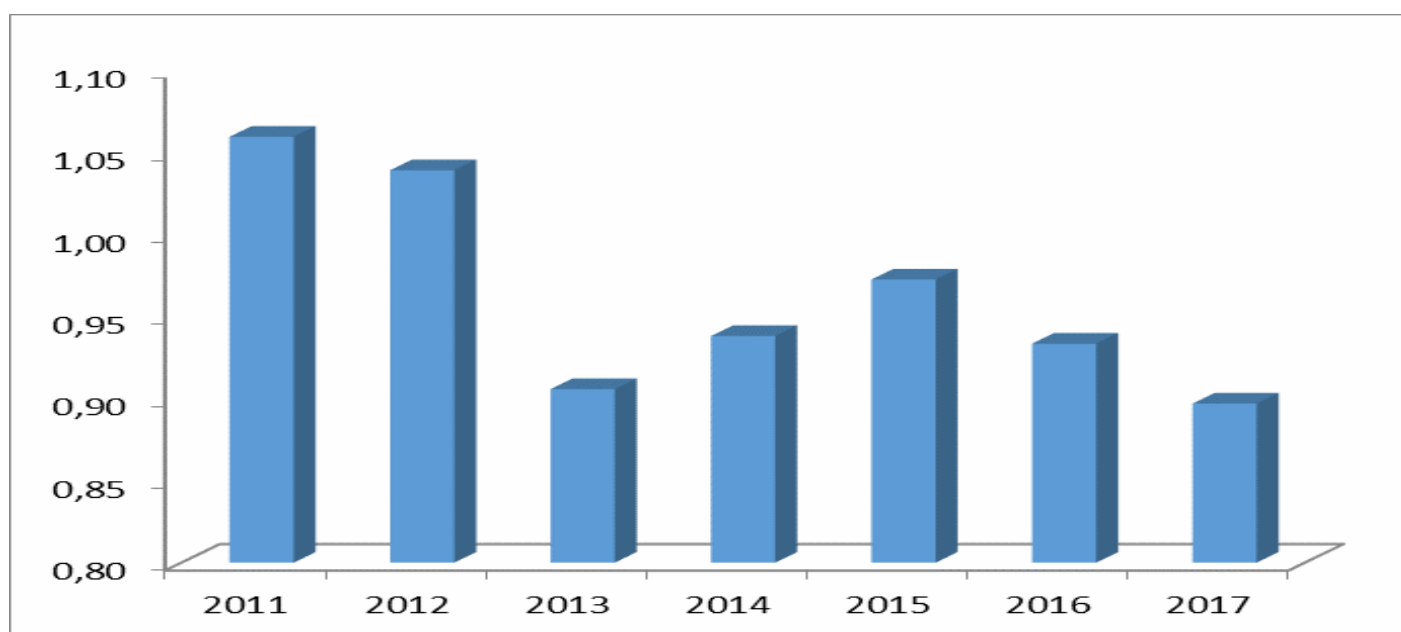

Однос броја свих превентивних прегледа и укупног броја корисника/ца у периоду од 2011.-2017. године показује тренд опадања.

Табела. Однос броја превентивних прегледа и укупног броја корисника/ца

Година	Број превентивних услуга	Број корисника/ца	Однос броја превентивних прегледа и броја корисника/ца
2011	22903	21617	1,06
2012	22037	21208	1,04
2013	18732	20682	0,91
2014	19593	20886	0,94
2015	19931	20494	0,97
2016	18950	20302	0,93
2017	17509	19521	0,90

Графикон. Однос броја превентивних прегледа и броја корисника/ца

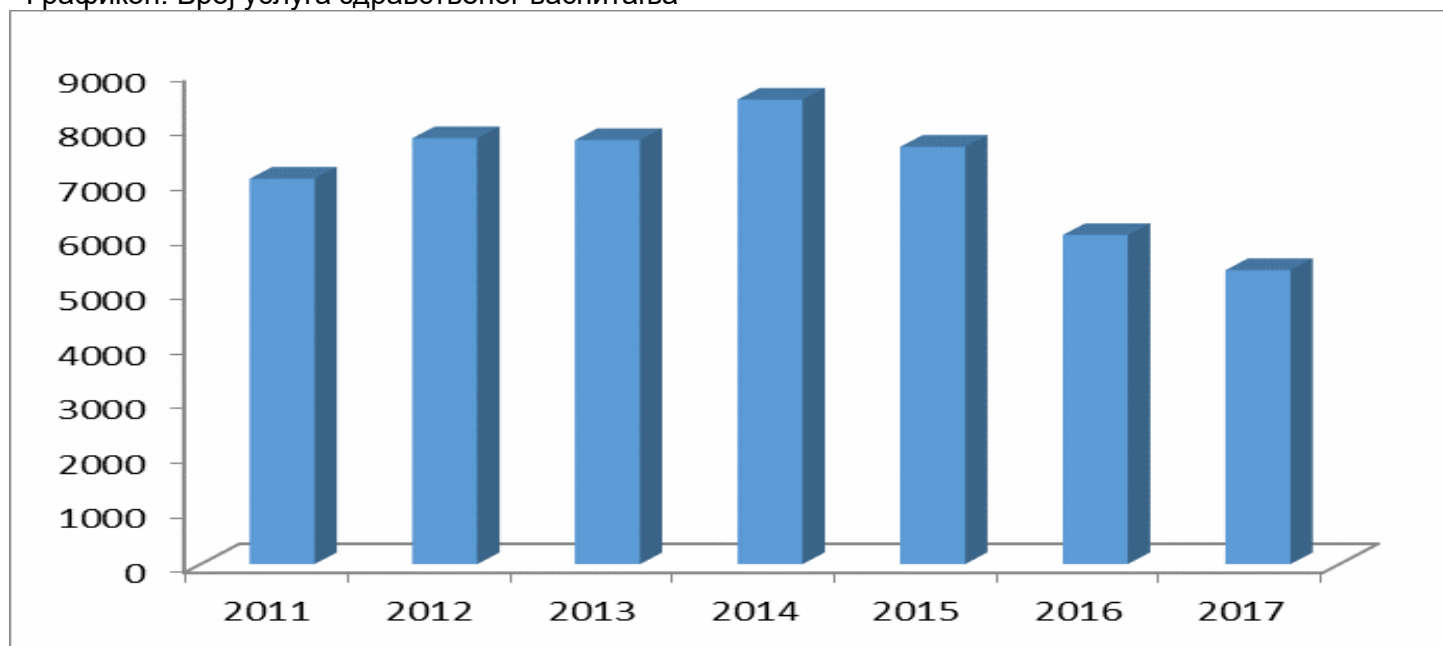
Здравствено васпитне услуге намењене овој популационој групе спроводе се кроз индивидуални и групни здравствено-васпитни рад са приоритетним садржајима- унапређење менталног и физичког здравља, исхрана, превенција и заштита од болести зависности, превенција повреда, заштита од насиља и злостављања, превенција душевних поремећаја и обољења, заштита од заразних и других масовних обољења, репродуктивно здравље.

Здравствено-васпитни рад у периоду од 2011.-2017. године показује тренд опадања.

Табела. Број услуга здравственог васпитања

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број услуга здравственог васпитања	7058	7799	7766	8507	7642	6027	5384

Графикон. Број услуга здравственог васпитања

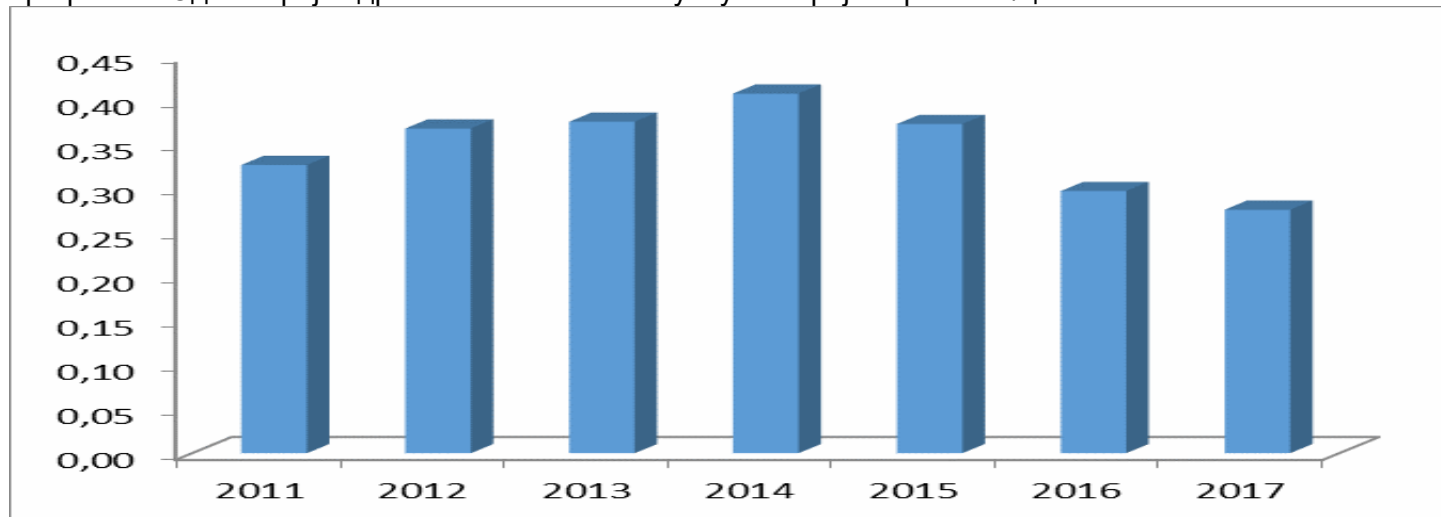

Однос броја свих услуга здравственог васпитања и укупног броја корисника/ца такође показује тренд опадања.

Табела. Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца

Година	Број здравствено-васпитних услуга	Број корисника/ца	Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца
2011	7058	21617	0,33
2012	7799	21208	0,37
2013	7766	20682	0,38
2014	8507	20886	0,41
2015	7642	20494	0,37
2016	6027	20302	0,30
2017	5384	19521	0,28

Графикон. Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца

Служба за здравствену заштиту предшколске деце

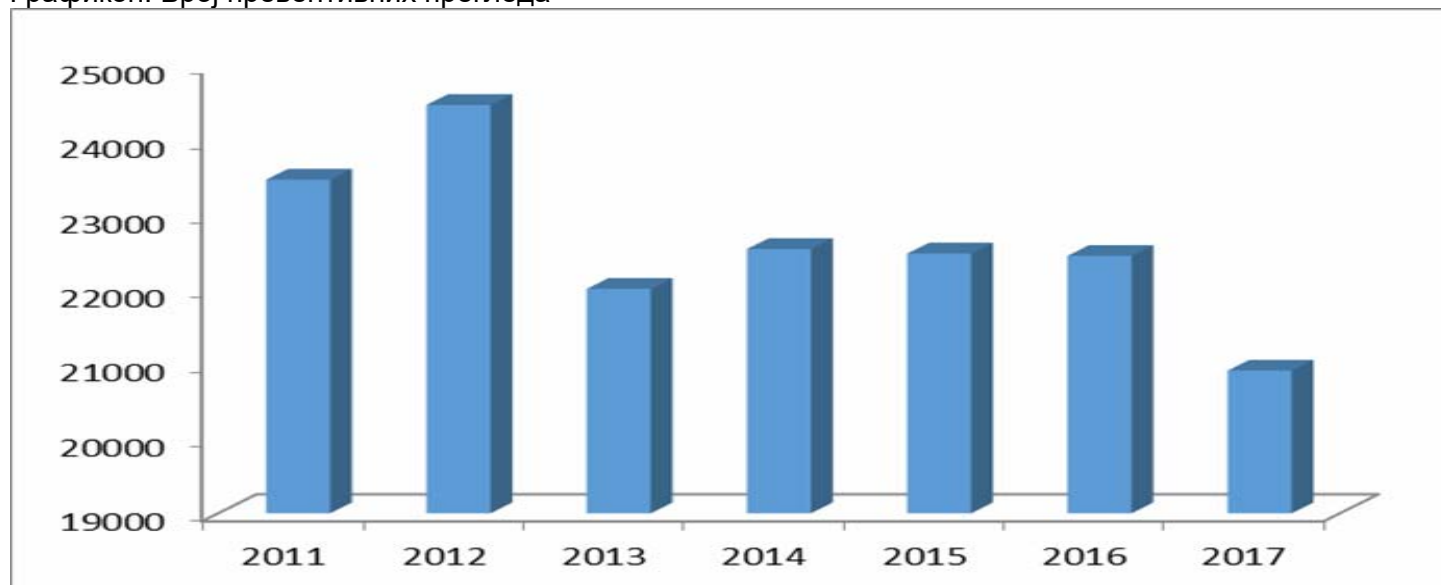
У Служби за здравствену заштиту предшколске деце обављају се превентивни прегледи према Правилнику о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији, као и стручно-методолошком упутству за спровођење Уредбе о националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине која предвиђа шест превентивних прегледа по детету у узрасној доби новорођенчади и одојчади, односно у првој години живота, два превентивна прегледа у другој години живота, превентивни преглед деце у четвртој години и пред полазак у школу. Имунизација деце предшколског узраста обавља се као посебна услуга уколико није спроведена у склопу превентивних прегледа педијатра и обавља се према Правилнику о програму обавезне и препоручене имунизације становништва против одређених заразних болести и СМУ за спровођење обавезне и препоручене активне имунизације становништва. Као превентивна услуга спроводи се и ултразвучни преглед кукова који подразумева преглед кукова на дисплазију са ултразвучним прегледом у трећем месецу живота.

У посматраном периоду од 2011.-2017. године превентивни прегледи укупно бележе тренд стагнације.

Табела. Број превентивних прегледа

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број превентивних прегледа	23475	24478	22010	22545	22485	22453	20915

Графикон. Број превентивних прегледа

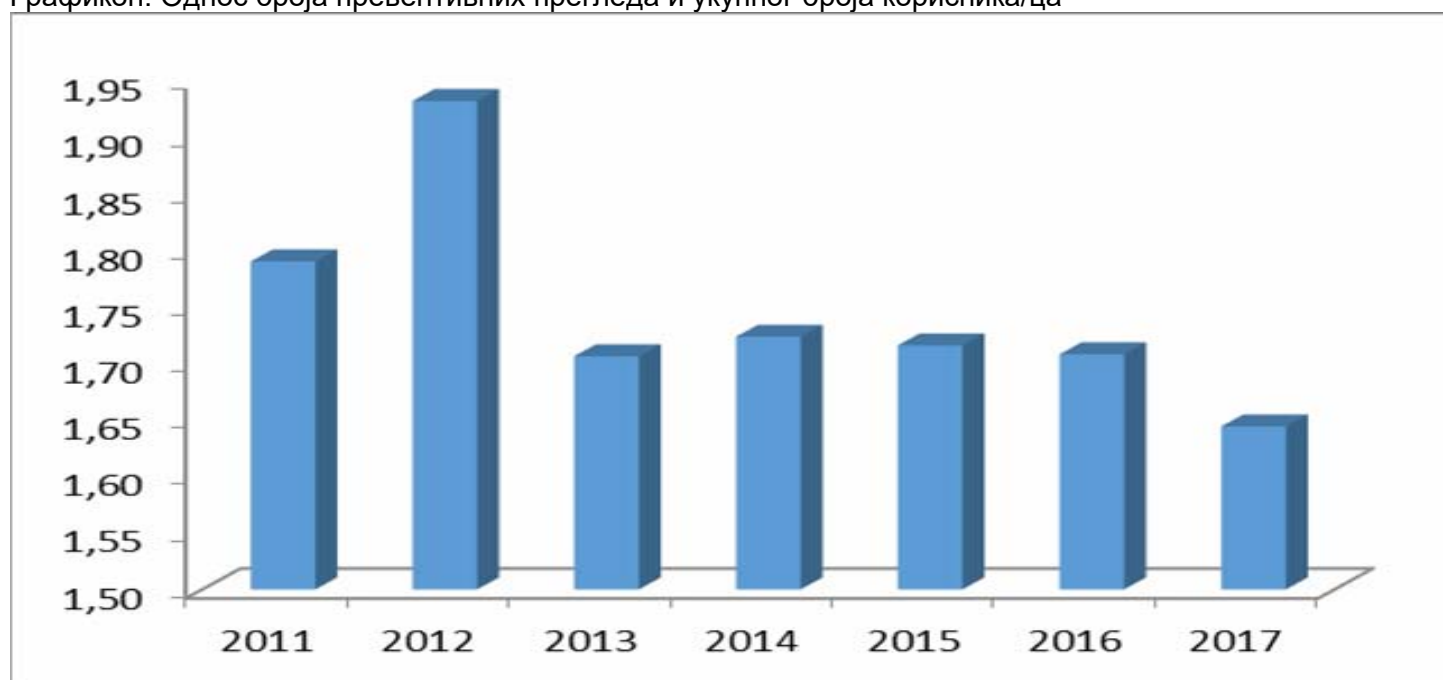

Однос броја свих превентивних прегледа и укупног броја корисника/ца у периоду од 2011.-2017. године показује тренд опадања.

Табела. Однос броја превентивних прегледа и укупног броја корисника/ца

Година	Број превентивних услуга	Број корисника/ца	Однос броја превентивних прегледа и броја корисника/ца
2011	23475	13114	1,79
2012	24478	12671	1,93
2013	22010	12900	1,71
2014	22545	13082	1,72
2015	22485	13105	1,72
2016	22453	13146	1,71
2017	20915	12721	1,64

Графикон. Однос броја превентивних прегледа и укупног броја корисника/ца

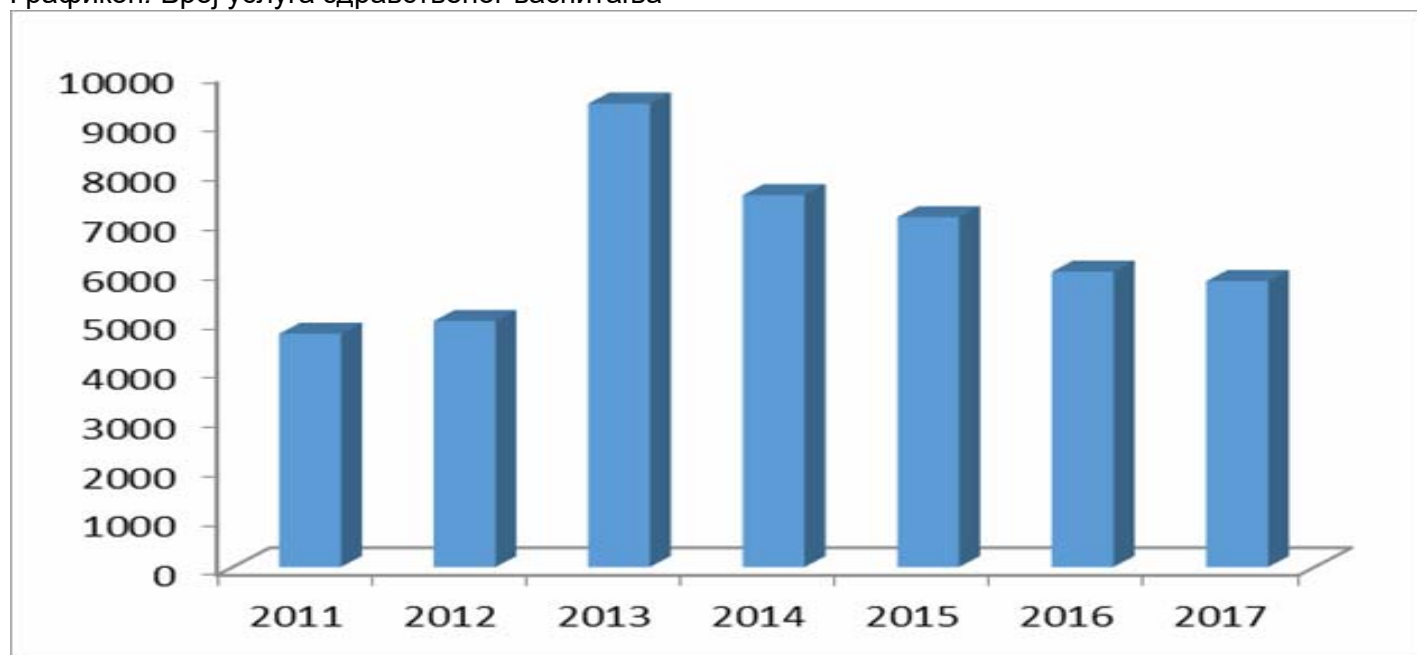

Здравствено васпитне услуге намењене овој популационој групе спроводе се кроз индивидуални и групни здравствено-васпитни рад са приоритетним садржајима -раст и развој, исхрана, имунизација и друге мере превенције обољења, спречавање повређивања и други садржаји по процени педијатра. Здравствено-васпитни рад у периоду од 2011.-2017. године показује тренд пораста.

Табела. Број услуга здравственог васпитања

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број услуга здравственог васпитања	4733	4992	9404	7547	7099	5993	5802

Графикон. Број услуга здравственог васпитања

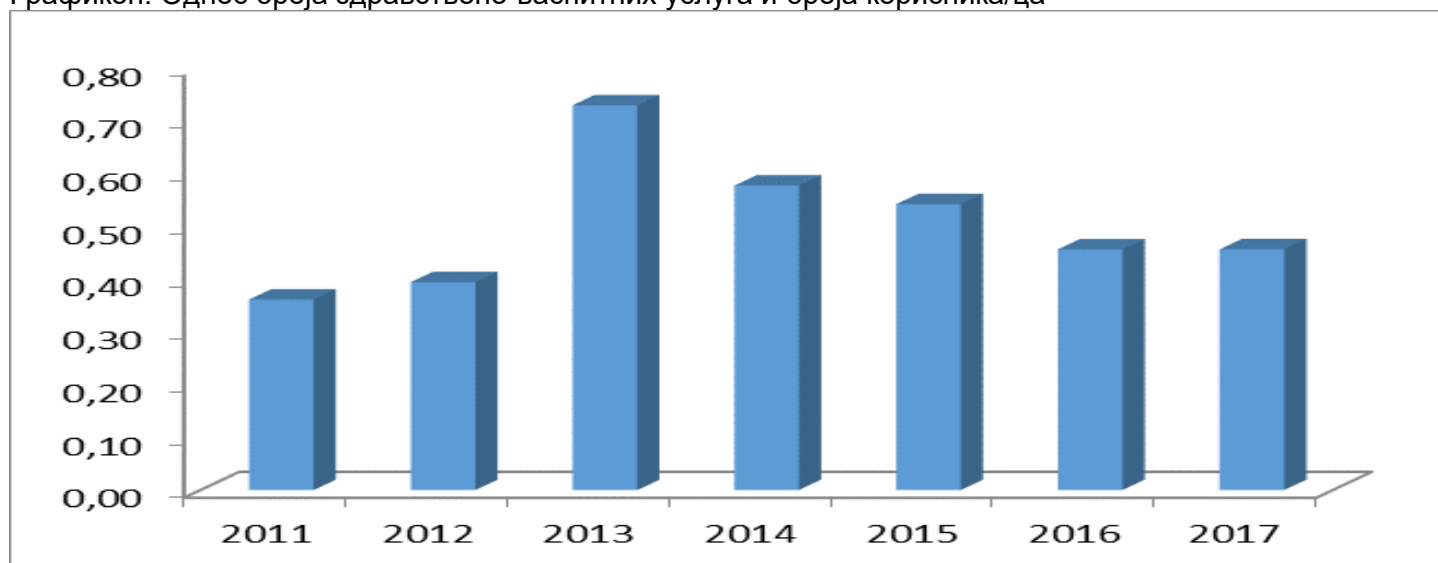

Однос броја свих услуга здравственог васпитања (индивидуални и групни здравствено-васпитни рад) и укупног броја корисника/ца такође показује тренд лаганог пораста.

Табела. Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца

Година	Број здравствено-васпитних услуга	Број корисника/ца	Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца
2011	4733	13114	0,36
2012	4992	12671	0,39
2013	9404	12900	0,73
2014	7547	13082	0,58
2015	7099	13105	0,54
2016	5993	13146	0,46
2017	5802	12721	0,46

Графикон. Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца

Служба за здравствену заштиту жена

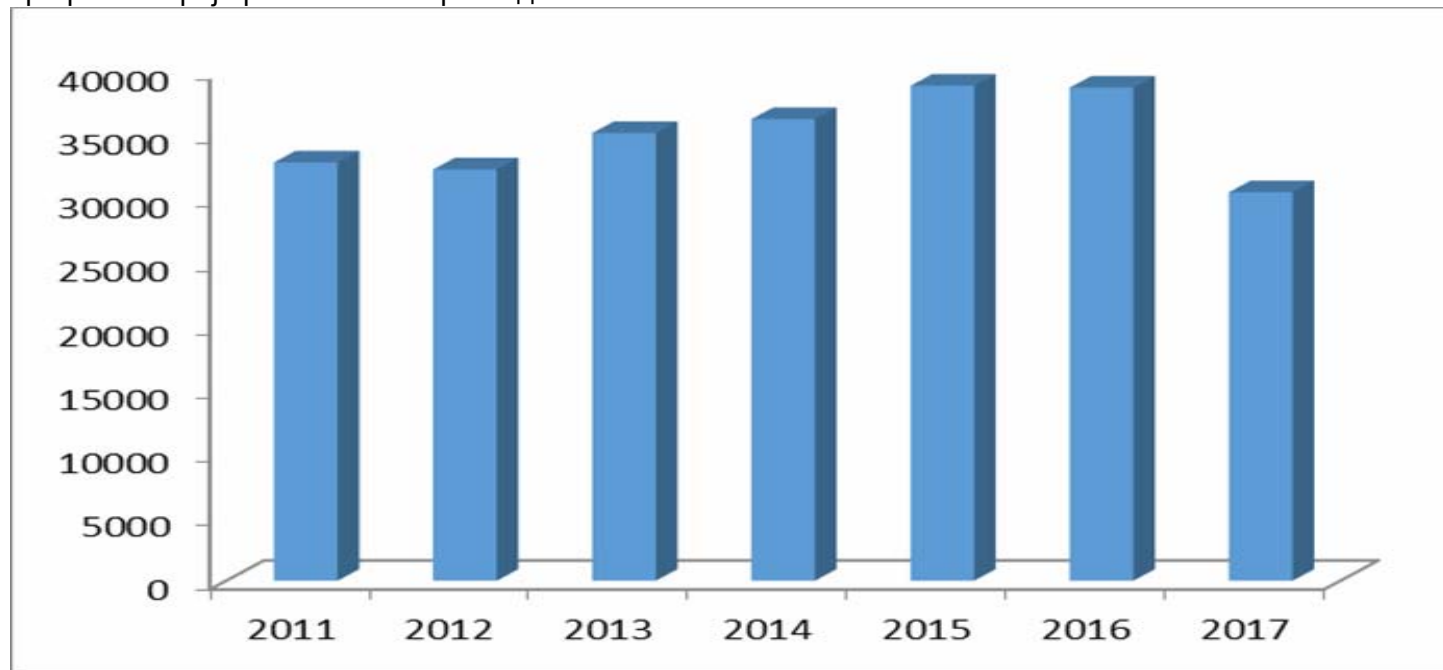
Превентивни прегледи жена предвиђени су Правилником о садржају и обиму права на заштиту и о партиципацији, Уредбом о националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине и Националним програмом раног откривања карцинома грлића материце и карцинома дојке и као такви обухватају различите услуге које се односе на жене различитог животног доба, физиолошког стања и других карактеристика. У оквиру Службе за здравствену заштиту жена врше се превентивни и куративни прегледи, дијагностика и терапија, рана детекција премалигнух и малигнух обољења гениталних органа жена и континуирани здравствено-васпитни рад са женама. У оквиру Службе постоје саветовалишта за труднице и саветовалиште за планирање породице и контрацепцију. Гинеколози су укључени и у рад саветовалишта за психофизичку припрему трудница за порођај.

У посматраном периоду од 2011.-2017. године превентивни прегледи укупно бележе тренд лаганог пораста.

Табела. Број превентивних прегледа

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број превентивних прегледа	32835	32289	35153	36244	38858	38713	30494

Графикон. Број превентивних прегледа

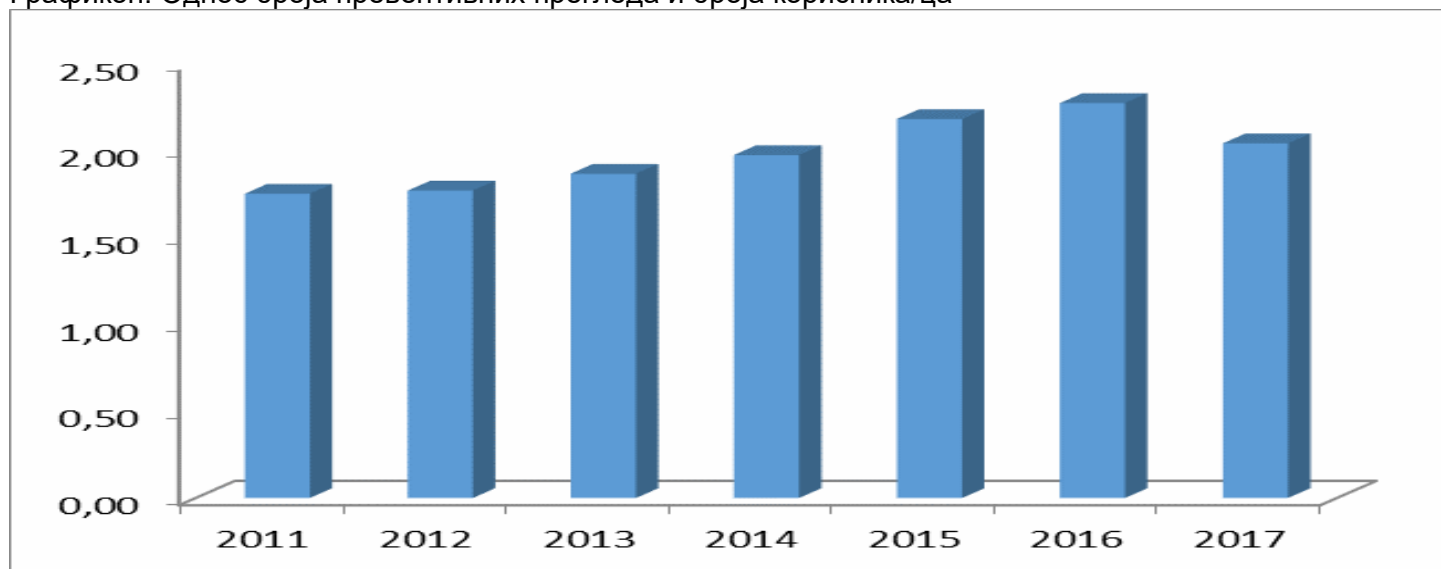

Однос броја свих превентивних прегледа и укупног броја корисника/ца у периоду од 2011.-2017. године такође показује тренд пораста.

Табела. Однос броја превентивних прегледа и броја корисника/ца

Година	Број превентивних услуга	Број корисника/ца	Однос броја превентивних прегледа и броја корисника/ца
2011	32835	18759	1,75
2012	32289	18256	1,77
2013	35153	18842	1,87
2014	36244	18373	1,97
2015	38858	17824	2,18
2016	38713	17040	2,27
2017	30494	14947	2,04

Графикон. Однос броја превентивних прегледа и броја корисника/ца

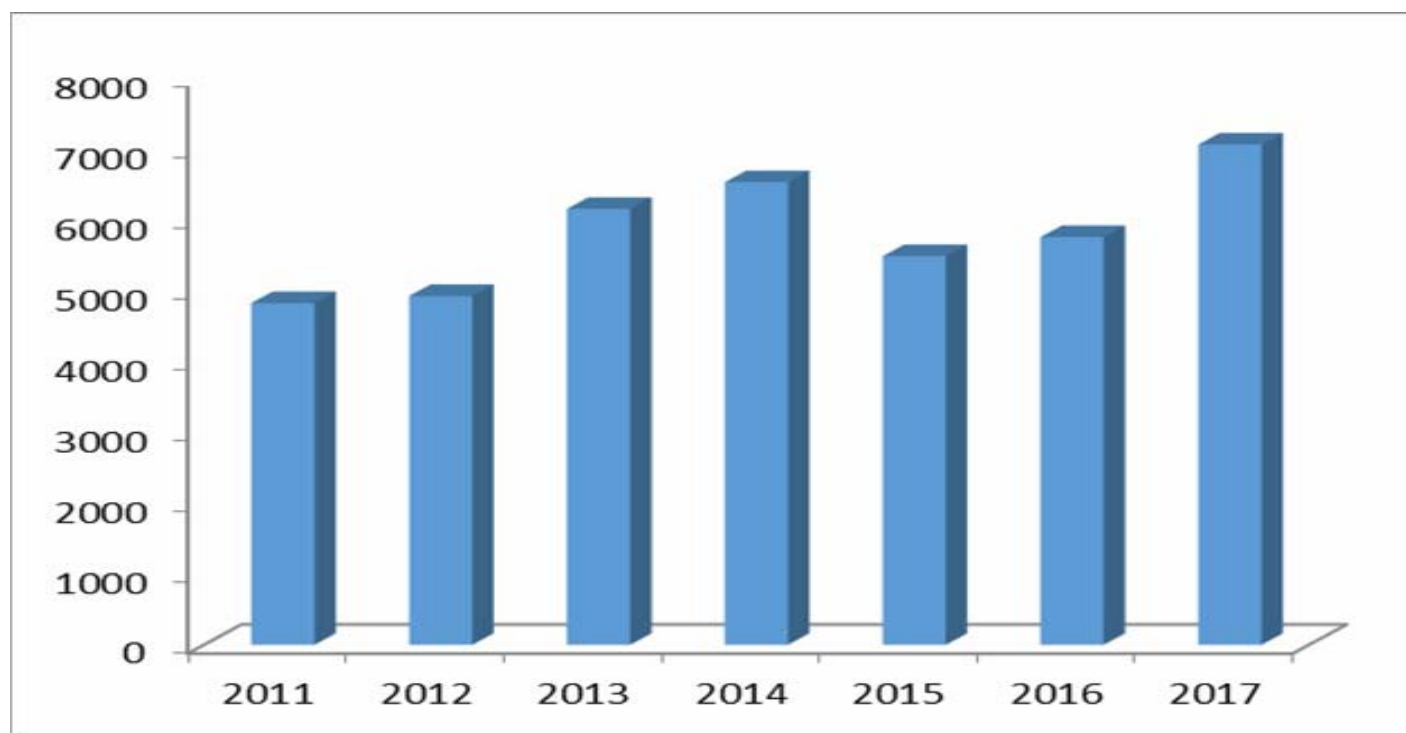

Здравствено-васпитни рад у Служби за здравствену заштиту жена у периоду од 2011.-2017. године показује тренд пораста.

Табела. Број услуга здравственог васпитања

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број услуга здравственог васпитања	4827	4927	6158	6535	5490	5760	7067

Графикон. Број услуга здравственог васпитања

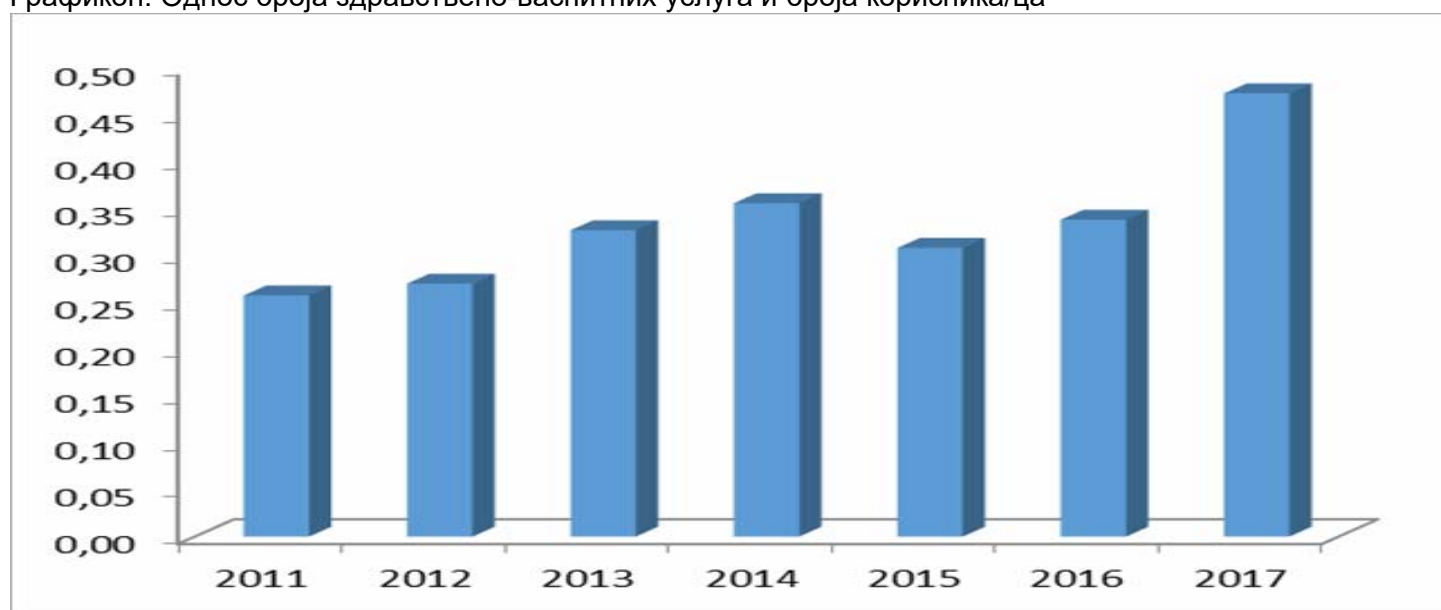

Однос броја свих услуга здравственог васпитања и укупног броја корисника/ца такође показује тренд пораста.

Табела. Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца

Година	Број здравствено-васпитних услуга	Број корисника /ца	Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца
2011	4827	18759	0,26
2012	4927	18256	0,27
2013	6158	18842	0,33
2014	6535	18373	0,36
2015	5490	17824	0,31
2016	5760	17040	0,34
2017	7067	14947	0,47

Графикон. Однос броја здравствено-васпитних услуга и броја корисника/ца

Центар за превенцију одраслог становништва

Центар за превенцију одраслог становништва је организациона јединица Службе за здравствену заштиту одраслог становништва и броји једну вишу медицинску сестру и једног нутриционисту. Активности запослених су базиране на едукацији и подизању свести становништва о значају и препознавању здравих стилова живота, као и потреби очувања и редовне контроле здравља. Превентивни прегледи се односе на рано откривање болести од већег јавно-здравственог значаја, док здравствено-васпитне активности обухватају широк спектар садржаја усмерених на превенцију хроничних болести и очување и унапређење здравља. Запослени у овом центру су активни промотери здравих стилова живота и мера превенције болести на свим промотивним манифестацијама у оквиру обележавања значајних датума из календара јавног здравља које се организују у животном и радном окружењу.

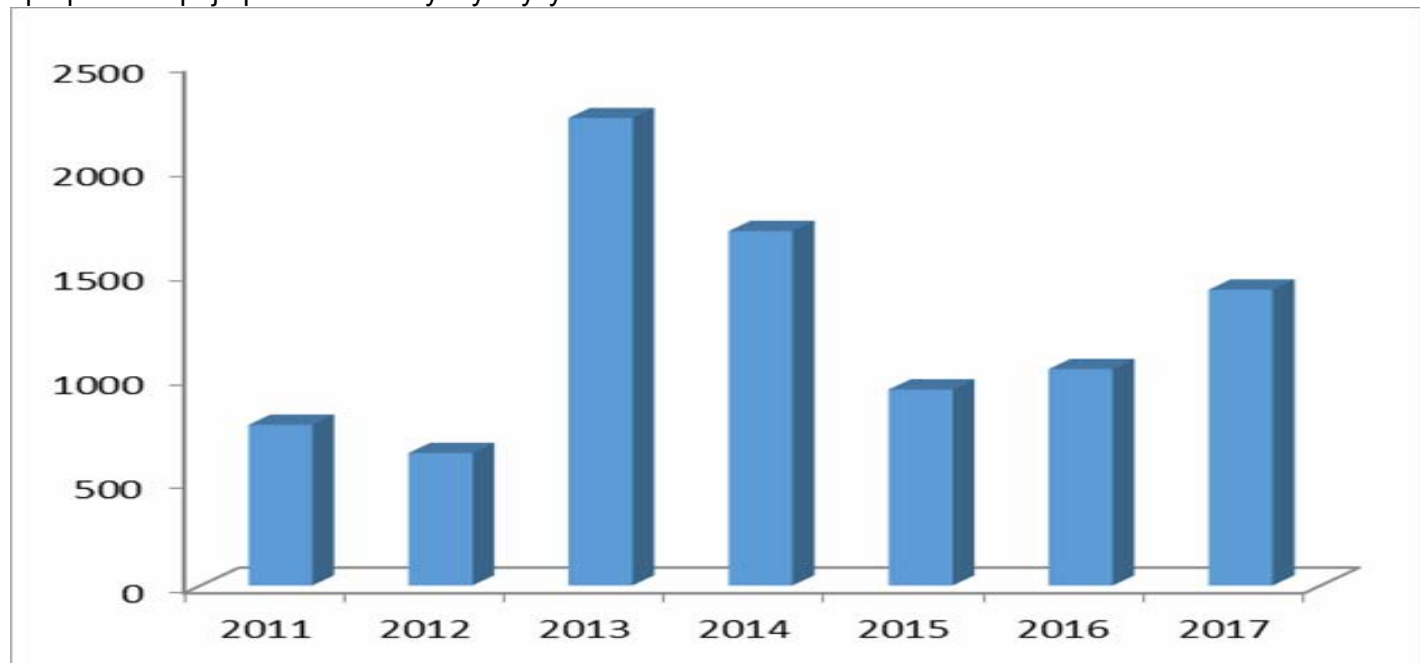
У Центру за превенцију одраслог становништва присутан је тренд пораста како превентивних услуга (укључујући и здравствено-васпитни рад), тако и односа броја свих превентивних услуга и броја корисника/ца у периоду посматрања од 2011.-2017. године.

Табела. Број превентивних услуга укупно

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број превентивних услуга укупно	771	636	2242	1700	940	1038	1419

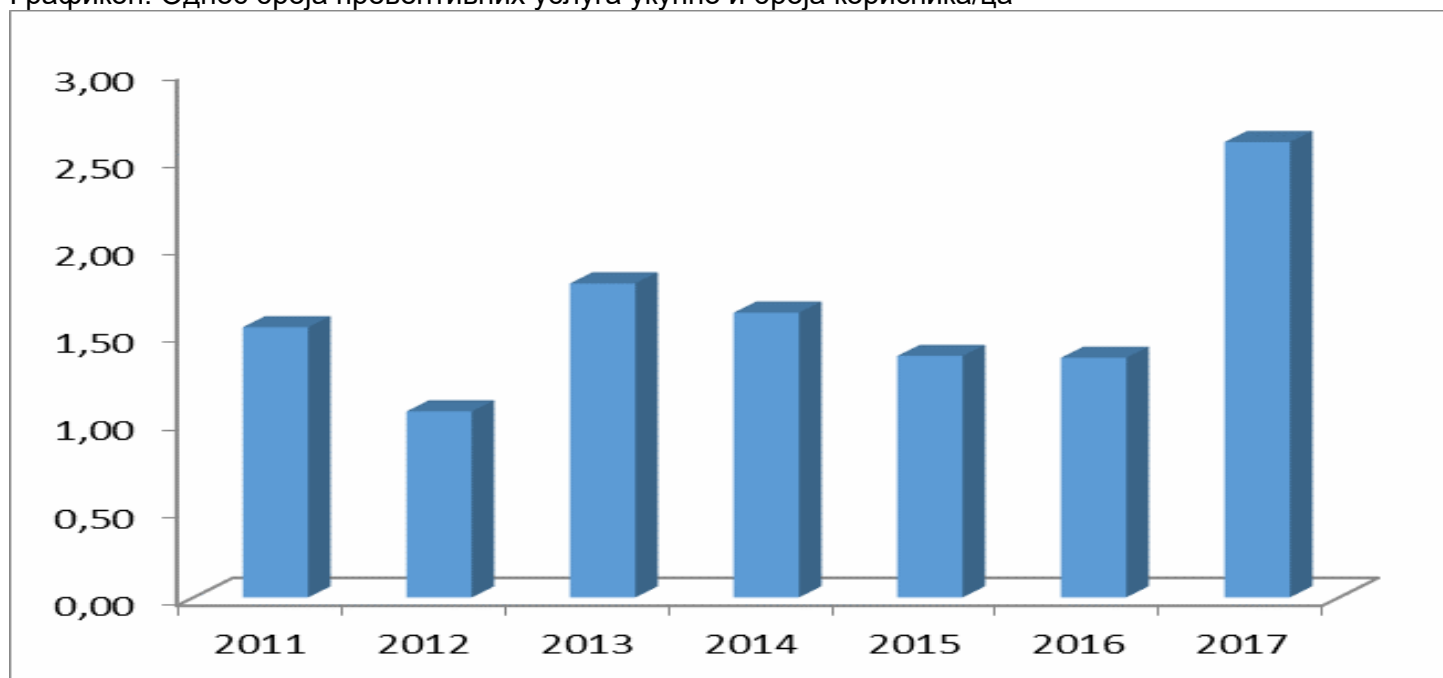
Графикон. Број превентивних услуга укупно

Табела. Однос броја превентивних услуга укупно и броја корисника/ца

Година	Број превентивних услуга укупно	Број корисника/ца	Однос броја превентивних услуга и броја корисника/ца
2011	771	500	1,54
2012	636	599	1,06
2013	2242	1251	1,79
2014	1700	1046	1,63
2015	940	682	1,38
2016	1038	759	1,37
2017	1419	546	2,60

Графикон. Однос броја превентивних услуга укупно и броја корисника/ца

Саветовалиште за младе

Саветовалиште за младе организационо припада Служби за здравствену заштиту школске деце и броји једну медицинску сестру/техничара и једног психолога, док лекарске услуге пружају педијатри из Службе за здравствену заштиту школске деце. Рад здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца подразумева континуирану едукацију младих, како у саветовалишту тако и на терену (основне и средње школе) где се одржавају трибине и предавања везана за одређене популационе групе, уз сарадњу са Министарством просвете; Министарством здравља и локалном самоуправом. Садржај здравствено-васпитних услуга се односи на очување репродуктивног здравља младих, превенцију болести зависности, превенцију насиља у заједници и породици, пружање подршке младима у вези проблема адолесценције и одрастања. У рад Саветовалишта за младе је укључен и гинеколог,

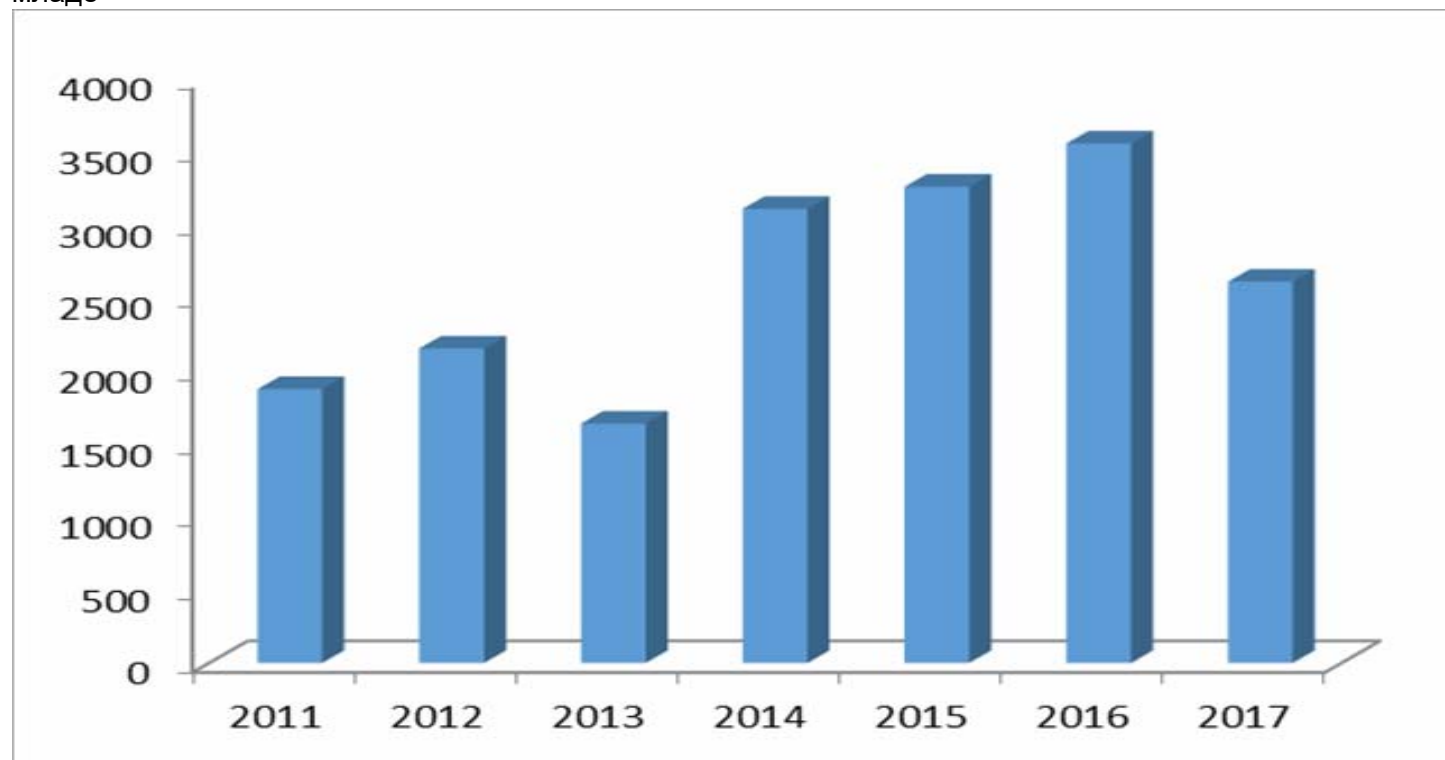
који обавља поред здравствено васпитног рада и превентивно-куративни рад са адолесцентима у ординацији јувенилне гинекологије која је у оквиру саветовалишта. Овај рад обухвата давање савета о контрацепцији и полно преносивим болестима, гинеколошки преглед, ултразвучни преглед, постављање дијагнозе и додатну лабораторијску дијагностику.

У Саветовалишту за младе присутан је тренд пораста свих услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца, док односа броја свих услуга и броја корисника/ца у периоду посматрања од 2011. – 2017. године бележи тренд опадања.

Табела. Број услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца у Саветовалишту за младе

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број услуга	1878	2156	1641	3113	3265	3561	2614

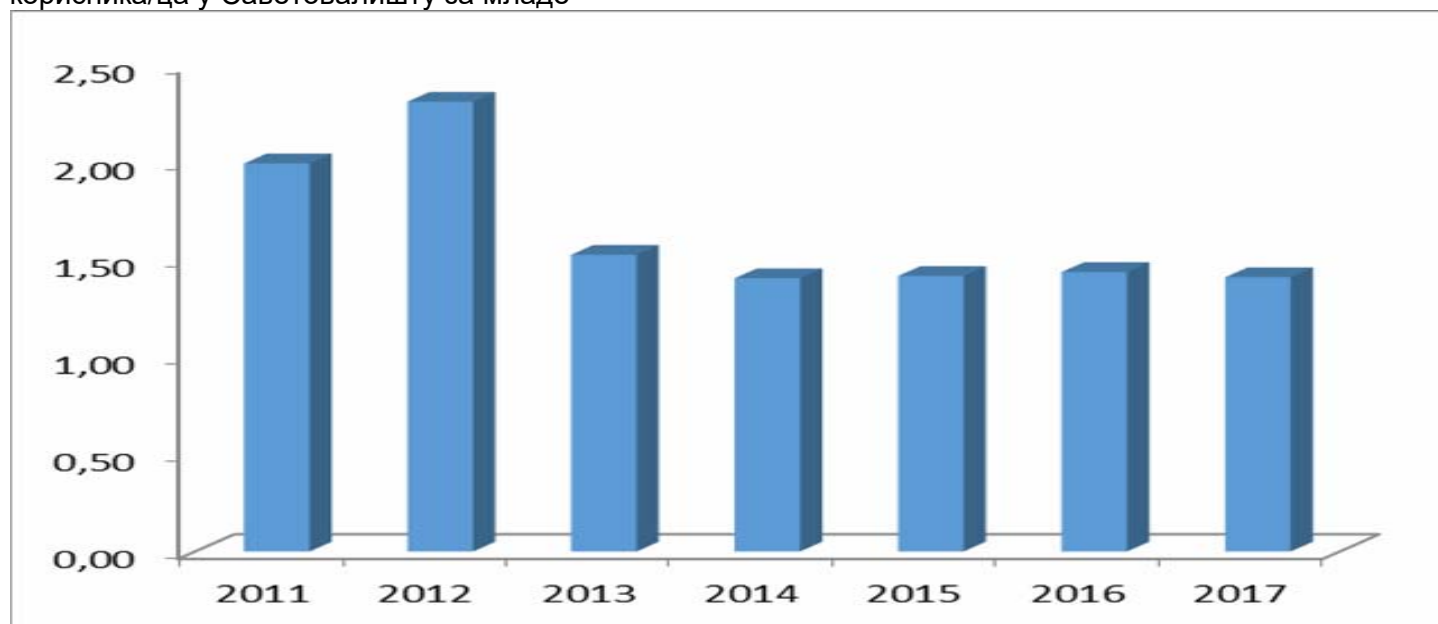
Графикон. Број услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца у Саветовалишту за младе

Табела. Однос броја услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца и броја корисника/ца у Саветовалишту за младе

Година	Број услуга	Број корисника/ца	Однос броја услуга и броја корисника/ца
2011	1878	940	2,00
2012	2156	931	2,32
2013	1641	1074	1,53
2014	3113	2213	1,41
2015	3265	2301	1,42
2016	3561	2475	1,44
2017	2614	1851	1,41

Графикон. Однос броја услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца и броја корисника/ца у Саветовалишту за младе

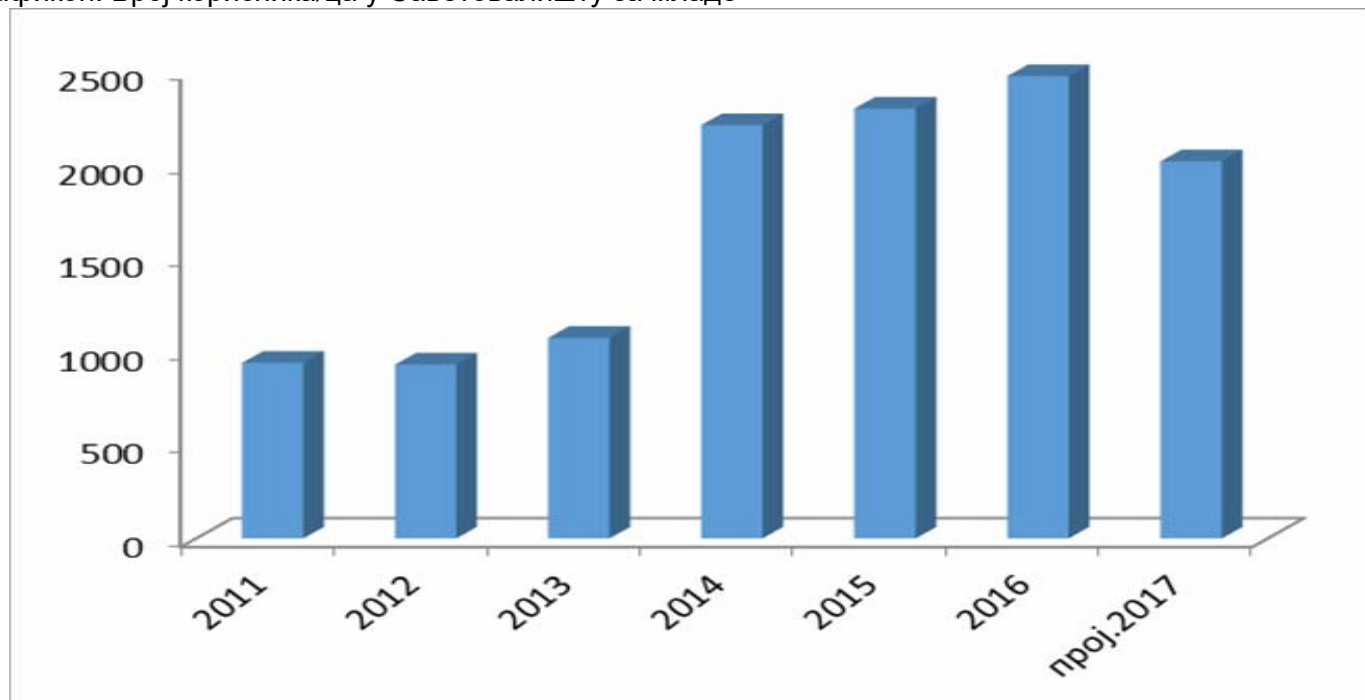

Број корисника/ца услуга у Саветовалишту за младе бележи прогресиван раст у последње четири године у односу на почетак периода посматрања (2213 корисник/ца у 2014. години, 2301 корисник/ца у 2015. години, 2475 корисник/ца у 2016. години и пројекција корисника/ца од 2019 за 2017. годину у односу на број од 940 корисника/ца у 2011. години, 931 у 2012. години и 1074 корисника/ца у 2013. години). Просечан број корисника/ца у Саветовалишту за младе за цео извештајни период износи 1708 годишње, док је просек у последњем четворогодишњем периоду 2252 корисника/ца годишње.

Табела. Број корисника/ца у Саветовалишту за младе

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	прој.2017*
Број корисника/ца	940	931	1074	2213	2301	2475	2019

Графикон. Број корисника/ца у Саветовалишту за младе

Развојно саветовалиште

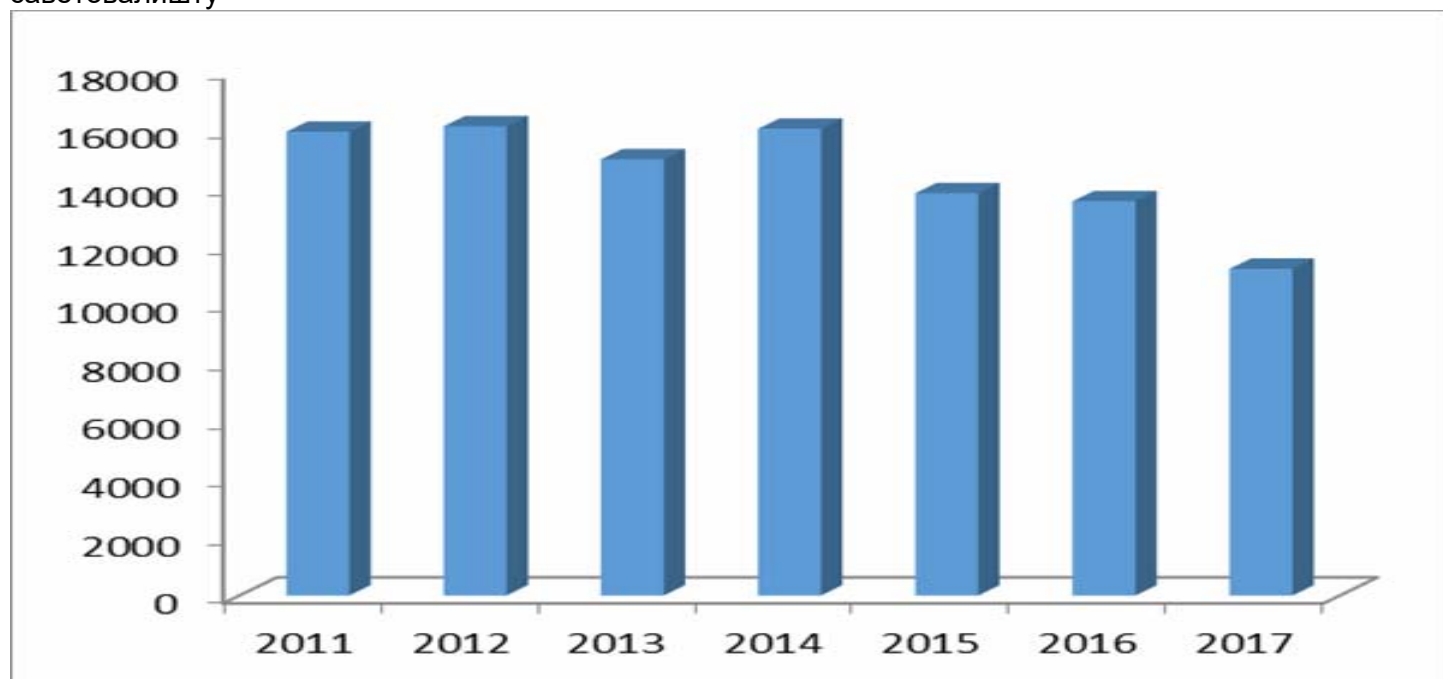
Развојно саветовалиште организационо припада Служби за здравствену заштиту предшколске деце. У Развојном саветовалишту је заступљен тимски рад, а стручни кадар чине једна виша медицинска сестру/техничара и шест здравствених сарадника/ца, од тога један психолог, један педагог и четири логопеда, док лекарске услуге пружају педијатри из Службе за здравствену заштиту предшколске деце. Садржај рада Развојног саветовалишта је део превентивног програма који се састоји од дијагностике, праћења и терапије деце са проблемима и поремећајима у развоју, од рођења до поласка у школу. Циљ рада Развојног саветовалишта је: откривање деце са факторима ризика (контрола и праћење раста и развоја и обезбеђивање стимулативних третмана), дијагностички третман код деце са психосоцијалним проблемима, рано откривање психомоторних, емоционалних, сензорних, говорних и сазнајних поремећаја деце, укључујући и децу која нису имала ризик на рођењу. Услуге здравствених сарадника/ца обухватају систематске прегледе и терапијске поступке логопеда, као и терапијске поступке и саветовање психолога и педагога.

У Развојном саветовалишту присутан је тренд лаганог опадања свих услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца, као и односа броја свих услуга и броја корисника/ца у периоду посматрања од 2011.-2017. године.

Табела. Број услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца Развојном саветовалишту

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број услуга	15942	16126	14992	16045	13832	13551	11232

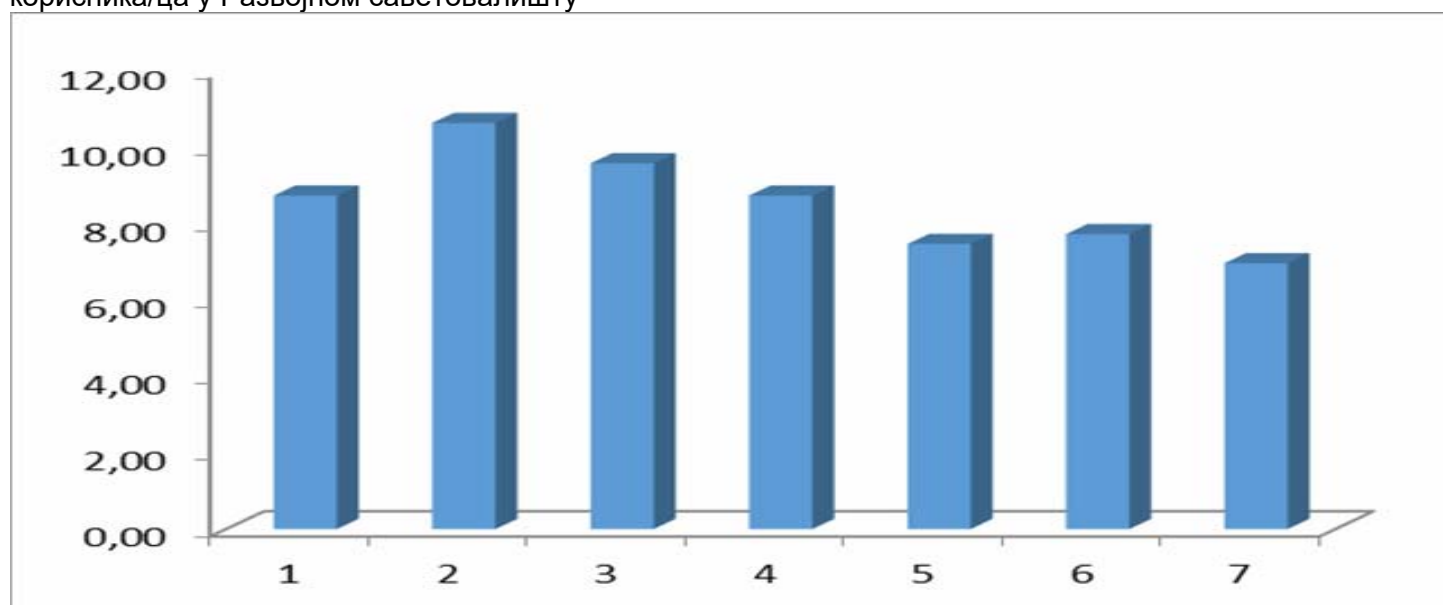
Графикон. Број услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца Развојном саветовалишту

Табела. Однос броја услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца и броја корисника/ца у Развојном саветовалишту

Година	Број услуга	Број корисника/ца	Однос броја услуга и броја корисника/ца
2011	15942	1825	8,74
2012	16126	1516	10,64
2013	14992	1565	9,58
2014	16045	1837	8,73
2015	13832	1852	7,47
2016	13551	1754	7,73
2017	11232	1613	6,96

Графикон. Однос броја услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца и броја корисника/ца у Развојном саветовалишту

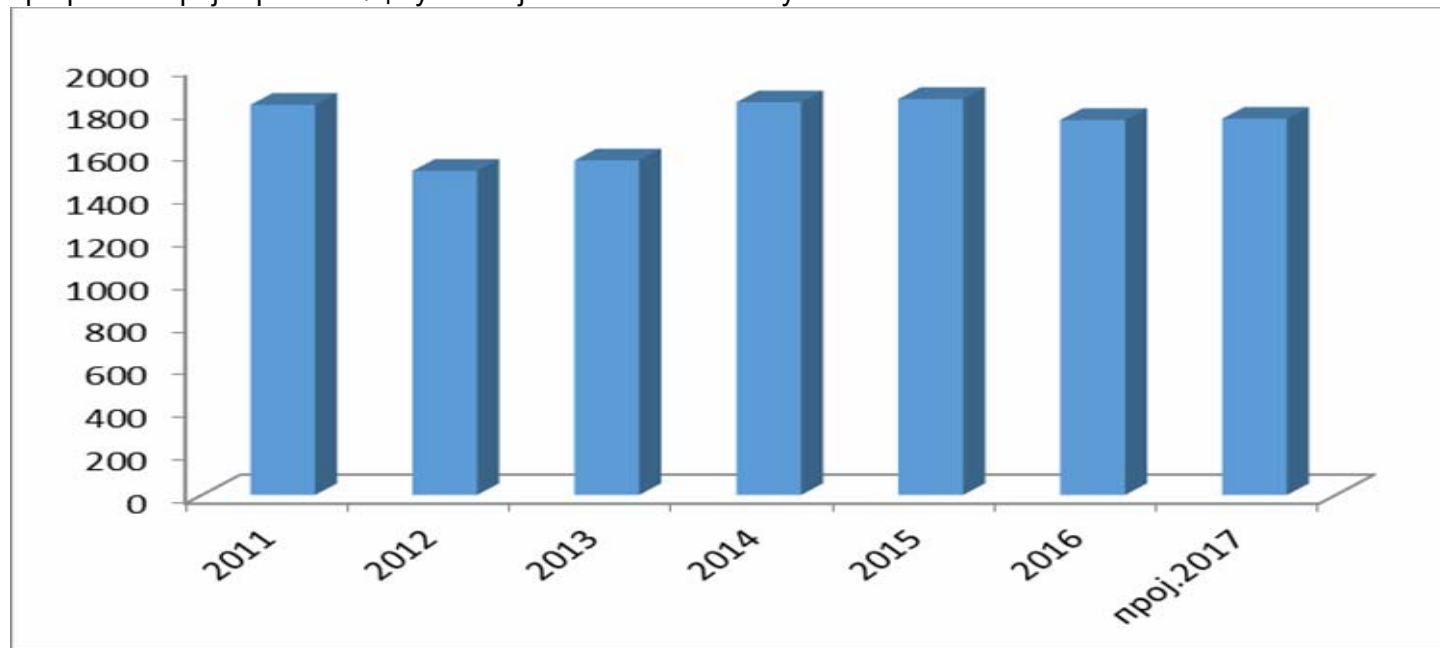

Број корисника/ца услуга у Развојном саветовалишту бележи висок и релативно константан ниво у последње четири године (1837 корисник/ца у 2014. години, 1852 корисник/ца у 2015. години, 1754 корисник/ца у 2016. години и пројекција корисника/ца од 1760 за 2017). Просечан број корисника/ца у Развојном саветовалишту за посматрани извештајни период износи 1730 годишње.

Табела. Број корисника/ца у Развојном саветовалишту

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	прој.2017*
Број корисника/ца	1825	1516	1565	1837	1852	1754	1760

Графикон. Број корисника/ца у Развојном саветовалишту

Саветовалиште за ментално здравље

Саветовалиште за ментално здравље организационо припада Одељењу неуропсихијатрије у оквиру Специјалистичко-консултативне службе Дома здравља и броји два доктора медицине, специјалисту психијатрије и специјалисту неуропсихијатрије, две медицинске сестре/техничара, два психолога и једног социјалног радника.

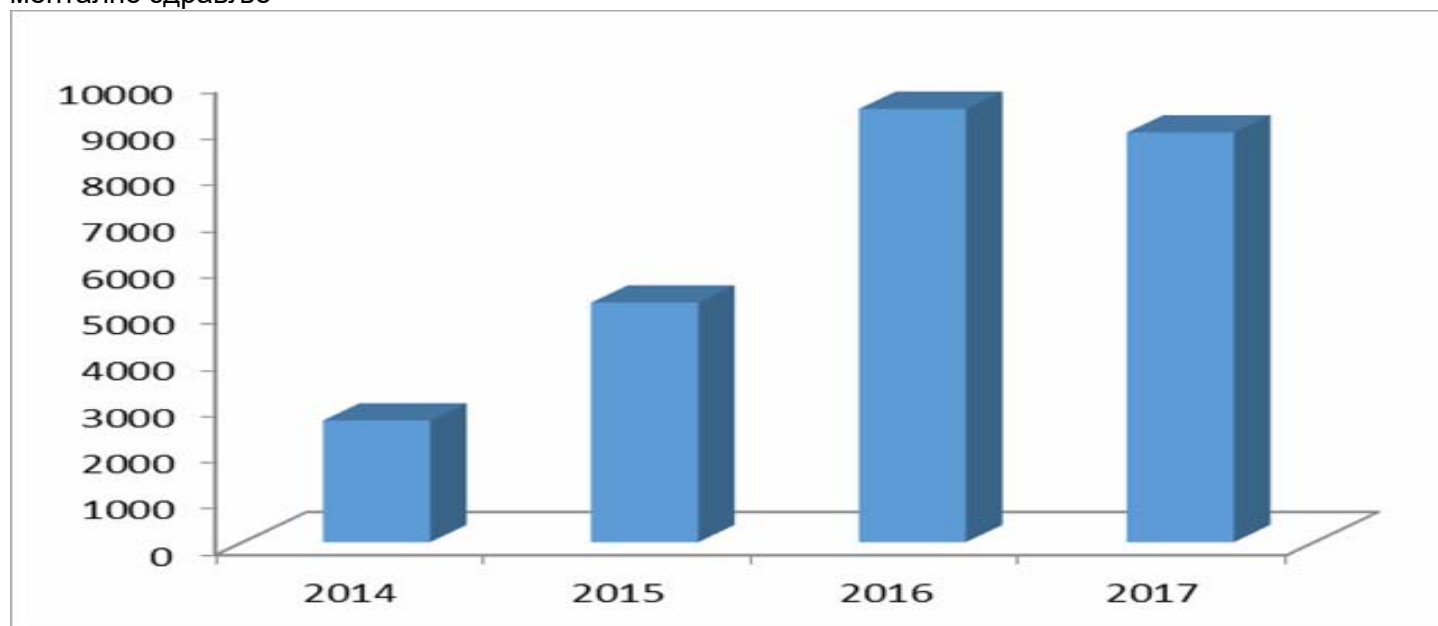
Саветовалиште за ментално здравље се бави промоцијом менталног здравља у заједници, као и превенцијом, лечењем, одржавањем ремисије и рехабилитацијом лица са менталним сметњама.

У Саветовалишту за ментално здравље, које је почело са радом 17.12.2013. године, присутан је тренд пораста, како пружених услуга, тако и односа услуга и корисника/ца.

Табела. Број услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца Саветовалишту за ментално здравље

Година	2014	2015	2016	2017
Број услуга	2633	5184	9376	8866

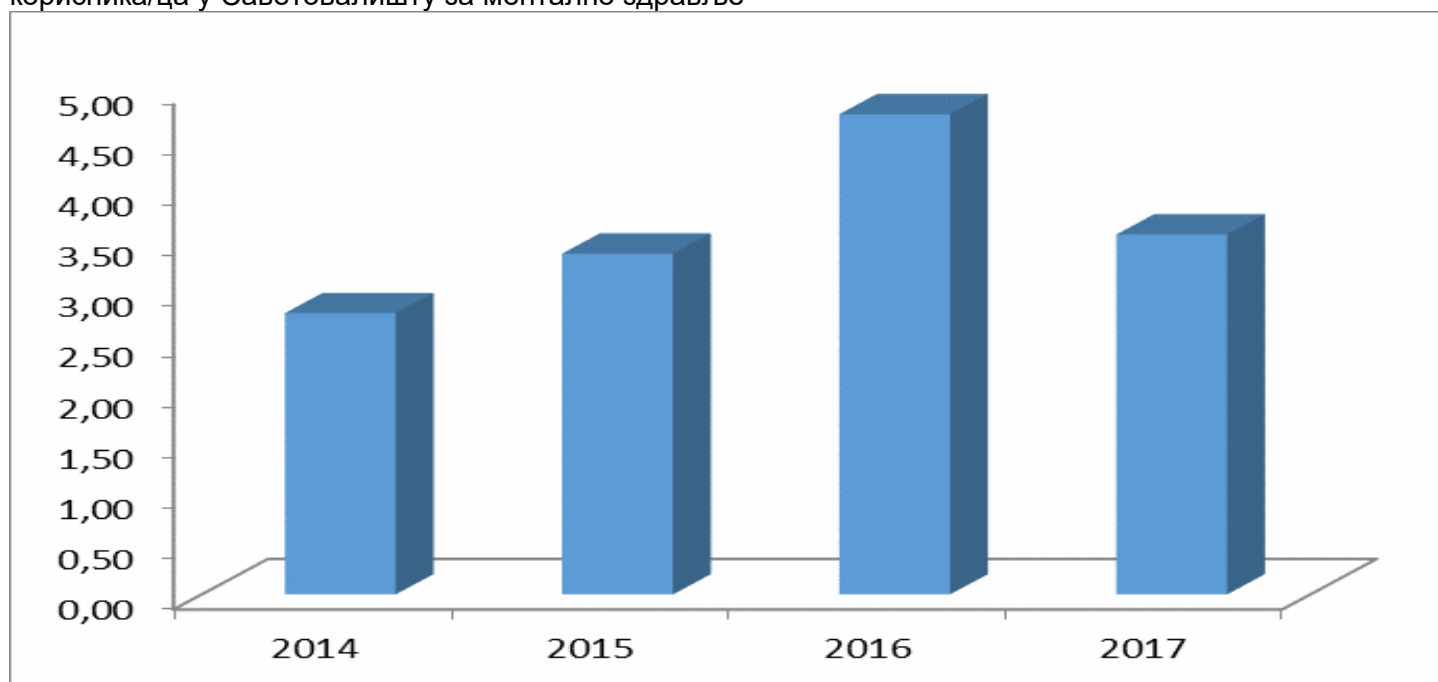
Графикон. Број услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца Саветовалишту за ментално здравље

Табела. Однос броја услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца и броја корисника/ца у Саветовалишту за ментално здравље

Година	Број услуга	Број корисника/ца	Однос броја услуга и броја корисника/ца
2014	2633	946	2,78
2015	5184	1537	3,37
2016	9376	1973	4,75
2017	8866	2489	3,56

Графикон. Однос броја услуга здравствених радника/ца и здравствених сарадника/ца и броја корисника/ца у Саветовалишту за ментално здравље

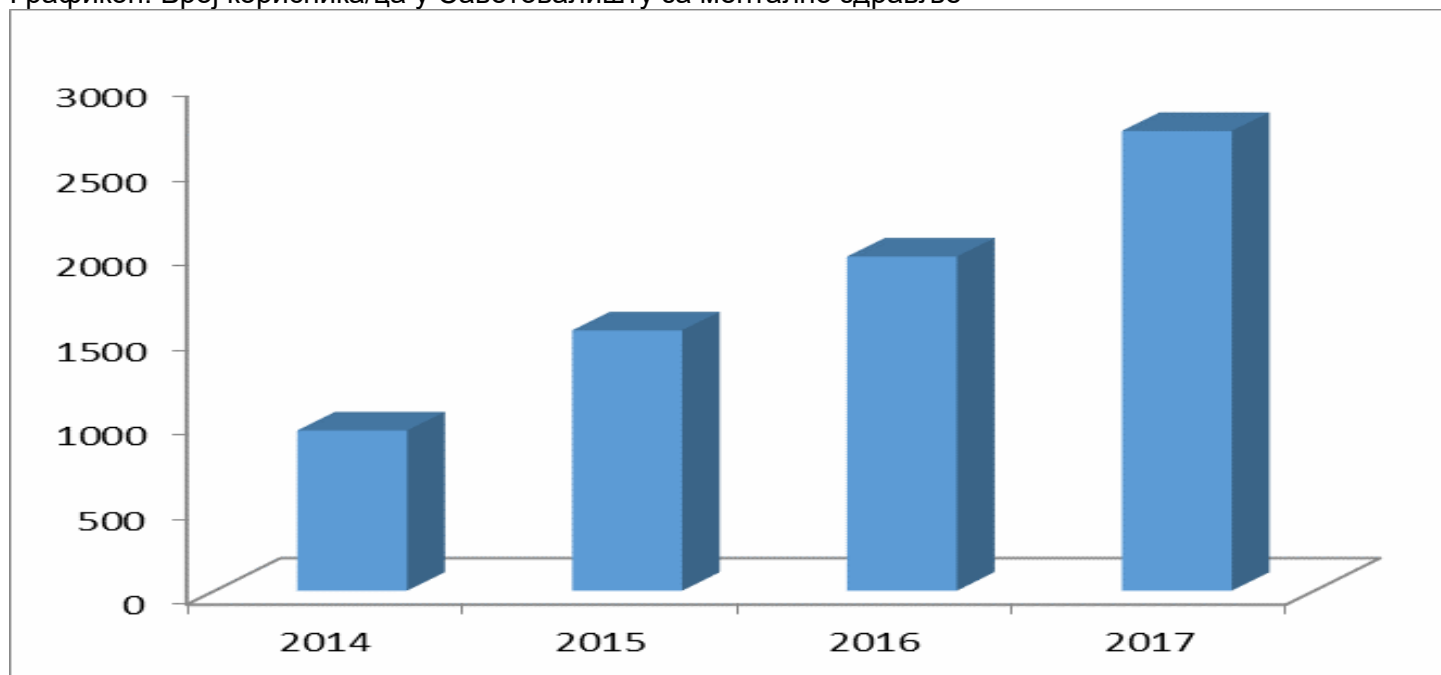
Присутан је тренд линеарног пораста броја корисника/ца услуга у овом саветовалишту од 2014.-2017. године. Просечан број корисника/ца у Саветовалишту за ментално здравље за посматрани извештајни период износи 1793 годишње, док је пројекција броја корисника/ца за 2017. годину у Саветовалишту значајно већа у односу на претходне године и износи 2715 корисника/ца.

Табела. Број корисника/ца у Саветовалишту за ментално здравље

Година	2014	2015	2016	прој.2017*
Број корисника/ца	946	1537	1973	2715

Графикон. Број корисника/ца у Саветовалишту за ментално здравље

* Напомена: Приликом одређивања тренда, коришћена је пројекција услуга и корисника/ца за 2017. годину, јер су постојећи подаци за период I-XI 2017. године.

Анализа промотивних активности Дома здравља Крагујевац

Дом здравља Крагујевац сваке године узима активно учешће у свим промотивно-превентивним активностима које се обележавају у складу са Календаром јавног здравља, а које су координисане од стране Института за јавно здравље Крагујевац. Број промотивних активности, у смислу јавних манифестација, које су реализоване у датом извештајном периоду дајемо у табеларном приказу.

Табела. Број промотивних активности из календара здравља

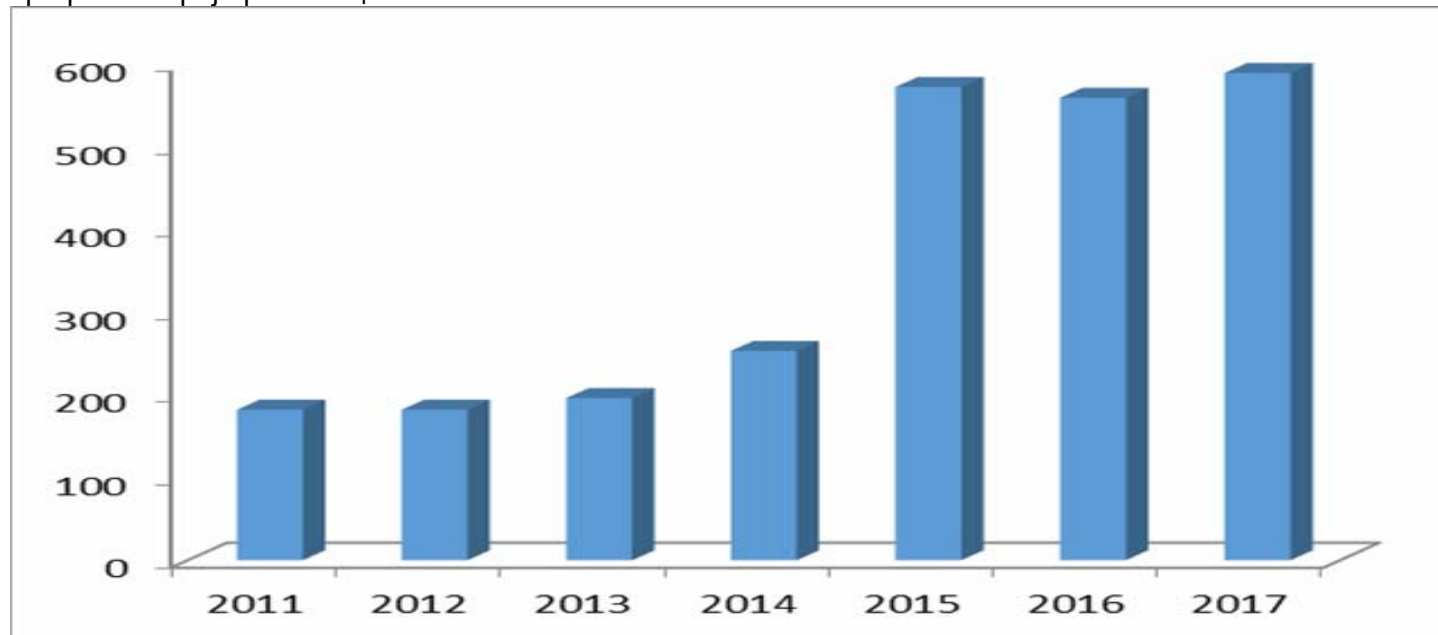
Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број промотивних активности из Календара здравља	16	17	16	16	16	18	17

Такође, дајемо и табеларни приказ организационих састанака на нивоу Дома здравља по годинама посматрања, а које обављамо као активност у оквиру групног здравствено-васпитног рада. Присутан је тренд линеарног раста.

Табела. Број организационих састанака

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Број организационих састанака	182	182	196	253	572	559	589

Графикон. Број организационих састанака

13.3. ЗАСТАВА ЗАВОД ЗА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ РАДНИКА, Д.О.О. КРАГУЈЕВАЦ

У Застава Заводу за здравствену заштиту радника, д.о.о. Крагујевац се превентивне активности спроводе свакодневно, у оквиру редовног рада изабраних лекара - у ординацији. Такође се извршава број ових прегледа уради и на терену (предузећа), а све у сарадњи са ИЗЈЗ-ом.

У установи се лечи само одрасла популација, тако да се и подаци који следе, односе само на одрасла лица.

Табела. Превентивни прегледи у ЗЗЗР Крагујевац, 2016-2018.г.

Назив службе	Врста превентивног прегледа	2016 год.	2017.год.	2018.год.
Служба опште медицине	Превентивни систематски прегледи одраслих	4237	3352	3517
	Скрининг на рано откривање депресије	115	353	176
	Скрининг на рано откривање дијабета	235	237	130
	Скрининг на рано откривање кардиоваскуларног ризика	497	437	313
	Скрининг на рано откривање рака дебелог црева	1041	1207	986
Служба за здравствену заштиту жена	Превентивни гинеколошки преглед	2046	1507	1732
	Скрининг на рано откривање рака грлића материце код жена од 25-64 године	180	505	316
	Скрининг на карцином дојке код жена 50-69 година	330	274	298

Здравствено-васпитни рад у установи такође показује тренд пораста.

Табела. Здравствено-васпитни рад у 333Р Крагујевац, 2016-2018.г.

Назив службе	Врста здравствено-васпитног рада	2016.год.	2017.год.	2018.год.
Служба опште медицине	Индивидуални здравствено-васпитни рад	11939	11008	9783
	Групни здравствено – васпитни рад	169/919 лица	130/650	181/905
Служба за здравствену заштиту жена	Индивидуални здравствено-васпитни рад	2554	2601	3074
	Групни здравствено – васпитни рад	732/3854 лица	725/3690	751 /3725
Служба за заштиту менталног здравља	Индивидуални здравствено-васпитни рад	85	62	127
	Групни здравствено – васпитни рад	34/170	54/270	52/260
Интерна медицина-самообука за давање инсулина	Индивидуални здравствено-васпитни рад	80	63	54
	Групни здравствено – васпитни рад	2/10	9/45	5/25
Служба медицине рада	Групни здравствено – васпитни рад-прва помоћ за запослене и едукација о ризицима на радном месту	25/277	22/210	73/1316
	Групни здравствено – васпитни рад-прва помоћ за возаче	49/551	51/635	48/649

У Застава 333Р Крагујевац је новембра 2018 године почело са радом Саветовалиште за психолошку подршку паровима који су започели процес вантелесне оплодње. Услуге здравствено-васпитног рада се пружају и у Служби специфичне здравствене заштите (медицина рада) кроз организовање предавања за запослене о ризицима на радном месту као и кроз обуку возача за пружање прве помоћи.

13.4. ЗАВОД ЗА СТОМАТОЛОГИЈУ КРАГУЈЕВАЦ

Завод за стоматологију Крагујевац у циљу очувања и унапређења оралног здравља, спречавања, сузбијања и раног откривања болести уста и зуба код трудница и деце до навршених 18 година живота, до краја прописаног средњошколског, односно високошколског образовања, а најкасније до навршених 26 година живота, спроводи мере превенције и то: превентивне/стоматолошке/систематске прегледе, индивидуални здравствено-васпитни рад у ординацији/мотивација и обучавање у одржавању оралне хигијене (са родитељима), рад у малој групи "6 до 9", рад у великој групи "више од 30 особа", животна демонстрација – предавање "од 6 до 9 особа", затим уклањање наслага, локална апликација флуорида, заливање фисура.

У току 2017.године реализовано је укупно 78976 услуга

Табела Превентивне мере, 2017.година

Редни број	Врста превентивне мере	Број услуга
1.	Превентивни прегледи	21208
2.	Уклањање наслага	20857
3.	Апликација флуорида	11988
4.	Заливање фисура	2789
5.	Здравствено-васпитни рад	22134
6.	Укупно	78976

Завод за стоматологију Крагујевац сваке године узима активно учешће у свим промотивно-превентивним активностима које се обележавају у складу са „Календаром јавног здравља“, а које су координисане од стране Института за јавно здравље Крагујевац.

13.5 ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

Градска управа за здравствену и социјалну заштиту града Крагујевца на годишњем нивоу финансира и суфинансира програме и пројекте од значаја за град Крагујевац који доприносе остваривању општих и специфичних циљева у систему јавног здравља, а посебно:

1. промоција здравља и превенција болести у области јавног здравља;
2. очување и унапређење здравља грађана/ки града Крагујевца;
3. заштита и унапређење здравља посебно осетљивих група становништва
4. васпитавање за здравље;
5. обележавање значајних датума и јубилеја, организовање здравствено-промотивних кампања и стручних састанака;
6. организовање културно-забавних, спортских манифестација оболелих особа и особа са инвалидитетом.

Програми и пројекти који се спроводе приоритетно имају за циљ: унапређење квалитета живота старијих особа (пружање подршке активностима које имају за циљ промовисање и унапређење квалитета живота старијих особа), унапређење положаја деце, а посебно деце са сметњама у развоју, деце без родитељског старања, као и заштиту деце од злостављања и занемаривања, унапређење степена информисаности грађана/ки о правима у области здравствене заштите, промоција здравља и превенција болести (посебно хроничних незаразних болести, заразних болести, болести зависности), очување и унапређење здравља грађана/ки града Крагујевца, заштита и унапређење здравља посебно осетљивих група становништва, васпитавање за здравље, обележавање значајних датума и јубилеја, организовање здравствено-промотивних кампања и стручних састанака, едукација здравствених радника/ца, организовање културно-забавних и спортских манифестација.

Градска управа за здравствену и социјалну заштиту града Крагујевца су/финансира пројекте у области здравствене заштите који су од значаја за град Крагујевац, а које спроводи „Црвени крст Крагујевац“ у оквиру годишњег програма рада у области здравствене заштите (популарисање добровољног давалаштва крви и организовање акција добровољног давања крви у сарадњи са здравственим установама, активности промоције здравља, унапређења здравља појединих групација становништва и превенције болести од већег социјално-медицинског значаја (Селу у походе, У служби хуманости, Причајмо о здрављу, Пренеси здравље другима, Позитивно НЕ, Основи хигијене, брига о старима - Кутак за квалитетније старење, Храна на точковим), активности у области прве помоћи и реалистичког приказа стања и обољења, Хуманитарно-рекреативна акција "За срећније детињство").

13.6. ЦРВЕНИ КРСТ КРАГУЈЕВАЦ

Здравствено - превентивне активности Црвеног крста директно проистичу из Закона о поверавању јавних овлашћења и чине једну од важнијих области деловања организације, а то су следеће активности:

1. Обележавање важних датума према "Календару јавног здравља" и то: Европска недеља превенције карцинома грлића материце, Национални дан без дуванског дима, Светски дан вода, Светски дан борбе против туберкулозе, Светски дан бубрега, Март - месец борбе против рака, Светски дан здравља, Светски дан борбе против кријумчарења и злоупотребе дрога, Светски дан срца, Међународни дан без аутомобила, Светски дан чистих руку, Светски дан здраве хране, Светски дан борбе против дијабетеса, Месец борбе против болести зависности – новембар, Светски дан борбе против ХИВ-а, Недеља превенције повреда у саобраћају, Светски дан прве помоћи, Дан сећања на преминуле у саобраћају, Светски дан здраве хране и Међународни дан борбе против глади.

2. Наградни конкурси за ученике/це основних и средњих школа поводом важних здравствених дана (превенција пушења и других болести зависности), од којих је напознатији конкурс „Причајмо о здрављу“, који се расписује поводом Светског дана здравља. Овим конкурсима се годишње обухвати око 2.000 ученика/ца.

3. Акције „Селу у походе“, у сарадњи са бројним партнерима, Црвени крст реализује 34 године, а оне се огледају у приближавању здравствених и превентивних услуга мештанима/кама удаљених села. Годишње се у овим акцијама Црвеног крста, у просеку обави око 700-1000 општих и разних специјалистичких лекарских прегледа за мештане/ке удаљених села, подели око 100 пакета хране и хигијенских средстава за мештане/ке и школе, узоркује око 10 извора воде и уради до 100 дератизација.

4. Издавање часописа „У служби хуманости“ у тиражу од 500 примерака и едукативног материјала у тиражу од око 15.000 примерака годишње има за циљ промоцију и информисање грађана/ки о активностима Црвеног крста Крагујевца у здравствено - превентивном раду, као и промоцију волонтеризма и хуманитарног рада.

5. Хуманитарно – рекреативна акција „За срећније детињство“ се реализује више од 30 година и одржава се почетком октобра, а има веома важан здравствено - превентивни карактер, јер поред

промоције здравих стилова живота и промоције хуманости, пружа прилику да деца изврше прегледе зубића и добију бројне савете стручњака. Годишње у овој акцији директно учествује око 15.000 суграђана/ки.

6. Акција „Заштитимо децу у саобраћају“ је традиционална акција Црвеног крста која се реализује у сарадњи са Саобраћајном полицијом, а за све ученике/ца 1. разреда основне школе. Ова акција је значајна што у уводном делу часа, представник/ца Црвеног крста, кроз адекватан цртани филм, упознаје ученике/ца са организацијом Црвеног крста и њеним задацима, стављајући акценат на оно што је за децу у том узрасту важно – очување здравља, те учи и подсећа децу на значај правилног прања зуба, руку, одржавања личне хигијене и хигијене простора. У овој акцији се годишње реализује око 70 предавања за све предшколце и све ученике/ца првог разреда те генерације - до 3.000 деце.

7. Курсеви „Основи хигијене“ се реализују сваке године за све ученике 2. разреда основне школе (више од 1.500 ученика) и подразумевају реализацију 10 часова „хигијене“ у свакој одељењској заједници. Курсеве реализују инструктори-вршњачки едукатори/ке, које је Црвени крст за то припремио, а то су ученици/це Медицинске школе „Сестре Нинковић“.

8. „Школица подмлатка Црвеног крста“ је програм који траје 10 школских часова, реализују га едуковани наставници/е разредне наставе за ученике/це 3. разреда, на часовима разредног старешинства у току школске године, а завршава се свечаношћу и доделом диплома у јуну месецу. Теме које се обрађују на тим часовима, поред неговања солидарности (другарство, брига о старијима, помоћ дугима), имају за циљ и промоцију здравих стилова живота и превенцију болести („Здравље је највеће богатство“, добровољно давалаштво крви и др).

9. „Пренеси здравље другима“ је програм који има за циљ промоцију здравих стилова живота и одговорнијег понашања према себи и другима, очување и унапређење здравља, побољшање општег здравственог стања и квалитета живота деце, а реализује се по принципу вршњачких едукација, које у својим одељењима, за ученике 6. разреда, спроводе едуковани инструктори/ке. Црвени крст у просеку годишње едукује око 40 вршњачких едукатора/ки, који стечено знање пренесу на још око 1.000 својих вршњака.

10. „Позитивно НЕ“ је програм који има за циљ очување и унапређење здравља младих, смањење ризика, водећих поремећаја здравља и болести зависности, развијање позитивних ставова о здрављу и подизање нивоа здравствене просвећености, као и оснаживање младих да се одупру наговорима вршњака на ризична понашања. Пројекат се такође базира на вршњачкој едукацији ученика/ца 7. разреда, које реализују њихови едуковани другови/арице. И овај пројекат обухвати око 1.000 седмака годишње.

11. „Контрола туберкулозе“ - Црвени крст је оспособљен за активно трагање за оболелима у осетљивим популацијама, а сада реализује: обележавање Светског дана борбе против туберкулозе, едукације за младе, поделе хигијенских сетова и едукативног материјала за кориснике/це „Народне кухиње“ и информисање грађана/ки о активностима програма туберкулозе.

12. Промотивним акцијама, као што су: „Фестивал здравља“, „Дани здравља“ и друге јавне манифестације, годишње се обухвати око 10.000 грађана/ки годишње.

13. „Кутак за квалитетније старење“ при Црвеном крсту, који окупља преко 200 старијих Крагујевчана, обухвата и реализацију здравствено - превентивних активности, у које се убрајају: предавања и трибине о здравим стиливима живота, превенцији одређених болести у том добу, превенцију повређивања, усамљености, али и промоцију доступности здравствених услуга, извођење гимнастике за особе трећег доба, као и редовне контроле здравља (крвног притиска, шећера, саветовања).

14. „Брига о старима“, „Помоћ телефоном“ и „Храна на точковима“ су психосоцијални програми Црвеног крста који првенствено за циљ имају унапређење социјалног статуса одређених рањивих група, али су те активности свакако нераскидиво везане и за здравствени статус и положај корисника, па се кроз реализацију ових програма неретко врши: увид и у здравствено стање корисника/ца, саветовање, обезбеђивање потребних информација. Обезбеђивање хране и средстава за хигијену је вид превенције болести. Овим програмима се годишње обухвати око 1000 породица.

15. Црвени крст Крагујевац настоји да очува и унапреди здравље корисника/ца програма „Народна кухиња“ тако што једном недељно за 130 корисника/ца на дистрибутивном пункту, омогућује корисницима/ама да провере крвни притисак, шећер или обезбеђује додатна средства за хигијену и едукативни материјал.

16. Добровољно давалаштво крви је јавно овлашћење поверено Црвеном крсту на реализацији у погледу промоције ове делатности, мотивисања добровољних давалаца крви и организације акције. На том пољу, Црвени крст Крагујевца у току једне године организује акције за различите популације становништва (средњошколци/ке, студенти/киње, запослени/е у фирмама, компанијама, фабрикама и јавним предузећима, опште становништво), организује посебно интензивирани кампање/акције прикупљања крви, реализује мотивациона предавања за потенцијалне даваоце, конкурс „Крв живот значи“ за ученике, едукације волонтера/ки за ангажовање у овој области, обележавање Националног и Светског дана добровољних давалаца крви, доделу признања вишеструким даваоцима крви (око 250

признања годишње), показује бригу о даваоцима организацијом свечаности поводом 8. марта и Нове године и посредовањем у обезбеђивању права на повлашћену возњу. Крагујевац је последње три године, носилац признања Црвеног крста Србије „Најхуманији град“. У Служби за снабдевање крвљу и крвним производима Клиничког центра Крагујевац је до сада годишње организовано око 100 акција и прикупљано око 8.500 јединица крви, у чему је веома значајан допринос Црвеног крста Крагујевца са својим подружницама.

17. Прва помоћ је такође законом поверено јавно овлашћењем које за циљ има обучавање што већег броја становништва да правилно укаже прву помоћ. Црвени крст Крагујевца на овом пољу реализује: обуке из прве помоћи за: предшколце, школску децу и младе и заинтересована одрасла лица, учешће екипа подмлатка и омладине на градском, међурегионалном и државном такмичењу у пружању прве помоћи, обуке и такмичења у реалистичком приказу повреда, стања и обољења, обуке запослених лица и будућих возача, санитетска обезбеђивања разних догађаја и манифестација од стране едукованих волонтера, извођење показних вежби у сарадњи са партнерима, обележавање важних датума, као и бројне промотивне акције и активности. У току једне године, Црвени крст Крагујевца основним знањима из прве помоћи научи око 4.000 грађана/ки.

18. Програме и пројекте о развоју еколошке свести код грађана/ки, Црвени крст спроводи кроз едукације, радионице и игролике активности („позориштанце“) за око 2.000 деце и младих.

19. Омладинска теренска јединица „Др Елизабет Рос“ већ 32 године окупља младе у Црвеном крсту, броји око 50 активних волонтера/ки и оспособљава их за волонтерски рад и вршњачке едукације у разним програмима, доприносећи тако и локалној заједници и њиховом ангажовању у служби хуманости.

20. „Весела болница“ има за циљ да се деци олакша боравак у болници уз подршку едукованих младих волонтера Црвеног крста. Поподневни рад са децом обухвата игре (оригами, друштвене игре), бојење, учење кроз игру и друге анимације деце. Годишње се реализује око 50 посета деци на клиникама.

21. „Промоција хуманих вредности“ је програм који једном недељно реализују едуковани предавачи у одељењима 4. раз. ОШ, са циљем смањења насиља, а теме су: толеранција, недискриминација, родна равноправност, ненасилно решавање конфликта, дечија права и превенција интернет насиља. Годишње се у овом програму реализује око 120 радионица за око 1000 ученика/ца.

22. Континуирани здравствено – превентивни рад са децом из осетљивих група и младе са потешкоћама у развоју у оквиру програма „Заједнички програм за инклузију“.

Највећи број наведених активности Црвени крст Крагујевац реализује уз финансијску подршку локалне самоуправе.

14. МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА ПАЦИЈЕНАТА

У складу са Законом о правима пацијената ("Сл. гласник РС" број 45/2013) на нивоу локалне самоуправе у Крагујевцу постоје два механизма за заштиту права пацијената и то : саветник за заштиту права пацијената и Савет за здравље града Крагујевца. Осим локалне самоуправе о заштити права пацијената, у смислу заштите права осигураних лица из здравственог осигурања, стара се заштитник права осигураних лица, чији рад обезбеђује Републички фонд за здравствено осигурање.

14.1. САВЕТНИК ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА ПАЦИЈЕНАТА

Саветник за заштиту права пацијената пружа подршку пацијентима/кињама у остваривању права на здравствену заштиту. Саветник за заштиту права пацијената пружа информације и савете о правима пацијената, као и заштиту права пацијената по поднетим приговорима у случају повреде права.

Табела – Преглед рада саветника пацијената, по годинама

Година	Укупан број поднетих приговора	Број основаних приговора	Број приговора решених у року	Број пружених савета
2014.	70	29(41,43%)	49(70%)	370
2015.	109	61(55,96%)	55(50,46%)	426
2016.	126	85(67,46%)	50(39,68%)	646
2017.	72	44(61,11%)	25(34,72%)	661
2018.	71	52(73,24%)	34(47,89%)	690

14.2. САВЕТ ЗА ЗДРАВЉЕ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

Савет за здравље града Крагујевца образован је 2013.године у циљу стварања широке партнерске мреже на нивоу локалне заједнице, као радно тело Градског већа. Савет је пре свега образован ради спровођења надлежности локалне самоуправе у области јавног здравља, заштите права пацијената, као и другим областима у складу са законом, са крајњим циљем унапређања здравља и здравственог система на нивоу града.

У области заштите права пацијената Савет за здравље града Крагујевца разматрао је тромесечне, шестомесечне и годишње извештаје о раду саветника за заштиту права пацијената, приговоре пацијената који су незадовољни извештајем саветника пацијената, давао препоруке здравственим установама сагласно налазима и мишљењу саветника за заштиту права пацијената, као и самоиницијативно. Током 2013.године Савет је у вези са заштитом права пацијената одржао шест седница, током 2014.године пет седница, током 2015.године четири, 2016.године одржао пет седница, током 2017.године одржао шест седница, док је током 2018.године одржао пет седница.

14. 3. ЗАШТИТНИК ПРАВА ОСИГУРАНИХ ЛИЦА

Рад саветника заштитника осигураних лица, организован је у просторијама давалаца здравствених услуга и реализује се кроз: информативни рад са осигураним лицима, стручну и техничку помоћ осигураним лицима у вези са остваривањем права из обавезног здравственог осигурања, поступање по поднетој пријави о повреди права из здравственог осигурања, обавештавање надлежне организационе јединице Републичког фонда за здравствено осигурање о неправилностима у вези са извршавањем уговорних обавеза давалаца здравствених услуга по поднетој пријави о повреди права из здравственог осигурања.

Током 2016.године поднето је 297 пријава о повреди из здравственог осигурања заштитницима осигураних лица, при чему је у само седам здравствених установа поднето више од десет пријава. Од укупно 149 здравствених установа, у којима је обезбеђена заштита права осигураних лица, пријаве о повреди права из здравственог осигурања су евидентирани у 43 здравствене установе. Од наведеног броја пријава, основаност је утврђена у 181 случају, док је за 93 утврђено да није дошло до повреде права. Најчешћа повреда права односила се на немогућност заказивања специјалистичко-консултативних, односно дијагностичких прегледа.

Са друге стране током 2016.године ради добијања информација у вези са правима из здравственог осигурања заштитницима осигураних лица, као и стручне и техничке помоћи у остваривању права из здравственог осигурања, заштитницима осигураних лица се обратило 18850 осигураника/ца.

Табела Преглед рада заштитника осигураних лица, по годинама

Година	Број поднетих пријава	Број пружених информација	Број лица којима је пружена помоћ у остваривању права
2014.	415	3133	8352
2015.	239	13173	8893
2016.	297	9227	9623

Анализом резултата рада механизма за заштиту права пацијената, може се закључити да ови механизми имају веома значајну улогу у систему здравствене заштите. Њихов рад усмерен је првенствено на пружање стручне и техничке помоћи осигураним лицима, како би се права у области здравствене заштите и здравственог осигурања остварила на брз и ефикасан начин. Ови механизми имају значајну превентивну улогу, која се остварује информисањем пацијената/осигураних лица о правима у области здравствене заштите и здравственог осигурања, начину њиховог остваривања, као и успостављањем сарадње са представницима/ама здравствених установа у циљу решавања проблема поступком посредовања.

15. СТАВОВИ И ЈАВНОЗДРАВСТВЕНЕ ПОТРЕБЕ КРАГУЈЕВЧАНА/КИ (БРЗА ПРОЦЕНА – РАП)

У овом делу Плана јавног здравља града Крагујевца биће приказана анализа потреба – метода брзе процене потреба у заједници (у даљем тексту: РАП). Брза процена (РАП) представља први корак у планирању јавноздравствених интервенција у некој заједници. Светска здравствена организација и Европска мрежа здравих градова саветују да се слика здравља допуни консултовањем становника/ца о томе шта они увиђају као проблем и која су могућа решења. То је могуће утврдити различитим истраживањима, а брза процена је једна од примењиваних метода, бржа, једноставнија и јефтинија од других. Служи за прикупљање информација о здравственим потребама заједнице са фокусом на концепту квалитета живота. Служи за израду здравственог профила заједнице у кратком временском периоду, без великог ангажовања времена стручњака и трошења финансијских средстава. Практично је оријентисана, тако да сазнања до којих се долази имају више практичну, него научну вредност, укључују се представници/е заједнице у утврђивање проблема и проналажење могућих решења, а нагласак је на укључивању стручњака из свих сектора, који су релевантни за здравље заједнице.

Брза процена је квалитативно истраживање, усмерено на разумевање одређене теме или проблема из перспективе локалне популације коју укључује. Ова метода испитивања ставова представника/ца локалне заједнице траје око два месеца. Брза процена се спроводи тако да резултати одражавају

специфичности услова локалне заједнице. Ово истраживање је посебно ефикасно у прикупљању културолошки одређених података о вредностима, мишљењима, понашању и социјалном контексту одређене популације. Подаци нису нумерички, већ текстуални, а акценат није на томе колико је људи обухваћено неким проблемом, већ на томе шта су проблеми.

Најпре је на нивоу Градске управе за здравствену и социјалну заштиту Одељења за здравствену заштиту креиран упитник са шест питања отвореног типа, чији је циљ да испита мишљење и ставове Крагујевчана/ки о различитим аспектима квалитета живота у Крагујевцу. Одабраним панелистима/кињама је упућена молба да у форми есеја одговоре на питања садржана у упитнику и то:

- Какав је, за Вас, град Крагујевац?
- Како живе Крагујевчани/ке?
- Шта умањује квалитет живота у Крагујевцу?
- Шта доприноси квалитету живота у Крагујевцу?
- Какав Крагујевац желите да видите за десет година?
- Шта треба предузети да би се остварила та визија?

У истраживање су били укључени панелисти/киње, односно одабрани представници/е локалне самоуправе: градоначелник, чланови/це Градског већа, одборници/е, начелници/е и запослени/е у организационим јединицама града, представници/е установа здравствене и социјалне заштите, образовања, културе, урбанизма, комуналних делатности, заштите животне средине, канцеларије за младе, медија, привредници/е.... У брзу процену су укључени/е грађани/ке појединачно и преко организација цивилног друштва, спортских и других клубова и удружења, представници/е полиције, правосуђа, службе за запошљавање...

Укупно 120 упитника је послато на електронске адресе, а враћена су попуњена 62 упитника.

Прикупљени упитници обрађени су методом тематске анализе текста, која подразумева издвајање кључних речи/значајних текстуалних индикатора и њихово организовање у тематске целине. Одговори на свако од шест питања посматрани су као једна целина, тако да као крајњи резултат анализе имамо најчешће теме и подтеме које одсликавају одговоре на свако од шест питања из упитника. Број који се налази у загради поред сваке теме означава фреквенцију појављивања дате теме у упитницима. Посебно су издвојени цитати одговора испитаника/ца, како би допринели већем разумевању теме.

Напомена

Цитати есеја приказани у тексту који следи не одражавају ставове уредништва, већ изражавају искључиво став учесника/ца истраживања.

Анализа есеја на питање: Какав је за Вас град Крагујевац?

Основне теме:

- 1. Центар Шумадије и Поморавља (23)**
- 2. Град могућности (18)**
- 3. Град са богатом историјом (13)**
- 4. Једно од најбољих места за живот и рад (12)**
- 5. Град контраста и великих промена (11)**
- 6. Неплански грађен град (9)**
- 7. Град средине (6)**

Теме, подтеме и илустрације из есеја

1. Центар Шумадије и Поморавља (23)

- четврти макрорегионални центар у Републици Србији

- административни, културни, економски центар

- образовни и културни центар

- здравствени центар

"Град са лепим географским положајем, великим потенцијалима, школованим људима, високообразовним и културним институцијама, привредом у замаху..."

" Крагујевац је главни образовни и здравствени центар Шумадије.У граду функционише више здравствених установа које су стуб здравствене заштите у Србији.За град је од великог значаја и постојање Медицинског факултета."

" Модеран град са пуно могућности, са дивним географским положајем, са свим условима за леп породичан живот, за спорт, рекреацију, дружење, град са пуно квалитетних образовних институција, зеленила. Довољно велики да пружи много, а опет довољно мали да све буде релативно лако доступно."

"Крагујевац је универзитетски и четврти микрорегионални центар у Републици Србији.. Град са веома развијеном мрежом установа примарне здравствене заштите, као и установом терцијарног нивоа здравствене заштите. Све то доприноси да становници града Крагујевца имају најбољу могућу здравствену заштиту."

2. Град могућности (18)

"Крагујевац је град који има потенцијал да буде центар региона у погледу културе, образовања, привреде... Потенцијално добро место за живот које има перспективу и ресурсе које би требало искористити."

"Бољи од већине градова у Србији, али још увек недовољно развијен и уређен. Град који има потенцијале да буде много боље место за живот."

"Диван град, са пуно потенцијала за квалитетан живот."

"Крагујевац је средина великих могућности за живот, запошљавање и напредовање"

"Град културног и економског потенцијала у коме се стварају бољи услови за живот и рад"

" Крагујевац је град у коме би се могло дивно живети када би економска ситуација била повољнија. потенцијали су велики, али неискоришћени пошто се увек као препрека добрим намерама и плановима испречи недостатак новца."

"Град културног и економског потенцијала у коме се стварају бољи услови за живот и рад."

3. Град са богатом историјом (13)

- прва српска престоница

- основане бројне институције прве у Србији

" Стара српска престоница, мешавина традиционалног староградског духа и савремене градње у новијој историји са бројним историјским знаменитостима..."

" Крагујевац, први град престоница, град са посебном историјом и душом..."

" У Крагујевцу је боравио први школовани доктор, основана прва апотека, први суд, донет први Устав модерне Србије, основана прва гимназија, први музеј..."

4. Једно од најбољих места за живот и рад (12)

- "Најлепши" град

- град који се "носи у срцу"

"Мој родни град и моје омиљено место на планети коме се увек враћам са носталгијом и локал патриотизмом. Град од кога и за кога живим."

"Одлично место за живот, због близине јавних објеката, добро организованог јавног превоза и свих других услуга које чине живот калитетним(социјалних, здравствених, образовних, културних...)"

"Нисам ту. Отишао сам из њега пре пар дана, а он ми већ недостаје. Шта ли је то што ме толико веже за њега? Срећом, већ сам на путу. Стижем. Шетам познатим улицама и већ ми је топлије око срца. Дрвеће ми заклања сунце и чини пријатан хлад. Стао сам на тренутак да одморим у хладу једног. Око мене шарени излози великог тржног центра. Људи ужурбани и радосни улазе и излазе. Настављам даље. Долазим до великог парка. Волим да седим у ресторанској башти. Деца весело трчкарају док их родитељи брижно гледају. Једна девојчица је пришла фонтани и весело прскала околу. Њен брат је видео, па је и он пришао. Прскали су се и смејали – баш као ја кад сам био мали. То је то. Све што волим је овде, волим сваку стопу овог мог града."

"Са скривеним и недовољно искоришћеним лепотама и предностима које ни сами суграђани довољно не познају (језеро Бубањ, музеј код пијаце, водопад Бук у Ждраљици, музејски комплекс Тополивнице иза старе Управне зграде, стара црква и стара Скупштина на десној страни Лепенице...)."

"Леп град у коме могу да нађу себе све генерације Крагујевчана. Универзитет са својим факултетима омоћава школовање младим људима без одласка из свог града. Добро развијена структура здравствених установа са КЦ на челу, поставља наш град као седиште за решавање здравствених потреба становништва западне Србије. Путна инфраструктура се сваке године побољшава тако да за само сат времена смо у главном граду. И отворени велики тржни центри су Крагујевац свртали у ведеће центре за куповину. Досањали смо и сан да у нашем граду гледамо ватерполо утакмице. И на крају Крагујевац је један од најбезбеднијих градова у Србији."

5. Град контраста и великих промена (11)

- нефункционалност и неефикасност институција

- спој модерног и традиционалног

- утицај борбе за опстанак на настанак колективне летаргије

- губитак идентитета града

"Специфичан је по убрзаном економском развоју, а у исто време град који негује традицију и културу."
"Успаван, мало је културних дешавања, ниска свест грађана."
"Град са два лица. Једним грађанским, префињеним, образованим, културним и једним сасвим супротним, које по некад преовладава. Богат духом, сиромашан новцем, а дух све више посустаје..."
"Садржаји који одликују урбану средину нису се адекватно и квалитетно развили. Култура је на врло ниском нивоу у односу на величину града и спознају о Крагујевцу као првом престоницом савремене Србије и перјаницом у тој сфери....."
"У самом срцу прелепе Шумадије, смештен је град Крагујевац. Град са великим потенцијалом, међутим недовољно искоришћеним. Прошлост града, разлози његовог оснивања, његовог развоја, понекад сјаја, доминанте његових просторних и функционалних структура, представљају чиниоце који условљавају актуелно стање свакодневице и њене перспективе. Врло често се град Крагујевац помиње у контексту „први у Србији“, први Универзитет, прво Позориште, први суд и тд., међутим, након толико времена потрбено је да одредница „први“ има своје савремено утемељење. Тренутно, гледајући композицију града, све постоји, универзитет, музеји, позоришта, клиника, суд...али, када бисмо граду одузели титулу „први“, бојим се да прави идентитет и капацитет Крагујевца не би постојао. Град који је деведесетих година преживео „долину глади“ јесте прилично опорављен, али ако бисмо представљали слику Крагујевца, не можемо, а да је не посматрамо у ширем контексту, контексту државе и региона. Вишедеценијска борба за опстанак утицала је на градски колективитет који нема сачувану градску матрицу и на огромни одлив правог крагујевачког становништва. Сви периоди транзиције утицали су на становнике града, стварањем колективне летаргије и немарности. Непостојање градског трга, доводи до раштрканости сцена у граду. Јединствено место које би имало за циљ размену информација, представљање културних програма, све у свему тај јединствени јавни простор обављао би комуникацијску функцију. За најмлађе би постојање оваквог језгра и њихова искуствена спознаја о градском простору, трајно утицала на формирање личности и правила понашања. Како је напоменуто, егзистенцијални проблеми нису превазиђени, али то нас не спречава да верујемо у еволутивни развој и наступајуће квалитативне промене, што наравно захтева и образовно-педагошки оквир у коме делујемо. Кампање које би се бавиле промоцијом неопходности очувања животне средине, исправног вођења првенствено личне хигијене, односа према здрављу тј. свим превенцијама које су данас доступне, неопходне су да бисмо избегли оно што данас можемо да видимо у болицама, наплатним редовима, градским саобраћајницама. Наиме, није довољно да постоји стратегија развоја урбане средине града, већ се средина мора лечити изнутра. Колективна свест грађана се мора пробудити, да бисмо све оно што имамо у капацитетима града, изнели на највиши могући ниво."
"Крагујевац је, по свим карактеристикама и садржајима који град одређују, средина великих могућности за живот, запошљавање и напредовање. Ипак, Крагујевац се никако не може издвојити из осталих урбаних средина у Србији, које су само формално добра места за живот..."

6. Неплански грађен град (9)

- непланска урбанизација

- неприлагођеност јавних површина и јавних објеката од општег интереса потребама становника

"Град је насељен стихијски, са углавном неквалификованом радном снагом. Нагло насељавање није праћено планском урбанизацијом стамбених објеката, асфалтирањем и изградњом широких улица."

"Град Крагујевац је неплански грађен, са уским улицама, неадекватним за број аутомобила који се свакодневно креће њима. Највећи недостатак града је мањак места за паркирање, као и повећана градња у центру града. Граду недостају зелене површине, урађени тротоари."

7. Град средине (6)

- средње развијен град

- Крагујевац је "златна средина"

"Град Крагујевац за мене представља средње развијени град, који пружа могућност за солидан квалитет живота, али не и град који даје максималне могућности за професионални развој и други напредак."

"Град који има све што је потребно за квалитетан живот, школе, факултете, позоришта, музеје, спортске објекте, а ипак није превелик и пренасељен. Град златне средине између малог и превеликог града."

"Величина града по броју становника је оптимална за нормалан и здрав живот грађана. Становници не троше превише времена за превоз као у већим градовима док, са друге стране, има простора за развој различитих садржаја у односу на неке мање градове и заједнице."

"Крагујевац је, по свим карактеристикама и садржајима који град одређују, средина великих могућности за живот, запошљавање и напредовање."

Анализа есеја на питање: Како живе Крагујевчани?

Основне теме:

1. Осећају се последице економске кризе (34)
2. Присутни контрасти (14)
3. Присутна инертност, осећај непотребности (9)
4. Осећај сентималне везаности за "свој" град

Теме, подтеме и илустрације из есеја

1. Осећају се последице економске кризе (34)

- троугао: породица, посао, доколица

- несигурност и неизвесност

- отежано духовно унапређење и одрживост колективитета у граду

"Свакодневни живот просечног Крагујевчанина, као и сваког другог грађанина, је заправо сплет поступака у оквиру професионалног живота, породице и доколице. Сивило погоршања услова живота и претежно ретроградно понашање и мишљење грађанства, последњих деценија, довеле су до отуђења. Иако, не тако велики град, постао је пребрз за живот његових становника. Константно журење за послом, финансијском стабилношћу, стресна стања која са собом доносе и нус појаве, одразила су се на вољу за активним учешћем у културном животу града. Ако узмемо у обзир да је Крагујевац отворен град, самим тим што постојањем Универзитета доводи око 20.000 студената из окружења и шире, требало би да је перспектива града светлија."

"У стереотипном размишљању становника на ширем простору региона у знаку да постоје «једнаке животне шансе за све», грађани су у константном ишчекивању. Без идеје да сопственим ангажовањем нешто промене. У постојећој некавалитетној свакодневници већине становника, тек треба створити услове за оно што се зове квалитет свакодневног живота, а који подразумева бројне и различите људске потребе."

"Врло скромно живе и са ненормално мало пара успевају да се изборе у животу бар за храну, телефон, интернет, ТВ (то им је прозор у цивилизацију), али са пуно разумевања за проблеме и у сталном ишчекивању бољег."

2. Присутни контрасти (14)

- разлика у односу на север земље

- богати – сиромашни

- пуно културних дешавања – мало финансијских могућности

"Неуједначено, постоји слој који живи високим стандардом живота и слој који живи на граници сиромаштва и испод границе сиромаштва."

"Животни стандард Крагујевчана лошији у односу на северну регију земље."

"Тешко је објективно оценити појединачни квалитет живота људи у једној заједници. Мислим да генерално Крагујевчани живе као и већина грађана у средње развијеним градовима Србије, изузимајући Београд и Нови Сад. Мислим да је значајан број наших суграђана у материјално тешкој ситуацији, а да припадници такозваног "средњег слоја" успевају тек делимично да одрже своје потребе на нивоу задовољен."

3. Присутна инертност, осећај непотребности (11)

- одсуство идеја

- утеха у породици

"Устајем. Кувам јутарњу кафу и излазим на терасу. Уз дим цигарете и горки укус кафе посматрам мој град. Људи ужурбано иду на посао. Деца, већином плачљива и поспана улазе у кола да стигну у обданиште. Родитељи, забринуте, али и брижни, објашњавају им како их тамо чека друштво, добри васпитачи, и како ће они врло брзо стићи по њих. Гледам их и сећам се. Како је то добро време било када сам ишао на посао, и кад се вратим, одлазио са децом у шетње по парку. Многи моји пријатељи су исто као и ја остали без посла. Кад се видимо, сетимо се лепих и веселих дана, славимо и данас, али сенка туге је увек присутна – осећај да нисмо потребни. Лоше размишљање ми прекида мој унук који ме зове да играмо фудбал."

Срце ми заигра и добијем снагу коју сам на тренутак изгубио. Шта ја хоћу? Имам све. Моју децу, унуке и самим тим разлог да се будим насмејан. Ништа више нам није потребно."

4. Осећај сентималне везаности за "свој" град (10)

- остати упркос свему
- стално ишчекивање "бољега"

"Прави Крагујевчани су они који воле свој град и који им припада и они њему такође и упркос свему живе у њему, то је веза нераскидива."

"Крагујевац је мој родни град у коме сам одрастала, школовала се, запослила. Са довољно искуства могу да кажем да смо прошли различите фазе. Не желим да се сетим тешких. Волим свој град који је спој савременог и традиционалног. Крагујевац је град који има душу. У њему се одржавају концерти познатих група, позоришне представе за одрасле и децу, књижевне вечери и разне спортске игре. Постојање паркова омогућава квалитетну рекреацију... Не заборавимо знаменитости и историјске споменике, не заборавимо да је идуће године 200 година од када је Крагујевац проглашен престоницом обновљене Србије..."

Анализа есеја на питање: Шта умањује квалитет живота у Крагујевцу?

Основне теме:

1. Проблеми везани за лошу економску ситуацију (41)
2. Неразвијена свест о грађанским вредностима (23)
3. Проблеми везани за инфраструктуру (20)
4. Проблеми везани за животну средину (17)
5. Проблеми везани за здравствену заштиту (15)

Теме, подтеме и илустрације из есеја

1. Проблеми везани за лошу економску ситуацију (41)

- низак животни стандард
- недостатак инвестиција

"Потреба за већим инвестицијама, недовољно малих и средњих предузећа који би допринели развоју економске ситуације у Граду, неповољан положај у односу на коридор 10, преоптерећеност Града неурбанизованом периферијом."

"Срце ме заболи када чујем приче младих људи који су без посла. Завршили су школе које су обећавале радна места, али када се студирање привело крају, о послу више нико није причао. Са пуном фасцилом препорука, диплома и признања, исти ти људи пуни вере пријавили су се на биро. Године су пролазиле, али позива није било. Нашли су привремене послове који нису у вези са њиховом струком и тако су пролазили дани, месеци и године. Сада радимо на томе да оваквих случајева буде све мање. Радимо на томе да нашој омладини ставимо осмех на лице и обезбедимо сигуран живот. Надам се да ћемо то и успети."

"Незапосленост, као и мала примања проузрокују лош социјални статус становника. Такође, различити културни утицаји услед прилива становништва са различитих географских подручја, довели су до тога да некадашња престоница изгуби свој изворни дух и свој идентитет."

2. Неразвијена свест о грађанским вредностима (23)

- потреба за већом бригом о старијим/деци/младим/ОСИ
- утицај економске нестабилности и нивоа свести становништва на доступност садржаја - култура/образовање/спорт...
- неодређеност у преузимању одговорности

"Турбулентна прошлост, која је изазвала економску нестабилност и поремећај система вредности, се у највећој мери одразила на лош квалитет живота. Неодређеност у преузимању одговорности сваког појединца/житеља града утиче на животни простор у коме делујемо...."

"...Можемо да помињемо културну понуду, социјалну и здравствену заштиту свих грађана, па и најосетљивијих група друштва, али док та најосновнија економска није задовољена, не можемо причати ни о побољшању осталих аспеката градског живота. Једино сегмент бриге о чистоћи града и очувању зелених површина, не можемо повезати са економском ситуацијом града. О чистоћи града не могу водити рачуна само градске институције, тј. надлежна предузећа, сваки појединац треба да има свест о важности чисте и здраве околине, што у случају већине градова у Србији, па и у Крагујевцу, није случај."

"Као особи са инвалидитетом квалитет живота ми додатно умањује недостатак социјалних услуга на нивоу заједнице и адекватних сервиса подршке, као и недовољна приступачност објеката и услуга јавне намене (јавни превоз, банке, поште, здравствене услуге, образовни и културни објекти, угоститељски објекти...)."

"Недостатак солидарности од стране оних који треба да им помогну..."

"Статусна криза. Сви желе лидерску позицију, а она се осваја мукотрпним радом, а не усвојеним ленчарењем, оговарањем и мржњом према бољима."

"...Општа летаргија грађана, недостатак грађанског активизма усмерена на унапређење града и свих његових капацитета одаје утисак учмале атмосфере и ниског нивоа свести о грађанским вредностима."

"Квалитет живота у Крагујевцу умањује тенденција за вредностима које нису достојне моралних, честитих људи..."

3. Проблеми везани за инфраструктуру (20)

- комунална инфраструктура – канализациони систем/отпад/нечистоћа/грејање/превоз

- непланска градња

- мало паркинг места/зелених површина/игралишта за децу/недовољан број аутобуса/бициклических стаза

- неравномеран развој различитих делова града - периферија

- гужве у саобраћају

"Квалитет живота у граду умањује превелики број аутомобила, уске улице, гужва, немогућност да се пронађу паркинг места, велики број градилишта у самом центру града. Лоше осмишљени и урађени тротоари, непостојање бициклических стаза..."

"Велика гужва у саобраћају, пуно аутомобила, недовољна заинтересованост и отвореност људи за новине и прихватање промена, недовољна примања, недовољно развијен приватни сектор као и у целој земљи, недовољно здраво и недовољно чисто окружење, недовољна развијена еколошка свест људи, недовољно поштовање и познавање сопствене традиције, неодговарајући систем вредности. Превелика концентрација људи, посебно у неким насељима, непланско пројектовање, недовољна доступност институција за особе са инвалидитетом, запостављање неких делова града, проблем канализационе мреже у неким деловима града, низак ниво свести људи о значају бриге о свом здрављу, лоши међуљудски односи."

"Потребно је још више се трудити да се доведу страни инвеститори у Крагујевац, да се отварају нова радна места, да се млади људи преселе из кафића у фабрике."

"Стихијска градња у ужем градском језгру, непланска стамбена надоградња без довољног броја паркинг места са узаним једносмерним улицама, велика загађеност ваздуха нарочито у зимском периоду због начина грејања старе топлане, недовољан број шеталишта и игралишта за децу."

4. Проблеми везани за животну средину (17)

- присуство загађења - ваздух/вода/бука/одлагање отпада/нечистоћа

- низак ниво свести грађана/ки о значају бриге о животној средини

"Потребна су већа улагања, јер у граду постоје нерешена питања рада предузећа Енергетика (загађење ваздуха нарочито у Пивари), као и питање трајног одлагања отпада (депонија у Јовановцу која је на 3 км од центра Града)."

"Крагујевац има велики потенцијал, али треба га непрестано надограђивати. Загађен ваздух, издувни гасови, велика концентрација смога, висок степен буке, свакако не доприносе квалитету живота. Ако су основни услови за здрав живот угрожени, онда ће и квалитет живота бити лош."

"Ту је и градска депонија која је неприхватљиво близу насеља и делује застрашујуће... Енергенти који се у највећој мери користе загађују нам ваздух."

5. Проблеми везани за здравствену заштиту (15)

- низак ниво свести грађана/ки о значају бриге о свом здрављу

- неорганизованост и неспремност здравственог система да одговори на растуће потребе становника

- угрожено ментално здравље/лоши међуљудски односи

"Бука у ужем центру, недовољно широке саобраћајнице, камионски транспорт кроз делове града у којима се налазе школе, недовољно паркинг места, односно непостојање уређеног затвореног паркиралишта. Све горе наведено, итекако, утиче на квалитет живота. Недовољно одговорности појединца који би требало да воде бригу о свом здрављу, јер многи фактори ризика се могу избећи како би се сачувало здравље. Доследна примена законских прописа из области здравства, омогућавају да грађани на другачији начин гледају на факторе ризика."

"Загађеност ваздуха, лоша комунална хигијена, недовољно доступна (КЦ ван ИЗИС-а) и квалитетна (нељубазност) здравствена заштита, недовољно познавање права пацијената."

"Када говоримо о здравственој заштити, крути ставови запослених, нарочито медицинских сестара на шалтеру, са којима корисници остваре прве контакте, неспремност да се дају информације, једнако поступање према неједнакима и неспремност да то сагледају. Боља организованост у оквиру постојећих капацитета, која је такође веома неуједначена по областима рада (негде је боља, негде лошија)."

Анализа есеја на питање: Шта доприноси квалитету живота у Крагујевцу?

Основне теме:

1. Квалитетни људи (21)
2. Разграната мрежа институција (20)
3. Доступност разних садржаја (19)
4. Развијена инфраструктура (13)
5. Географски положај (11)
6. Убрзан привредни развој (9)
7. Величина града (9)

Теме, подтеме и илустрације из есеја

1. Квалитетни људи (21)

- образован кадар

- свеprisутан ентузијазам и вера у напредак

"Квалитету живота у Крагујевцу доприноси његова величина, као седишта Централне Србије. Крагујевац је универзитетски град што је велика предност у односу на друге градове. То је потенцијална шанса у младим,перспективним кадровима. Такође, град има потенцијале у капацитетима у погледу грађевинских објеката, машина и опреме фабрика које су некада биле носилац успешног развоја града. Крагујевац је географско, социолошко, универзитетско, задравствено, демографско , трговачко седиште,које те ствоје предности само улагањима може да претвори у праве шансе за убрзани развој."

"Поред тога, доприносе и стручни људи и ентузијастички који се несебично труде да допринесу својим знањем и ангажованошћу квалитету живота свих грађана."

2. Разграната мрежа институција (20)

- установе културе и образовања

- спортско-рекреативне институције

- установе здравствене и социјалне заштите

"Квалитетном животу грађана доприноси добра здравствена доступност, првенствено на примарном нивоу и континуирана брига за здравље суграђана. Једино здрав човек је способан да управља и организује живот на најбољи начин, да буде задовољан сопственим резултатом. Квалитетан културно-едукативни живот у Крагујевцу доприноси емотивном и духовном задовољству, што је основ здравља."

"... постојање служби релевантних за квалитет јавног здравља, како за испитивање, тако и одржавање и унапређење. Активно учешће различитих установа у програмима и пројектима унапређења услуга и статуса грађана."

"... То што је град универзитетски и здравствени регионални центар, има велики број спортских објеката доступних грађанима..."

3. Доступност разних садржаја (19)

- културно-уметничка дешавања

- спортско-рекреативни садржаји

- различити видови неформалног образовања

"Град који има Универзитет, Клинички центар, Установе културе, мрежу институција различитих делатности, а не подразумева коришћење превоза у самом оквиру града, је град који је у предности у односу на метрополе. Док су у појединим градовима главне ставке буџета превоз, за Крагујевац то није случај. Осим до градских институција, врло лако се може доћи и до простора који пружа могућност за рекреацију. Уређени простор Шумарица, даје могућност особама свих узраста за бригу о здрављу путем рекреације. Напредовање у сређивању Великог парка, као простора који пружа забаву и рекреацију за децу, такође је веома значајан, при том се налази у центру града. Биоскопске

сале у Тржном центру Плаза, програми културе којих у дневном пресеку има пуно, такође су одлике града величине Крагујевца. При том, треба напоменути, да су цене карата углавном далеко приступачније, него што су у другим градовима у Србији, а већина их је и бесплатна. Одређене манифестације на годишњем нивоу, које су временом постале традиционално неговане, грађани радо прате. Широк спектар високог образовања у Универзитетском граду, је такође предност. Могућност набавке скоро свих производа, је иста као и у главном граду. Сва насеља имају пијаце које су добро снабдеване производима. И, без обзира на економску ситуацију, Крагујевчани увек остају добри домаћини, тако да се гости увек радо враћају, било да је у питању службена, или приватна посета.

"Изнад свега рад, запосленост, затим много културних дешавања, бројних трибина са разним темама, бројне образовне институције и пре свега људи ентузијастички."

"Присуство образовних установа свих нивоа образовања, дуга индустријска традиција, значајне културне установе, бројне јавне манифестације, а посебно имиџ отвореног и миротворног града."

4. Развијена инфраструктура (13)

- комунална инфраструктура

- саобраћајна инфраструктура

- зелена инфраструктура

"Из дана у дан се примећују помаци у стварању бољег живота у нашем граду, почев од чистоће града па до уређења паркова, шеталишта."

"Већи степен економске сигурности грађана (образовање, запошљавање, више зараде и пензије...), једнаке могућности свих чланова заједнице да се равноправно укључе у друштвени живот заједнице, боља информисаност, уклањање свих облика физичких и комуникационих баријера ради несметаног кретања и функционисања особа са инвалидитетом, развијене и успостављене различите врсте социјалних услуга и сервиса подршке за особе са инвалидитетом."

"Квалитетне саобраћајнице и сигнализација у централној зони, довољно паркинг места, велики избор ресторана и хотела, језеро у Шумарицама са својим садржајима и околином, Шумарички парк."

"Пуно образованих и искрених људи који воле свој град, пуно културних догађаја, добро развијена инфраструктура за бављење спортом и рекреативним активностима, осредња величина града даје услове за мирнији живот, квалитетне образовне институције."

"Паркови и шуме. Здрава пијаћа вода."

5. Географски положај (11)

- средиште Централне Србије

- језера

- Шумарице

- Рудник

"Добра позиција Града, величина Града, природно окружење (Рудник, Гледићке планине)."

"Постојање два језера у близини града, чији капацитети нису у потпуности искоришћени, постојање Великог парка и Шумаричког спомен комплекса. Постојање затвореног и отвореног базена, са квалитетним садржајима у смислу Креативног парка за децу, бројни културно уметнички садржаји, постојање Универзитета, изградња Центра за матичне ћелије и Центра за ВТО КЦ Кг, сарадња са бројним градовима побратимима, економски развој који се очекује припремањем индустријских зона и планским стварањем услова за будуће инвеститоре."

6. Убрзан привредни развој (9)

- индустријализација

- инвестиције

"Универзитет, прилив високообразовног кадра, културно-историјске знаменитости, индустријализација, релативно развијена инфраструктура."

"Јачање привреде које аналогно томе повлачи за собом отварање нових радних места, побољшање куповне моћи суграђана и самог квалитета живота."

7. Величина града (9)

- град "златне" средине

- брза и лака доступност садржаја

"... Пре свега им се као и мени допада што за све што је појединцу потребно није неопходно ићи у неко друго место (образовање, лечење, културни живот), а још увек не постоји отуђеност као у велегаду."

"Територијална конфигурација (близина) свих потребних државних, образовних, здравствених, спортских и културних установа омогућава брже и ефикасније решавање неопходних обавеза."

"Све је на дохвату руке, релативно безбедан град за одгајање деце, универзитетски центар."

Анализа есеја на питање: Какав Крагујевац желите да видите за 10 година?

Основне теме:

1. Економски развијенији град (31)
2. Унапређено стање животне средине (25)
3. Унапређен културни живот града (17)
4. Унапређена инфраструктура (17)
5. Крагујевац – град насмејаних људи у коме млади остају (17)
6. Унапређена здравствена заштита (15)
7. Унапређена урбанистичка решења (15)

Теме, подтеме и илустрације из есеја

1. Економски развијенији град (31)

- развијенија индустрија и приватни сектор
- виши животни стандард
- већа запосленост

"Желим да видим развијену индустрију са већим бројем нових радних места и бољим животним стандардом грађана. Желим развијену секундарну здравствену заштиту, која би решила проблем гужве и смањила листе чекања на неке здравствене услуге."

"Крагујевац као модеран, европски град. То подразумева улагања инвеститора и стварање индустријских зона, са пре свега крупним капиталом али и улагања у предузетнике. На тај начин се ствара база за свеукупни развој, а и коришћење предности у погледу наслеђених индустријских капацитета (грађ,објекти,опрема, стручна радна снага). Престао би одлив најумнијих људи, као и обезбеђена егзистенција осталих квалификационих структура. Крагујевац са планским развојем инфраструктуре.Град са сензитивном културом, са здравственом заштитом по мери грађана, са државном администрацијом едукованом и спремном ка брзом,квалитетном задовољењу потреба странака, без запошљавања по критеријумима недостојним професионализма. Пољопривредна производња са органском храном, са прерађивачком индустријом која користи што климатске прилике нуде (воће, сточарски производи, поврће). Град чистих улица, без касних ноћних излазака, без препродаваца наркотика, град са упосленим младим нараштајима, којима треба подршка."

" Да буде развијенији, пре свега економски јачи, али и да задржи лепоту, јединственост и дух који има..."

2. Унапређено стање животне средине (25)

- еколошка свест грађана/ки на вишем нивоу
- без нечистоће на улицама
- квалитетнија вода, ваздух, земљиште
- развијен систем селекције отпада и рециклаже
- без депоније у Јовановцу

"Град у коме је повећана запосленост и самим тим динамичнији развој. Велики број малих и средњих предузећа, већи број инвестиција, јача привреда. Искоришћене могућности туризма, културе (нпр. концертна сала), боље организован јавни превоз. Модерна депонија. Квалитетна пијаћа вода, незагађен ваздух, чист град. Универзитетски центар са свим садржајима који су потребни студентима. Развијена сеоска подручја."

"Чистији, урбанистички уређенији са више тргова и шеталишта, са суграђанима који га више воле."

" Као чистији град, развијенији у економском и културном смислу. Град који има статус који приличи првој престоници."

3. Унапређен културни живот града (17)

- више културних садржаја
- више Крагујевчана/ки укључено у културни живот града

" Бољи у сваком смислу те речи, развијенији, лепши, чистији, срећнији, са више културних садржаја..."

" Запослене и веселе житеље града који живе пристојно, који посећују културна дешавања и догађаје. Младе који воде своју децу у шетњу."

"... Као град који је искористио и користи свој потенцијал и приближава се заједници развијених, економски стабилних, културно еманципованих градова западне Европе."

"...Запослене и веселе житеље града који живе пристојно, који посећују културна дешавања и догађаје. Младе који воде своју децу у шетњу."

4. Унапређена инфраструктура (17)

- комунална инфраструктура

- саобраћајна инфраструктура

- зелена инфраструктура

"Град са добро развијеном инфраструктуром и у градским и приградским насељима, са још више културних садржаја, више зеленила, са више насмејаних и задовољних људи на улицама, развијеном еколошком свешћу људи, без депоније у Јовановцу, без гужви у здравственим установама, са модерним јавним превозом, бољим условима за живот особа са инвалидитетом, са више деце, трудница, младих који остају у граду, са политичарима и функционерима који се искрено боре за напредак заједнице, се искрено. Јавне институције које брину о својим грађанима. Боља урбанистичка решења."

"Са решеним проблемима саобраћајница, водоснабдевања и канализације (посебно приградска насеља - Ждраљница, Белошевац, Петровац, Станово...). Чистији град и више зелених површина или бар дрвећа, више пракинг простора, чистим амбулантама, јаким здравственом услугом и ОМЛАДИНОМ КОЈА РАДИ ЛЕГАЛНО. Омладином у браку и пуно мале деце. Више обданишта и рецимо лепшим зонама по граду организованим за бесплатан одмор и разоноду, а посебно Лепенички булевар и корито Лепенице..."

"Чист и урбано срећен град, са доста зеленила и цвећа, уређених фасада и пешачких зона, игралишта за децу, Повећати доступност свих услуга грађанима уз што мање стреса приликом обављања послова везаних за државну администрацију, без корупције."

"Саобраћајно повезан квалитетним саобраћајницама са коридорима 10, 11 и Моравским коридором, са изграђеном јужном обилазницом и измештеном пругом, са изграђеном Индустријском зоном "Сервис 2", "Феникс" и "Собовица", са играћеним НТП и слободном зоном пословања. Са реконструисаним комплексом Војно-техничког завода, изграђеном Градском болницом, уређеним Шумаричким и Језером "Бубањ" (окуженим модерним хотелима и ресторанима и др. забавним садржајима), срећеним Спомен парком "Шумарице" и изграђеним аква парком или забавним парком типа "Дизниленд"... и најважније: са људима на чијем лицу је осмех!"

5. Крагујевац – град насмејаних људи у коме млади остају (17)

- боља перспектива за младе

- више деце и задовољних родитеља који раде

- више осмеха на улицама

"Као град са развијенијом привредом, већом запосленостју, посебно младих, више осмеха на лицима, више деце и трудница, више културе, квалитетних људи, са чистим улицама, чистим ваздухом, више бриге према деци и љубазности према старим и болесним, мање понижења за све, а посебно оне скромне и културне."

"Град у коме млади имају перспективу и због тога ће остати у Граду и улагати своје напоре да побољшају квалитет живота свих становника..."

"Крагујевац град младих, успешних и задовољних људи, без пијачних тезги у центру града од којих људи преживљавају, град у коме ће се ред и закон поштовати, једном речју организовано друштво, бар донекле приближно европским градовима."

"...уређеност централног језгра, побољшање критичних саобраћајница, све више породица са троје деце, побољшан породичан и друштвени живот."

"Град у којем су људи здрави, срећни и насмејани. Град у којем људи раде и имају добре плате. Град са чијим се вредностима његови житељи идентификују и из тог разлога га чувају, не прљају, чисте, уређују... Град у којем живе задовољни људи и насмејана деца."

"...За 10 година видим младе душе које поносно одлазе на своје послове и децу која се безбрижно играју у топлини својих домова са насмејним родитељима. Млади неће одлазити из родне земље и корене ће пуштати поред својих најмилијих."

"... Желео бих да видим град у коме ће се ценити и адекватно вредновати успеси младих људи. "

6. Унапређена здравствена заштита (15)

- већа пажња се поклања превентивним здравственим услугама

- успостављен секундарни ниво здравствене заштите у граду

- боља доступност здравствених услуга за све категорије становништва

"Економски, културни, образовни, здравствени центар у региону, који даје добар основ за материјалну, социјалну, здравствену сигурност суграђана. Град који има развијену превенцију, препознаје потребе грађана и кроз ефикасну здравствену заштиту их решава."

"Регионални центар у правом смислу те речи, културни центар и значајна туристичка дестинација, град у коме је преваленција хроничних незаразних болести снижена бар за десет процената."

7. Унапређена урбанистичка решења (15)

- централни градски трг са главном функцијом размене информација у граду

- више шеталишта и дечјих игралишта

- уједначен развој свих делова града (град-приград и село-град)

- сви садржаји у граду доступни особама са инвалидитетом

"Крагујевац за десет година би требало да буде урбана средина са јасним, оправданим лидерским местом у региону. Индустријски, Унивевзитетски, здравствени и културни центар, у ком је стабилизано материјално стање грађана. Препознатљив по индустрији, али и по више мотивисаним грађанима за покретање сопствених послова, као и малих и средњих предузећа. Град у коме су фасаде умивене, национална историја сачувана, програми установа културе унапређени и у складу са програмима појединаца и НВО-а. Град у коме постоји централно језгро, које би сведочило о свим атрактивностима и резултатима који се у граду постижу. Самим тим и град који би привлачио туристе, али и давао шансу стручњацима из других средина, како би се одлучили да се доселе и дају свој допринос граду. Демографски дефинисан простор постаје срећен, са више зелених површина и искоришћених капацитета. Рецимо Бубањ језеро, Шумарице и шумаричко језеро, Велики парк и друге локације имају јасну визију, а стављају се и у другу функцију у смислу да ће се адекватни програми културе намењене различитим циљним групама, у овим новим-освеженим амбијентима и реализовати. Грађани су мотивисанији, највећим делом због стабилне материјалне ситуације, а самим тим су укљученији градски културни живот. Свест о очувању животне средине, о здравственој превенцији, али и о личној хигијени је на знатно вишем нивоу него што је била. Инклузија ОСИ у друштво је унапређена, и они без баријера активно учествују у свакодневном градском животу. Деца и пензионери имају свој јединствени-креативни простор на отвореном у ком активно делују, размењују информације и проводе своје слободно време. Туризам града није побољшан само због јаче културне понуде у језгру града, већ промовише традиционалну кухињу, домаћинства, као и природне лепоте Шумадије."

"Мој родни град је лепши и чистији. Високе зграде, али не у ужем центру града, на врху сваке од њих су постављене светлеће рекламе које, када падне ноћ, обасјавају читав град. Око зграда је пуно зеленила и цвећа. Свуда околу су игралишта за децу. Уске стазе из парка излазе на главне улице које су широке, праве и прекривене квалитетним асфалтом. Свака улица има по неколико трака по којима се полако крећу аутомобили и аутобуси. За камионе реконструисане су заобилазнице. На тротоарима клупе за пешаке, а поред сваке је улична светиљка. У центру града велик трг украшен стакленим стубовима који светле ноћу. У средини трга је фонтана. Желим да Крагујевац буде град у коме је живот лепши и занимљивији. У њему се сваког дана дешавају нове занимљиве ствари. Он је, и даље град, у коме је спојено модерно са традиционалним, град који има душу."

"Чист, са уређеним фасадама, са уређеним зеленим површинама између зграда, са више запослених, са изграђеним обилазницама..."

"За десет година бих волео да у граду Крагујевцу видим развијену индустрију, велику запосленост, вишњи стандард, модерну аутобуску и железничку станицу, као и квалитетнија дешавања и садржаје за младе."

Анализа есеја на питање:
Шта је потребно учинити како би се остварила та визија?

Основне теме:

1. Привредни амбијент (32)
2. Јачање грађанских вредности (24)
3. Сарадња (14)
4. Брига о стручним кадровима као најважнијем ресурсу заједнице (12)
5. Веће улагање у инфраструктуру (11)
6. Подршка младима (11)
7. Стратешки дефинисани приоритети за развој града (9)

Теме, подтеме и илустрације из есеја

1. Повољан привредни амбијент (32)

- подстицајне мере за привлачење нових инвестиција
- поједностављење административних процедура
- јачање комуналног сектора
- развој села
- јачање приватног сектора

".....Неопходна су већа финансијска улагања у инфраструктуру, привреду, образовање, науку, животну средину, здравствене институције...Неопходно је подстаћи суграђане да више брину о свом непосредном окружењу и себи, да улажу у себе и своје здравље....."

" Добро организовати комуналне службе, са јасним плановима и прецизним циљевима уз добру дисциплину запослених. Не давати великим приватним предузетницима уступке за отварање фирми без њихових обавеза за урбаним изгледом фирми и уз њихову обавезу за удружени рад са Градом на социјалном статусу запослених (обданишта, превоз, превентивно лецење, исхрана). Урадити социјални програм запослених у градским структурама и просвети. Запослити младе."

".....Средити економски и природни амбијент, развијати се у складу са начелним одрживог развоја, плански приступати развоју заједнице у координацији свих релевантних интересних група."

" Најважније је улагати, обезбедити средства за индустријске зоне, урбанизацију, запошљавање најбољих студената (лекара, технолога, инжењера, агронома, правника, економиста), сачувати базе знања од миграције у друге средине, јер без тога нема успеха. Сва улагања ће се вишеструко вратити и створити основу за улагања у надградњу. Изградити производне капацитете за прераду пољопривредних производа, створити кооперативне односе са пољопривредним произвођачима, оснажити село да би и град живео боље."

"Развијати нове програме подстицаја развоја привреде (пољопривреда, индустрија, саобраћај, туризам). Развијати нове услуге и програме социјалне и здравствене заштите (посебно превентивне). Развој образовних установа. Подизање свести грађана о потреби заштите и одржања јавног здравља, као и животне средине."

".....Довести нове инвеститоре, нова предузећа, које ће смањити број незапослених, дати им пострек да баш у нашем граду отворе своје погоне, уозбиљити школство и вратити озбиљност школовања првенствено на крагујевачке факултете са циљем добијања квалитета а не квантитета. Сачувати старе вредности Крагујевца, од рушења и преуређивања, осмислити и уредити језгро града, открити и приказати историјске знаменитости града. Дати могућност да прави људи од знања дају своје предлоге у циљу уређења града....."

"...учинити град атрактивнијим за стране инвеститоре, променити привредну структуру и привредну слику града - уместо неуспешних јавних предузећа пружити значајнију подршку из јавних средстава перспективним компанијама из савремених области пословања."

2. Јачање грађанских вредности (24)

- осећај припадности заједници

- осећај значаја личног доприноса заједници

- свест о личној одговорности у свим сегментима

- промоција добре праксе

- сви видове контроле

- борба против корупције

"Више пута у овом упитнику помиње се финансијска стабилност. Пружање могућности за запошљавањем је неопходност како би се створила добра клима за побољшање квалитета живота. Оног момента када се постигне оптимална материјална обезбеђеност грађана, могуће је очекивати да ће се и креативни индивидуалци пробудити и дати свој допринос. Последњих година се већ ради на обезбеђивању адекватног простора за културну понуду града и рад установа културе, тако да ова стратегија треба да настави својим током. Отвореност ка инвеститорима, сарадња са градовима у којима владају добри и уређени системи, могу бар да помогну у начину спровођења добре праксе у вођењу града. Младим људима, добрим свршеним студентима, треба дати ваљан разлог да остану у Крагујевцу и своје знање и оптимизам утисну у њега. Континуиране кампање које би се бавиле питањима буђења свести о очувању животне средине, као и здравственој превенцији могле би да допринесу бољитку у животима Крагујевчана. Стратегија развоја града, ради бољег и удобнијег живота у Крагујевцу, требало би да има своје приоритете. Неки од њих не зависе директно од финансијског стања тј. буџета града, него правилно одабране методе за спровођењем одређених активности са циљем да се утичена колективну свест грађана."

"Да не очекујемо да неко други све реши, већ да свако од нас да свој допринос развоју града....."

"Неопходан је озбиљнији, ефикаснији и бржи приступ решавању озбиљних еколошких проблема у Крагујевцу."

"Промена свести кроз константан рад на себи и сопственом формалном и неформалном образовању, то је једини начин да се превазиђе статусна криза која је присутна код највећег броја становника."

"....Подигни свест људи о значају традиције, културе, бриге о људима, бриге о свом здрављу, емпатије, улагати у образовање деце и младих, улагати у развој приватног сектора, подстицати волонтеризам."

"Мењати свест људи о томе да Град не може нико да више воли од нас самих, и да он припада нама а не другима. Да га више чувамо, и да будемо одговорнији. Да бирамо у органима власти људе са визијом и идејом, поштене, вредне и одговорне...."

"Појачати контролу пре свега на свим инстанцама, улагати у сопствено образовање да би се променила свест људи и да би схватили и прихватили чињеницу да сами треба да се изборе за себе и своје благостање....."

"Константно подизање свести шире заједнице о потреби изградње грађанског друштва и свих његових вредности."

".....Изменити правну регулативу (мислим на казнене одредбе), која се односи на очување и заштиту животне средине, и спроводити све то доследно у пракси. Акценат на културна дешавања. Подизати свест људима о хигијени и значају очувања природне средине. Спроводити акције чишћења, садње дрвећа. Више јавних културних манифестација. Више спортских манифестација већег значаја и сл...."

3. Сарадња (14)

- ЛС

- други нивои власти

- грађани/ке

- међународна сарадња

- примери добре праксе (на државном и међународном нивоу)

".....Треба умрежити локалне институције које заједно иду ка заједничком циљу. Граду који је жељена дестинација за туристе и град у којем млади стручњаци желе да живе и раде и стварају породице."

".....Добар план, усклађен са државним институцијама, конструктивност, добра воља, ентузијазам, људи који би то радили за град, а не за себе, визија, рад, ..."

".....Људи неуморно раде на томе да заједничка визија буде заиста остварена. Као што сам већ напоменуо локална самоуправа, привредна комора, центар за социјални рад, породични смештај и усвојење, као и многи други покушавају да наши снови постану стварност. Осим њих: продавнице, пекаре, посластичарнице и доктори су препознали потенцијал у хранитељима. Остварили смо сарадњу са свим добрим људима који нас донацијама, запошљавањем деце и волонтерством подржавају у нашим циљевима. Битно је да сви ми направимо скуп одговорних људи који ће улагати у будућност, без размишљања о користи и реклами. Сви ми свој посао схватамо озбиљно и свесни смо да можемо обликовати њихову будућност. Не желимо признања и аплауз. Желимо да људи схвате да све радимо за њих, улажући у њихово срећно данас и сигурно сутра. Ако наставимо овако, пуни ентузијазма и љубави, визија ће бити остварена...."

".....увезивање свих адекватних чинилаца у циљу заједничког предузимања активности како би се створио повољан животни амбијент, као и рад са младим у циљу усмеравања њихових активности ка друштвено прихватљивим нормама."

".....развијати се у складу са начелнима одрживог развоја, плански приступати развоју заједнице у координацији свих релевантних интересних група....."

4. Брига о стручним кадровима као најважнијем ресурсу заједнице (12)

- сви видови образовања и стручног усавршавања
- избор најквалитетнијих и најодговорнијих људи

"..... Едукација становништва о здравим стиливима живота, промоција и превенција болести, увођење здравих навика у исхрани почев од вртића, превенција вршњачког и породичног насиља, промоција свих врста спортских активности кроз укључивање најмлађих у школе подмлатка....."

"..... Много рада, ангажовање стручних људи, мотивација грађана, промена свести грађана."

".... едукација и професионално усавршавање запослених, поштовање етичких принципа кроз додатну едукацију свих запослених. Ове активности би омогућиле бољу организацију свих служби, праћење потреба грађана и могућност да се на њих брзо и ефикасно одговори. Формирати тимове који ће се бавити анализом постојећег стања у разним сегментима и давати предлоге за унапређењем праксе. ..."

" .....Поставити на кључна места људе са адекватном струком, радним искуством и менаџерским способностима без обзира на политичку припадност, радити на унапређењу нивоа образованости и свести грађана, увести ред и рад у све сфере друштвеног живота."

5. Веће улагање у инфраструктуру (11)

- обилазнице
- акумулација Гружа
- депонија Јовановац
- зелене површине у граду

"Измештање магистралног пута кроз шири центар града, прављење обилазнице. Контролисти Енергетику са каквим квалитетом угља греје грађане. Пошумњавањем околине и језгра града...."

" Затварање градске депоније у Јовановцу, измена начина грејања у зимском периоду, обезбеђивање акумалације језера Гружа ради обезбеђивања здраве пијаће воде у будућности. Замена дотрајалих водоводних и канализационих цеви, асфалтирање улица и прављење заобилазница око града....."

" .....Уређење индустријских зона код Метроа и у Собовици и довођење нових инвеститора у ове зоне, уређење десне обале Лепенице у зони Трга Тополивца, претварање разрушене касарне Р.Путник у модерну пијачу и нову библиотеку, уредити језеро Бубањ, увести кружни ток на раскрсници Мала Вага, уредити парк код тренутне пијаце..."

6. Подршка младима (11)

- подстицајне мере
- адекватно вредновање успеха
- популациона политика

".....Крагујевац са много бољом популационом политиком, са више обданишта, са базенима у школама, са потенцирањем здравог тела и духа код најмлађих нараштаја. Здравствена заштита оријентисана ка пацијенту, са много више специјалиста."

" .....Развијати нове програме подршке породици и подстицања наталитета и стварање амбијента у коме би млади желели да остану."

"... Наћи изворе финансирања за организације младих који поседују доста креативних и практичних идеја, чиме ће омладина бити инспирисана да активно учествује у развоју нашег града. Неопходан је озбиљнији, ефикаснији и бржи приступ решавању озбиљних еколошких проблема у Крагујевцу."

пијаце која је изванредне лепоте претворити у културни центар са библиотеком, галеријама и сл."

7. Стратешки дефинисани приоритети за развој града (9)

- јасна визија
- дефинисани ресурси
- мониторинг

" .....Треба дефинисати и усвојити јасну стратегију у циљу горе наведеног, при чему треба заузети јасан став у погледу вођења бескомпромисне политике зарад спровођења једне такве стратегије....."

"..... Радити на изради и усвајању стратегија за побољшање квалитета живота вулнерабилних популационих група."

"Пре свега визија шта хоћемо, стратешка опредељења, конкретизација кроз детаљне планове и пројектне активности, дефинисање рокова, процена средстава и праћење реализације. За све области стварања и живљења поставити такве циљеве и детаљне разраде....."

16. SWOT – ЈАВНО ЗДРАВЉЕ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> -Квалификован, високо едукован кадар и повољна структура кадра уз партнерски однос на раду -Тимски рад, уз традицију и поверење у институције система (здравство, култура, образовање, безбедност...) -Развијене специјалистичка служба Дома здравља -База наставно научног кадра, база факултета -Широк спектар услуга ИЗЈЗ -ИЗЈЗ прати, процењује и анализира здравствено стање становништва уз утврђивање фактора ризика -Континуирана контрола централног водовода и контроле јавних чесама -Вршење анализа стања животне средине (вода, ваздух, комунална бука) и хране – препоруке Института за јавно здравље -Најсавременија лабораторија за рано откривање ризика од аутоимуних болести -Велика обухваћеност имунизацијом -Иновативне дијагностичке процедуре -Обука и информисање становништва -Радно активно становништво – куративне и превентивне услуге на једном месту -Превентивни центар и развијен саветовалишни рад -Ентузијазам стручног особља -Развијена мрежа волонтера ЦК -Добра међуинституционална/међусекторска сарадња уз бројне пројекте -Развијен систем вршњачке едукације и континуиране медицинске едукације (КМЕ) -Континуирани рад на унапређењу квалитета рада -Регионални центар за третман медицинског отпада -Постојање здравствено образовне научно истраживачке установе -Међусекторска сарадња -Постојање сарадње ИЗЈЗКГ, сектора за ванредне ситуације МУПа Србије, Ватрогасних јединица -Постојање градског штаба за ванредне ситуације и Савета за здравље Града Крагујевца -Системска сарадња свих здравствених установа и локалне самоуправе у области физичког, менталног и социјалног здравља становништва -Актуелна и ажурна база осигураника/ца (Апотека) и медицинских докумената -Добра сарадња Града са институцијама образовања и културе, комуналним сектором... -Велики број културних манифестација -Велика ангажованост Канцеларије за младе и бројне организације младих са завидним степеном сарадње -Добра организација комуналних делатности у граду (снабдевање водом за пиће, чистоћа, пијаци, зелене површине, јавни превоз...) -Обнова механизације и улагање у кадар у комуналном сектору -Добра организација институција система социјалне заштите -Постојање и добар рад установе за пружање услуга 	<ul style="list-style-type: none"> -Оријентисаност на куративну здравствену заштиту -Недовољан кадар -Недовољно развијен информациони систем -Неумреженост институција -Неуједначена временска и просторна доступност услуга -Оптерећеност администрацијом – мањак времена за рад са пацијентима/кињама -Ограниченост капацитета ЛС за подршку систему здравствене заштите -Неуниформност података о пацијентима/кињама -Непостојање Опште болнице - оптерећеност терцијарне здравствене заштите -Непостојање Центра за ментално здравље – немогућност спровођења психијатрије у заједници -Недовољно схватање значаја менталног здравља за функционисање породица и заједнице -Недовољна информисаност становништва на тему здравља, очувања жив.средине, културних дешавања у граду... -Недовољно познавање и поштовање права пацијената од стране здравствених радника/ца -Недовољно познавање и поштовање права и дужности од стране пацијената/киња -Непостојање завода за здравствену заштиту студената -Недовољан број запослених, нарочито специјалиста -Дуго чекање на прегледе код лекара, недовољно ефикасан систем заказивања прегледа -Неадекватан одзив на превентивне прегледе -Непостојање довољно пунктова – непокривеност неких територија -Недовољна опремљеност и застарелост опреме и возила -Непостојање адекватне базе података – неумреженост Хитне помоћи и Дом здравља (Само тренутно стање засновано на подацима од пацијента/кињу -Грађевинска неприлагођеност простора тимском раду и стандардима ЕУ -Присутна несташица појединих вакцина из групе Законом обавезних -Мали број локалних водовода и индивидуалних бунара подложно редовним контролама воде – немогућност сагледавања правога хигијенског стања на терену -Учестало вршњачко насиље и недостатак видео надзора и других мера заштите у образовних институцијама -Недовољно развијене вештине комуникације -Превелика централизација система -Недовољно развијена инфраструктура на сеоском подручју -Неадекватан систем снабдевања топлотном енергијом -Неадекватно стање саобраћајница у граду, јавног осветљења, саобраћајне гужве, недовољно јавних

социјалне заштите "Кнегиња Љубица" -Динамична примена закона у области насиља у породици -Локални савет за запошљавање -Постојање програма запошљавања уз добру сарадњу НСЗ, послодаваца, ЛС -Обуке за незапослена лица уз акценат на осетљиве групе -Постојање детаљних база података	паркиралишта -Неадекватно регулисан систем одлагања отпада -Недовољан обухват маргинализованих група, посебно жена, деце, затвореника -Питање дугорочне одрживости нових радних места финансираних кроз програме подстицања запошљавања -Недовољна имплементација прописа у области животне средине и недостатак одговарајућих прописа -Слаба информисаност послодаваца у погледу програма запошљавања, обука -Слаба мотивисаност незапослених за додатне обуке, додатно школовање -Недовољно зелених површина, бициклистичких стаза, дечијих игралишта -Непланска градња -Непостојање система за рециклажу
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
-Интерсекторска сарадња институција (факултети, министарство, ЛС, медији, институти, привредни субјекти, Црвени крст, школе, ЦСР, НВО, удружења, здравствене установе) -Боља организација система (отварање Опште болнице, ЗЗЗ студената, Центра за ментално здравље, и др) -Организована едукација становништва од најранијег узраста -Учешће на пројектима као одговор на потребе -Универзитет, развој научно-истраживачког рада -Унапређење квалитета рада, проширење спектра услуга и развој нових технологија -Нови извори финансирања -Увођењем пунктова побољшава се доступност и квалитет услуга (мобилни тимови Дз, хитна помоћ) -Ширење тржишних услуга -Проширење услуга физикалне медицине и алергологије за цео град (ЗЗЗР) -Откривање и допунска имунизација теже доступних популационих група -Масовнија имунизација против грипа -Стварање услова за реализацију епидемиолошких аналитичких студија које би дале валидније податке о етиологији болести срца и крвних судова -Утврђивање надлежности инспекцијских органа на основу Закона о безбедности хране -Континуиран рад на побољшању хигијенских услова у процесу производње, транспорта, чувања и промета хране -Модернизација процеса прераде воде; санација и уређење јавних чесама -Повећан обухват контролисаних локалних водовода и индивидуалних бунара -Осавремењавање опреме за контролу аерозагађења -Вршење редовног мерења комуналне буке и праћење здравствених ефеката на становништво -Информисање и едукације становништва (животна средина, превенција, права пацијената, -Добри услови за рад Канцеларије за младе,	-Старење популације -Високи постојећи нормативи о броју прегледа по лекару -Недостатак кадрова (здравство, образовање, безбедност, култура...) -Тешкоће у финансирању неуговореног кадра -Законска регулатива – могућност преноса оснивачких права са локалне самоуправе на републику -Оптерећеност установа извршним судским решењима -Пораст фактора ризика и хроничних незаразних болести и малигнитета -Нелојална конкурентност на тржишту -Лоша финансијска ситуације привреде и становништва (лош материјални статус корисника/ца) -Одлив стручног кадра -Нејединствена цена лека и услуга -Непостојање мреже апотека -Начин снабдевања државних установа -Несигурни извори финансирања и недовољна фин. средства -Отпор увођењу промена -Неадекватан ниво културе -Недовољно познавање права/дужности пацијената (пацијенти/киње и здравствени/е радници/е) -Немогућност заштите аутентичности програма -Постојање антивакциналног лобија -Изостанак имунизације код деце из тешко доступних популационих група У структури морталитета водеће кардиоваскуларне болести и малигни тумори -Забележене неисправности на узорцима хране и намирница -Јавне чесме у граду не показују сталну микробиолошку и физичко-хемијску исправност воде за пиће -Присутна аерозагађења и загађење буком -Све више присутно насиље, посебно вршњачко уз нове облике криминалитета

<p>удружења</p> <ul style="list-style-type: none"> -Вршњачка едукација, волонтеризам -Рад полиције у заједници са мерењем учинка -Мултидисциплинаран рад, посебно у превентивном смислу -Адекватна производња и дистрибуција топлотне енергије -Решавање проблема управљања отпадом -Боље просторно и урбанистичко планирање, озелењавање -Промоција бициклизма и пешачења -Боље коришћење постојећих извора финансирања, посебно ЕУ фондова -Унапређење јавног превоза, како би се смањило коришћење аутомобила -Оживљавање зелених пијаца -Постојање удружења, стручних служби и стручног кадра у граду -Већа улагања у систем социјалне заштите уз афирмисање маргинализованих група -Програми подстицања запошљавања са различитих нивоа -Нови послодавци и проширење делатности постојећих -Привлачење инвестиција и отварање нових радних места -Постојање локалних медија 	<ul style="list-style-type: none"> -Загађеност животне средине (ваздух, вода, земљиште, бука,...) -Велика незапосленост, посебно младих -Смањење средстава за програме запошљавања -Недолазак нових инвеститора -Промена економске политике
--	--

АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ПЕРИОД 2019-2026.ГОДИНЕ

ОПШТИ ЦИЉ 1: УНАПРЕЂЕЊЕ И ОЧУВАЊЕ ФИЗИЧКОГ, МЕНТАЛНОГ И СОЦИЈАЛНОГ ЗДРАВЉА ПУТЕМ ПРОМОЦИЈЕ ЗДРАВЉА У ЗАЈЕДНИЦИ							
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
1.1.Праћење, процена и анализа здравственог стања становништва у складу са променама у методологији прикупљања података као основе за доношење одлука заснованих на доказима		- Град Крагујевац извештава и публикује годишње анализе здравственог стања на основу показатеља здравствене статистике, стања животне и радне средине, демографских и социоекономских одредница здравља - Град Крагујевац је успоставио стратешко планирање засновано на резултатима извештаја о здравственом стању становништва			- Публикована годишња анализа здравственог стања становништва са минималном листом индикатора утврђеном од стране Министарства здравља - Стратешко планирање и одлучивање засновано на доказима		2020. и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извори финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
1.1.1.Прикупљање, обрађивање, анализирање адекватних здравствено-статистичких података и извештавање	2020.године и даље (годишње)	Од 2020.године град Крагујевац располаже годишњом анализом здравственог стања становништва на основу публиковане минималне листе индикатора	Публикована годишња анализа здравственог стања становништва	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац Здравствене установе на територији града Крагујевца	Буџет града Крагујевца
1.1.2.Идентификовање здравствених проблема по приоритетима у циљу адекватне израде програма јавног здравља на годишњем нивоу	2020. и даље (годишње)	Идентификовани приоритетни здравствени проблеми	Листа приоритета	Интернет страница града Крагујевца Програм рада Савета за здравље Извештај о раду Савета за здравље	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац Здравствене установе на територији града Крагујевца	Буџет града Крагујевца
1.1.3.Стратешко планирање доносилаца одлука на локалном нивоу засновано на резултатима извештаја о здравственом стању становништва	2020. и даље	Успостављено стратешко планирање засновано на доказима у свим областима деловања јавног здравља	Израђене/и и усвојене/и политике, стратегије и програми у свим областима деловања јавног здравља	Извештаји о раду доносилаца одлука на локалном нивоу	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
1.1.4.Праћење примене политика, стратегија и програма у областима деловања јавног здравља на локалном нивоу	2020. и даље	Успостављено континуирано праћење политика, стратегија и програма у областима деловања јавног здравља на локалном нивоу	Извештаји о спровођењу политика, стратегија и програма у областима деловања јавног здравља на локалном нивоу	Извештаји о спровођењу политика, стратегија и програма у областима деловања јавног здравља на локалном нивоу	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Србије ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
1.2.Унапређење знања и понашања популације на територији града Крагујевца у вези са здрављем путем кампања промоције здравља у заједници		- Спровode се и евалуирају кампање промоције здравља у заједници у складу са приоритетима - Знање и понашање популације на територији града Крагујевца у вези са здрављем унапређено			- План спровођења кампања промоције - Извештаји о спровођењу кампања промоције здравља у заједници		2019. и даље

Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извори финансирања
					Одговорне институције	Одговорне институције	
1.2.1.Израда Програма промоције, очувања и унапређења здравља	2019.и даље	Програм промоције, очувања и унапређења здравља се израђује на годишњем нивоу	Документ	Интернет страница ИЗЈЗ Кг. и града Крагујевца	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Установе образовања, културе, здравствене и социјалне заштите Црвени крст Кг. Удружења Приватни сектор	Буџет града Крагујевца
1.2.2. Имплементација и евалуација Програма промоције, очувања и унапређења здравља	2019.и даље	Континуирано спровођење Програма промоције, очувања и унапређења здравља	Извештај о спровођењу Програма промоције, очувања и унапређења здравља	Интернет страница ИЗЈЗ Кг. и града Крагујевца	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Установе образовања, културе, здравствене и социјалне заштите Црвени крст Кг. Удружења Приватни сектор	Буџет града Крагујевца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
1.3. Смањење утицаја заједничких фактора ризика за настанак водећих болести и повреда		- Смањење обољевања од водећих болести и повреда - Смањење ризика по здравље осетљивих категорија становништва који су корисници друштвене исхране и остатка популације - Строже ограничење доступности алкохолних пића у односу на 2015.годину			- Годишњи извештај о броју водећих болести и повреда - Број акција и кампања - Број (%) обухваћеног становништва		2020. и даље 2019.и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
1.3.1. Континуирана промоција физичке активности и здраве исхране и превенција гојазности од рођења у класичним и друштвеним медијима, породици, предшколским и школским установама, радним организацијама, друштвеним групама и удружењима	2019.и даље	Континуиране акције и кампање Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Видљив удео медијских садржаја посвећених промоцији физичке активности, здраве исхране и превенцији гојазности од рођења	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац Здравствене и образовне установе Удружења Медији	Буџет града Крагујевца Буџет РС
1.3.2.Подршка деци и родитељима деце која имају проблем гојазности	2019.и даље	Индивидуални програми за децу и родитеље	Број индивидуалних програма за децу и родитеље	Извештај	Дом здравља ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац Установе образовања	Буџет РС
1.3.3.Укључивање деце у физичке активности у природи	2019.и даље	Индивидуални програми повећања физичке активности у природи код деце	Број кампова, излета Број деце укључете у активности	Евиденција/извештај о броју учесника/ца у камповима и	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац Дом здравља Образовне установе Удружења	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања

				одржаним активностима		Медији	а
1.3.4.Унапређење евидентирања и извештавања о стању ухрањености деце и адолесцената на превентивним прегледима	2019.и даље	Код све деце обухваћене превентивним прегледима стање ухрањености изражено на основу БМИ као: потхрањено, нормално, ухрањено, прегојазно и гојазно	% обухваћене деце	Извештај о обављеним превентивним прегледима	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац Дом здравља Образовне установе	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
1.3.5.Адаптација/реконструкција/изградња/опремање спортско-рекреативних објеката	2019.и даље	Унапређена доступност спортско-рекреативних објеката	Број објеката	Извештај	Град Крагујевац	Спортска друштва ГТО Удружења	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
1.3.6.Обележавање пешачко-планинарских и бициклических стаза и подстицај развоју бициклизма	2019.и даље	Унапређена доступност рекреативних објеката Развој бициклизма у граду	% обухвата територије града Крагујевца	Извештај	Град Крагујевац	Спортска друштва ГТО ГАС Удружења	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
1.3.7. Континуирано спровођење прописа/програма РС о унапређењу доступности хране осетљивим друштвеним групама и промоција активности	2021.година и даље	Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Видљив удео медијских садржаја посвећених промоцији прописа/програма РС о унапређењу доступности хране осетљивим друштвеним групама Одрживо снабдевање народних и ђачких кухиња	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац Здравствене и образовне установе Црвени крст Кг. Удружења Медији Привредна друштва	Буџет РС Буџет града Крагујевца
1.3.8.Израда програма контроле здравствене безбедности хране	2020.година и даље	Израђен програм контроле здравствене безбедности хране	Документ	Службени лист града Крагујевца	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац	Буџет града Крагујевца
1.3.9.Имплементација програма контроле здравствене безбедности хране	2020.година и даље	Програм контроле здравствене безбедности хране се имплементира	Извештај о спровођењу Програма контроле здравствене безбедности хране	Документација - Извештај о спровођењу Програма контроле здравствене безбедности хране	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац	Буџет града Крагујевца
1.3.10.Израда програма контроле организоване исхране специфичних категорија становништва	2020.и даље	Израђен програм контроле организоване исхране специфичних категорија становништва	Документ	Службени лист града Крагујевца	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца
1.3.11.Имплементација	2020.и даље	Програм контроле	Извештаји о контроли хране и	Документација	Град	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града

програма контроле организоване исхране специфичних категорија становништва		организоване исхране специфичних категорија становништва	лабораторијским испитивањима	- Извештаји о квалитету хране у објектима друштвене исхране	Крагујевац	Установе социјалне и здравствене заштите, образовања Црвени крст Кг.	Крагујевац
1.3.12. Програмске активности усмерене на превенцију и сузбијање пушења и изложености дуванском диму, штетне употребе алкохола и злоупотребе дрога уз јачање капацитета за спровођење активности усмерених на подизање свести деце и одраслих	2020. и даље	Континуиране програмске активности, јавне акције, кампање и едукације усмерене на подизање свести деце и одраслих Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Број програмских активности/акција/ кампања Видљив удео медијских садржаја посвећених превенцији и сузбијању пушења и изложености дуванском диму, штетне употребе алкохола и злоупотребе дрога	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац Здравствене и образовне установе Црвени крст Кг. Удружења Медији	Буџет града Крагујеваца
1.3.13. Спровођење прописа о смањењу доступности алкохолних пића	2019. и даље	Спровођење прописа који се тичу времена и места продаје алкохолних пића	У граду Крагујевцу постоји строже временско и просторно ограничење доступности алкохолних пића у угоститељским објектима и малопродаји од утврђеног Законом о трговини	Извештај о спровођењу прописа о смањењу доступности алкохолних пића у угоститељским објектима и малопродаји од утврђеног надлежним прописом	Град Крагујевац	Градске управе надлежне за: здравство, комуналне и инспекцијске послове Савет за здравље	Буџет града Крагујеваца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
1.4. Унапређење и очување оралног и менталног здравља популације и унапређење родне равноправности, као области од водећег јавноздравственог значаја		Унапређено орално здравље, ментално здравље, родна равноправност			% обухвата становништва		2019. и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
1.4.1. Континуиране програмске акције превенције болести уста и зуба код деце (са акцентом на сеоском подрују) и одраслих	2019. и даље	Континуиране програмске активности превенције болести уста и зуба код деце (са акцентом на сеоском подрују) и одраслих Континуиране јавне акције и кампање Обезбеђена активна	Број програмских активности/акција/кампања Видљив удео медијских садржаја посвећених превенцији и сузбијању штетне употребе алкохола и злоупотребе дрога	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац Завод за денталну медицину Удружења	Буџет града Крагујеваца

		улога средстава јавног информисања					
1.4.2. Континуиране програмске акције заштите и унапређења менталног здравља	2019. и даље	Континуиране програмске активности заштите и унапређења менталног здравља Континуиране јавне акције, кампање и едукације Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Број програмских активности/акција/кампања Видљив удео медијских садржаја посвећених заштити и унапређењу менталног здравља	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	ИЗЈЗ КГ. Дом здравља ЗЗЗР КГ. Удружења Црвени крст КГ.	Буџет града Крагујевца
1.4.3. Оснивање и обезбеђивање услова за рад Центра за ментално здравље на територији града Крагујевца	2020.година и даље	Успостављен континуиран рад Центра за ментално здравље на територији града Крагујевца	Одлука % опредељених средстава у буџету	Интернет страница Дома здравља Крагујевац и града Крагујевца	Министарство здравља	Град Крагујевац РФЗО	Буџет РС РФЗО Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
1.4.4. Континуирана промоција ненасилног и недискриминаторног понашања (са акцентом на деци и старијима), родне равноправности и заштите жртава насиља у породици	2019.и даље	Континуиране програмске активности промоције ненасилног и недискриминаторног понашања (са акцентом на деци и старијима), родне равноправности и заштите жртава насиља у породици Континуиране јавне акције и кампање Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Број програмских активности/акција/кампања Видљив удео медијских садржаја посвећених промоцији ненасилног и недискриминаторног понашања, родне равноправности и заштите жртава насиља у породици	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	Комисија за родну равноправност Црвени крст КГ. Удружења Медији Установе образовања, културе, здравствене и социјалне заштите	Буџет града Крагујевца
1.4.5. Увођење награде града Крагујевца за допринос развоју и афирмацији родне равноправности	2020.и даље	Успостављено награђивање за допринос развоју РР на нивоу града Крагујевца	Одлука, решење	Интернет страница града Крагујевца Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	Комисија за родну равноправност	Буџет града Крагујевца
1.4.6.Унапређење система мера заштите и подршке жртвама насиља	2019.и даље	Постојање специфичне заштите (унапређење осветљености улица и паркова, бесплатна правна помоћ, проширени капацитети Сигурне куће...)	Постоји добро осветљење 80% улица и паркова у граду, бесплатна правна помоћ, адекватно збрињавање жртава насиља у породици	Извештаји надлежних ЈКП, установа здравствене, социјалне заштите, институција безбедности	Град Крагујевац	Установе социјалне, здравствене заштите, образовања, безбедности ИЗЈЗ Комисија за родну равноправност Удружења	Буџет града Крагујевца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
1.5. Унапређење и очување репродуктивног здравља		Унапређено сексуално и репродуктивно здравље популације			Извештај и документи о мерама унапређења сексуалног и репродуктивног здравља и		2019.и даље

					подстицаја рађања % обухвата становништва		
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
1.5.1. Континуиране програмске активности промоције, очувања и унапређења репродуктивног здравља	2019.и даље	Континуиране програмске акције промоције, очувања и унапређења репродуктивног здравља Континуиране јавне акције и кампање Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Број програмских активности/акција/кампања Видљив удео медијских садржаја посвећених промоцији, очувању и унапређењу репродуктивног здравља	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Дом здравља 333Р Кг Установе образовања Црвени крст Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
1.5.2.Оснаживање Саветовалишта за ХИВ и полно преносиве болести и повећање обухвата радом Саветовалишта	2019.година и даље	Унапређен рад Саветовалишта за ХИВ и полно преносиве болести уз повећање обухвата циљне групе, повећање задовољства корисника/ца услуга	Број пружених услуга Анкета о задовољству корисника/ца услуга	Годишњи извештаји о раду ИЗЈЗ Кг.- Саветовалишта	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Црвени крст Кг. Крагујевац Удружења	Буџет града Крагујевца Буџет РС РФЗО Други извори финансирања
1.5.3.Оснаживање Саветовалишта за младе и повећање обухвата младих радом Саветовалишта	2019.година и даље	Унапређен рад Саветовалишта за младе уз повећање обухвата циљне групе, повећање задовољства корисника/ца услуга	Број пружених услуга Анкета о задовољству корисника/ца услуга	Годишњи извештаји о раду Дома здравља Кг.- Саветовалишта	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Црвени крст Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца Буџет РС РФЗО Други извори финансирања
1.5.4.Јачање капацитета примарне здравствене заштите у циљу побољшања квалитета здравствене заштите жена	2019.година и даље	Унапређени услови рада организационих јединица за здравствену заштиту жена у Дому здравља Кг. и 333Р Кг, повећање задовољства корисника/ца услуга	Број спроведених поступака јавне набавке Анкета о задовољству корисника/ца услуга	Одлуке установа Годишњи извештаји о раду Дома здравља Кг. и 333Р Кг- организационих јединица за здравствену заштиту жена	Град Крагујевац	Дом здравља Кг. 333Р Кг	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
1.5.5. Промовисање редовних превентивних гинеколошких прегледа (скрининг) са акцентом на посебно осетљивим групама	2019.година и даље	Континуиране јавне акције и кампање Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања Повећан број пружених превентивних услуга	Видљив удео медијских садржаја посвећених промоцији превентивних гинеколошких прегледа (скрининг) Евиденција о броју превентивних услуга	Преглед електронских и штампаних медија Годишњи извештаји о раду Дома здравља Кг. и 333Р Кг- организационих јединица за	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Дом здравља 333Р Кг Црвени крст Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца

				здравствену заштиту жена			
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
1.6. Подстицај рађања		Унапређене постојеће и уведене нове мере подстицаја рађања			Извештај и документи о мерама подстицаја рађања		2019.и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
1.6.1. Активирање Савета за популациону политику града Крагујевца	Континуирано	Одржавање минимум 3 седнице Савета за популациону политику на годишњем нивоу	Извештаји о раду Савета за популациону политику	Документација – Извештај о раду Савета за популациону политику	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца
1.6.2. Годишње праћење индикатора развитка становништва града Крагујевца и друштвено-економског положаја породица са децом и извештавање надлежног министарства	2019. и даље	Редовно праћење индикатора развитка становништва града Крагујевца и друштвено-економског положаја породица са децом и извештавање надлежног министарства	Годишњи извештаји	Документација - Годишњи извештаји	Град Крагујевац Савет за популациону политику	ИЗЈЗ Кг. Републички завод за статистику Установе образовања, социјалне и здравствене заштите	Буџет града Крагујевца
1.6.3.Годишње утврђивање висине средстава у буџету за спровођење финансијских мера у циљу подстицања рађања	2019. и даље	Повећање удела средстава у буџету града Крагујевца за подстицај рађања	Одлука о буџету града Крагујевца	Одлука о буџету града Крагујевца	Град Крагујевац	Градске управе за: здравство и социјалну заштиту, буџет, образовање, спорт, омладину, установе, удружења Савет за популациону политику	Буџет града Крагујевца
1.6.4.Годишње утврђивање мера нематеријалне и организационе природе у циљу подстицања рађања	2019. и даље	Јачање постојећих и увођење нових мера нематеријалне и организационе природе у циљу подстицања рађања	Број мера	Документација – Одлука	Град Крагујевац Савет за популациону политику	Градске управе надлежне за: здравство и социјалну заштиту, буџет, образовање, спорт, омладину, установе, удружења	Буџет града Крагујевца

1.6.5. Финансирање поступака ВТО из буџета града Крагујевца	2019 .и даље	Финансирање поступака БМПО, у складу са проширењем садржаја и обима права из обавезног здравственог осигурања, као подршка имплементацији Стратегије подстицања рађања РС	Одлука о остваривању права на финансијску помоћ за ВТО	Документација - Одлука	Град Крагујевац	Градска управа надлежна за здравствену заштиту	Буџет града Крагујевца
1.6.6. Образовање и оснаживање Саветовалишта за вантелесну оплодњу 333Р Кг.	2019.и даље	Успостављен континуиран рад Саветовалишта за вантелесну оплодњу 333Р Кг.	Правилник о изменама правилника о систематизациј и послова 333Р Кг. Број пружених услуга	Документација – Правилник Извештаји	Град Крагујевац	333Р Кг.	Буџет града Крагујевца
1.6.7. Јачање капацитета Саветовалишта за труднице, планирање породице и контрацепију и повећање обухвата циљне групе радом Саветовалишта	2019.и даље	Унапређен рад Саветовалишта за труднице, планирање породице и контрацепију уз повећање обухвата циљне групе, повећање задовољства корисника/ца услуга	Број пружених услуга Анкета о задовољству корисника/ца услуга	Годишњи извештаји о раду Дома здравља Кг.- Саветовалишта	Град Крагујевац Дом здравља Кг	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Удружења Медији	Буџет града Крагујевца Буџет РС РФЗО
1.6.8. Јачање капацитета Саветовалишта за психофизичку припрему трудница и повећање обухвата трудница радом Саветовалишта	2019.и даље	Унапређен рад Саветовалишта за психофизичку припрему трудница уз повећање обухвата циљне групе, повећање задовољства корисника/ца услуга	Број пружених услуга Анкета о задовољству корисника/ца услуга	Годишњи извештаји о раду Дома здравља Кг.- Саветовалишта	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Дом здравља Кг. Здравствене установе Удружења Медији	Буџет града Крагујевца Буџет РС РФЗО
1.6.9. Јачање капацитета Развојног саветовалишта и повећање обухвата циљне групе радом Саветовалишта, са	2019.и даље	Унапређен рад Развојног саветовалишта уз повећање обухвата циљне групе, повећање	Број пружених услуга Анкета о задовољству корисника/ца услуга	Годишњи извештаји о раду Дома здравља Кг.- Саветовалишта	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Дом здравља Кг. Удружења Медији	Буџет града Крагујевца Буџет РС РФЗО

акцентом на деци са сеоског подручја		задовољства корисника/ца услуга					
1.6.10. Јачање и ширење мреже установа предшколског образовања у циљу доступности услуга у складу са локалним потребама	2019.и даље	Поступно унапређење доступности предшколског образовања у складу са локалним потребама	Број уписане деце Број предшколских установа у којима град суфинансира боравак деце	Документација – Одлуке, решења Интернет страница града Крагујевца	Град Крагујевац	Градска управа за образовање Предшколске установе Приватни сектор	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
1.6.11.Развијање услуга за помоћ родитељима и деци/младима са сметњама и тешкоћама у развоју и њихова промоција	2019.и даље	Унапређене постојеће услуге за помоћ родитељима и деци/младима са сметњама и тешкоћама у развоју уз повећање броја услуга и корисника/ца услуга	Број пружених услуга Број корисника/ца услуга	Документација – Одлуке, решења, извештаји о раду установа	Град Крагујевац	Градска управа надлежна за здравствену и социјалну заштиту, образовање, културу, омладину и спорт Установе здравствене, социјалне заштите, образовања и културе Удружења Медији	Буџет града Крагујевца
1.6.12. Подстицај мерама запошљавања младих мајки	2019.и даље	Уведене мере запошљавања младих мајки	Број мера Број препорука	Документација – Одлуке, препоруке, решења	Град Крагујевац Савет за популациону политику	Савет за запошљавање Привредни савет Комисија за родну равноправност Други субјекти система	Буџет града Крагујевца НСЗ Послодавци Други извори финансирања
ОПШТИ ЦИЉ 2: УНАПРЕЂЕЊЕ И ОЧУВАЊЕ ФИЗИЧКОГ, МЕНТАЛНОГ И СОЦИЈАЛНОГ ЗДРАВЉА ПУТЕМ СМАЊЕЊА НЕЈЕДНАКОСТИ У ЗДРАВЉУ И ЈАЧАЊА ПАРТНЕРСТАВА ЗА ЗДРАВЉЕ							
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
2.1. Праћење и евалуација здравственог стања осетљивих друштвених група (ОДГ)		- Анализа здравственог стања становништва са дефинисаним приоритетним осетљивим друштвеним групама на територији града Крагујевца - Посебни програми јавног здравља са дефинисаним мерама здравствене заштите за ПОДГ			- Анализа здравственог стања становништва уз дефинисане ПОДГ - Број посебних програма јавног здравља намењени ПОДГ		2019-2026 2019-2026.
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
2.1.1. Анализа здравственог стања становништва у циљу	2019-2021.	Сprovedена Анализа здравственог	Анализа здравственог стања садржи дефинисане ПОДГ	Извештаји - документ о спровођењу	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг Савет за здравље Установе	Буџет града Крагујевца

дефинисања приоритетних осетљивих друштвених група (ПОДГ)		стања становништва и дефинисане ПОДГ		Анализе здравственог стања за ПОДГ		здравствене и социјалне заштите Комисија за родну равноправност	
2.1.2.Идентификовање приоритетних здравствених проблема осетљивих друштвених група у циљу адекватне израде програма јавног здравља на годишњем нивоу	2020. и даље (годишње)	Идентификовани приоритетни здравствени проблеми	Листа приоритета	Програм рада Савета за здравље Извештај о раду Савета за здравље	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
2.1.3. Израда посебних програма јавног здравља са дефинисаним мерама здравствене заштите за ПОДГ	2019-2026.	Град Крагујевац има посебне програме јавног здравља са дефинисаним мерама здравствене заштите за ПОДГ	Посебни програми јавног здравља са дефинисаним мерама здравствене заштите за ПОДГ	Службени лист града Крагујевца Извештаји о спровођењу програма за ПОДГ	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Савет за здравље Установе здравствене и социјалне заштите Комисија за родну равноправност	Буџет града Крагујевца
2.1.4.Имплементација посебних програма јавног здравља са дефинисаним мерама здравствене заштите за ПОДГ	2019-2026.	Имплементација посебних програма јавног здравља са дефинисаним мерама здравствене заштите за ПОДГ	Извештај о имплементацији посебних програма јавног здравља са дефинисаним мерама здравствене заштите за ПОДГ	Интернет страница града Крагујевца	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Установе здравствене и социјалне заштите Удружења Црвени крст Крагујевац	Буџет града Крагујевца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
2.2.Унапређење доступности и приступачности здравствене службе осетљивим друштвеним групама (ОДГ)		<ul style="list-style-type: none"> - Унапређена доступност и приступачност здравствене службе за осетљиве групе становништва - Веће задовољство корисника/ца здравствене службе из осетљивих друштвених група 			<ul style="list-style-type: none"> - Опредељена средства у буџету за унапређење приступачности и доступности здравствене заштите ОДГ на основу планских докумената - Усвојени и имплементирани плански документи унапређења доступности и приступачности здравствене заштите ОДГ и извештаји о спровођењу - Број приговора пацијената/ткиња из осетљивих друштвених група 		2019.година и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које	

						учествуј у	
2.2.1.Обезбеђење одрживости финансирања унапређења приступачности здравствених установа и доступности здравствене заштите ОДГ	2019-2026.	Опредељена средства за унапређење приступачности здравствених установа и доступности здравствене заштите ОДГ	Буџет града на годишњем нивоу садржи опредељена средства за унапређење приступачности здравствених установа и доступности здравствене заштите ОДГ	Службени лист града Крагујевца	Министартсво здравља Град Крагујевац	Савет за здравље Удружења	Буџет РС Буџет града Крагујевца РФЗО Здравствене установе
2.2.3.Планско унапређење приступачности здравствених установа ОДГ	2019-2026.	Документовано планирање унапређења приступачности здравствених установа ОДГ и верификација планских извршења	Израђен плански документ унапређења приступачности здравствених установа ОДГ и документа за верификацију извршења	Извештаји о унапређењу приступачности здравствене заштите ОДГ	Министартсво здравља Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Центар за социјални рад Савет за здравље Комисија за родну равноправност Удружења СКГО	Буџет РС Буџет града Крагујевца РФЗО Здравствене установе
2.2.4.Планско унапређење доступности здравствене заштите ОДГ	2019-2026.	Документовано планирање унапређења доступности здравствене заштите ОДГ и верификација планских извршења	Израђен плански документ унапређења доступности здравствене заштите ОДГ и документа за верификацију извршења	Извештаји о унапређењу доступности здравствене заштите ОДГ	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Установе здравствене и социјалне заштите установе Комисија за родну равноправност Удружења СКГО	Буџет РС Буџет града Крагујевца РФЗО Здравствене установе
2.2.5.Континуирано унапређење физичке приступачности здравствене службе за осетљиве групе (грађевинска и архитектонска решења, мобилни тимови уз укључивање већег броја здравствених установа, јачање кућног лечења и поливалентне патронаже...)	2019-2026.	Смањење физичке неприступачност и здравствене службе за осетљиве групе	Унапређена физичка неприступачност здравствене службе за осетљиве групе	Документација – планови, програми, одлуке, решења	Министарство здравља Град Крагујевац	РФЗО Здравствене установе Црвени крст Кг. Удружења	Буџет РС Буџет града Крагујевца РФЗО Здравствене установе
2.2.6.Континуирано унапређење економске приступачности здравствене службе	2019-2026.	Смањење економске неприступачност и здравствене службе за	Унапређена економска приступачност здравствене службе за осетљиве групе у односу на осталу популацију	Документација – одлуке, решења, програми	Министарство здравља Град Крагујевац	РФЗО Установе здравствене и социјалне заштите	Буџет града Крагујевца Буџет РС РФЗО Здравствене установе

за осетљиве групе		осетљиве групе					
2.2.7. Континуирано унапређење доступности и приступачности информацијама, вештинама за здрав живот и могућности здравог избора за осетљиве групе	2019-2026.	Здравији избори осетљивих група	Здравије понашање осетљивих група	Евиденција о здравствено-васпитном раду Преглед електронских и штампаних медија	Министарство здравља Град Крагујевац	РФЗО Установе здравствене и социјалне заштите Црвени крст Кг. Удружења	Буџет РС Буџет града Крагујевца РФЗО Здравствене установе
2.2.8. Континуирано спровођење превентивних прегледа и едукација намењених осетљивим групама, са акцентом на руралним срединама	2019-2026.	Већа доступност превентивних прегледа и едукација за осетљиве групе са акцентом на руралним срединама	Унапређена доступност здравствене заштите и информисаност за осетљиве групе са акцентом на руралним срединама	Евиденција о здравствено-васпитном раду Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Установе здравствене и социјалне заштите РФЗО Црвени крст Удружења	Буџет града Крагујевца РФЗО Здравствене установе
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
2.3. Иницирање, развој и јачање свих видова партнерства у циљу решавања јавно-здравствених проблема		Укључена шира друштвена заједница у решавање јавно-здравствених проблема Заступања за здравље на свим нивоима			- Успостављена партнерства/коалиције за здравље у локалној заједници - Развијени механизми заступања за здравље		2019.година и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
2.3.1.Идентификовање партнера у областима деловања јавног здравља	2019.и даље	Идентификовани партнери у областима деловања јавног здравља	Листа партнера	Извештај о раду Савета за здравље Извештаји ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац ИЗЈЗ Крагујевац Савет за здравље	Здравствене, образовне, истраживачке установе Факултети Црвени крст Удружења Приватни сектор Привредна друштва	Буџет града Крагујевца
2.3.2.Оснивање и активности коалиција за здравље у локалној заједници	2019.и даље	Основане коалиције за здравље у локалној заједници и спровођење планова активности на годишњем нивоу	Број коалиција за здравље Извештаји о реализацији планираних активности	Документација – извештаји доносилаца одлука	ИЗЈЗ Крагујевац Град Крагујевац Савет за здравље	Здравствене, образовне, истраживачке установе Факултети Црвени крст Удружења Приватни сектор Јавна предузећа Медији	Буџет града Крагујевца
2.3.3.Спровођење кампања о значају укључивања свих субјеката у локалној	2019.и даље	Континуиране акције и кампање Обезбеђена активна улога	Видљив удео медијских садржаја посвећених значају укључивања свих субјеката у локалној	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац Савет за здравље	Здравствене, образовне, истраживачке установе	Буџет града Крагујевца

заједници у решавање јавно-здравствених проблема		средстава јавног информисања	заједници у решавање јавно-здравствених проблема			Факултети Црвени крст Удружења Приватни сектор Јавна предузећа Медији	
2.3.4.Успостављање механизма за учешће грађана и удружења у процесу планирања и одлучивања о здрављу	2019.година	Успостављени механизми за учешће грађана и удружења у процесу планирања и одлучивања о здрављу	Број грађана и удружења која учествују у процесу планирања и одлучивања о здрављу	Документација – извештаји доносилаца одлука	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Градске управе Здравствене, установе Црвени крст Удружења Медији	Буџет града Крагујевца
2.3.5.Ширење знања и резултата јавно-здравствених програма и активности	2019. и даље	Редовно одржавање конференција о здрављу у граду Крагујевцу	Број одржаних конференција о здрављу	Документација-Извештаји о спровођењу конференција о здрављу	ИЗЈЗ Кг Град Крагујевац Савет за здравље	Здравствене и образовне установе Црвени крст Удружења Приватни сектор Медији	Буџет града Крагујевца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
2.4.Подстицај стварању и оснаживању здравих окружења		Континуирано се имплементирају и унапређују програми: - Здрав вртић у најмање 45% предшколских установа; - Здрава школа у најмање 30% основних и 20% средњих школа; - Здрав град			- Број успостављених и унапређених здравих окружења		2019.година и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
2.4.1.Евалуација програма "Здрав вртић"	2019.година	Евалуирани резултати спровођења програма "Здрав вртић"	Извештај о спровођењу програма "Здрав вртић"	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Министарство здравља Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Савет за здравље Здравствене и предшколске установе Удружења	Буџет РС Буџет града Крагујевца
2.4.2.Дефинисање мера за унапређење програма "Здрав вртић"	2019.година	Дефинисане мере за унапређење програма "Здрав вртић"	Листа мера за унапређење програма "Здрав вртић"	Документација	Министарства здравља и просвете	Министарства надлежна за послове просвете, рада и социјална питања, ИЗЈЗ Србије, ИЗЈЗ Кг, Завод за унапређење образовања и васпитања, предшколске установе	Буџет РС Буџет града Крагујевца
2.4.3.Имплементација, праћење и евалуација програма	2020-2026.	Програм "Здрав вртић" имплементиран у	Број предшколских установа у којима се спроводи програм "Здрав	Документација - Извештај о спровођењу	Министарства здравља и просвете	Министарство надлежно за послове рада и	Буџет РС Буџет града Крагујевца

"Здрав вртић"		45% предшколских установа	вртић"	Програма "Здрав вртић"		социјална питања, ИЗЈЗ Србије, ИЗЈЗ Кг, Град Крагујевац, предшколске установе	
2.4.4.Израда и усвајање програма "Здрава школа"	2019-2020.	Усвојен Програм "Здрава школа"	Програм "Здрава школа"	Документација	Министарства здравља и просвете	Министарство надлежно за послове рада и социјална питања, ИЗЈЗ Србије, ИЗЈЗ Кг, Град Крагујевац, Завод за унапређење образовања и васпитања, образовне установе	Буџет РС Буџет града Крагујевца
2.4.5.Имплементација, праћење и евалуација програма "Здрава школа"	2020-2026.	Имплементација Програма "Здрава школа"	Извештај о спровођењу програма "Здрава школа"	Документација - Извештај о спровођењу Програма "Здрава школа"	Министарства здравља и просвете	Институт за јавно здравље Србије, ИЗЈЗ Кг, Град Крагујевац, Завод за унапређење образовања и васпитања, образовне установе	Буџет РС Буџет града Крагујевца
2.4.6.Евалуација програма "Крагујевац - Здрав град"	2019.година	Евалуирани резултати програма "Крагујевац - Здрав град"	Извештај о спровођењу програма "Крагујевац - Здрав град"	Документација	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Савет за здравље	Буџет града Крагујевца
2.4.7.Дефинисање мера за унапређење програма "Крагујевац - Здрав град" на основу упоредног искуства	2019.година	Дефинисане мере за унапређење Програма "Крагујевац - Здрав град"на основу упоредног искуства	Листа мера за унапређење Програма "Крагујевац - Здрав град"	Документација	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Савет за здравље	Буџет града Крагујевца
2.4.8.Имплементација, праћење и евалуација програма "Крагујевац - Здрав град"	2020-2026.	Имплементација Програма "Крагујевац - Здрав град"	Програм "Крагујевац - Здрав град"	Документација - Извештај о спровођењу Програма "Крагујевац - Здрав град"	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Савет за здравље	Буџет града Крагујевца
ОПШТИ ЦИЉ 3. Унапређење доступности здравствене заштите за целокупно становништво и безбедности пацијената							
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
3.1.Унапређење доступности и приступачности здравствене службе за целокупно становништво		- Унапређена доступност и приступачност здравствене службе за осетљиве групе становништва - Веће задовољство корисника/ца здравствене службе из осетљивих друштвених група			- Број приговора пацијената - Програм обезбеђења кадровских услова за бољу доступност и приступачност у коришћењу здравствене заштите		2019.година и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које	

						учествују	ања
3.1.1.Континуирано унапређење физичке приступачности здравствене службе за целокупно становништво	2019-2026.	Елиминација физичке неприступачност и здравствене службе	Једнака физичка приступачност здравствене службе за целокупно становништво	Документација – планови, програми, одлуке, решења	Министарство здравља Град Крагујевац	РФЗО Здравствене установе	Буџет РС Буџет града Крагујевца РФЗО Здравствене установе
3.1.2.Континуирано унапређење економске приступачности здравствене службе за целокупно становништво	2019-2026.	Елиминација економске приступачност здравствене службе за осетљиве групе и осталу популацију	Једнака економска приступачност здравствене службе за осетљиве групе и осталу популацију Износ издвојених средстава у буџету	Документација – одлуке, решења	Министарство здравља Град Крагујевац	РФЗО Установе	Буџет РС Буџет града Крагујевца РФЗО Здравствене установе
3.1.3.Континуирано унапређење доступности и приступачности информацијама, вештинама за здрав живот и могућности здравог избора за целокупно становништво	2019-2026.	Здравији избори целокупног становништва	Здравије понашање целокупног становништва	Евиденција о здравствено-васпитном раду Преглед електронских и штампаних медија	Министарство здравља Град Крагујевац	Здравствене установе РФЗО Црвени крст Кг. Удружења Медији	Буџет РС Буџет града Крагујевца РФЗО Здравствене установе
3.1.4.Израда програма унапређења услова за бољу доступност и приступачност у коришћењу здравствене заштите (ПУКУБДПКЗЗ)	2020	Израда (ПУКУБДПКЗЗ)	Програм обезбеђења услова за бољу доступност и приступачност у коришћењу здравствене заштите (ПУКУБДПКЗЗ)	Интернет страница града Крагујевца	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
3.1.5.Имплементација програма унапређења услова за бољу доступност и приступачност у коришћењу здравствене заштите (ПУКУБДПКЗЗ)	2020-2026.	Имплементација ПУКУБДПКЗЗ	Извештај о имплементацији ПУКУБДПКЗЗ	Интернет страница града Крагујевца	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
3.2.Унапређење безбедности пацијената		Континуирано унапређивање безбедности пацијената и квалитета здравствене заштите			- Број приговора пацијената - Број едукација у области права пацијената		2019.годи на и

Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		даље Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
3.2.1.Спровођење унапређених процедура за поштовање права пацијената	2019-2026.	Потпуно спровођење унапређених процедура за поштовање права пацијената	Постојање унапређених процедура за поштовање права пацијената	Приговори пацијената на непоштовање права, Постојање унапређене процедуре унутрашње провере квалитета	Министарство здравља	Град Крагујевац Савет за здравље Саветник пацијената Здравствене установе Комисије за квалитет здравствених установа	Буџет РС
3.2.2.Праћење и евалуација спровођења унапређених процедура за поштовање права пацијената	2019-2026.	Потпуно спровођење унапређених процедура за поштовање права пацијената	Постојање унапређених процедура за поштовање права пацијената	Приговори пацијената на непоштовање права Постојање процедуре унутрашње провере квалитета Извештаји Комисија за квалитет здравствених установа	Министарство здравља	Град Крагујевац Савет за здравље Саветник пацијената Здравствене установе	Буџет РС
3.2.3.Припрема /одржавање /евалуација континуираних медицинских едукација намењених медицинским и немедицинским радницима/ама и сарадницима/ама у области права пацијената	2019-2026.	Припремљене/одржане /евалуиране КМЕ намењене здравственим радницима/ама и сарадницима/ама у области права пацијената	Стручни састанци и курсеви у области права пацијената	Преглед електронских и штампаних медија Приговори пацијената на непоштовање права Извештаји Комисија за квалитет здравствених установа	Град Крагујевац Савет за здравље Здравствене установе	Удружења Здравствени савет Србије Саветник пацијената Коморе здрав. Радника	Буџет града Крагујевца
3.2.4.Унапређење информисаности пацијената у области права пацијената	2019-2026.	Континуиране акције и кампање Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Видљив удео медијских садржаја посвећених активностима Унапређења информисаности пацијената	Преглед електронских и штампаних медија Приговори пацијената	Град Крагујевац Савет за здравље	Здравствене установе Саветник пацијената Удружења Црвени крст Медији	Буџет града Крагујевца
3.2.5.Континуирана промоција активности механизма за заштиту права пацијената	2019-2026.	Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Видљив удео медијских садржаја посвећених активностима механизма за заштиту права пацијената	Преглед електронских и штампаних медија Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац Савет за здравље	Здравствене установе Саветник пацијената Медији	Буџет града Крагујевца
ОПШТИ ЦИЉ 4. ПРОМОЦИЈА И УНАПРЕЂЕЊЕ ЗДРАВЉА СТАНОВНИШТВА КРОЗ АКТИВНОСТИ КОЈЕ ОБЕЗБЕЂУЈУ ЗДРАВУ ЖИВОТНУ СРЕДИНУ							
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ

4.1. Праћење, евалуација и унапређење животне средине и процена ризика за здравље људи и израда програма утицаја фактора животне средине на здравље		Град Крагујевац публикује годишње извештаје о показатељима стања животне средине и информисаје јавност Програми утицаја фактора животне средине на здравље			Годишњи извештај о показатељима стања животне средине		2021.годин а и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
4.1.1. Израда Годишњих извештаја о показатељима стања животне средине (ИПСЖС) за град Крагујевац у складу са новом методологијом	2021.и даље	Од 2021.године град Крагујевац располаже са ИПСЖС по новој упоредивој методологији	Годишњи ИПСЖС за град Крагујевац	Службени лист града Крагујевца Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца
4.1.2. Ширење информација о показатељима стања животне средине	2021.и даље	Унапређена информисаност становништва	Видљив удео медијских садржаја посвећених стању животне средине	Преглед електронских и штампаних медија Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца
4.1.3. Израда Програма утицаја фактора животне средине на здравље	2021.и даље	Програм утицаја фактора животне средине на здравље	Документ	Интернет страница ИЗЈЗ Кг. и града Крагујевца	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Установе образовања, културе, здравствене и социјалне заштите Црвени крст Кг. Удружења Приватни сектор	Буџет града Крагујевца
4.1.4. Имплементација Програма утицаја фактора животне средине на здравље	2021.и даље	Континуирано спровођење Програма утицаја фактора животне средине на здравље	Извештај о спровођењу Програма утицаја фактора животне средине на здравље	Интернет страница ИЗЈЗ Кг. и града Крагујевца	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Установе образовања, културе, здравствене и социјалне заштите Црвени крст Кг. Удружења Приватни сектор	Буџет града Крагујевца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
4.2.Унапређење снабдевања становништва бактериолошки и хемијски исправном водом за пиће		Унапређен квалитет снабдевања становништва бактериолошки и хемијски исправном водом за пиће Повећан обухват становништва које се снабдева са мреже централног водовода/артеријских бунара Повећан број предшколских и школских објеката који се снабдева бактериолошки и хемијски исправном водом за пиће			- Извештаји о параметрима квалитета воде за пиће - Израђени планови санације и проширења мреже централног водовода - Пројектна документација, проширење и осавремењавање водоводне мреже и прикључење малих локалних водовода на мрежу централног водовода - Повећан број артеријских бунара који снабдева сеоско становништво исправном водом за пиће		2019-2026.
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
4.2.1.Континуирано програмско праћење параметара квалитета	2019. и даље	Израђен и имплементиран Програм на	Број исправних анализа	Извештај	Град Крагујевац ЈКП Водовод	ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац ЈКП

воде за пиће у реалном времену		годишњем нивоу Резултати испитивања квалитета воде за пиће			и канализација		Водовод и канализација
4.2.2.Планска анализа санитарно-хигијенског и техничког стања водовода на територији града Крагујевца	2019-2021.	Утврђено санитарно-хигијенско и техничко стање централног и локалних водовода који дистрибуирају воду за пиће и израђен план замене дотрајале водоводне мреже	Дужина дотрајале водоводне мреже у км.	План замене дотрајале водоводне мреже	ЈКП Водовод и канализација	Град Крагујевац ЈКП Водовод и канализација	ЈКП Водовод и канализација Град Крагујевац
4.2.3.Имплементација Плана замене дотрајале водоводне мреже	Континуирано	Побољшање квалитета воде за пиће	Замењена водоводна мрежа у км	Технички пријем	Град Крагујевац	Град Крагујевац ЈКП Водовод и канализација	ЈКП Водовод и канализација Град Крагујевац Други извори финансирања
4.2.4.Унапређење система управљања и контроле производње и дистрибуције воде за пиће и смањење губитака воде	2019. и даље	Унапређена контрола производње и дистрибуције воде за пиће и смањени губици воде	Број исправних процесних параметара у свим фазама технолошког процеса Количина смањења губитка воде/рационалност Број замењених водомера потрошача који се снабдевају водом са дистрибутивне мреже ЈКП Водовод и канализација Израђен и инсталиран софтвер за пријем и обраду података о потрошњи	Извештаји	ЈКП Водовод и канализација	Град Крагујевац	ЈКП Водовод и канализација Град Крагујевац Други извори финансирања
4.2.5.Планско испирање водоводне мреже	2019. и даље	Сигурност у добијању хигијенски исправне воде	Број испирања	Извештај	ЈКП Водовод и канализација	ЈКП Водовод и канализација	ЈКП Водовод и канализација
4.2.6.Планско проширење и	2019.и даље	Обезбеђено водоснабдевање	Проширена водоводна мрежа у км	Технички пријем Извештај	ЈКП Водовод и	Град Крагујевац ЈКП Водовод и канализација	ЈКП Водовод и

осавременавање водоводне мреже		делова града у којима нема изграђене водоводне линије Побољшано водоснабдевање становништва Израђена пројектна документација и изведени радови на терену	Повећање пречника водоводних линија у км Број реконструисаних прикључака за воду Средства издвојена за замену и осавременавање опреме на годишњем нивоу	Уговори	канализација		канализација Град Крагујевац Други извори финансирања
4.2.7. Планско одржавање водоводне мреже	2019.и даље	Сигурност у добијању хигијенски исправне воде Продужен радни век водоводне мреже/цевовода	Број планских интервенција	Извештај	ЈКП Водовод и канализација	ЈКП Водовод и канализација	ЈКП Водовод и канализација
4.2.8.Програм мониторинга воде за пиће у установама образовања	2020.и даље	Четири пута у току школске године	Број исправних анализа	Извештај	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац
4.2.9.Планска санација производних погона	2019.и даље	Производни погони доведени у грађевински функционално стање	Број санираних производних погона Средства издвојена за санирање производних погона	Технички пријем Извештај Уговори	ЈКП Водовод и канализација	Град Крагујевац ЈКП Водовод и канализација	ЈКП Водовод и канализација Град Крагујевац Други извори финансирања
4.2.10.Наставак изградње артеријских бунара на територији града Крагујевца	2019. и даље	Обезбеђено водоснабдевање најмање десет села на територији града Крагујевца Побољшано водоснабдевање сеоског становништва Израђена пројектна документација, изабран извођач радова и изведени радови	Број изграђених артеријских бунара Број становника који се снабдева водом са артеријских бунара	Технички пријем Извештај Уговор	Град Крагујевац	ЈКП Водовод и канализација	Град Крагујевац Други извори финансирања

		на терену					
4.2.11.Учешће у раду тимова Министарства здравља РС и спровођењу активности у вези са прикључењем малих локалних водовода (приоритетно објекта предшколских и школских установа) на мрежу централног водовода	2019.и даље	Повећан број прикључака малих локалних водовода на мрежу централног водовода Унапређено водоснабдевање на територији града Крагујевца	Број прикључака малих локалних водовода на мрежу централног водовода	Извештаји достављени ИЗЈЗ	Министарство о здравља	ИЗЈЗ Централни и локални водоводи Град Крагујевац	Буџет РС Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
4.2.12.Учешће у раду тимова Министарства здравља РС у вези са спровођењем Плана за безбедно управљање здравствено исправном водом за пиће која се дистрибуира преко мреже централног водовода према смерницама СЗО	2019.и даље	Учешће представника града Крагујевца у едукативним програмима и тренинзима у спровођењу Плана за безбедно управљање здравствено исправном водом за пиће која се дистрибуира јавним водоводима према смерницама СЗО	Број представника града Крагујевца који је прошао обуку	Програм едукације и тренинга са водичима за примену Извештаји	Министарство о здравља	ИЗЈЗ Централни и локални водоводи Град Крагујевац	Буџет РС Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
4.2.13.Санација и уређење јавних чесама и простора око њих на територији града Крагујевца у циљу обезбеђења хигијенски исправне воде за пиће	2019-2021.	До краја 2021.године уређене и саниране све јавне чесме и простор око њих на територији града Крагујевца	Санација и уређење јавних чесама и простора око њих на територији града Крагујевца	Документација – Извештаји надлежне Градске управе	Град Крагујевац	Изабрани извођач радова	Буџет града Крагујевца
4.2.14. Израда Програма контрола микробиолошке и физичко-хемијске исправности воде за пиће са јавних чесама на територији града Крагујевца	2019.и даље	Израђен Програма контрола микробиолошке и физичко-хемијске исправности воде за пиће са јавних чесама на територији града Крагујевца	Документ	Извештаји	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца
4.2.14. Имплементација	2019-2026.	Имплементиран Програм	Континуирана контрола микробиолошке и	Документација-Извештаји ИЗЈЗ КГ.	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града

Програма контрола микробиолошке и физичко-хемијске исправности воде за пиће са јавних чесама на територији града Крагујевца		контрола микробиолошке и физичко-хемијске исправности воде за пиће са јавних чесама на територији града Крагујевца	физичко-хемијске исправности воде за пиће са јавних чесама на територији града Крагујевца Број мера % неисправних узорак	Интернет страница града Крагујевца (Еколошки билтен)			Крагујевца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
4.3. Унапређење система управљања отпадом		Успостављен одржив регионални систем управљања отпадом Унапређен и проширен систем организованог сакупљања чврстог комуналног отпада, амбалажног отпада Проширење канализационог система Ојачани капацитети надлежног ЈКП Унапређен и проширен систем пречишћавања отпадних вода			- Израђен регионални план за управљање отпадом - % становника обухваћених системом за сакупљање отпада - Оснажени капацитети надлежног ЈКП за већи обухват домаћинства обухваћених системом за организовано сакупљање отпада - Проширен канализациони систем (број км) - % повећања отпадних вода које се пречишћавају пре изливања у реципијенте		2019. и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
4.3.1. Унапређење поштовања републичких и локалних прописа у области управљања отпадом	2019. и даље	Унапређено поштовање републичких и локалних прописа у области управљања отпадом	Број издатих решења надлежних инспекцијских служби	Извештаји надлежних инспекцијских служби	Град Крагујевац	Град Крагујевац Надлежна ЈКП Остали субјекти система	Буџет града Крагујевца Буџет РС
4.3.2. Израда регионалног плана за управљање отпадом	2019. година	Израђен регионални и план за управљање отпадом до краја 2019. године	Регионални план за управљање отпадом	Интернет страница града Крагујевца и надлежног ЈКП	Министарств о надлежно за област животне средине Град Крагујевац Остале ЛС на територији региона	Министарство здравља и пољопривреде Агенција за заштиту животне средине Надлежна ЈКП Институције које се баве управљањем отпадом	Буџет РС Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
4.3.3. Успостављање регионалног система управљања отпадом	2019. и даље	Санација и рекултивација несанираних депонија- сметлишта на територији града Крагујевца и региона	Израђена пројектна документација, прибављене сагласности за изградњу санитарне регионалне депоније и изведени радови на терену	Споразум о међуопштинском партнерству Извештај Употребна дозвола	РС Локалне самоуправе на територији региона	Надлежна ЈКП	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.3.4. Санација и рекултивација депоније Јовановац	2019-2021.	Смањена загађеност земљишта, воде	Израђена пројектна документација Прибављене сагласности	Извештаји параметара стања животне средине	Град Крагујевац Надлежно	Влада РС	Буџет РС Буџет града

		и ваздуха Смањена емисија депонијског гаса	за пројекат санације и рекултивације депоније Јовановац Изведени радови на терену	микролокације депоније	ЈКП		Крагујевца Надлежно ЈКП Други извори финансира ња
4.3.5.Санација и рекултивација дивљих депонија у месним заједницама на територији града Крагујевца	2019-2026.	Смањена загађеност земљишта, воде и ваздуха	Израђени пројекти санације Изведени радови на терену	Извештаји о реализацији пројеката и извештаји надзорних органа	Град Крагујевац	Надлежно ЈКП Удружења Остали субјекти система	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансира ња
4.3.6.Израда планске и друге документације у циљу повећања обухвата становништва на територији града системом за организовано сакупљање чврстог отпада	2019-2021.	У периоду 2019- 2021.године биће израђена планска и друга документација	Планска и друга документација донета на нивоу града Крагујевца	Обавештења објављена на интернет страници града Крагујевца	Министарств о надлежно за област животне средине Град Крагујевац	Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансира ња
4.3.7.Обезбеђивање средстава за реализацију планова за повећање обухвата становништва на територији града системом за организовано сакупљање чврстог отпада	2019-2022.	Обезбеђена средства за реализацију планова за повећање обухвата становништва на територији града системом за организовано сакупљање чврстог отпада	Планирање средстава у буџету града Крагујевца за реализацију планова за повећање обухвата становништва на територији града системом за организовано сакупљање чврстог отпада	Обавештења објављена на интернет страници града Крагујевца	Министарств о надлежно за област животне средине Град Крагујевац	Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансира ња
4.3.8.Имплементација планова за повећање обухвата становништва на територији града системом за организовано сакупљање чврстог отпада	2019-2026.	У периоду 2019- 2026.године биће повећан обухвата становништва на територији града системом за организовано сакупљање чврстог отпада за минимум 20% у односу на период до 2015.године	Повећање обухвата становништва на територији града системом за организовано сакупљање чврстог отпада	Извештаји града Крагујевца, надлежног ЈКП Извештаји Агенције за заштиту животне средине и ИЗЈЗ Кг о сакупљању чврстог отпада	Министарств о надлежно за област животне средине Град Крагујевац	Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансира ња
4.3.9.Унапређење	2019-2026.	Јачање	Заступљеност високо	Интернет страница	Град	Министарство надлежно за област	Буџет

кадровске структуре у надлежном ЈКП		кадровског капацитета унутар надлежног ЈКП у области управљања отпадом	образованог кадра у области управљања отпадом у кадровској структури надлежног ЈКП Број доедукованог кадра у области управљања отпадом у надлежном ЈКП	града Крагујевца, надлежног ЈКП Извештаји Агенције за заштиту животне средине	Крагујевац	животне средине Надлежно ЈКП	града Крагујевца Надлежно ЈКП Буџет РС Други извори финансирања
4.3.10.Набавка опреме за управљање чврстим отпадом (контејнери, машине, возила и сл.)	2019-2026.	Побољшање услова за управљање отпадом на територији града Крагујевца	Списак опреме ЈКП	Град Крагујевац	Град Крагујевац	Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Надлежно ЈКП Буџет РС Други извори финансирања
4.3.11.Јачање капацитета за примарну селекцију отпада	2019-2021.	Пројектна документација за изградњу још два рециклажна центра Повећање количине рециклабилног материјала Смањење количине комуналног отпада који се депонује на постојећој депонији	Количина отпада који се депонује	Извештаји Технички пријем	Надлежно ЈКП	Град Крагујевац	Буџет града Крагујевца Надлежно ЈКП Буџет РС Други извори финансирања
4.3.12.Обезбеђивање средстава за раздвајање амбалажног отпада (папир, пластика, стакло) на месту настанка у комуналној средини и другу неопходну инфраструктуру	2019-2021.	Обезбеђена средстава за раздвајање амбалажног отпада на месту настанка	Планирање средстава у буџету града Крагујевца за раздвајање амбалажног отпада на месту настанка	Обавештења на интернет страници града Крагујевца	Град Крагујевац	Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
4.3.14.Успостављање одрживог система за прикупљање амбалажног отпада (папир, пластика,	2019-2021.	Успостављен одржив систем за прикупљање амбалажног отпада	Прикупљање амбалажног отпада на територији града Крагујевца % обухвата територије града системом	Извештаји града Крагујевца, Агенције за заштиту животне средине и ИЗЈЗ Кг	Град Крагујевац	Надлежно ЈКП Овлашћени сакупљачи на територији града	Буџет града Крагујевца Буџет РС Приватни

стакло) у комуналној средини							сектор Други извори финансирања
4.3.15.Унапређење и проширење основе сакупљања медицинског отпада	2019. и даље	Строга примена система управљања медицинским отпадом подједнако у државном и приватном сектору	Смањено присуство компоненти опасног отпада у комуналном	Евиденција количина предатих на аутоклавирање и дробљење носиоцима дозволе Извештаји овлашћеног носиоца дозволе	Овлашћени носиоци дозволе	Здравствене установе Приватна пракса	Буџет РС По посебном програму Министарства здравља
4.3.16.Континуирано јачање управљања ПОПс отпадима	2019.и даље	Смањен утицај пестицида, инсектицида и фунгицида на животну средину	Број укључених индивидуалних пољопривредних произвођача, задруга и предузећа	Извештаји о количини сакупљених ПОПс отпада	ПС Крагујевац Проивођачи хемијских производа и амбалаже	ПСС Надлежна инспекција	Буџет РС По посебном програму Министарства пољопривреде
4.3.17.Израда планске и друге документације у циљу повећања броја становника који живе на подручју покривеном канализационим системом	2019-2021.	У периоду 2019-2021.године биће израђена планска и друга документација	Планска и друга документација донета на нивоу града Крагујевца	Обавештења објављена на интернет страници града Крагујевца	Град Крагујевац	Министарство надлежно за област животне средине Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.3.18.Обезбеђивање средстава за реализацију планова за повећање броја становника који живе на подручју покривеном канализационим системом	2019-2021.	Обезбеђена средства за реализацију планова за повећање броја становника који живе на подручју покривеном канализационим системом	Планирање средстава у буџету града Крагујевца за реализацију планова за повећање броја становника који живе на подручју покривеном канализационим системом	Обавештења објављена на интернет страници града Крагујевца	Град Крагујевац	Министарство надлежно за област животне средине Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.3.19. Имплементација планова за повећање броја становника који живе на подручју покривеном канализационим системом	2019-2021.	У периоду 2019-2026.године биће повећан броја становника који живе на подручју покривеном канализационим системом за 20% у односу на период до	Повећање броја становника који живе на подручју покривеном канализационим системом % обухвата територије града системом	Извештаји града Крагујевца, Извештаји Агенције за заштиту животне средине и ИЗЈЗ Кг	Град Крагујевац	Министарство надлежно за област животне средине Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања

4.3.20.Израда планске и друге документације у циљу повећања процента отпадних вода које се пречишћавају пре изливања у реципијенте	2019-2021.	2015.године У периоду 2019-2021.године биће израђена планска и друга документација	Планска и друга документација донета на нивоу града Крагујевца	Обавештења објављена на интернет страници града Крагујевца	Град Крагујевац	Министарство надлежно за област животне средине Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.3.21.Обезбеђивање средстава за реализацију планова за повећање процента отпадних вода које се пречишћавају пре изливања у реципијенте	2019-2022.	Обезбеђена средства за реализацију планова за повећање процента отпадних вода које се пречишћавају пре изливања у реципијенте	Планирање средстава у буџету града Крагујевца за реализацију планова за повећање процента отпадних вода које се пречишћавају пре изливања у реципијенте	Обавештења објављена на интернет страници града Крагујевца	Град Крагујевац	Министарство надлежно за област животне средине Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.3.22.Имплементација планова за повећање процента отпадних вода које се пречишћавају пре изливања у реципијенте	2019-2026.	У периоду 2019-2026.године биће повећан проценат отпадних вода које се пречишћавају пре изливања у реципијенте за минимум 20% у односу на период до 2015.године	Повећање процента отпадних вода које се пречишћавају пре изливања у реципијенте % обухвата територије града системом	Извештаји града Крагујевца (надлежне инспекције), Извештаји Агенције за заштиту животне средине	Град Крагујевац	Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
4.4. Побољшање квалитета ваздуха		Унапређење параметара квалитета ваздуха Катастар зелених површина			План квалитета ваздуха Катастар површина		2019.и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
4.4.1.Континуирани мониторинг квалитета ваздуха и евалуација	2019.и даље	Резултати мерења	Број анализа	Извештаји	Град Крагујевац ИЗЈЗ КГ.????	Надлежно ЈКП	Буџет града Крагујевца
4.4.2.Израда Плана квалитета ваздуха на територији града Крагујевца	2019.	Израђен План квалитета ваздуха	Документ	Извештаји	Град Крагујевац	Надлежно ЈКП ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца
4.4.3.Имплементација и евалуација Плана квалитета	2019 и даље.	Имплементиран и евалуација Плана квалитета	Документ Број имплементираних мера	Извештаји	Град Крагујевац	Надлежно ЈКП Агенција за заштиту животне средине ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца

ваздуха на територији града Крагујевца		ваздуха					
4.4.4.Супституција парних котлова ложених угљем вреловодним котловима са комбинованим погоном на природни гас и угље за ложење	2019-2026.	Смањење загађености ваздуха	Израђена пројектна документација и прибављене сагласности Спровођење неопходних поступака јавних набавки Извођење радова на терену	Извештаји	Надлежно привредно друштво	Град Крагујевац ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца Надлежно привредно друштво Други извори финансирања
4.4.5.Истраживање утицаја квалитета ваздуха на здравље становништва са акцентом на вулнерабилним групама становништва (деца школског узраста и старији)	2020.и даље	Израђена анализа	Број предложених и имплементираних мера	Извештаји	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
4.4.6.Израда катастра зелених површина у граду Крагујевцу и озелењавање јавних површина (мини паркови и зеленило поред већих саобраћајница)	2019.и даље	Израђен катастар зелених површина у граду Крагујевцу Повећање шумовитости	Катастар	Извештај степен задовољности/присутност јавним зеленим површинама (м2 јавног зеленила града по становнику)	Надлежно ЈКП	Град Крагујевац Удружења	Буџет града Крагујевца Надлежно ЈКП Буџет РС Други извори финансирања
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
4.5. Унапређење стања животне средине и одговор на климатске промене		- Унапређена контролисана примена средстава за заштиту биља и минералних ђубрива са циљем очувања квалитета земљишта и постизања здравствене безбедности хране - Израђени: стратешка карта буке, акциони план за заштиту од буке и акустично зонирање - Акциони план за одговор на климатске промене и унапређење енергетске ефикасности			- Извештаји о спроведеном Програму КППОШМ -Извештаји о спроведеним едукацијама пољопривредних произвођача - Израђени и објављени: стратешка карта буке, акциони план за заштиту од буке и акустично зонирање - Извештаји о изради Акционог плана за одговор на климатске промене и унапређење енергетске ефикасности		2019.и даље 2019.и даље 2019-2021. - 2019-2021.
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	

4.5.1.Контрола квалитета земљишта и провера загађености на територији града Крагујевца (зона градског центра, колективног становања, зона оптерећена саобраћајем и индустријска зона)	2019.и даље	Израђена анализа и утврђен састав на две локације од 10цм и 50цм	Извештаји о спроведеним анализама	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.????надлежност	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Агенција за заштиту животне средине Друге институција које се баве овом проблематиком	Буџет града Крагујевца
4.5.2. Контрола плодности и присуства опасних и штетних материја у земљишту (КППОШМ)	2019.и даље	Спровођење годишњих програма КППОШМ	Извештаји о спроведеном Програму КППОШМ	Интернет страница града Крагујевца и Министарства пољопривреде и животне средине	Министарство о пољопривреде и животне средине	Агенција за заштиту животне средине, Град Крагујевац, друге институције које се баве овом проблематиком	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.5.3.Имплементација - Акустично зонирање града (АЗГ)	2019.и даље	Спровођење АЗГ	Извештаји о имплементацији АЗГ	Интернет страница града Крагујевца и надлежних Министарстава	Министарство о животне средине Град Крагујевац	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктур Агенција за заштиту животне средине, Град Крагујевац, Друге институције које се баве овом проблематиком	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.5.4.Израда стратешке карте буке	2019-2021.	До краја 2021.године ће бити израђене стратешке карте буке за град Крагујевац,	Израђене и објављене стратешке карте буке	Интернет страница града Крагујевца и надлежних Министарстава	Министарство о животне средине	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Агенција за заштиту животне средине Град Крагујевац	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.5.5.Израда акционог плана за заштиту од буке	2019-2021.	По завршетку израде стратешке карте буке приступиће се изради акционог плана за заштиту од буке	Израђен и објављен акционог плана за заштиту од буке	Интернет страница града Крагујевца и надлежних Министарстава	Министарство о животне средине	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктур Агенција за заштиту животне средине, Град Крагујевац, Друге институције система	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.5.6.Израда Акционог плана за одговор на климатске промене града Крагујевца (АПЗОНКПГ)	2019-2021.	Израда АПЗОНКПГ	Извештаји о изради АПЗОНКПГ	Интернет страница града Крагујевца	Министарство о животне средине	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктур Агенција за заштиту животне средине, Град Крагујевац, Друге институције које се баве овом проблематиком	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања

4.5.7.Израда Акционог плана за унапређење енергетске ефикасности (АПЗУЕЕ)	2019-2021.	Израда АПЗУЕЕ	Извештаји о изради АПЗУЕЕ	Интернет страница града Крагујевца	Министарств о животне средине	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктур Агенција за заштиту животне средине, Град Крагујевац, Друге институције које се баве овом проблематиком	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
4.6.Унапређење образовно-васпитних активности у области очувања и унапређења животне средине и здравља људи		Континуирано спровођење едукативних програма у области очувања и унапређења животне средине и здравља људи Унапређење здравља људи везано за утицаје из животне средине			Број имплементираних едукативних програма у области очувања и унапређења животне средине и здравља људи		2019-2026.
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци у чесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Институције које учествују	
4.6.1.Израда едукативних програма усмерених на обезбеђење хигијенски исправне воде за пиће у руралним подручјима (ПОХИВПРП)	2019.година	Израда ПОХИВПРП	Едукативни програм усмерен на обезбеђење хигијенски исправне воде за пиће у руралним подручјима	Интернет страница ИЗЈЗ Кг.	Министартсв о здравља	Град Крагујевац ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.6.2.Имплементација едукативних програма усмерених на обезбеђење хигијенски исправне воде за пиће у руралним подручјима (ПОХИВПРП)	2019-2026.	Имплементација ПОХИВПРП	Извештај о спровођењу ПОХИВПРП	Интернет страница ИЗЈЗ Кг.	Министартсв о здравља	Град Крагујевац ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.6.3.Израда едукативних програма усмерених на обезбеђење безбедних пољопривредних производа на територији града Крагујевца	2020.и даље	Израда едукативних програма усмерених на обезбеђење безбедних пољопривредних производа на територији града Крагујевца	Едукативни програм усмерен на обезбеђење безбедних пољопривредних производа на територији града Крагујевца	Интернет страница ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања

4.6.4.Имплементација едукативних програма усмерених на обезбеђење безбедних пољопривредних производа на територији града Крагујевца	2020-2026.	Имплементација едукативних програма усмерених на обезбеђење безбедних пољопривредних производа на територији града Крагујевца Ојачани капацитети сеоских домаћинстава за производњу безбедних пољопривредних производа	Извештаји о спровођењу едукативних програма усмерених на обезбеђење безбедних пољопривредних производа на територији града Крагујевца	Интернет страница ИЗЈЗ Кг. и града Крагујевца	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
4.6.5.Израда едукативних програма о значају очувања и унапређења животне средине и енергетске ефикасности за предшколски и школски узраст (ЕПЗОУЖСЕЕ)	2019.година	Израда ЕПЗОУЖСЕЕ	Едукативни програм усмерен на обезбеђење хигијенски исправне воде за пиће у руралним подручјима ЕПЗОУЖСЕЕ	Интернет страница ИЗЈЗ Кг.	Министартсв о животне средине	Министартсва здравља, пољопривреде, рударства и енергетике Град Крагујевац	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.6.6.Имплементација едукативних програма о значају очувања и унапређења животне средине и енергетске ефикасности за предшколски и школски узраст (ЕПЗОУЖСЕЕ)	2019-2026.	Имплементација ЕПЗОУЖСЕЕ	Извештај о спровођењу ЕПЗОУЖСЕЕ	Интернет страница града Крагујевца ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац	Министартсво животне средине Мин. здравља и Мин. пољопривреде, рударства и енергетике	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.6.7.Израда едукативних програма о значају правилног управљања отпадом, намењених становницима града Крагујевца и привредним	2020.и даље	Израда ЕПЗПУО	Едукативни програм усмерен на правилно управљање отпадом	Интернет страница ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања

субјектима							
4.6.8.Имплементација едукативних програма о значају правилног управљања отпадом, намењених становницима града Крагујевца и привредним субјектима	2019.	Имплементација ЕПЗПУО	Извештај о спровођењу ЕПЗПУО	Интернет страница ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца Други извори финансирања
4.6.9.Израда едукативних програма о примени мера личне и колективне заштите и других мера усмерених на сузбијање комараца (ЕППМЛКЗСК)	2019.година	Израда ЕППМЛКЗСК	Едукативни програм о примени мера личне и колективне заштите и других мера усмерених на сузбијање комараца (ЕППМЛКЗСК)	Интернет страница ИЗЈЗ Кг.	Министарств о животне средине Град Крагујевац	Министарства здравља и Мин. пољопривреде, рударства и енергетике ИЗЈЗ Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.6.10.Имплементација едукативних програма о примени мера личне и колективне заштите и других мера усмерених на сузбијање комараца (ЕППМЛКЗСК)	2019-2026.	Имплементација ЕППМЛКЗСК	Извештај о спровођењу ЕППМЛКЗСК	Интернет страница ИЗЈЗ Кг.	Министарств о животне средине Град Крагујевац	Министарства здравља и пољопривреде, рударства и енергетике Град Крагујевац Удружења	Буџет града Крагујевца Буџет РС Други извори финансирања
4.6.11.Израда програма мониторинга и сузбијања амброзије са едукацијом о примени мера усмерених на сузбијање амброзије (ПМСАЕПМСА)	2019.и даље	Израда ПМСАЕПМСА	Програм мониторинга и сузбијања амброзије са едукацијом о примени мера усмерених на сузбијање амброзије (ПМСАЕПМСА)	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Надлежно ЈКП Универзитет (Природно-математички факултет)	Буџет града Крагујевца
4.6.12.Имплементација програма о примени	2019-2026.	Имплементација ПМСАЕПМСА	Извештај о спровођењу (ПМСАЕПМСА)	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Надлежно ЈКП Удружења	Буџет града Крагујевца

мера усмерених на сузбијање коровске биљке амброзија (ЕПСКБА)							
4.6.13.Спровођење едукативних кампања и акција у заједници о значају пошумљавања и утицају квалитета ваздуха за здравље (дани без аутомобила и камиона, еколошки семафори...)	2019.и даље	Подизање нивоа знања и информисаности о штетности алергена и значају зеленила и утицају квалитета ваздуха на здравље	Број одржаних предавања, семинара, радионица, акција у заједници	Извештај	Град Крагујевац	Надлежно ЈКП ИЗКЗ Кг. Удружења Медији	Буџет града Крагујевца
ОПШТИ ЦИЉ 5. СУЗБИЈАЊЕ И СПРЕЧАВАЊЕ БОЛЕСТИ И ВОДЕЊИХ РИЗИКА ЗА ЗДРАВЉЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА							
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
5.1. Унапређење праћења, спречавања и сузбијања заразних болести		Унапређена програмска здравствена заштита у области спречавања заразних и хроничних незаразних болести спроводи се континуирано			% обухвата становника Унапређен епидемиолошки надзор и обухват вакцинама Смањено превремено умирање од ХНБ		2019. и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Одговорне институције	
5.1.1. Израда програма епидемиолошког надзора, укључујући надзор над националним програмом имунизације (ПЕНННПИ)	2019.годин а	Израда програма епидемиолошког надзора, укључујући надзор над националним програмом имунизације (ПЕНННПИ)	Програм епидемиолошког надзора, укључујући надзор над националним програмом имунизације (ПЕНННПИ)	Интернет страница ИЗЈЗ Кг. и града Крагујевца	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
5.1.2.Имплементација програма епидемиолошког надзора, укључујући надзор над националним програмом имунизације (ПЕНННПИ)	2019-2026.	Имплементација програма епидемиолошког надзора, укључујући надзор над националним програмом имунизације (ПЕНННПИ)	Извештај о спровођењу ПЕНННПИ	Интернет страница ИЗЈЗ Кг. и града Крагујевца	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе	Буџет града Крагујевца

5.1.3.Израда програма превенције и контроле заразних болести (ППККЗБ)	2019.	Израда програма превенције и контроле заразних болести (ППККЗБ)	Програм превенције и контроле заразних болести (ППККЗБ)	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
5.1.4.Имплементација програма превенције и контроле заразних болести (ППККЗБ)	2019.и даље	Имплементација програма превенције и контроле заразних болести (ППККЗБ)	Извештаји о имплементацији програма превенције и контроле заразних болести (ППККЗБ)	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Образовне установе Црвени крст Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца
5.1.5. Израда програма превентивне систематске дезинсекције, дефинфекције и дератизације	2019.и даље	Израђен програм превентивне систематске дезинсекције, дефинфекције и дератизације	Програм превентивне систематске дезинсекције, дефинфекције и дератизације	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг.	Буџет града Крагујевца
5.1.6.Имплементација програма превентивне систематске дезинсекције, дефинфекције и дератизације	2019.и даље	5.1.6.Имплементација програма превентивне систематске дезинсекције, дефинфекције и дератизације	Извештаји о имплементацији програм превентивне систематске дезинсекције, дефинфекције и дератизације	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац	Изабрани добављач	Буџет града Крагујевца
5.1.7.Спровођење едукативних кампања о значају вакцинације, са акцентом на осетљивим групама	2019.и даље	Континуиране акције у заједници Повећан обухват становништва	Број акција у заједници % повећања обухвата становништва	Извештаји	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Образовне установе Црвени крст Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
5.2 Јачање капацитета за поступање у кризним и ванредним ситуацијама		<ul style="list-style-type: none"> - Активности Савета за здравље и Штаба за ванредне ситуације - Израђени планови за поступање у у кризним и ванредним ситуацијама - Едукативни програми за пружање прве помоћи/примену ране дефибрилације (ЕПППППРД) - Стабилно функционисање система снабдевања крвљу и крвним производима 			<ul style="list-style-type: none"> - Унапређена сарадња Савета за здравље и Штаба за ванредне ситуације - Израђени и објављени планови за поступање у кризним и ванредним ситуацијама - Извештаји о спроведеном едукативном програму за пружање прве помоћи/примену ране дефибрилације - Број сакупљених јединица крви 		2019.година и даље
Активност	Рок,	Очекивани резултат	Индикатор	Извори	Носиоци и учесници		Извор

	почетак и крај активност и			верификације	Одговорне институције	Одговорне институције	финансирања
5.2.1. Успостављање сарадње Савета за здравље са Штабом за ванредне ситуације града Крагујевца	2019-2026.	Спровођење заједничких активности Савета за здравље и Штаба за ванредне ситуације града Крагујевца	Извештаји о спроведеним активностима	Интернет страница града Крагујевца	Град Крагујевац Савет за здравље Штаб за ванредне ситуације	ИЗЈЗ Кг. Други субјекти система	Буџет града Крагујевца
5.2.2. Процена спремности и опремљености екипа за ванредне ситуације у (здравственим) установама и јавним предузећима	2019. и даље	Процењено стање	Број и опремљеност екипа	Планови	Надлежно министарство Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Центар за социјални рад Црвени крст и други субјекти система	Буџет града Крагујевца Буџет РС
5.2.3. Унапређење спремности и опремљености за поступање у ванредним ситуацијама	ИЗЈЗ Кг. Други субјекти система	Одржавање спремности за ванредне ситуације	Број провера спремности екипа	Извештај	Надлежно министарство Град Крагујевац	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Центар за социјални рад Црвени крст и други субјекти система	Буџет града Крагујевца Буџет РС
5.2.4. Израда едукативног програма оспособљавања екипа и појединаца свих узрасних група становништва за пружање прве помоћи, са акцентом на младима	2019. године	Израда едукативних програма за пружање прве помоћи/примену ране дефибрилације ПАД (ЕПППППРД)	Едукативни програми за пружање прве помоћи/примену ране дефибрилације ПАД (ЕПППППРД)	Интернет страница града Крагујевца, Црвеног крста Крагујевац и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Црвени крст Кг. ЗХМП Крагујевац Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
5.2.5. Имплементација едукативног програма оспособљавања екипа и појединаца свих узрасних група становништва за пружање прве помоћи, са акцентом на младима	2019-2026.	Едукативни програм оспособљавања екипа и појединаца свих узрасних група становништва за пружање прве помоћи, са акцентом на младима (ЕПППППРД) имплементиран	Извештаји о имплементацији едукативног програма оспособљавања екипа и појединаца свих узрасних група становништва за пружање прве помоћи, са акцентом на младима (ЕПППППРД)	Интернет страница града Крагујевца, Црвеног крста Кг. и ЗХМП Крагујевац	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Црвени крст Кг. ЗХМП Крагујевац	Буџет града Крагујевца
5.2.6. Континуиране акције и кампање у циљу сензибилизације јавности за потребе познавања прве помоћи	2019-2026.	Континуиране акције и кампање Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Видљив удео медијских садржаја посвећених сензибилизацији јавности за потребе познавања прве помоћи	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	Црвени крст Кг. ИЗЈЗ Кг. Здравствене и образовне установе Медији	Буџет града Крагујевца

5.2.7.Израда едукативног програма за примену ране дефибрилације (ПАД)	2019.годи на	Израђен едукативни програм за примену ране дефибрилације (ПАД)	Едукативни програм за примену ране дефибрилације (ПАД)	Интернет страница града Крагујевца, Црвеног крста Крагујевац и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. ЗХМП Крагујевац Удружења	Буџет града Крагујевца
5.2.8.Имплементација едукативног програма за примену ране дефибрилације (ПАД)	2019-2026.	Едукативни програм за примену ране дефибрилације (ПАД) имплементиран	Извештаји о имплементацији едукативног програма за примену ране дефибрилације (ПАД)	Интернет страница града Крагујевца и ЗХМП Крагујевац	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. ЗХМП Крагујевац Српско лекарско друштво	Буџет града Крагујевца
5.2.9. Континуиране акције и кампање промоције добровољног рада у корист угрожених лица, алтруизма и хуманих међуљудских односа и јачање капацитета Службе тражења Црвеног крста Кг.	2019-2026.	Континуиране акције и кампање Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Видљив удео медијских садржаја посвећених промоцији добровољног рада у корист угрожених лица, алтруизма и хуманих међуљудских односа	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	Црвени крст Кг. ИЗЈЗ Кг. Здравствене и образовне установе Медији	Буџет града Крагујевца
5.2.10.Континуиране акције и кампање промоције значаја добровољног давања крви	2019-2026.	Континуиране акције и кампање Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Видљив удео медијских садржаја посвећених промоцији значаја добровољног давања крви	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	Црвени крст Кг. ИЗЈЗ Кг. Здравствене и образовне установе Медији	Буџет града Крагујевца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
5.3.Подизање нивоа знања у вези са очувањем здравља и смањењем фактора ризика за настанак хроничних незаразних болести и повреда		- Континуирано спровођење програмских активности превенције и контроле кардиоваскуларних болести, водећих малигних болести, шећерне болести, алергијских болести, астме и повреда;			- Број програмских активности превенције и контроле кардиоваскуларних болести, малигних болести, шећерне болести, алергијске болести, астме и повреда; - % смањења превременог умирања		2019.и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговорне институције	Одговорне институције	
5.3.1.Израда програмских активности	2020.	Израда програмских активности	Програмске активности превенције и контроле	Интернет страница града Крагујевца и	Град Крагујевац Савет за	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе	Буџет града Крагујевца

активности превенције и контроле кардиоваскуларних болести (ППККВБ)		превенције и контроле кардиоваскуларних болести (ППККВБ)	кардиоваскуларних болести (ППККВБ)	ИЗЈЗ Кг	здравље		
5.3.2.Имплементација програмских активности превенције и контроле кардиоваскуларних болести (ППККВБ)	2020.и даље	Имплементација програмских активности превенције и контроле кардиоваскуларних болести (ППККВБ)	Извештаји о имплементацији програмских активности превенције и контроле кардиоваскуларних болести (ППККВБ)	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Образовне установе Црвени крст Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца
5.3.3.Израда програмских активности превенције и контроле малигних болести (ППКМБ)	2020.	Израђене програмске активности превенције и контроле малигних болести (ППКМБ)	Програмске активности превенције и контроле малигних болести (ППКМБ)	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
5.3.4.Имплементација програмских активности превенције и контроле малигних болести (ППКМБ)	2020.и даље	Имплементација програмских активности превенције и контроле малигних болести (ППКМБ)	Извештаји о имплементацији програмских активности превенције и контроле малигних болести (ППКМБ)	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Образовне установе Црвени крст Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца
5.3.5.Израда програмских активности превенције и контроле шећерне болести (ППКШБ)	2020.	Израђене програмске активности превенције и контроле шећерне болести (ППКШБ)	Програмске активности превенције и контроле шећерне болести (ППКШБ)	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
5.3.6.Имплементација програмских активности превенције и контроле шећерне болести (ППКШБ)	2020.и даље	Имплементација програмских активности превенције и контроле шећерне болести (ППКШБ)	Извештаји о имплементацији програмских активности превенције и контроле шећерне болести (ППКШБ)	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Образовне установе Црвени крст Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца
5.3.7.Израда програмских активности превенције повређивања, са акцентом на повредама у саобраћају (ППП)	2020.	Израда програмских активности превенције повређивања, са акцентом на повредама у саобраћају (ППП)	Програмске активности превенције и контроле шећерне болести (ППКШБ)	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе	Буџет града Крагујевца
5.3.8.Имплементација програмских активности превенције	2020.и даље	Имплементација програмских активности превенције повређивања, са	Извештаји о имплементацији програмских активности превенције повређивања, са акцентом на повредама	Интернет страница града Крагујевца и ИЗЈЗ Кг.	Град Крагујевац Савет за здравље	ИЗЈЗ Кг. Здравствене установе Образовне установе Црвени крст Кг. Удружења	Буџет града Крагујевца

повређивања, са акцентом на повредама у саобраћају (ППП)		акцентом на повредама у саобраћају (ППП)	у саобраћају (ППП)				
ОПШТИ ЦИЉ 6. Унапређење здравља становништва кроз програме заштите радне околине							
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
6.1. Унапређење праћења и смањење повреда на раду и професионалних обољења		Унапређено праћење и смањен број повреда на раду и професионалних обољења			Годишњи извештај о повредама и професионалним обољењима		2019-2022.
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговор не институције	Институције које учествују	
6.1.1. Израда програма за праћење и смањење повреда на раду и професионалних обољења	2019-2020.	Израђен програм за праћење и смањење повреда на раду и професионалних обољења	Документ	Службени лист града Крагујевца	Град Крагујев ац	ИЗЈЗ Крагујевац ЗЗЗР Крагујевац РФЗО Крагујевац Дом здравља Крагујевац Послодавци	Буџет града Крагујевца Буџети послодаваца
6.1.2.Континуирано спровођење програма за праћење и смањење повреда на раду и професионалних обољења	2020-2022.	Успостављено континуирано спровођење програма за праћење и смањење повреда на раду и професионалних обољења	Три годишња извештаја о повредама на раду и професионалним обољењима	Годишњи извештаји о повредама на раду и професионалним обољењима објављени на сајту ЗЗЗР и ИЗЈЗ	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац ЗЗЗР Крагујевац РФЗО Крагујевац Дом здравља Крагујевац Послодавци	Буџет града Крагујевца Буџети послодаваца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
6.2. Смањење утицаја професионалних ризика на здравље запослених		Смањен број хроничних обољења запослених			Годишњи извештај о броју хроничних обољења		2019-2022.
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговор не институције	Институције које учествују	
6.2.1. Израда програма за смањење утицаја професионалних ризика на здравље запослених и то: - ергономски ризици - утицај органских растварача на здравље запослених - професионални стрес - други ризици	2020-2022.год.	Израђен програм за смањење утицаја професионалних ризика на здравље запослених	Документ	Службени лист града Крагујевца	Град Крагујев ац	ИЗЈЗ Крагујевац ЗЗЗР Крагујевац РФЗО Крагујевац Дом здравља Крагујевац Послодавци	Буџет града Крагујевца Буџети послодаваца

6.2.2 Имплементација програма за смањење утицаја професионалних ризика на здравље запослених	2019-2020.год.	Континуирано спровођење програма за смањење утицаја професионалних ризика на здравље запослених	Извештаји о хроничним незаразним болестима	Годишња извештај о хроничним незаразним болестима објављен на сајту 333Р Крагујевац и ИЗЈЗ Крагујевац	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац 333Р Крагујевац РФЗО Крагујевац Дом здравља Крагујевац Послодавци	Буџет града Крагујевца Буџети послодаваца
6.2.3 Успостављено континуирано спровођење програма за смањење утицаја професионалних ризика на здравље запослених	2020-2023.год.	Успостављено спровођење програм за смањење утицаја професионалних ризика на здравље запослених	Извештаји о хроничним незаразним болестима	Годишња извештај о хроничним незаразним болестима објављен на сајту 333Р Крагујевац и ИЗЈЗ Крагујевац	Град Крагујевац	ИЗЈЗ Крагујевац 333Р Крагујевац РФЗО Крагујевац Дом здравља Крагујевац Послодавци	Буџет града Крагујевца Буџети послодаваца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
6.3 Образовање деце за занимања за која испуњавају здравствене захтеве		Смањен број деце која се образују за занимања за која не испуњавају здравствене захтеве			Годишњи извештај о броју особа које нису испуниле захтеве за радно ангажовање за занимања за која су школована и извештај о броју деце која промене школу из здравствених разлога		2019.и даље
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговор не институције	Институције које учествују	
6.3.1. Дефинисање улоге и надлежности учесника у процесу професионалне оријентације и селекције	2019-2020.год.	Израђен документ са дефинисаним надлежностима учесника у процесу професионалне оријентације и селекције	Документ	Службени лист града Крагујевца	Град Крагујев ац	ИЗЈЗ Кг. 333Р Кг. РФЗО Кг. Дом здравља Кг. НСЗ Кг. Образовне институције Послодавци	Буџет града Крагујевца Буџети послодаваца
6.3.2. Континуирано праћење спровођења надлежности учесника у процесу професионалне оријентације и селекције	2020-2022.год.	Успостављено континуирано праћење спровођења надлежности учесника у процесу професионалне оријентације и селекције	Годишњи извештаји о спровођењу надлежности учесника у процесу професионалне оријентације и селекције	Годишњи извештаји о спроведеним прегледима деце објављен на сајту 333Р Кг	Град Крагујевац Градске управе	ИЗЈЗ Кг. 333Р Кг. РФЗО Кг. Дом здравља Кг. Образовне институције НСЗ Кг. Послодавци	Буџет града Крагујевца Буџети послодаваца
СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ		ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ			ИНДИКАТОР		РОКОВИ
6.4. Континуирано информисање становништва и		Већа информисаност становништва о значају здраве			Годишњи извештај о броју медијских		

промоција значаја здраве радне околине и утицаја радне околине на здравље путем средстава јавног информисања		радне околине и утицају радне околине на здравље путем средстава јавног информисања			садржаја о значају здраве радне околине и утицају радне околине на здравље		
Активност	Рок, почетак и крај активности	Очекивани резултат	Индикатор	Извори верификације	Носиоци и учесници		Извор финансирања
					Одговор не институције	Институције које учествују	
6.4.1. Континуирана промоција значаја здраве радне околине и утицаја радне околине на здравље	2019-2020.год. и даље	Континуиране акције и кампање посвећене значају здраве радне околине и утицају радне околине на здравље; Обезбеђена активна улога средстава јавног информисања	Видљив удео медијских садржаја посвећених значају здраве радне околине и утицају радне околине на здравље	Преглед електронских и штампаних медија	Град Крагујевац	333Р Кг. Дом здравља Кг Средства јавног информисања Послодавци НВО	Буџет града Крагујевца Буџети послодаваца